

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

73162

ŞAYLI TAHYA

(Metin – Aktarma, Dil Özellikleri, Sözlük)

73162

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ömer SOLAK

Enstitü Anabilim Dalı : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Enstitü Bilim Dalı : TÜRK DİLİ

Tez.Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Zikri TURAN

HAZİRAN-1998

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞAYLI TAHYA

(Metin – Aktarma, Dil Özellikleri, Sözlük)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ömer SOLAK

Enstitü Anabilim Dalı : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Enstitü Bilim Dalı : TÜRK DİLİ

Bu tez, .../.../19.... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yard. Doç Dr Zikri TURAN

Jüri Başkanı

Yard. Doç Dr. Kenan ACAR

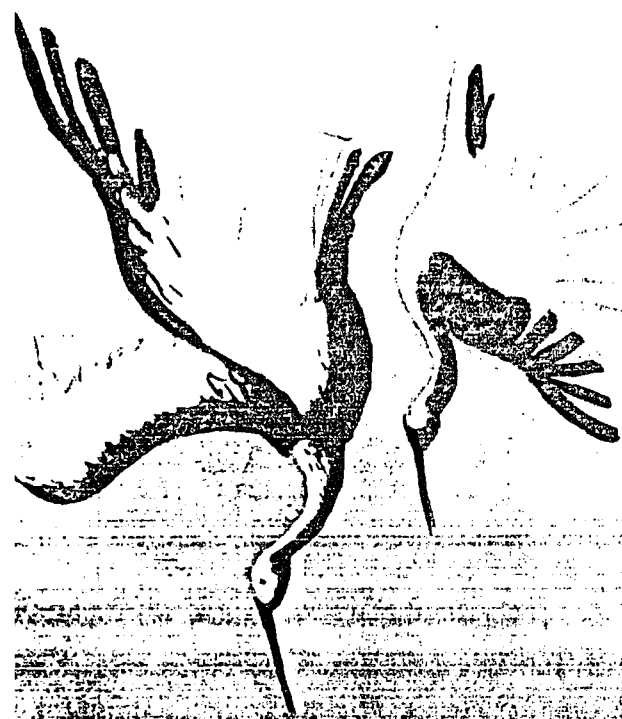
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Cevdet DAVUT

Jüri Üyesi

АШЫРОВ

Алашын
Тарихы



İÇİNDEKİLER

İçindekiler.....	I
İşaretler ve Kısaltmalar.....	IV
Önsöz.....	V
Türkçe Özet.....	VII
İngilizce Özet.....	VIII
Giriş.....	1
DİL ÖZELLİKLERİ.....	3
İmla Özellikleri.....	3
I. Ses Bilgisi.....	5
1. Sesler.....	5
1.1. Ünlüler.....	5
1.2. Ünsüzler.....	7
2. Ses Olayları ve Ses Değişmeleri.....	14
2.1. Ünlü Değişmeleri.....	14
2.2. Ünlü Türemesi.....	15
2.3. Ünlü Elenmesi.....	16
2.4. Ötümlüleşme.....	17
2.5. Ötümsüzleşme.....	18
2.6. Sızıcılaşma.....	18
2.7. Benzetme.....	19
2.8. Başkalaşma.....	21
2.9. Türeme.....	21
2.10. Elenme.....	21
2.11. Damaklılaşma.....	21
2.12. Dudaklılaşma.....	22
2.13. Uçlaşma.....	22
2.14. Genizleşme.....	22
2.15. Göçüşme.....	22
2.16. İkizleşme.....	23
2.17. Tekleşme.....	23
2.18. Hece Tekleşmesi.....	23
2.19. Toplaşma.....	23

2. 20. Büzülme.....	23
2. 21. Yutulma.....	24
2. 22. Erime.....	24
2. 23. Ünsüz Kaynaşması.....	24
2. 24. Ünsüz Ayrışması.....	24
2. 25. Birleşme.....	25
2. 26. Geçişme.....	25
2. 27. Hece Elenmesi.....	25
2. 28. Gerilme.....	25
2. 29. Derilme.....	25
2. 30 Patlayıcılışma.....	26
3. Ses Uyumları.....	26
3.1. Ünlü Uyumları.....	26
3. 2. Ünsüz uyumu.....	27
3. 3. Ünlü + Ünsüz Uyumu.....	28
II. Şekil Bilgisi.....	28
1. Ekler.....	28
1.1. Yapım Ekleri.....	28
1.2. Çatı Ekleri.....	38
1.3. Fiilimsiler.....	40
1. 4. Olumsuzluk Eki.....	44
1. 5. Çokluk Eki.....	44
1. 6. Çekim Ekleri.....	45
2. Kelimeler.....	56
2.1. İsimler.....	56
2.1.1. Vazifelerine göre İsimler.....	56
2.1.1.1. Tamlama Seviyesindeki Vazifelerine Göre İsimler.....	56
2.1.1.2. Cümle Seviyesindeki Vazifelerine Göre İsimler.....	58
2.1.2. Yapılarına Göre İsimler.....	62
2.2. Fiiller.....	63

METİN AKTARMA

(Transkript kısmı çift numaralı sayfalarda, aktarma kısmı ise tek numaralı sayfalardadır)

Ayna Gıyçakları.....	68
Mahmal Daşlı Kitap.....	83
Kim Güneker?.....	101
Hasan.....	119
Bayram Günü.....	145
Şaylı Tahya.....	169
Vepadarlık.....	189
Partizanın Oğlu.....	203
Gızıl Yıldız.....	233
Gedem Gızcagaz.....	248
Terimler Dizini.....	263
SÖZLÜK.....	265
SONUÇ.....	350
KAYNAKLAR.....	353
METNİN FOTOKOPİSİ	
Özgeçmiş	

İŞARETLER VE KISALTMALAR

İşaretler

- < : Sola doğru değişikliği ifade eder.
> : Sağa doğru değişikliği ifade eder.
+ : İsim tabanlarının sonunu gösterir.
- : Fiil tabanlarının sonunu gösterir.
I₂ : ı, i seslerini ifade eder.
I₄ : ı, i, u, ü seslerinin tümünü ifade eder
: : Herhangi bir değişiklik olmadığını ifade eder.
V : Ünlü
K : Ünsüz
: Kelime başını veya sonunu gösterir.
Ç : c,ç ünsüzlerini ifade eder.
A : a ve e ünlülerini ifade eder.
Ø : Bir ekin şekilce bulunmayıp, fonksiyonca bulunduğunu ifade eder.
G : Arka ve ön damak g,k seslerini ifade eder.
ğ : Arka damak g sesini ifade eder.
k : Arka damak k sesini ifade eder.

Kısaltmalar

- E. Tk. : Eski Türkçe
D. L. T. : Divanü Lûgat'it -Türk
E. Tk. Gr. : Eski Türkçenin Grameri

Önsöz

Dili üzerinde çalıştığım bu kitap, Türkmenistanlı yazar Aman Aşıov'un Şaylı Tahya adlı eseridir. Kitapta, orta ve lise dengi öğrenciler için yazılmış on hikaye vardır.

Bu çalışmayı yapmaktaki amacım, Türkmen çocukları ve gençlerinin duygu ve düşünce dünyasını aktarmak, onlarla olan tabii bağlarımızı kuvvetlendirecek bu tür eserleri Türkçeye kazandırmaktır.

Bu çalışmamızda Türkmen yazı dilinin yanında birtakım mahalli ağızlarla ilgili şekil ve kuruluşlar da yer almaktadır. Yeri geldikçe bunları belirtmeye çalıştık.

Hikayelerin muhtevası ile ilgili açıklamaları yazarın, eserin yazılış gayesini de belirttiği kısa önsöz kısmına bırakmak istiyoruz.

Türkmen Türkçesi, Oğuz dil grubu içinde yer aldığından, dili özellikleri ve söz varlığı bakımından Türkiye Türkçesine, Azerbaycan Türkçesinden sonra en yakın yazı dilidir. Bu eseri okuyacak olanlar Türkiye Türkçesi ile Türkmen Türkçesi arasındaki dil özelliklerinin benzerlikleri ve farklılıkları konusunda fikir sahibi olacaklardır.

Metnin aktarma kısmında, Türkmen Türkçesine ait olan ve Türkiye Türkçesinde tam karşılığı olmayan bazı fiillerin yakın anlamları verilmiştir. Ayrıca,– Ip zarf - fiili ile yapılan birleşik fiillerle kurulmuş cümleleri aktarmada güçlük çekilmiştir.

Tez metninde geçen bilinmeyen kelimelerin anlamları, var olan sözlüklerden bulunmuş, karşılıklarına da sayfa ve satır numaraları verilmiştir. Anlamları bulunmayan kelimeler ise SAÜ'nin Türkmenistanlı talebelerine sorulmuştur.

Bu çalışma giriş, metnin transkripti ve Türkiye Türkçesine aktarılması, dil özellikleri, sözlük, sonuç, terimler dizini gibi bölümlerden oluşmaktadır.

Tez çalışmam sırasında bana her zaman rehberlik eden danışmanım Yrd.Doç.Dr. Zikri TURAN'a ve metin aktarmada yardımcı olan Türkmenistanlı SAÜ öğrencilerine teşekkür ederim.



Özet

Üzerinde çalıştığım eser, Aman Aşiov'un on adet hikayesini topladığı “Şaylı Tahya” adlı hikaye kitabıdır. Kitap, bu adla Türkmenistan Ministrler Kabinetinin Yanındaki Metbugat Baradakı Komitetinin “Magarır” Neşriyatı arasında 1993 yılında Kril alfabesi ile yazılıp Aşkabat'ta yayımlanmıştır.

Tezim, transkripsiyon, aktarma, metnin grameri ve sözlük kısımlarından oluşmuştur.

Transkripsiyon kısmında Kril alfabesi ile yazılan metnin Latin harfleri ile transkripsiyonu yapılmış; çeviride ise, bu metin Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Metnin grameri: 1- Ses Bilgisi, 2- Şekil Bilgisi, 3- Cümle Bilgisi olmak üzere üç bölümden oluşan gramer çalışması Türkmen Türkçesinin tüm gramerini kapsamaz, tez konunun kapsamı ile sınırlıdır.

Sözlük kısmında ise anlamı bilinmeyen kelimeler ve ikilemeler yer almaktadır.

Summary

This book named as “Şaylı Tahya” which I have studied in my thesis is consist of ten stories. The stories written by Aman Aşırov and was published by Türkmenistan Minister Consule. betwen “Magarır” Neşriyat in.1993 with Krill alphabet. in Aşkabat

My thesis consist of Türkish Pronounce of original text; Transcription to the Türkish Language; Grammer and Dictionary Parts.

The first part is Türkish pronounce of the original text which is written in Krill alphabet. İn the transcription part, transcription of the original text to the Türkish Language is made.

Language characteristics: Phonetic, morphologic and syntax properties of the language have been investigated with in section

Dictionary Part consists of unknown words and also the words which is used in bodh Turkmenian Language and Türkish Language

GİRİŞ

Şaylı Tahya’da,bugünkü Türkmen halkının aile ve toplum hayatı, ahlâkî değerleri oldukça canlı bir üslûpla anlatılmış ve gayet akıcı bir konuşma dili kullanılmıştır.

Eserde, Türkiye Türkçesinde bulunmayan bazı deyimlere rastlamak mümkündür. Buna;”yüzünü almak, suvuna degmek,kızıl yumruğa girmek”deyimlerini örnek verebiliriz.

Bu gün Hazar ötesi Türk cumhuriyetlerinden biri olan Türkmenistan Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan üç buçuk milyon kadar Türkmen vardır. Başlıca (önem sırasına göre Teke, Yomud, Ersâri, Çavdur, Sarık, Salar vy Salar, Göklen gibi) yedi aşirete ayrılmışlardır. Bunlardan Yomud ağzı yazı dili olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Afganistan ve İran’ın kuzey bölgelerinde, Truhmen adı ile yukarı Kafkasya bölgesinde, Türkmenistan’dakinden çok daha fazla Türkmen yaşamaktadır. Bunlara Anadolu’daki Türkmen yoğunluğunu da ilave etmek mümkündür.

Türkmen Türkçesi dil tasniflerinde Güney - Batı grubu içerisinde gösterilir. Azerbaycan ve Türkiye Türkçesi gibi, Oğuz grubu dillerindendir. Fakat bunlarda kısalmış bulunan uzun ünlüleri koruması, özellikle konuşma dilinde sıkça rastlanan dudak çekerliliğine sahip olması gibi farklarla ayrılır.

Önceleri Arap alfabesi ile, 1927 ile 1940 arasında latin harfleriyle yazılmış olan bu dil, 1940’tan itibaren Kril alfabesiyle yazılalmıştır. Ancak tekrar (birkısım Kril harflerini muhafaza eden) Latin harfli bir alfabeye geçme çalışmaları vardır.

1940’tan itibaren Türkmen dili Kril harfleriyle yazılmaya başlayınca bu alfabedeki e (kelime başında ve ünlülerden sonra ye değeriyle)Türkmen Türkçesinde e karşılığı olarak ve ya (я) ,yo (ё), yu (ю) için tek işaretler kullanılmaya başlar.

Ayrıca bu tarihte oluşturulan Türkmen SSC Alfabesine, Kril alfabesinde bulunmayan sesleri göstermek için beş işaret ilave edilmiştir.Bunlar; Ж: j > Ж: c , H : n > H: η , O: o > Θ: ö, y: u > γ: ü ve ə: e > ə: e şeklindedir. Bu son

işaret ve üy şeklinde olan ü ünlüsünün uzun şeklinin karşıtı olan ses hariç bu alfabe Türkmen Türkçesinin uzun ünlülerini göstermez.

Türkmen Türkçesi tarihi seyir içinde iki önemli etki altında kalmıştır: Bunlarda biri, batıda Osmanlı - Azeri etkisi; diğeri de, doğuda Çağatay (Özbek) etkisidir. Ayrıca XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar bol miktarda Arapça ve Farsça kelime veren İslam medeniyeti etkisini; daha sonra bugünkü Türkmen yazı dilinde açıkça görülen Rusça ve Sovyet - Rus etkisini saymak gerekir.

Metni Türkiye Türkçesine aktarırken, transkripsiyon ve aktarılmış metin sayfaları karşılıklı olarak yerleştirildi ve transkripyonlu metindeki satır numaraları aktarılmış metne de verildi. Transkripsiyon sayfaları tek, aktarılmış metin sayfa numaraları ise çift rakamlıdır. Özellikle karşılıklı konuşmaların aktarılmasında kelimelerin bire bir karşılıklarının verilmesine özen gösterilmiş ya da aynen yazılmıştır.

DİL ÖZELLİKLERİ

İmla Özellikleri

Üzerinde çalıştığım Türkmenistanlı yazar Aman Asırov'un Şaylı Tahya adlı çocuk hikayeleri kitabının, tespit ettiğim bazı imlâ özelliklerinden bahsetmek istiyorum.

a. Türkmen Türkçesinde, bizim alfabemizdeki e harfi ile gösterilen sese mukabil e, ə, ê harfleri ile ifade edilen üç ses bulunur. ê, bizdekinden daha açık, a'ya yakın bir sestir. Biz bu sesi e olarak gösterdik.¹

Ayrıca ə sesi yalnızca kelime başlarında kullanılır ve Türkiye Türkçesi'nde bulunan e'den ses değeri olarak bir farkı yoktur. e sesi ise, kelime başında ve bir ünlü sestem sonra gelirse ye, diğer durumlarda e olarak okunmaktadır.²

b. Türkmen Türkçesi'nde bizdekinden farklı olarak Anadolu ağızlarında ,Tarihi ve günümüz şivelerinde bulunan ɲ sesi vardır. Ayrıca Türkmen Türkçesi'ndeki g, bizdeki ğ'nin de yerini tutar.

c. Türkmen Türkçesi'nde bütün z ve s'ler peltek telaffuz edilir. Bu seslerin peltek olmayışı bulunmadığından peltekliği göstermek için ayrı bir işaret kullanılmamıştır.

d. Bunlardan başka Türkmen Türkçesi'nde çift dudak v'si (w) bulunmaktadır. Ancak yazıda gösterilmez.³

Buna göre Türkmen Türkçesi'nin seslerini temsil eden Kril alfabesi ve onun metnimizde kullandığımız fonetik karşılıkları tablodaki gibidir.

¹ Bak. Lois BAZIN.; "Le Turkmène" PhTF. I. C., 308-317. ss., Wiesbaden 1959; Çev.: Efrasiyap Gemalmaz.; Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1987, s. 3

² a. g. c. s. VI

³ Bak. Komisyon "Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I" Kültür Bakanlığı Yay., Sayı No: 1371, Ankara 1991, s. 1099

TÜRKMENİSTAN SSC ALFABESİ

Kitap Harfi	El Yazısı	Harfin Adı	Karşı- lığı	Kitap Harfi	El Yazısı	Harfin Adı	Karşı- lığı
А а	А а	а	а	П п	П п	pe	p
Б б	Б б	be	b	Р р	Р р	er	r
В в	В в	ve	v	С с	С с	es	s
Г г	Г г	ge	g	Т т	Т т	te	t
Д д	Д д	de	d	У у	У у	u	u
Е е	Е е	é	é/ýé	Ү ү	Ү ү	ü	ü
Ё ё	Ё ё	yo	yo	Ф ф	Ф ф	ef	f
Ж ж	Ж ж	je	j	Х х	Х х	ha	x
Ж ж	Ж ж	se	s	Ц ц	Ц ц	tse	ts
З з	З з	ze	z	Ч ч	Ч ч	ça	ç
И и	И и	i	i	Ш ш	Ш ш	şa	ş
Й й	Й й	yl	y	Щ щ	Щ щ	şça	şç
К к	К к	ka	k	Ъ ъ	Ъ ъ	sertlik işareti	ı
Л л	Л л	el	l	Ы ы	Ы ы	ı	i
М м	М м	em	m	Ь ь	Ь ь	yumuşak işareti	ı
Н н	Н н	en	n	Э э	Э э	e	ê
Н н	Н н	en	ñ	Ә ә	Ә ә	e	e
О о	О о	o	o	Ю ю	Ю ю	yu	yu
Ө ө	Ө ө	ö	ö	Я я	Я я	ya	ya

I. Ses Bilgisi

1. Sesler

1. 1. Ünlüler

Türkmen Türkçesi'nde dokuz ünlü vardır. Bunlar; a, e, ı, i, o, ö, u, ü 'dür.

Ayrıca bu dokuz ünlünün her birinin uzun şekli de vardır. Ancak halen Türkmen yazısında gösterilmemektedir.

	Arka	Orta	Ön	Arka	Ön
Düz Ünlüler	a	e	e	ı	i
Yuvarlak Ünlüler	o		ö	u	ü
	Geniş			Dar	

Ünlü Uzunluğu¹

Metnimizde ilk hecedeki uzun ünlüler umümiyetle aslidirler.

cay	“ev, yer”	(1-2)
h�zir	“hazır”	(24-20)
bazar	“pazar”	(54-17)
dayı		(34-26)

Hece kaynaşması ve ekleşme esnasında meydana gelen ünlü uzunlukları ise asli değildirler.

Ekleşme esnasındaki fonetik olaylar sonucu

¹ Bkz. Mehmet KARA, “Ata Atacanov’un Şiirleri” TDK, Yay. Sayı No: 671/ 2, Ankara 1997, s.205

paylep	< payla-yip	“paylaştırp”	(31-29)
saklep	< sakla-yip	“saklayıp”	(53-103)
sepelep	< sepele-yip	“sepeleyip”	(34-165)
okamega	< okumak+a	“okumağa”	(47-9)
obemiz	< oba+mız	“köyümüz, obamız”	(47-14)
gapıdekı	< kapıda+kı	“kapıdaki”	(52-63)

Erime sonucu meydana gelen uzun ünlü

işdemenlik	iştahmenlik	30-260
gümre	gümrah	19-105
gümeker	günahkar	17-47

Alçalan diftong:

diy-	< ti- E.Tk.	“demek”	(51-17)
tüyükür- ²		“tükürmek”	(54-146)
güyç	< küç E.Tk.	“güç”	(55-168)
düyp		“dip”	(44-188)
güyz	< küz E.Tk	“güz”	(6-15)
tüys		“tam öyle”	(44-156)

² Bu kelimelerde, y sesi yarı ünlü olduğundan “üy, iy” ses çiftlerinde alçalan diftong vardır. Bkz. Lois BAZIN: “Le Türkmençe” PhTF. I.c., 308-317.ss., Wiesbaden 1959; Çev: Efrasiyap Gemalmaz, A.Ü. Fen-Edebiyat Fak., Erzurum 1987, s. 11

1. 2. Ünsüzler

Metnimizde 13 patlayıcı, sekiz sızıcı, 3 genizli 2 akıcı 1 yarı vokal bulunur. Bunların metinde şu fonetik özelliklerini tespit ettik.

ber- “ver-” (3-1) bar- “var-” (263-22), bilen “ile” (153-14) bol “ol-” (155-14) gibi kelimelerin başındaki “b” sesi Türkmen Türkçe’sinde korunmuştur.

bil-	< E.Tk ³ .bil-	(1-23)
baş	< E.Tk.baş	(6-14)
bövür	< E.Tk.böğür	(7-41)
boyun	< E.Tk.böyun	(11-7)
bugday	< E.Tk.bugday	(14-135)
bir	< E.Tk.bir	(49-94)
biş-	< E.Tk.pış-	(20-190)
buyur-	< E.Tk.buyur-	(22-24)

Ayrıca VbV : VbV’dir.

oba	: E.Tk. oba	“köy”	(2-48)
yalbar-	: E.Tk.yalbar-	“yalvarmak”	(150)

Halk ağızlarında, sadece yabancı kelimelerde karşılaşılan f, j görülmez. J harfi metnimizde yoktur. # f ise # p ile karşılır.

pikir	“fikir”	(2-29)
pahır	“fakir”	(40-2)
paş et-	“faş etmek”	(53-97)
pelaket	“felaket”	(54-150)

Bunun dışında bu ses Arapça, Farsça ve Rusçadan alınma kelimelerde ve tabiat taklidi seslerde bulunur.

³ Eski Türkçe için. Eski Türkçenin Grameri’nden yararlanılmıştır.

portfel	“çanta”	(1-1)
prişçepka	“mandal”	(11-8)
parad	“geçit töreni”	(24-10)
posılka	“posta”	(35-213)
patılat-	“patlatmak”	(38-63)
pazıldat-	“çevirmek”	(37-28)

Ayrıca V f V > V p V ve f # > p # olur.

sıpat	<	sıfat	(19-120)
harp	<	harf	(53-100)

C, metnimizde yabancı dillerden alınmış kelimelerde ve tabiat taklidi kelimelerde bulunur.

cay	bina, ev	(1-2)
cogap	cevap	(1-12)
cuda	“çok	(6-2)
canaver	“canavar	(39-130)
can		(6-16)

cıkır cıkır	“kıkır kıkır”	(32-62)
cıñırdı-	“şingirdamak”	(27-160)
carkıllat-	“gıcırdatmak”	(19-127)
cıgılđ-	“cıvıldamak”	(19-110)

E. Tk’de # ç metnimizde korunmuştur.

çek-	DLT. çek-	(1-12)

çıra			(6-7)
çığ		“çığ”	(12-67)
çörek	E.Tk çörek		(13-113)
çommal-	DLT çöm-	“çömelmek”	(13-100)
çarşak		“yaba”	(42-104)
çigit		“çekirdek”	(37-27)
çıda-		“dayanmak	(7-39)

VçV : VçV

göçür-	: E.Tk. köçür-	(11-10)
açış-	: E.Tk. açış-	(29-215)
üçere	: E.Tk. içre	(36-15)
üçin	: E.Tk. içün	(2-42)

Metnimizde aşağıdaki örneklerdeki # t’ler korunmuştur.

tana-	< E.Tk. tanu-	“tanımak”	(2-26)
tayak	< E.Tk. tayak	“dayak”	(18-60)
taşla-	< E.Tk. taşla-	atmak	(32-56)
tur-	< E.Tk. tur-	durmak	(17-30)
tañrı	< E.Tk. tenğri		(7-24)
tap	< E.Tk. tap-	bulmak	(11-3)

Geniz ünsüzleri üç tanedir. Bunlar m, n, ŋ’dir. Geniz ünsüzleri olan “-n” veya “-ŋ” ile biten, men “ben” (1-1) menze- “benze” (76-13 mün- “bin-” (40-41), munı “bunu” (139-43) kelimeleri ve bu kelimelerin ek almış şekilleri dışında yabancı kaynaklı kelimelerde bulunur.

mahal	“zaman, dönem”	(8-112)
mümkin		(10-178)
məhriban	“sevgili”	(18-97)
maşın	“makine-kamyon”	(26-92)
meditsina	“tıp”	(34-162)
mıdırda-		(46-270)
malçıldat-	“sakız çiğnemek”	(45-139)
möññür-	“böğürmek”	(7-47)

Yabancı kaynaklı kelimelerde bulunur. Türkiye Türkçe’sindeki n’den ses değeri olarak farkı yoktur.

nemes	“Alman”	(45-241)
nahar	Yemek, oyun	(22-142)
nan	Ekmek	(10-169)
nışan	“işaret”	(52-70)
nobat	Nöbet	(17-40)

Türkiye Türkçe’si yazı dilinde bulunmayan ancak Anadolu ağızlarında sıkça gördüğümüz ñ kelime başlarında bulunmaz.

Bu günkü Türkmen imlâsında ön ve arka damak g ve k harfleri, birer harfle gösterilmiştir.

E.Tk.’de # k ve k’lar, metnimizde # g ve g şeklindedir. Türkiye Türkçesinde # k,k olarak korunan kelimeler de metnimizde # g , g’dır

gül-	< E.Tk kül-	(11-9)
gulak	< DLT kulak	(12-58)
ganat	< DLT kanat	(17-23)

goyun	< E.Tk koy		(16-10)
garrı	< DLT karı	“yaşlı”	(9-134)
guş	< DLT kuş	kuş	(8-91)

Bunların yanında

köp	< köp	“çok”	(16-9)
kölege	< kölige	“gölge”	(31-19)

gibi örneklerde de korunmuştur. Ayrıca Vkv : Vkv’dir.

oka	: E.Tk. okı-	“okumak”	(46-296)
yaka	: E.Tk yaka	“elbise yakası	(47-22)
yakın	: E.Tk yakın		(31-23)
tüket-	: E.Tk tüket-		(48-48)

VgV : VgV

bağışla-	: E.Tk. bağışla-		(85-208)
bagır	: E.Tk. bagır	“bagır, ciğer”	(39-142)
agıl	: E.Tk. agıl		(20-167)
agız	: E.Tk. ağız		(17-52)
agır	: E.Tk. ağır	“ağır”	(13-109)

Bunların dışında Türkiye Türkçe’sindeki ğ harfi de metnimizde g ile gösterilmiştir.

Ancak gırtlığa yakın telaffuz edilir.

L ve r ötümlü patlayıcı sonantları kelime başında bulunmazlar. Metnimizde bu harfle başlayan tüm kelimelerde, l artıdamalıdır.

lakırdap-	fokurdamak	(10-166)
layık		(27-147)
labır	yük	(18-64)
lapıkçeç	“hayal kırıklığına uğramış”	(14-123)

Yabancı kaynaklı kelimelerde bulunur.

razi		(18-81)
rayon	“mıntıka”	(50-143)
rehim	“merhamet”	(17-26)

f Rusçadan giren kelimelerde bulunur.

familiya	aile	(28-206)
furgon	“araba”	(47-15)

v yalnızca yabancı kaynaklı kelimelerde bulunur.

velin	fakat	(1-5)
vraç	“hekim	(34-164)
vaza	vazo	(54-164)
vekil	vekil	(50-143)
vepa	vefa	(39-143)

Metnimizde s ve z sesleri Türkiye Türkçesinden farklı olarak peltek telaffuz edilir.E.Tk.’de # s’ler umumiyetle korunmuştur.

saç	< E.Tk. saç	(35-182)
sıgır	< E.Tk sıgır	(16-7)
sorag	< DLT soruğ “soru”	(1-12)
sovuk	< E.Tk soguk	(1-3)
sana-	< DLT sana- “saymak”	(24-5)

z tabiat taklidi ve yabancı kaynaklı kelimelerde bulunur.

zat	“şcy”	(1-6)
zor		(9-135)
zovzulda-	“telaşlanmak”	(20-191)

zıyan		(45-244)
zerur	“zaruri”	(34-164)
zehir	“zehir”	(178-34)

h:

huş	“akıl”	(12-58)
havp	“korku, havf”	(13-109)
hümürde-	“fısıldamak”	(1-19)
hayran		(4-162)
harp	“harf”	(8-81)
hasla	“fosurdamak”	(19-142)
höves	“heves”	(24-1)

ş:

şovsuz	“yakışıksız”	(1-20)
şadıyan	“mutlu”	(10-176)
şanşırı	“şingirtı”	(11-8)
şifonyer	“şifonyer”	(24-5)
şarkılda-	“gıcırdamak”	(39-133)

j ‘ler, metnimizde bulunmamaktadır.

E.Tk.’de # y’ler korunmuştur.”İy” diftongu hariç,yarı vokal y, daima ünsüz vazifesi görür.

yalı		“gibi”	(1-5)
yığna-	< E.Tk. yığ-	“toplamak”	(4-55)
yer	< E.Tk yer		(4-123)
yan-			(37-20)
yet-	< E.Tk yet	“yetişmek”	(8-73)

yaka	< E.Tk yaka		(43-135)
yabı		“at”	(45-2339)
yumruk	< DLT yudhruk		(1-16)
yiti	< E.Tk yitik	“keskin”	(3-16)

Patlayıcılar	Ötümsüz	p	t	k	ç	
	Ötümlü	b	d	g	c	
	Ötümlü-Sonant	m	n		l, r	
Sızıcılar	Ötümsüz	f ¹	s	h	ş	
	Ötümlü	V w ²	z		j	y
		Dudak	Diş	Damak	Diş	Damak

2.Ses Olayları ve Ses Değişmeleri

2.1. Ünlü Değişmeleri

Düz vokallerin yuvarlaklaşması

çüyşe		“şişe”	(33-110)
dövür		“devir”	(31-4)
övrül-		“evrilmek”	(7-32)
söygi	<DLT. sew-		(10-160)
mün-	< E.Tk.. bin-	“binmek”	(10-169)
dövlet		“devlet”	(21-235)
höves		“heves”	(24-1)
öy		“ev”	(19-126)
cübi		“cep”	(20-162)

¹ f ve r sesleri teşekkül noktası itibarı ile diş dudak ünsüzü olarak da değerlendirilmektedir.

Yuvarlak vokallerin düzleşmesi

beyleki	“böyleki”	(25-30)
miyesser	“müyesser”	(18-58)
Memmet	“Muhammet”	(18-75)
şeyle	“şöyle”	(23-291)

Geniş vokallerin daralması

ir-	< DLT ér	“ermek”	(24-2)
işik	< E.Tk. eşik	“eşik”	(48-64)
nire	< E.Tk. ne	“nere”	(47-16)
têze		“taze”	(5-166)
derveze		“dervaze, kapı”	(17-52)

Ünsüz genişlemesi

Eyran	< İran	“İran”	(16-2)
soval	< sual	“sual”	(31-1)

2.2. Ünlü Türemesi

İçte Ünlü Türemesi

nebit	neft	“petrol”	(7-37)
daracık		“daracık”	(16-5)
patılat-		“patlatmak”	(63-37)

² Yazıda gösterilmeyen ancak konuşma dilinde kullanılan çift dudak w si vardır.

Sonda Ünlü Türemesi

yeke	“yek, bir”	(52-47)
goçı	“koç”	(37-54)
kepderi	“kebuter, güvercin”	(2-44)

2.3. Ünlü Elenmesi

düşüksüz	“düşünüksüz, düşüncesiz”	(15-183)

Ekleşme esnasında

durşuna	“duruşuna”	(15-177)
oğlunun	“oğlunun”	(15-179)
yarsı	“yarısı”	(6-13)
egninde	“omuzunda”	(25-26)
agzını	“ağzını”	(26-74)

İçte Ünlü Elenmesi

kimsi	“kimisi”	(29-250)

Sonda Ünlü Elenmesi

han	< E.Tk kanı	“hani”	(37-27)

2.4. Ötümlüleşme

Metnimiz, ötümsüz ünsüzler yanında, daha çok ötümlü ünsüzleri tercih eder.

gabak	<DLT. kabak (g)	“göz kapağı”	(1-16)
gork-	< E.Tk. kork-		(7-54)
gara	< E.Tk. kara	“kara”	(52-70)
dat-	<DLT. tatı-	“tatmak”	(44-202)
dırnak	<DLT. tıringak		(12-47)
dak-	< E.Tk. tak-		(27-187)
agşam	<DLT. axşam	“akşam”	(8-69)

Metnimizde, VpV : VpV ötümlüleşmemiştir.

gapı	: DLT kapga	(38-107)
köpürcik	: DLT köpük	(11-7)
yapış-	: E.Tk yapış-	(38-109)

Metnimizde VtV : VtV ötümlüleşmemiştir.

yiti	: E.Tk. yitik	“keskin”	(16-3)
otur-	: E.Tk. oltur* -		(7-41)
otuz	: E.Tk. ottuz		(47-14)
otag	: E.Tk. otağ	“oda	(12-55)
utan-	: E.Tk. utan-		(49-108)

Ötümlü damak sesleri sızıcı “g” (ğ) olarak sızıcılaşmayıp patlayıcı olarak kalırlar.

Ekleşme esnasında

gurcak (63-52)	gurcagi	(34-130)
kulak (58-12)	kulagından	(21-223)
etsedi (86-53)	edyërdi	(35-217)
zat (6-1)	zadını	(35-207)

2.5. Ötümsüzleşme

görməndiris		“görmemişiz”	(7-23)
palçık	<DLT. balçık	“balçık”	(16-3)
tut		“dut”	(31-18)

2.6. Sızıcılaşma

suv	<DLT. suw < sub		(20-173)
öy	<E. Tk. ew < eb		(4-120)
av	<E. Tk.. aw < ab	“av”	(38-93)
gey-	<< E. Tk. ked-	“giymek”	(4-120)

k > h

haysı	< E. Tk. kayısı	“hangi”	(13-97)
haçan	< E. Tk. kaçan	“ne zaman”	(4-131)
hanı	< E. Tk. kanı	“hani”	(9-139)
pahır		“fakir”	(40-2)

n > y

köynek	< E. Tk. könglek	“gömlek”	(7-38)

VvV < VgV

övüt	< E.Tk. ögüt	“öğüt”	(32-64)
sova-	< E.Tk. sogı-	“soğumak”	(22-262)

#v < g#

öy	< ew <E. Tk. eb	“ev”	(4-120)
av	< aw <E. Tk. ab		(38-93)
suv	< suw <E. Tk. Sub		(46-279)

k,g # > h

yagşı	< yahşı < yaxşı < E Tk. yagşı yakşı		(248-22)

2. 7. Benzetme

Metnimizde çeşitli benzetme örneklerine rastlıyoruz.

Çıkış Yerine Göre Benzetme:

Dudak Benzetmesi

gövün	<DLT. köngül	“gönül”	(3-115)
övüt	< DLT. ögüt	“öğüt”	(32-64)
sovuk	< DLT. soguk	“soğuk”	(1-3)
menze-	< E.Tk. benze-	“benzemek”	(37-44)

Uzaklığına Göre Benzetme:

a) Yandaş Benzetme

b)

yassık	< E.Tk. yastuk	“yastık”	(7-26)
rusa	< Rusya		(30-265)
gonşı	< DLT. konşı	“komşu”	(4-126)

b) Uzak Benzetme

mün-	< E.Tk. mün-,bin-		(41-40)

Derecesine Göre Benzetme:

a) Tam Benzetme

tüsse	“tütsü”	(19-11)

b) Yarı Benzetme

kepderi	< kebuter	“güvercin”	(2-44)

Yerine Göre Benzetme:

a) İlerlek Benzetme

kepderi		(2-44)
yassık	< DLT yastuk	(7-26)

b) Gerilek Benzetme

“binmek”	< DLT mün-	(41-40)

2.8 Başkalaşma

zenzele	< zelzele		(16-6)
bulgur	< billur	“cam bardak”	(20-172)

2. 9 Türeme

Başta Ünsüz Türemesi

yüpek	< ipek		(39-120)
hasa	< asa		(41-38)

Sonda Türeme

daşarık	< DLTtaşra	“dışarı”	(6-7)
şindiz	< şimdi		(15-175)

2. 10 Elenme

Başta Ünsüz Elenmesi

ine		“yine, işte”	(3-111)

Sonda ünsüz elenmesi

nep	< nept< neft	“petrol”	(7-28)

2. 11 Damaklılaşma

köynek	< DLT könglek	“gömlek, elbise”	(7-38)

2.12 Dudaklılaşma

		ğ > v	
sovuk	<E.Tk. soğuk	“soğuk”	(1-3)
avulı	<E.Tk.agu	“zehirli”	(39-131)

2. 13 Uçlaşma

oba	owa ¹	(2-48)

2. 14 Genizleşme

Metnimizde ɲ sesi korunduğundan çok yaygın olarak görülür.

mün -	< bin -	(41-40)

2. 15 Göçüşme

Uzak Göçüşme

çaş-	X E.Tk. saç-	(5-168)
nelet	X lanet	(18-63)
azar	X araz	(49-97)

Yandaş Göçüşme

üsgür-	X öksür-	(19-109)
iy-	X yi -	“yemek” (18-61)

¹ Bu kelime “oba” olarak yazılır fakat “owa” olarak okunur. Bkz. s.3

2. 16 İkizleşme

garrı	< DLT. karı	“yaşlı”	(3-74)
ıssı	< E.Tk. isig	“sıcak, sıcak hava”	(18-91)

2. 17 Tekleşme

yuması	< yumması	(29-253)

Yabancı Dillerden Alınma Kelimelerde:

sırı	< sırrı	(85-183)
dükan	< dükkan	(3-74)

2.18 Hece Tekleşmesi

bar	< E.Tk. bar-ır	(17-35)
meyt	< meyyit	(22-282)
atañ	(atan+ın)	“dedenin” (44-168)

2. 19 Toplaşma

beyle	< E.Tk. bu ile	“böyle”	(12-48)

2. 20 Büzülme

İki ünlü arasındaki bir sızcı ünsüzle,o ünsüzü taakibeden ünlünün ünlü içinde erimesi olayıdır.

dəl	< E.Tk. tegül	“değil”	(4-130)
okap	(okay-ıp)	“okuyup”	(53-76)

sargıtlam	(sargıt+lar+ım)	“siparişlerim”	(21-225)
bağışlan	(bağış+lay-ın)		(85-208)

2. 21 Yutulma

gulak	<< E.Tk kulgak	“kulak”	(12-158)
orak	<< E.Tk orgak	“orak”	(49-84)
yanak	<< E.Tk yangak	“yanak”	(20-185)

2. 22 Erime

köne	< köhne	“köhne, eski”	(2-23)
seret-	< seyret-	“seyretmek”	(1-25)
işdemenlik	< işdah	“iştahlılık”	(3-260)
ke	< keh		(20-195)
gutul-	< E.Tk.kurtul-	“kurtulmak”	(41-39)
otır-	< E.Tk. otur-	“oturmak”	(17-19)

2. 23 Ünsüz Kaynaşması

gızıl	< E.Tk. kızsıl	“kızıl”	(12-65)

2. 24 Ünsüz Ayrışması

garañkı	< DLT. karanguluk	“karanlık”	(50-133)
goyun	<< E.Tk.. koñ	“koyun”	(16-10)

2. 25 Birleşme

şol	(< oş + ol)	“şu”	(32-64)
niçik	(< niçe + ök)	“ne için”	(2-38)
əkel-	(< alıp kel-)	“alığp getirmek”	(2-63)
ötəgit-	(< öteye git-)	“bırakıp gitmek”	(40-3)
əber-	(< alıp ver-)	“alıp vermek”	(9-123)

2. 26 Geçişme

beyle	(< bu+ile)	“böyle”	(12-48)
eyse	(< öyle+ise)	“öyle ise”	(12-42)

2. 27 Hece Elenmesi

bar	(< bar-ır)	“var”	(17-35)
beydip	(< böyle+ed-ip)	“böyle edip”	(12-48)

2. 28 Gerilme

yuvut-	< E.Tk. yut-	“yutmak”	(17-43)
yuvun-	< E.Tk. yun	“yıkanmak”	(23-5)

2. 29 Derilme

dervezə	(< dervezey+e)	“kapıya”	(22-266)
uka	(< ukıy+a)	“uykuya”	(46-28)

2. 30 Patlayıcılaşma

peyda	fayda	(19-122)
pikir	fikir	(2-29)

3. Ses Uyumları

3.1. Ünlü Uyumları

Damak Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)

beyle	“böyle”	(17-57)
şeyle	“şöyle”	(23-291)

Damak uyumu yabancı kaynaklı kelimelerde de sıkça görülür.

dervaza	< dervaze	(17-14)
mılayım	< mülâyım	(26-90)
habar	< haber	(48-59)
bahana	< bahane	(52-36)
mazar	< mezar	(47-5)

Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlak Uyumu)

Türkiye Türkçe’sinde olduğu gibi metnimizde de bazı kelimelerde bu kural vardır.

üsgür-	“öksürmek”	(19-109)
gutu	“kutu”	(47-2)
azacık	“azacık”	(7-42)
oyuncak		(12-53)

tomus	“temmuz”	(31-1)
cogap	“cevap”	(1-12)

Dudak Çekerliliği

Metnimizde, söves, devlet, görkez – şekliyle yazılan ve ilk hecesi yuvarlak ünlü ile başlayan kelimelerin takip eden hecelerindeki düz ünlülerin telaffuzda yuvarlaklaştırılma eğilimi görülmüştür.¹

3. 2. Ünsüz uyumu

ötümlü + ötümlü

sıgdır-	“sıgdırmak”	(44-185)
yazgı	“yazı”	(53-110)
agdar-	“aktarmak, döndürmek”	(6-10)
oturğıç	“sandalye”	(2-69)
pençeden	“pençeden”	(39-131)

ötümsüz + ötümsüz

	yolbaşçı	“elebaşı”	(42-109)
govı + ca	> govca	“iyice”	(35-176)
	edyen	“eden, yapan”	(36-3)
bak - ıp	> bakıp	“bakıp”	(19-130)
duşuş - ık	> duşuşık	“karşılaşma, tesadüf”	(19-130)

¹ Bkz. Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, Kültür Bakanlığı Yay., Sayı No: 1371, Ankara 1991, s. 1097

Ünsüz uyumuna aykırı olanlar

masgara	“maskara”	(44-193)
bukca	“bohça”	(50-145)
kesçi	“kesti”	(15-191)
esger	“asker”	(49-11)
klasdaş	“sınıf arkadaşı”	(35-187)
yitgi	“kayıp, yitik”	(42-81)
yuvaşca	“yavaşça”	(19-122)
esgi	“eski”	(6-15)
dıkgat	“dikkat”	(35-209)

3. 3. Ünlü + Ünsüz Uyumu

bolmak+a	> bolmaga	“olmağa”	(38-95)
sebep+i	> sebēbi	“sebebi”	(3-115)

II. Şekil Bilgisi

1. Ekler

1.1. Yapım Ekleri

Türkmen Türkçesi yapım ekleri, Türkiye Türkçesi ile benzerdir. Fakat bir kısmında bazı ses değişiklikleri vardır.

İsimden İsim Yapan Ekler:

+ ÇAk

düvün+çek	“düğümcük”	(22-269)
basgan+çak	“basamak”	(25-25)
yumru+cak	“yumrukcuk”	(2-54)
gıy+çak	“kırık”	(5-168)
yal+cak (<yalı+cak)	“kadar gibi”	(48-60)

+ C₂K

köpür+cik	“köpürcük”	(11-7)
inçe+cik	“incecik”	(39-138)
bayda+cık	“bayrakcık”	(27-155)
dara+cık	“daracık”	(16-5)

+ çI₂

yolbaş+çı	“elebaşı, idareci”	(42-109)
hızmat+çı	“hizmetçi”	(17-37)
magazin+çi	“mağazacı”	(8-76)
oyun+çı	“oyuncu”	(2-30)
aydım+çı	“şarkıcı”	(26-82)
bazar+çı	“pazarcı”	(16-5)

+dAş

klas+daş	“sınıf arkadaşı”	(35-87)
gürrün+deş	“sohbet arkadaşı”	(4-122)

renk+deş	“renkdeş”	(24-7)
yanyol+daş	“hayat arkadaşı”	(47-18)
yaşıt+daş	“yaşıt”	(7-66)

+II₂

gorku+lı	“korkulu”	(34-160)
gımmat+lı	“kıymetli”	(32-70)
hıcu+v+lı	“istekli”	(2-68)
çıbık+lı	“çubuklu”	(42-104)
geynüv+li	“şık, zarif”	(28-197)

+III_k

yarav+lık	“sağlık, sıhhat”	(50-139)
yedigər+lik	“hatıra”	(33-119)
sada+lık	“sadelik”	(52-51)
hezil+lik	“mutluluk”	(4-128)
gul+luk	“vazife, kulluk”	(17-32)
gedem+lik	“küstahlık”	(52-50)

+Incl₂

üç+ünci	“üçüncü”	(3-101)
iki+nci	“ikinci”	(53-112)
dörd+ünci	“dördüncü”	(54-135)
bəş+inci	“beşinci”	(50-137)

+mAn

eder+men+lik	“kahramanlık”	(50-149)
Türk+men		(9-123)

+rAk

tēze+rēk	“taptaze”	(11-15)
tokar+rak		(13-86)
añır+rak	“daha uzak”	(31-23)
bēr+rēk	“daha beri”	(32-37)
akıllı+rak		(54-160)

+s l₂ z

bolgu+sız	“boş, gereksiz, saçma”	(15-173)
düşnük+sız	“belirsiz”	(16-183)
esas+sız	“esassız”	(1-20)
oslag+sız	“ani”	(1-11)

+Aç

yalan+aç		(39-132)

+lAnc

iki+lənç	“ikinci kez”	(21-207)

+sI₂

gödek+si	“kaba”	(11-8)

+lAyI₂n

bilgeş+leyin	“bile bile”	(1-18)

+gAy

batır+gay	“cesur”	(18-92)

İsimden Fiil Yapan ekler

+lA-

samahıl+la-	“boşa konuşmak”	(46-280)
söz+le-	“konuşmak”	(34-168)
gısım+la-	“avuçlamak”	(38-99)
gucak+la-	“kucaklamak”	(48-31)
makul+la-ycı	“tasdik edici”	(2-66)
keytik+le-	“aksamak, topallamak”	(46-265)

+lAn-

oy+lan-dı-m		(41-50)
ay+lan-dır-ıp		(42-102)

+lAş-

dost+laş-ar	“dost olur”	(35-202)
cay+laş-yan+ca	“yerleşince”	(41-41)
gür+leş-məg+e	“konuşmaya”	(12-61)

+sIrA-

köpkilmiş+sire-me	“bilgiçlik taslama”	(53-91)
gülüm+süre-di		(52-70)
mön+süre-di		(51-26)

+rA-

gараңkı+ra-yan	“kararan”	(50-133)

+dA-

malçıl+da-d-ıp		(45-239)
kikir+de-yen		(30-271)
gırpıl+da-d-ıp		(12-29)
gürsül+de-p		(25-66)
cıñır+da-ma+sın+a		(27-160)

+sA-

suv+sa-dı	“susadı”	(20-171)

+(A)r-

yaş+ar-ıp	“yaşarıp”	(15-198)
kemş+er-ıp	“titreyip”	(21-217)
hoñka+r-ıp	“delinip”	(2-102)
añk+ar-ş-ıp	“şaşkın bakışıp”	(36-5)

+A-

san+a-yar+dı	“sayıyordu”	(24-5)
boş+a-p	“boşalıp”	(47-15)

+I-

ula+l-añ+son	“büyüyünce”	(3-114)

Fiilden İsim Yapan Ekler

- A

bak-a	“doğru, tarafa doğru”	(34-147)

+Ak+

or-ak	< E.Tk. or – gak	(49-94)
böl-ek	“parça, pay”	(11-18)

+Kl

yit-gi+sin+i	“yitik”	(42-81)
söy-gi+li	“sevgili”	(10-160)
yaz-gı	“yazı”	(53-110)
duy-gu+sı	“duygusu”	(52-50)
söyel-gi	“dayalı”	(22-246)
sanal-gı+ca	“sayılıca”	(29-216)

-İm

döv-üm	“dilim”	(16-8)
döz-üm+li	“tahammül”	(53-93)

yitir-im	“kayıp”	(15-185)
ayd-ım+a	“türküye”	(10-176)

+I₂n

gel-in		(30-261)

+gl₂ç

otur-gıç	“oturak”	(2-69)

-mAç

Metnimizde tek bir örnekte görülmüştür.

hovluk-maç	“acele”	(27-147)

-Aç

gör-eç+lerin+de	“göz bebeği”	(30-265)

+Iv

biç-üv+li	“biçimli”	(9-123)
geyn-üv+li	“şık”	(28-197)

-Ik

döv-ük	“kırık”	(5-163)
duşuş-ık	“raslantı”	(19-130)
tabşır-ık+lar+ın+ı	“buyruklarını”	(46-299)

-K+

barla-g+a	“muayene”	(34-144)
kayna-g	“kaynar”	(21-201)
sora-g	“soru”	(1-2)

-nç

gülkü-nç	“gülünç”	(11-9)

-k

yığna-k		(50-142)
gapa-k	“toplantı”	(1-16)
uza-k		(16-8)

-ÇAk+

gıy-cak+lar+ı		(5-168)
dövün-çeg+i	“düğümçük”	(22-269)

-AlgA+

çık-alga	“çıkış”	(45-244)

-mAK

seret-meg+in+i	“seyretmeyi”	(29-247)

- Ir +

bat-ır+ca “cesur, kahraman” (46-258)

- ş +

tanı-ş+ım “tanışım” (2-23)

-gAnçAk

bas-gançak+lar “basamaklar” (25-25)

Fiilden Fiil Yapan Ekler

-AlA-

kov-ala-p “kovalayıp” (3-73)

- (A)kIA-

dazan-akla-p “horozlanmak, kükremek” (43-118)

gıcı-kla-yan “gıdıklayan” (15-191)

oyna-kla-p “oynayıp” (49-84)

-Ig-

z > r

sır-ıg-yar+dı < sız – ıg -* “sızıyordu” (18-93)

-I-

sür-ü-ş-eyin	“sürmek, sürüp götürmek”	(16-10)

-cIrA-

gısmil-cıra-p	“(birine) sokulup”	(35-178)
al-cıra-madı	“şaşırmadı”	(34-179)

-Işdl₂r-

dök-üşdir-di+m	“döküştürdüm”	(42-99)
dağ-ışdır-dı+m	“bağladım”	(48-57)

1.2. Çatı Ekleri

a) Ettirgenlik Ekleri

-Ar-

çık-ar-man	“çıkarmadan”	(7-55)

-Ir-

geç-ir-di	“kaybetti”	(39-132)
göç-ür-yer	“yazıyor”	(54-137)
çiş-ir-il-en	“şişirilen”	(25-31)
gaç-ıran+dır-ın	“düşürdüğünü”	(20-176)

-(I)z-

tur-uz-ar	“kaldırır”	(43-137)

ur-z-anok “vurmam, vurmuyorum” (14-144)

-kAz- (< - Uk – Iz -)

gör-kez-yerdi gör-ük + üz* - > görkez- “gösteriyordu” (27-145)

-T-

üytge-t-mən “değiştirmeden” (20-152)

uza-t-dı “uzattı” (9-125)

tana-d-ar+ın “tanıtırım” (42-78)

-dI₂r

tisgin-dir-di “ürpertti” (52-64)

yetiş-dir-yer+ler “yetiştiriyorlar” (11-24)

köşeş-dir-cek “sakinleştirecek” (47-27)

kakış-dır-ıp “düzeltip” (2-36)

b) Dönüştürme Eki

-(I)n-

hezirle-n-yən “hazırlanan” (4-133)

dak-ın-dı+ma-m “takınmam” (45-218)

dola-n-ıp “dolamp” (21-231)

c) İşteşlik Eki

(I)ş-

Cooperative

gel-iş-yær-di	“yakışıyordu”	(32-72)
gara-ş-	“bekle”	(19-126)

Reciprocal

gül-(ü)ş-di+ler	“gülüşdüler”	(32-62)
gapdalla-ş-ıp	“birlikte yan yana yürüyüp”	(55-173)
hoşla-ş-makçı bol-	“vedalaşmak istemek”	(4-147)
ısn-(ı)ş-mag+ı+(n)a	“yakınlaşmasına”	(32-48)

ç) Meçhulluk Eki

-(I)l-

döv-ül-üp	“kırılıp”	(3-102)
govşur-l-an-lığ+ı	“ulaştırıldığı”	(28-205)
goy-l-an	“koyulan”	(10-166)
tap-ıl-ar	“bulunur”	(45-245)

1.. 3. Fiilimsiler

Sıfat-Fiiller

-dl₄K

bar-dığ+ın+ı	“kaldığını”	(27-145)
yanılcek+dig+in+e	“yenileceğine”	(38-76)
kim±dig+in+i	“kim olduğunu”	(42-107)

gayt+dıg+ı±dı	“döndüğüydü”	(40-13)
yok-dug+ın+ı	“döndüğüydü”	(18-69)

-cAk

giday-cek	“gidiverecek”	(48-73)
gel-cek+dıg+ın+e	“geleceğine”	(49-120)
oka-cak bol-		(50-135)

-An (< - GAn)

- An, -yAn sıfat – fiil eklerinin kaynağı Eski Türkçedeki – Gan’dır. Sonu ünlülerle biten kelimelerde –An olarak gelir. Bir çok örnekte geçmiş zaman anlamına sahip olduğu görülmektedir.

depil-en	“vurulan”	(19-136)
getir-en+ce	“getirdiği kadar”	(42-98)
yasal-an	“yapılan”	(88-86)

-yAn (< - GAn)

Şimdiki zaman anlamı taşıyan bir sıfat – fiildir.¹

çık-yan	“çıkan”	(38-104)
dinle-yen	“dinleyen”	(43-162)
gork-yan	“korkan”	(32-33)

1 Bkz. Lois BAZIN; “Le Turkméne” PhTF. I.C., 308-317.ss., Wiesbaden 1959; Çev.: Efrasiyap Gemalmaz; Atatürk Üniversitesi Fen –Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1987, s.3

-All

gid- eli	“gideli”	(49-84)

-Ar

yat-ar	“yatar”	(7-22)
ber-er	“verir”	(33-124)

Zarf-Fiiller

-A

gel-e	gelmeñ-e	“gelir gelmez”	(32-57)
gayt-a	gayt-a	“döne döne”	(46-260)
doy-a		“doyasıya”	(18-114)

-(I₂)p

bak-ıp		“bakıp”	(19-130)
sered-ip		“bakıp”	(26-99)
al-ıp		“alıp”	(54-165)
sınla-p	sınla-p	“bakıp bakıp”	(32-70)

-mAn (< - mA+dAn^{*})

bil-mēn	“bilmeden”	(18-91)
üytget-man	“değiştirmeden”	(20-152)
garaş-man	“beklemeden”	(20-156)

-AndA (< An + dA)

gel-ende	“gelince”	(13-114)
düş-ende	“düşünce”	(14-161)
bar-anda	“varınca”	(18-78)

-kA+

bar-yar±ka+m	“(ben) gidiyorken”	(49-103)
yaş+ımız+da±ka	“yaşımızdayken”	(40-20)

-yAnçA (< yAn + çA)

doy-yança	“doyunca”	(54-139)
düş-yençe	“düşünce”	(51-10)
caylaş-yança	“yerleşince”	(41-41)
tap-yança	“bulunca”	(11-3)

-Anson (< An + son)

gid-enson	“gidince, gittikten sonra”	(49-81)
ulal-anson	“büyüyünce”	(33-104)

-AgA+

yet-ge+den	“yetişir yetişmez”	(43-135)
al-aga	“alıp, alır almaz”	(19-117)

İsim-Fiiller

-mAK+

oyna-mag+a	“oynamaya”	(18-139)
taşıla-mag+ı	“fırlatmayı”	(22-149)
govşur-mak+lar+ın+ı	“ulaştırmalarını”	(46-290)
gel-mek+di	“gelmekti”	(18-102)

-mA

aş-ma	“aşma”	(12-44)

- Iş

gel-işmi	“geliş mi”	(21-206)
sög-üş+e	“sövüşe, küfüre”	(41-44)

1. 4. Olumsuzluk Eki

-mA-

gel-me-di	(11-13)
gör-me-di+ηizmi	(44-206)

1. 5. Çokluk Eki

+lAr

vagt+lar	“zamanlar”	(6-1)
gabık+lar+ı	“kabukları”	(37-28)
adam+lar+a	“adamları”	(45-251)
zat+lar	“şayler”	(52-53)

1. 6. Çekim Ekleri

a) İsim Çekim Ekleri

İyelik Ekleri

Türkiye Türkçesi'ne benzerlik gösterir. Ancak metnimizde son hece uyumsuzluğu olduğu için ek ünlüleri üçüncü heceden itibaren “u” “ü” yerine I₂ olur. Üçüncü ek daima + (s) I₂ (n)'dir. İkinci şahıs iyelik eki “η” ile yapılır.

	Teklik Şahıslar	Çokluk Şahıslar
1. Şahıs	+(I)m	+(I)mlz
2. Şahıs	+(I)η	+(I)ηlz
3. Şahıs	+(s)I (n)	+(lAr)+I ₂ (n)

1 balag+ım (12-43)

huş+umız (12-57)

2 kepderi+η (37-31))

şêher+inîz+de (32-77)

3 ece+si (18-97)

ene +leri+(n)e (12-50)

Aitlik Eki

+kI₂

elinde+ki

“elindeki”

(12-50)

bayguşî+kı

“baykuşunki”

(17-25)

Hal Ekleri

Yalın Hali

+Ø

gün	“gün, gündüz”	(24-2)
adamlar	“insanlar”	(18-91)
taze	“taze”	(4-1477)

İlgi Hali

+ (n) I₂ η

Türkiye Türkçesi’ndeki gibidir. Ancak “n” yerine “η” kullanılır. ikinci heceden sonra ekin U’ lü şekli yoktur.

ecesi+nin	sesi	“annesinin sesi”	(25-46)
Dursun+ın	tahyası	“Dursun’un şapkası”	(35-208)
illeri+in	atası	“ellerin dedesi”	(40-11)

Metnimizde çoğunlukla şahıs zamirlerinden ve iyelik eklerinden sonra gelen ilgi hali eki hece tekleşmesine (hablology) uğrayarak “+η” şeklini alır.

+η

ata+η	naganı	“dedenin nagantı”	(44-168)
o+η	gövnü	“onun gönlü”	(3-115)
turba+η	içi	“bacanın içi”	(38-109)
pencire+η	-eyesi	“pencerenin sahibi”	(4-119)
şu+η	diyyen kitabı	“şunun dediği kitap”	(9-148)

Yükleme Hali

+(n)l₂

ruhun+ı	“ruhunu”	(10-179)
ertirliğin+i	“kahvaltısını”	(10-167)
geyimlerin+i	“giysilerini”	(24-21)
an+ı	“onu”	(4-121)
Ata+nı	“Ata’yı”	(10-167)
çaga+nı	“çocuğu”	(46-280)

Yönelme Hali

Ünsüzlerden sonra + A iyelik eklerinden sonra + (n) A kullanılır. Ünlülerden sonra gelen şekli + (y) ise kelime sonunda derilme hadisesiyle + A haline gelir.

+A

agısın+a	“agıtını”	(47-25)
yüregın+e	“yüreğine”	(32-40)
May+a	“mayısa”	(24-4)
öe+e	“eve”	(46-286)
netice (<neticey+e)	“neticeye”	(42-95)
derveze (<dervezey+e))	“kapıya”	(22-266)
köçe (<köçey+e)	“sokağa”	(22-249)
yape (<gapıy+a)	“kapıya”	(53-104)
uke (<ukıy+a)	“uykuya”	(46-28)

Bulunma Hali

+dA

şeh̄er+in̄iz+de	“şeh̄irinizde”	(32-77)
iç+in+de	“içinde”	(29-253)
yad+ım+da	“aklımda”	(6-3)
uruş+da	“savaşta”	(45-246)
aralık+da	“arada”	(13-114)

Ayrılma Hali

+dAn

ız+ın+dan	“arkasından”	(29-212)
kaka+sın+dan	“babasından”	(29-216)
mekdep+den		(46-281)
men+den		(54-137)

Eşitlik Hali

-cA

ovadan+ca	“güzelce”	(28-197)
ak+ca	“beyazımsı”	(38-86)

b) Fiil Çekim Ekleri

A- Şahıs Ekleri¹

Birinci Tipte Şahıs Ekleri

Bunlar zamir menşeli olup, şimdiki zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve istek çekimlerinde kullanılan eklerdir.

	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	+Im	+Is
2. Şahıs	+sIn	+sInIz
3. Şahıs	+Ø	+lAr

gör-er+in	“görürüm”	(21-198)
ber-er+sin	“verirsin”	(2- 39)
bol-yar+	“oluyor”	(12-44)
gör-mén+dir+is	“görmemişiz”	(7-23)
yetiştir-yer+ler		(11-24)

İkinci Tipteki Şahıs Ekleri

Bunlar iyelik menşeli olup bilinen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır.

	Teklik Şahıslar	Çokluk Şahıslar
1. Şahıs	+Im, In	+(I)k
2. Şahıs	+(I)η	+(I)η(I ₂)z
3. Şahıs	+Ø	+Lar

¹ Zamir menşe’li, iyelik menşe’li ve emir menşe’li olmak üzere üç grup şahıs eki vardır.

yitir-di+m		(11-2)
yaz-dı-		(54-147)
bol-sa-η		(12-68)
en-di+	“indi”	(11-4)
gel-me-di+		(11-13)
otur-dı+k		(2-69)
ayt-sa-ηız	“söyleseniz”	(4-131)
salamlaş-dı+lar		(9-140)

Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri

Emir ekleri

	Teklik Şahıslar	Çokluk Şahıslar
1. Şahıs	-+ AyI ₂ n	-+ All ₂ n
2. Şahıs	-+Ø,-+gI ₂ n,-+Ay	-+Iη
3. Şahıs	-+sın	-+sInlAr

okay -+ ayın	okuyayım	(7 – 42)
ayt -+	“söyle”	(54-126)
sıla-+gın	“saygı göster”	(19–119)
düşünş-+eliη	“anlatalım”	(12-33)
gez-+iη		(27-139)

Fiil Şekil ve Zaman Ekleri

A- Haber Kipleri

1. Şimdiki Zaman

-yAr

öçür-yer	“yazıyor”	(54-137)
bol-yar	“oluyor”	(12-44)

Metnimizde “-yAr” ekinin yanısıra, şimdiki zaman yapan “-yA” kipi vardır. Ancak yazı dilinde çok işlek olmayıp ağızlarda yaygındır.

oka-ya+η	“okuyorsan”	(33-107)
ber-ya+n	“veriyorum”	(34-131)
öyd-ye+η mi	“düşünüyor musun”	(42-76)

Metnimizde şimdiki zaman, “yörmek, durmak, oturmak, yatmak” gibi süreklilik ifade eden fiillerle de yapılabilir.

ılgaşıp yördüler	“koşuyordular”	(16-13)
bilip durdım	“biliyordum”	(14-123)
berip yörün	“veriyorum”	(22-245)

Şimdiki zamanın olumsuzu

gaytalatma-yar	“tekrarlatmıyor”	(21-207)
çık-ma-yardım	“çıkılmıyordum”	(3-115)

Bunlardan başka şimdiki zaman olumsuz eki için kullanılan değişik bir şekil vardır. Bu yapı “yok” kelimesini bu kipi olumsuz yapmak için kullanılması ile oluşmuştur.

gidenok	“gitmiyorsun”	(51-4)
seredenizok	“bakmıyorsunuz”	(11-23)
yazamok	“yazmıyorum”	(54-128)

2- Görülen Geçmiş Zaman -dl

yitir-di+m	“kaybettim”	(21-286)
otur-dı+k	“oturduk”	(2-69)
salamlaş-dı+lar	“selamlaştılar”	(9-140)
gel-me-di	“gelmedi”	(11-13)

3- Öğrenilen Geçmiş Zaman -Ip+(dIr)

gıtal-ıpdır	“azalmış”	(7-28)
urş-updır	“vuruşmuş”	(45-213)
iy-ip+sin	“yemişsin”	(3-93)
başlan-ıp+dı	“başlanmıştı”	(49-94)

Metnimizde “-Ip” zarf-fiil ekinden yapılan öğrenilen geçmiş zaman kipinin olumsuz şekli yine bu kipin olumsuz şekli olan -mAn ile yapılır.

gör-mən+dir+is	< gör-me-n+dir+iz*	“görmemişiz”	(7-23)

4- Gelecek Zaman -cAk

Metnimizde gelecek zaman kipi için şahıs ekleri kullanılmaz. Ek yerine fiilin başına şahıs zamirleri getirilir.

sen gel-cek	“geleceksin”	(49-86)
sen doy-cak	“doyacaksın”	(17-37)

5- Geniş Zaman

-(A)r

gel-er	“gelir”	(48-47)
gör-er+in	“görürüm”	(2-198)
gürrün ber-er+sin	“sohbet edersin”	(2-34)
alda-r+ın	“aldatırım”	(42-76)

Bu kipin olumsuz şekilleri, 1. ve 2. şahısları da “-mAr” 3. şahıslarda “-mAz” ekleri ile yapılır.

beyt-mer+in	< beyt-me-r+in*	“böyle etmem”	(21-221)
çık-maz			(49-104)
ber-mez+mi+ken		“vermez mi ki”	(33-86)

6. Bileşik Fiil Çekimleri

Hikâye Şekli

beryerdi	“veriyordu”	(51-6)
aglamaklı	“ağlamıyordu”	(48-53)
urmazdı	“varmazdı”	(13-73)
bolcakdı	“olacaktı”	(13-77)
güymenip otırdım	“oyalanıyordum”	(49-123)
başlanıpdı	“başlanmıştı”	(49-94)
diymelidi	“demeliydi”	(171-34)

Rivayet Şekli

ogurlamandı	“çalmamıştın”	(14-139)
bolyamışım	“oluyormuşum”	(12-37)
geçen eken	“geçmişmiş”	(19-106)
eden ekenik	“etmişmişiz”	(41-47)
goyberilen ekeni	“bırakılmışmış”	(49-112)

Şart Şekli

gümüñi çekmesem “def etmezsem”

(21-195)

B- Temenni (Dilek) Kipleri

Emir Kipi

1. Teklik Şahıs

$\pm\text{AyIn}$

okay $\pm\text{ayın}$

“okuyayım”

(7-42)

ed $\pm\text{eyin}$

“edeyim”

(45-230)

gör-m $\pm\text{eyin}$

“görmeyim”

(3-85)

2. teklik şahıs

$\pm\emptyset, (\pm\text{gIn}, \pm\text{Ay})^1$

ayt-

“söyle”

(54-126)

seret-

“bak”

(51-5)

bol $\pm\text{ay}$

“ol”

(20-153)

al $\pm\text{ay}$

“al”

(33-123)

sıla $\pm\text{gın}$

“saygı göster”

(19-119)

3. Teklik Şahıs

$\pm\text{sIn}$

gur $\pm\text{sun}$

“kurusun”

(40-17)

1. Çokluk Şahıs

$\pm\text{AlI} (\eta)$

gör $\pm\text{eli}$

“görelim”

(38-80)

ber $\pm\text{eli}$

“verelim”

(12-48)

düşünş $\pm\text{elin}$

“anlatalım”

(12-33)

oy $\pm\text{alın}$

“oynayalım”

(31-27)

¹ Asıl teklik ikinci şahıs emir eki $\pm\emptyset$ ’dır. $\pm\text{gIn}$ ve $\pm\text{Ay}$, te’kid fonksiyonundadır.

2. Çokluk Şahıs**±(I)ı**

horla-ma±ı	“azarlamayan”	(51-151)
gel±ı	“gelin”	(31-26)
al±ı	“alın”	(31-28)

3. Çokluk Şahıs**± sInıAr**

Metnimizde örneği bulunmamaktadır.

2- İstek Kipi**-A**

sürüş-e+(y)in	“süreyim”	(16-10)

3- Şart Kipi**-sA**

ayt-sa+m	“söylesem”	(11-16)
çek-me-se+m	“çekmesem”	(21-195)
yırt-sa	“yırtsa”	(7-54)
ayt-sa+ıız	“söyleseniz”	(4-113)

4- Gereklik Kipi**-mAII(dIr)**

git-meli+sı	“gitmelisin”	(7-30)
sakla-malı	“korumalı”	(31-14)
bulaş-malı del	“buluşmamalı”	(31-13)

2. Kelimeler

2.1. İsimler

2.1.1. Vazifelerine Göre İsimler

2.1.1.1. Tamamlama Seviyesindeki Vazifelerine Göre İsimler

Belirtme Fonksiyonundaki İsimler

İsim Tamlamasında İsimler

tomus kanikulu	“temmuz tatili”	(31-1)
yaş düvmecikleri	“yaş damlaları”	(20-185)
kepderi ketegi	“güvercin kafesi”	(38-85)
tüyüklik sıçırntıları	“tükrük parçaları”	(12-28)

Sıfat Fonksiyonundaki İsimler

Sıfat Tamlamasında İsimler

<i>ala</i> balak	“alacalı pantolon”	(12-40)
<i>ak</i> ganat		(10-23)
<i>gara</i> adamlar		(18-91)
<i>yılçır</i> asfal’t	“parlak asfalt”	(5-168)
<i>akca</i> kepderi	“ak güvercin”	(38-94)
<i>duru</i> asman	“duru gökyüzü”	(21-253)
<i>eymenç</i> ses	“korkunç”	(22-270)
<i>mılayım</i> ayal	“mülayim, yumuşak”	(26-90)
<i>garañkı</i> tör	“karanlık”	(7-26)
<i>küti</i> bukça	“kalın, hacimli”	(50-145)

Belirtme Sıfatları

İşaret Sıfatları

<i>bu</i> oylar	“bu düşünceler”	(25-22)
<i>şol</i> furgon	“o araba”	(47-21)
<i>ol</i> gülki	“o gülüş”	(2-41)
<i>o</i> pulları	“o paraları”	(22-242)

Sayı sıfatları

<i>iki</i> yan		(13-107)
<i>dört</i> sanı	“dört tane”	(2-56)
<i>beş</i> gün		(2-62)
<i>üçüncü</i> gat		(53-112)

Soru Sıfatları

<i>nehili</i> iş	“nasıl iş”	(48-51)
<i>haysı</i> biri	“hangi biri”	(13-97)

Belirsizlik Sıfatları

<i>neçe</i> perzent	“nasıl evlat”	(47-8)
<i>nehili</i> iş		(48-51)
<i>başga</i> bir hatcagaz	“başka bir mektupcuk”	(47-2)
<i>hiç</i> kim		(13-98)
<i>bir</i> burç	“bir köşe”	(13-100)
<i>her</i> zat		(14-131)

Aitlik Ekiyle Yapılmış Sıfatlar

<i>öydeki</i>	hızmatkêrler	“evdeki hizmetkarlar”	(22-249)
<i>elindeki</i>	tokga demiri	“elindeki parça demir”	(12-50)
<i>ertekilerdeki</i>	şa gızları	“masallardaki şah kızları”	(32-73)
<i>sonkı</i>	söz	“son söz”	(7-53)
<i>helki</i>	gonşımız	“deminki komşumuz”	(14-143)

2. B. 1. 2. Cümle Seviyesinde Vazifelerine Göre İsimler

A. Zamirler

Şahıs Zamirleri

men	<i>men</i> oyalımın neme hünürdeyênine	(15-188)
sen	<i>sen</i> nire yitrim boldun	(21-205)
ol	<i>ol</i> sonra yuvunıp sifonyerin yanına ılgayardı	(24-5)
biz	<i>biz</i> ulı vagır bolup yola çıktık	(50-146)
siz	biz <i>siziñ</i> yaşıñızdakak	(41-42)
olar	<i>olara</i> yük bolaydın mı	(35-52)

İşaret Zamirleri

bu	Çeper gızcagazlar <i>bu</i> gödek oynuna	(32-54)
şu	<i>şu</i> Memmetli agamı	(46-259)
ol	<i>ol</i> gızıñtahyasına seredip durşuna	(32-74)

Soru Zamirleri

kim	<i>kim</i> bolanını aydaymalı velin	(42-61)
kimsi	oların <i>kimsi</i> kakasınñ	(29-250)

Dönüşlülük Zamiri

öz ol özünü şadıyanrak tutmaga çalışdı (28-101)

Belirsizlik Zamiri

hemme “hep” men *hemmeden* son daş çıkdım (11-12)

İlgi Zamirleri

özüminki “kendiminki” şular bir *özüminki* bolsa bolmayanı (20-172)

B. Zarflar

Zaman Zarfları

heli “öncede *heli* ecemden aldım (4-139)
n”
sonra *sonra* ol eliniñ ayasını açdı (4-140)
gice *gice-gündiz* işlese-de (18-76)
indi “şimdi” Oglancığa *indi* neme diycegimem bilemokdım (2-31)
kete “bazan” Yakımsız hovası *kete* içerik kövsar uryardı (6-16)
birden *Birden* gıgırıp başladılar (49-106)

Yer Zarfları

aşak “aşağı” ol yene *aşak* ddüşdi (38-110)
daş “dışarı” Salıhın ecesi *daş* çıkdı (37-64)
yokarık “yukarı” merdivan bilen *yokarık* dırmaşdı (38-84)
daşarık “dışarı” öçügsi ışık *daşarık* ümzük atyardı (7-6)
yaña “tarafa” hovlın içindeki baglardan *yaña* (7-17)

Hal Zarfları

gayta gayta	<i>gayta-gayta</i>	men yüzüme seredyerdi	(46-260)
sırıp süpürüp		magaziniñ çar töveregini <i>sırıp-süpürüp</i>	(8-103)
üzlem saplap		men <i>üzlem-saplap</i> cogap berdim	(4-125)
bada bat		ecesi <i>bada-bat</i> duydu	(7-38)
yagşı		Faruh hanım <i>yagşı</i> keyipden çıkan soñ	(22-248)

Azlık-Çokluk Zarfları

ören	“oldukça”	soñkı sözlerini <i>ören</i> nayıncar aytdı	(4-141)
ken	“çok”	men sizin yalcakları <i>ken</i> gördüm	(11-22)
köp	“çok”	biri-birinden <i>köp</i> gazancak boluşıp	(16-9)
herneçe	“her nekadär”	<i>herneçe</i> şadıyan tutcak bolsa da	(30-163)
yalcak	“kadarlık”	sen <i>yalcak</i> oğlanıñ iş-pişe bilen hilesi	(48-60)
dine	“sadece”	ayılğanç gıkılık <i>dine</i> bir ayalıñ sesidi	(11-14)
tas	“neredeysä”	<i>tas</i> aglapdı	(8-83)

Soru Zarfları

neme üçin	“niçin”	<i>o neme üçin</i>	(14-137)
nehili	“nasıl”	<i>o nehili</i> men seniñ dayzañ balyamışım	(13-37)
hanı	“hani”	<i>hanı</i> bermen bilşiñdenem berme bakalı	(5-132)

C. Edatlar

Bağlama Edatları

emma	“ama”	<i>emma</i> men aglamokdım	(49-119)
de	“ve”	eşegini örkledi- <i>de</i> pele girdi	(10-172)
bilen	“ile”	olar men <i>bilen</i> dostlaşanoklar	(51-17)

velin	“ki”	şeyle bir coşgunlu aydıyardı <i>velin</i> ,	(10-178)
ke	“ki”	ol <i>ke</i> vagtlar bolsa	(18-66)
eger		<i>eger</i> ol adam hötcet bolmasa	(4-135)
sebebi	“çünkü”	<i>sebebi</i> ol pañkelle	(54-137)

Son Çekim Edatları

beri		men indi beş gün <i>beri</i>	(2-46)
çenli	“kadar”	<i>te</i> magazine <i>çenli</i>	(9-136)
hem	“dA”	adamdan heder etmezçe <i>hem</i> deldi	(8-88)
dA	“dA”	batırcıgıñ akıllığına hem <i>de</i> ak yürekliligine	(4-162)
üçin	“için”	bu sözler biziñ <i>üçin</i> diysen gendi	(12-31)
yalı	“gibi”	köşeşcek <i>yalı</i> etdi	(6-1)

Soru Edatları

neme üçin	“niçin”	onda <i>neme üçin</i> ecem aglayar	(48-36)
nehili	“nasıl”	ece, o <i>nehili</i> uruş	(48-69)
mi	“mI”	İndi yadıña düşdü <i>mi</i>	(54-141)

Cevap Edatları

hava	“evet”	<i>Hava</i> , çaga	(54-158)

İşaret Edatları

<i>te</i>		<i>te</i> magazine çenli	(9-136)
ınha	“işte”	<i>ınha</i> , men dört sanı kepderim bar.	(2-56)
hol	“işte bu”	birden <i>hol</i> beylede gık-vak boluşıp	(19-131)

Ünlem Edatları

bah		<i>Bah</i> , onda-da nehili kın	(2-54)
ay	“ya”	<i>Ay</i> , şovuzluk-da...	(2-36)
vey	“vay”	<i>Vey</i> , vey balam, kim degdi	(9-128)
ey		<i>Ey</i> , Tanrım	(22-244)

2.1.2. Yapılarına Göre İsimler

A. İsimler

Basit isimler

yumruk		(1-16)
sumka	“çanta”	(27-156)
hamır	“hamur”	(11-7)
gulak		(12-58)
ganat	“kanat”	(17-23)
pençe	“el”	(38-98)

Türemiş İsimler

hızmatçı		(17-37)
kınlık	“zorluk”	(53-93)
söygi	“sevgi”	(19-140)
dövüm	“dilim”	(16-8)
orak		(4-94)
oturgıç	“sandalye”	(2-69)
tanış	“tanıdık”	(2-23)

Birleşik isimler

Metnimizde birleşik isimler Türkiye Türkçesindeki gibidir.

altıncemal		(47-28)
gayınene	“kaynana”	(11-5)
gündogar	“doğu”	(22-283)
haramzada	“haramzade”	(9-132)
otluçöp	“kibrit”	(7-26)
yanyoldaş	“hayat arkadaşı”	(47-18)

2. 2. Fiiller

2.2.1.Yapı Bakımından Fiiller

Kök Fiiller

öç-	“sönmek”	(6-19)
öt -	“geçmek”	(42-73)
sin-	“sinmek”	(8-112)
sök-	“sövmek”	(20-192)

Türemiş Fiiller

a) Fiilden Türemiş Fiiller

tüyükür-	“tükürmek”	(37-47)
kovala-	“kovalamak”	(3-73)
sürü-	“sürüp götürmek”	(16-10)

b) İsimden Türemiş Fiiller

daşla-	“fırlatmak”	(2-63)
kikirde-	“kikirdemek”	(30-271)
orna-	“yerleşmek”	(19-111)

Birleşik Fiiller

a) İsim+Yardımcı Fiil

çıdam et-	tahammül et-	(32-55)
yitirim + bol-	“kaybolmak”	(5-185)
heder+et-	“heder etmek”	(8-187)
hayran+ gal-	“hayran kalmak”	(4-162)

b) Fiil–Gerindium+Yardımcı Fiil

dur-up+bil-	“durabilmek”	(20-190)
çida-p+bil-	“dayanabilmek”	(37-50)
ukla-p bil-me-di	“uyuyamadı”	(7-59)
dakın-ı+ber-	“takınıvermek”	(45-219)

c) Tasvirî Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

-I ber-

dakın-ı ber-	“takınıver”	(45-219)

–I bil-

gör-i bil-mez+çilik	“görmemişlik”	(25-42)

d) Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

yük+gör-	“yük görmek”	(52-33)
göz+ayla-	“göz gezdirmek”	(47-29)
ümzük at-	“güçlkle ilerlemek”	(6-7)

Bu kitaba girizilen hekayalar özbaşdak durmuş bocagazında duranlara niyetlenilyer. Eysem, her kim özyurdunı mınasıp grajdanı bolmak üçün neme etmeli? Durmuşda esası zat neme? Özüne haysı həsletleri saylap almalı? Inha, şu meseleleri yaş gahrımanlar hekayalarda özleriçe çözyerler.

A. Aşırov



Bu kitaba konulan hikayeler özgür bir hayatın başlangıcında duranlar için yazılmıştır. Öyleyse herkes kendi yurdunun iyi bir yurttaşı olmak için ne yapmalı? Hayatta en temel şey nedir? Kendine hangi erdemleri seçip almalı? İşte, bu konuları genç kahramanlar hikayelerde kendilerince çözüyorlar.

A. Aşirov



AYNA GIYÇAKLARI

1 Men ovtobustan düşdüm-de, öz köçemize sovuldım. Portfe-
imi hallanladıp yuvaşça yörep gelyerdim. Öz cayımızın
denğine yetenimde, sovk divara arkasını berip, horkuldap
oturan oglancığa gözüm düşdi. Ol şeyle bir yıgrılıp
5 otırdı velin, edil divarın içine sümüleycek yaladı. Ol
horkuldap oturşına, özbaşına bir zatlar camırdıyardı.
Men onun denğine yetdim-de saklandım. Ona bir sellem sın
edip durdum. Oglancık yanına adam gelenini duydımı-nememi,
köşeşcek yalı etdi. Emma ol gaharını saklap bilmedi-de,
10 yine socap başladı.

—Sen bu yerde name işlep otırsın? Diyip ona oslagsız
sorag berdim. Oglancık cogap dereğine burnını çekdi. Men
oglanıcığın bolşuna çalaca yıldırdım-da:

—Diymek onda sen ulı adamlar bilen gepleşenok-da?
15 —diydım-de, öñküdenem beter onun üstüne abanıp soradım.
Oglancık yellenip duran gabaklarını yumrukları bilen ov-
kalaşdırdı-da:

—Neme men bilgeşleyin etdimmi? -diyip özbaşına
hümürdedi.

20 —Men bu oglancığın neme-de bolsa bir şovsuz iş edendi-
gini aındım. Sonra onun ruhunu götercek bolup:

—Yeri bolya, sen hiç vagtda bilgeşleyin bir iş etmeye-

CAM KIRIKLARI

1 Ben, otobüsten indim ve kendi sokağımıza döndüm. Çanta-
mı sallayarak yavaş yavaş yürüyüp geliyordum. Evi-
mizin hizasına vardığımda, soğuk duvara sırtını verip, hıçkırıp
duran bir oğlancağıza gözüm rast geldi. O, şöyle bir toplanıp
5 oturdu ama sanki duvarın içine girecek gibiydi. Hıçkırıp
dururken, kendi başına bir şeyler mırıldanıyordu.
Ben onun yanına vardım ve durdum. Onu kısa bir süre
süzdüm. Çocukcağız yanına biri geldiğini duydu mu ne;
susar gibi ette Ama o kızgınlığına hakim olamadı ve
10 tekrar içini çekmeye başladı.

—Sen burada ne yapıyorsun? diye aniden sordum.
Çocukcağız cevap vereceğine burnun çekti.
Çocuğun bu haline zoraki gülümsedim.
—Demek ki sen, büyük adamlarla konuşmuyorsun, ha!?
15 dedim ve öncekinden fazla eğilip sordum.
Çocuk, şişmiş göz kapaklarını yumruklarıyla sil-
di ve;
—Neden, ben bilerek mi yaptım? diye kendi başına
söylendi.
20 —Ben bu çocuğun her nasılsa, yakışsız bir iş yaptı-
ğını anladım. Sonra onun içini rahatlatmak için:
—Hadi olsun, sen hiç bir zaman bile bile bir iş yap-

nihi ozalam bilyen ahırı! -diydım-de, men edil köne tan-
şım bilen görrüñ edyen yalı gepledım. Oglancık maña çin-
25 erilip seretdi-de:

—Siz neme meni tanayanızımı?-diydi. Men «yok» diyip
cogap berdim.

—Onda neme bey bolyanız? Men edyen işlerimin
hemmesem şovsuz!- diyip oglancık, men pikirime çürt- ke-
30 sik garşı çıktı. Men edil küştde utulan oyunçı yalı bolup
durdum. Oglancığa indi neme diyceğimem bilemokdım. Her
halda bolsa men onun şovsuzlukları hakda bilesim gelyer-
di. Ahırı men:

—Be, o nehili şovsuzlık?-diyen boldum.

35 Oglancık yerinden turdı.

—Ay, şovsuzlık-da...—diyip ol üst- başını kakış-
dırıp durşuna maña pervaysız cogap berdi.

—Her niçikde bolsa sen maña şovsuzluklañ hakkında
gürrüñ berersin? Belki kömegim deger!

40 —He bolcag- ov! Siz maña kepderi kovşarmısıñız?—
diyip ol gülkin arasında mende soradı. Men oglancığın
bu yumşunu bitirip bilmecigime gözüm yetyerdi. Şonun üçi-
nem men onun soragina cogap bermedim-de :

—O nehili kepderi?—diydım

45 —Bañ, baram şolardan- da! Bov, dayı siz kepderi idetme-

2

madığını biliyorum! dedim. Sanki eski bir tanı-
dığım la konuşur gibi söyledim. Çocuk bana şaşkın şaşkın
25 baktı.

—Siz yoksa beni tanıyor musunuz? dedi.«Yok» diye
cevap verdim.

—O halde nasıl böyle konuşuyorsunuz? Yaptığım işlerin
hepsi yalnız! diyen çocuk fikrime kesinkes
30 karşı çıktı. Ben sanki satranç yenilen oyuncu gibi
kalakaldım. Çocuğa şimdi ne diyeceğimi bilmiyordum. Ga-
liba onun başarısızlıklarını bilmek istiyordum.

Sonunda ben:

—Ya, nasıl bir başarısızlık bu? dedim.

35 Çocuk ayağa kalktı.

—Başarısızlık işte... diyip üstünü başını
silkelerken kayıtsızca cevap verdi.

—Her nasılsa, bana başarısızlıklarından
bahseder misin? Belki yardımım dokunur.

40 —Peki tamam da, siz bana, güvercin kovar mısınız? diye
bu gülüşünün arasında benden sordu. Çocuğun bu
işini yapamayacağımı hissediyordum. Bu yüzden
sorusuna cevap vermedim:

Bu nasıl bir güvercin?

45 —Bildiğimiz güvercin ya! vay, dayı, siz güvercin yetiş-

giñ nehili kındığını beri bilyeñizmi?—diyip, Oglancık
yüzüme çıñerildi.

50 Doğrımı aytsam, çoğalıgım obada geçensoñ, kepderi sak-
lamagıñ nehili kınçılıgıñıñ bardığını bilemokdım. On-
soñam biziñ çağalıgımız çağalıkımdı neme? Garnımız aç
bolansoñ oyna-da elimiz yetmezdi!

Men oglancığıñ öñünde masgara bolmacak bolup:

—Kındır. Kındır —Diydim
—Bah, onda-da nehili kın!—diyip, oglancık yumruca-
55 gını dövüp gürlemege başladı.
—Inha, Men dört sanı kepderim bar. Geçen bazar günü
Serdardan yene ikisini satın aldım Serdarıñ kepderileri
tüys bezzat kepderiler eken! Serdar bolsa satcak bolanda:
«Men kepderilerim dünyede birincidir. Men satcagam del
60 velin, yöne soransoñ berayeyin» diyip, pañkıllan boldı.
Çıpdırın diyseni! Bay soñ kepderileriniñ dünyede birin-
ci bolayşını! Bilyeñizmi dayı, men indi beş gün beri
oları ketege daşlap ekelmeli bolyan. Yogsam men oları govı
idedyenem-le! Şonda- da olar Serdarıñ ketegine gaçıp gid-
65 yeler. Bezzat kepderiler gerek, he dayı?

Men makullaycı eheñde:

tirmenin nasıl zor olduğunu biliyor musunuz? diye yüzüme dikkat kesildi.

Doğrumu, çocukluğum köyde geçse de, güvercine bakmanın ne denli zor olduğunu bilmiyordum. Ayrıca,
50 bizim çocukluğumuz da çocukluk muydu ki...? Karnımız açken oyuna da elimiz varmazdı.

Çocuğun önünde maskara olmamak için:

—Zordur, zordur dedim.

—Ya o zaman nasıl zor! diye çocukcağız yumruğunu
55 sıkıp gürlmeye başladı.

—İşte benim, dört tane güvercinim var. Geçen pazar günü Serdar'dan gene ikisini satın aldım. Serdar'ın güvercinleri tam yaramaz güvercinlermiş. Serdar ise satacağında
«Benim güvercinlerim dünyada birincidir. Satmayacağım ama
60 sorduğun için biraz vereyim» diye yüksekten attı.

Yalan söyledi yani; güvercinlerinin dünyada birinci oluşu falan...! Biliyor musunuz dayı, şimdi beş günden beri onları kümese atıp geri getiriyorum. Yani ben onları iyi besliyorum. O halde de Serdar'ın kümesine kaçıp
65 gidiyorlar. İşe yaramaz güvercinler olmalı, değilmi dayı?

Tastik edici bir tonda:

—Bezzat. Bezzat —diydim.

Oglancık yumrugını dövüp, hıcuylı gürleydi. Biz
iki edim beyle yandakı oturgıçda barıp oturdık. Oglancık

3

70 henizem gürrüñini davam edyerdi. Öz kepdelerinden zeyren-
yerdi.

—Bilyeñizmi dayı? Hemmesem şu şonun kepdelerinin-
den-da! Öññin şo kepdeleri kovalap yörkem, zıñan daşım
dükandan gelyen garrı maman torundakı gatık çüyşesine
75 degip dövdi...

—Yeri onsoñ, garrı neme diydi? —diyip, men bilesige-
licilik bilen soradım. Oglancık yüzünü aşak salıp müz-
zerdi.

—Neme diysin? Kayedi. «Hey, seniñ kepderinem gursun,
80 zadıñam» diydi.

—Dayı, men bilgeşleyin edemok ahır. Birden degeydi.

—Sen garrıdan ötünç sorasañ bolmayamı?

—Bah, soradım-la. Gatıñam getirip bercekdım! Yöne
ol yaman hötcet kempir eken. Gaytam «şu yerlerde gaydıp,
85 kederilenñem görmeyin, özünñem» diyen bolya! Hamana men key-
pine gelyen yalı —diyip, ol yene bir zatlar aytcak yalı, do-
dodagını münkülletti-de hasam müzzerdi.

Men:

—Yaramaz, yaramaz, dedim

Çocuk, yumruğunu sıkıp, istekli istekli konuşuyordu. İki adım yanımdaki banka varıp oturduk. Çocuk

3

70 hâla konuşmasına devam ediyor, güvercinlerinden yakınıyordu

—Biliyor musunuz dayı? Bu olanların hepsi onun güvercinleri yüzünden...! Önce bu güvercinleri kovalıyordu fırlattığım taş dükkandan gelen yaşlı ninem filesindeki yogurt şişesine değip kırdı.

75

—Haydii...! Peki kadın sonra ne dedi? diye merakla sordum. Çocuk boynunu büküp kaldı.

80

—Nerdesin? Azarladı. «Hay senin güvercinlerin kurusan herşeyin...» dedi.

—Dayı ben bilerek etmedim ki... Birden değiverdi.

—Sen kadıncağızdan zararından dolayı özür dilemedin mi?

—Bak, tabi diledim, yogurt getirip verecektim ama o çok asabi bir kocakarıymış. Dönüp« Buralarda birdaha seni de, güvercinlerini de görmeyim» dedi Ben hemen nasıl isterseniz di...

85

Sanki, tekrar birşeyler söyleyecek gibi dudağı titredi ve iyice canı sıkıldı

Ben:

- Şovsuzluk diyyaniñem şumı?—diyip, yığırıp so-
90 radım.
—Bu günem şeyle boldı...—diydi-de oglancık burnunu
çekdi.
—Diynek bu günem garrı mamañ kayıncını iyipsin-de!

Oglancık maña mölerip seretdi-de:

- 95 —Çuk —diyip, kellesini yaykadı.
—A onda neme?

- Oglancık «hanha seret» diyen yalı ışarat etdi -de, bizi?
yaşayan cayımıza garşı ümlep goyberdi. Men o tarapa göz
ayladım. Şol öñki dört gat cay durşuna durdı. Men onda
100 hiç hili üytgeşikligi görmedim. «Belki bada-bat gören del-
dirin» diyip yene-de seretdim. Görsem cayı? üçünci gatın-
daki pencirele? biriniç aynası dövülip hoñkarıp durdı.
Men zövve yerimden galanıma özümem duymandırın. Ol meniñ
Penciremdi!. Dagrımdan gelsem azda-kende gaharımam gel-
105 men durmadı. Emma şonda-da sır bildirmezlige çalışıp
yığırın kiçi boldum.

—Hiç neneñ del öz-e !—diyip pencireden gözümü ayır-
man dillendim.

- 90 —«Yaramazlık» dediğin bu mu? diye gülerek
sordum.
—Bugün sadece böyle oldu...— diyerek burnunu
çekti
— Demek bugün yaşlı ninenin azarını yedin, ha?

Çocuk, gözlerini belertip bana baktı.

- 95 —«Yok» diye başını salladı.
—Peki daha ne...?

- Çocuk, «işte bak» der gibi başıyla işaret etti. Bizim
kendi evimize karşı bir işaret daha fırlattı. O tarafa bir
göz gezdirdim. Önceden olduğu gibi dört katlı bina öylece
100 duruyordu. Hiç bir değişiklik görmedim. «Belki ilk bakışta bir şey
görememişimdir» diye gene baktım. Ne görsem...? Binanın
üçüncü katındaki pencerelerden birinin camı kırılmış duruyordu.
Birden bire kala kaldığımı farketmedim, bile. O, benim
penceremdi ve doğrusu biraz sinirlenmedim de diye-
105 mem. Ama o halde de sır vermemeye çalışıp
gülümsedim.

—Hiç mühim değil, be..! diye pencereden gözümü
ayırmadan söylendim.

Oglancık sapagını bilmeyen okuvçı yalı yıprılıp otur:

110 şına:

—İne görmenizmi dayı! Menki ugruna del-le!—diyip,
gövnüçökgünlik bilen aytdı.

—Edil bilgeşleyin edyen yalı bolya-lay!-Dayı, men -e şu
kepderilerimi sataymasam bolcak del öydyen.He , dayı?

115 Men sesimi çıkarmayardım. Sebebi neme diysem on göv-

4

nünden turcagım bilip bilmedim. Oglancık yine sö-
züni dovam etdi.

—Ay, men-a bilmedim, dayı! Men netsemkem?

—Hmm. Dövülen penjiren eyesi hiç zat diymedimi?

120 —Cuk, ol öyünde yok eken.

—Sen onu nireden bildiñ?

—Özim bardım —diydi -de, meniñ gürründeşim botin

kasınıñ burnı bilen yer dırmap başladı.

—Dayı,siz ol öyün eyesini tanayansınız?

125 Men üzlem -saplap cogap berdim.

—He , hava-la! Ol meniñ gonşım!

Çocuk dersini bilemeyen talebe gibi büzülüp otu-

110 rarak:

—İşte görüyor musunuz dayı, benimkisi hayırlı bir şey değil!
diye pişmanlıkla söylendi.

—Sanki bilerek yapmış gibi olmuş! Dayı, ben şu güver-
cinlerimi satmazsam olmayacak diye düşünüyorum. Ne dersin, dayı?

115 Sesimi çıkarmıyordum. Çünkü ne söylersem onu

4

memnun edeceğini bilemedim. Çocuk konuşmasını
sürdürdü

—Ya, ben bilemedim dayı, acaba ne yapsam?

—Hmm, kırılan pencerenin sahibi hiçbirsey demedi mi?

120 —Yok, evinde yokmuş.

—Nereden biliyorsun, bunu?

—Kendim gittim, diyen sohbet arkadaşım,potinin
burnu ile yeri eşelemeye başladı.

—Dayı, siz o evin sahibini tanıyor musunuz?

125 Ben, kesik kesik cevap verdim.

—Ha.. evet o, benim komşum.

Oglancığın yüzi yagıldı.

—Gör nehili hezillik!-Onuñ birdenem badı govşadı.

—Dayı,ya olam hötcet adamımı?

130 —Bilmedim veli hötcet deldir-le!

—Dayı aytsanız-la! Ol haçan işden gelyer? Men onça neme diysemkem?

Meniñ teze tañşım öy eyesiniñ yanına gitmege hezilenyen yalı yerinden turdı.

135 —Dayı. Eğer ol adam hötcet bolmasa. men onuñ aynasını tölerim. Gara çınım tölerin!

Men çilim otlandım-da:

—A sen onça pulı nirden alcak?-diyip soradım.

—Dayı, neme bir manat yetmezmi? Heli ecemden aldım.

140 Morojını üçin aldım. Dayı şu yetmezmike ?

Oglancık soñkı sözlerini ören nayıncar aytdı. Soñra ol eliniñ ayasını açdı-da, maña manatlığı görkezdi.

—Bilyenmi neme, he yogsa-da sen adın kim-e ?

—Batır.

145 —Bilyenmi neme, Batır can, sen hezir arkayın öyünize

Çocukcağının yüzü aydınlandı.

—Bak bu çok iyi! Biraz rahatladı ve:

—Dayı, yoksa asabi birisi mi?

130 —Pek bilmem ama asabi değil, herhalde.

—Dayı söylesenize o ne zaman işten geliyor? Ona ne desem acaba?

Yeni tanışım ev sahibinin yanına gitmeye hazır lanırmış gibi yerinden kalktı.

135 Dayı, eğer o adam asabi biri değilse, onun camını öderim. Gerçekten öderim.

Bir sigara yaktım ve:

—Peki sen o kadar parayı nereden bulacaksın? diye sordum.

140 —Dayı, nasıl yani bir manat yetmez mi? Daha önce annemden aldım. Dondurma için aldım. Dayı, bu yetmez mi?

Çocuk son sözlerini daha sıkıntılı söyledi. Sonra avucunu açtı ve bana cüzdanını gösterdi.

—Biliyor musunuz ne...ha senin adın neydi?

—Batır.

145 —Biliyor musunuz Batırcan, sen şimdi geriye, doğru

gayt. O pencireñ eyesi bilen bolsa men özüm gürleşerin. Bol-
yamı? —diydım-de, teze tanşım bilen hoşlaşmakçı boldum.
Emma Batır bir hili negile nazar bilen maña seretdi-de:

—Dayı, özüm barımasam bolmaz-la!-diydi.

150 —Yok,yok. Sen arkayın gidiber! -Men özüm gürleşerin!—
diyip onı köşşirdim! Batır bir salım pikir edip dur-
dı.Edil şol vagtam gonşı kvartalın odun salınyan cay-
larının depesine eli çıbıklı kepderi kovalap yören gara
cürcene oglancığ «Ey Batır, neme kepderilenñe seretmen
155 entep yörsün! Yıgna kebderilenñi!» diyip çaslı gırgırdı.

Batır kepderilerine gözi düşensoñ durup bilmedi. Biz
hoşlaşdık. Ol ılgap baryarka:

—Dayı, atdanlıkda boldı. Şey diyin!-diyip gı-
gırdı.

160 Men onun ızından esli vagtlap sınlap durdum. Batır-
cığın şovsızlıklarına haypım geldi. Men Batırcığın
akıllılıgına hem-de ak yüregliligine hayran galdım.

5

...Men öye geldim-de gapını açdım. Dövük pencireden
güyzün çigrek hovası yüzümi yalap geçdi. Men derrev aynası
165 dövülen pencireme vagtlayınça kagız tutdum. Soçra bolsa
teze tanşımı görerin diyen umıt bilen köçe seretdim. Emma
ol görmenokdı. Diñe yerde, yılçır asval'tın üstünde yaşıp
baryan günün şöhlesine yaldıraşıp ayna gıyçakları çasıp
169 yatırdı...

evinize dön. O pencerenin sahibiyle ben, kendim konuşurum. Oldumu? dedim ve yeni tanışım ile vedalaşmak istedim.

Amma Batır, bir tülü tatmin olmamış bakışlarla bana baktı ve:

—Dayı, kendim gitmezsem olmaz ki..! dedi.

150 —Yok, yok sen geri dön! Kendim konuşurum!

diye onu ikna ettim. Batır, biraz düşündü

Tam o sırada komşu mahallenin odunluklarının

tepesinde eli deynekli, güvercin kovalayıp duran gara cürcene

bir çocuk «Hey Batır, niye güvercinlerine bakmayıp,

155 sallanıp duruyorsun? Topla güvercinlerini?» diye yüksek sesle bağırdı.

Batır, güvercinlerini farkedince duramadı. Biz de vedalaştık. O koşup giderken:

—Dayı, yanlışlıkla oldu, öyle diyin! diye
bağırdı.

160 Onun ardından bir süre baktım kaldım. Batıcığın
yaramazlıklarına şaşdım. Batırcığın akıllılığına
temiz kalbliliğine hayran kaldım.

5

...Eve geldim ve kapıyı açdım. Kırık pencereden giren
sonbaharın serin havası yüzümü yaladı. Hemen camı
165 kırılan pencereye geçici olarak kağıt kapladım. Sonra ise
yeni tanışımı görürüm umuduyla sokağa baktım. Ama
o görünmüyordu. Yalnızca yerde, asfaltın üstünde
batan güneşin ışığıyla parlayan cam kırıkları saçıl-
169 mıştı.

MAHMAL DAŞLI KİTAP

1 ...Ol vagtlar men gatı yaşıdım. Doğrımı aytsam heniz
mekdebe-de gatnamokdım. Yöne men cuda yaşam bolsam, he-
zirki size gürrüñ bercek vakam cikme-cik yadımda.

...1946-ncı yılın güyz aylarının bir gicesidi...

5 ...Bütün oba ukudadı. Diñe obanın çetinde yerlaşyen, pes
secik cayın penciresinden «cının ışıgı» yalı öçügsi
ışık daşarık ümzük atyardı. Cayın içinde bolsa çıranın
alkımına dıkılıp bir garaca oğlan kitap okap yatırdı.
Onun yarpı gövresi yorganın içindedi. Ol elindeki mahmal
10 daşlı kitabın sahiplerini her gezek agdaranda, şeyle
bir emay bilen agdaryardı velin, onı ellemege dözmeyen yalı
dı. Oğlancığın gapdalında bolsa yorganı başına bü-
renip bir ayal yatırdı. Ol yatanın ayaldığını yorgandan yarsı
çıkıp duran başbogusından bileymesen aşırmagam kın-
15 dı... Yarsına esgi dıkılan dövük pencireden güyzün cana
yakımsız hovası kete içerik kövsar uyardı-da çıranı öçür-
yerdi. Çıra bolsa sönüp bildigi edil bilgeşleyin edyen
yalı, bogaz gicedici ısını içerik yayradıp goyberyerdi. Çı-
ra her gezek öçende, başına çenli bürenip yatan ayal, gark
20 urmaga başlayardı. Sonam yüzünden yorganı zınıp goyber-
yerdi-de, igençli hünürdeyerdi:

KADİFE KAPLI KİTAP

1 ...O zamanlar oldukça gençdim. Herhalde henüz
okula da gitmiyordum. Fakat her nekadard genç de olsam,
şimdi size anlatacağım hadise olduğu gibi hatırımda.

...1946 yılı; güz aylarının bir gecesiydi...

5 ...Tüm köy uykudaydı. Yalnızca, köyün kıyısında bulunan,
küçücük bir evin penceresinden «cin ışığı» gibi sönük
bir ışık dışarı düşüyordu. Evin içinde ise çıranın çenesine
yanaşmış karaca bir oğlancık kitap okuyordu.
Yarı gövdesi yorganın içindeydi. Elindeki kadife kaplı
10 kitabın sayfalarını her defasında öyle usulca
çeviriyordu ki, dokunmaya kıyılmazdı.
Çocuğun önünde ise yorganı başına çekmiş,
bir kadın yatıyordu. Yatanın bir kadın olduğunu, bir
kısmı yorgandan çıkan yazmasından da bilezseniz, anlaya bilmek
15 zordu. Yarisına çarçaput tıklılmış kırık pencereden son baha-
rın sert havası, arada bir içeriye vuruyor, lambayı sön-
dürüyordu. Lambaysa söndüğünce, inadına edermiş gibi
boğaz yakan kokusunu saçıp duruyordu. Çıra her
sönüşünde, başına kadar bürünmüş yatan kadın, öksür-
20 meye başlıyordu. Sonra yüzünden yorganı fırlatıyor,
kızgın kızgın söyleniyordu:

—Yatar yerde yatman geğinle! ilde-günde-de çağa bar veli,
senin yalı uzun gice bagrını yere berip yatanı görmendiris!
Ey tanrım, özün govusunu edeveri!

25 —Oglancık ecesinin hünürdisini göye eşitmeyen yalıdı.
Ol garañkının içinde otluçöp gözlep yassıklarının aşığı-
nı sermeyerdı.

—Ozalam, inha göryen-e! Nepyag gıtalıdır. Hanı, tün-
ñürmizin içinde-de gözyaş yalı galıdır. Hanı indi sermen-
30 me-de yat! Eyyem dañ saz berip gelyer. Ertirem işe gitmeli-
sin!

Ol ayal özbaşına hünürdedi -de, añırsına övrölüp yine
yorganı başına çekdi. Oglancık bolsa edil şol vagt bir yer-
den otluçöpü tapdı-da, çıranı yaktı. Çıra yine içerini yag
35 tıldı. Az salımdan bolsa: «Men mundan beter çıdap bilcek
del» diyyen yalı «lıp-lıp» etdi-de söndi...

Oglancık çıra nebit guycak bolup, sogrulıp yorgandan
çıkdı. Munı gecesi bada-bat duydı- da oyandı. Onuñ köynegi-
nin eteginden aşak oturtdı.

40 —Hey, kitabıñam gursuñ, zadıñam! —Yat gömülle!
Oglancık esli salım bövrünü dinlep oturdı- da:
İce can okayanın-la! İce azacık galdı ine şucagaz

—Yatılacak zaman yatmaz sın! Elalemde de çocuk var amma,
senin gibi bütün gece bağırını yere verip yatana da görölmemiştir.
Hey Allah'ım, nasıl bilersen öyle ediver!

25 —Çocuk, anasının homurtusunu duymamış gibiydi.
Karanlıkta kiprit arayıp yastıkların altını üst üntü
yokluyordu

—Evvelden gördün ya, işte, nefit azaldı. Bidonumuzda da
gözyaşı kadar kalmış. Hadi şimdi, bakınma da yat!
30 Neredeyse tan ağ rıyor. Sabah işe gitmeli-
sin.

Kadın kendi başına söylendi ve sırtını dönüp
gene yorganı başına çekti. Çocuk ise tam o sırada bir
yerlerden kipriti buldu, lambayı yaktı. Lamba tekrar içeriyi
35 aydınlattı. Az sonra: «Ben bundan fazla dayanamaya-
cağım» der gibi «lıp lıp» etti ve söndü...

Çocuk, lambaya gaz koymak için sıyrılıp yorgandan
çıktı. Bunu anası hemen duydu ve uyandı; onun elbisesinin
eteğinden çekip oturttu

40 —Hay kitabın kuruyaydı! Yat, gömül!
Oğlançık bir müddet yanını dinledi durdu ve:
—Anacığım, okuyayım ya! azıcık daha kaldı. İşte şu kadamcık,

—diyip ol garaŋkını içinde kitabını okalman galan yerini
ecesine görkezdi. Ecesi bolsa kitabı onun elinden kakıp
45 aldı-da, garaŋkı töre zıŋıp goyberdi. Her sahipasını ag-
daranda, kir-kimir yokuşdırmacak bolyan mahmal daşlı ki-
tabı garaŋkı töre taşlananda onlancık möŋŋürmege baş-
ladı. Ol emedeklep töre okdurıldı-da, kitabını gözledi.

Ukusınıŋ bozlanına hemem gicenini içinde oglunıŋ bo-
50 lup yörşüne gaharı gelen ene hünürdep başladı:

—Hanı şol kitabını elinden alıp cırrım-cırrım
etmenkep gel-de yat!

Oglancık sesini tapba kesdi. Ol ecesiniŋ sonkı sözle-
rinden gatı gorkdı. «Dogrudanam yırtsa, yırtar oturıbir.»
55 Oglancık kitabını goltugına gısdı- da, ses üynini çıkarman
yorganına girdi...

Ol garaŋkınıŋ içinde esli salım gözünü tegalep yatdı.
Hiç uklep bilmedi. Onuŋ gözünüŋ öŋünden okalan bapların
akaları birin birin geçip başladı. Ol kitabı eline al-
60 dı-da, yene oylanmaga başladı. «Be, ecem yırtarın» diyip
çını bilen aytdımıkan?! Ol şun yalı govı kitabı yırtmaga
neneŋ dözcekken!?»

diye, o karanlıkta kitabın kalan kısmını
anasına gösterdi. Anası ise, kitabı elinden çekti, aldı
45 ve karanlık sedire fırlattı. Sayfasını her çevirdiğinde
leke bile bulaştırmamak istediği kadife kaplı kitabı
sedire fırlatıldığında, çocuk böğürerek ağlamaya başladı
emekleyerek sedire atıldı ve kitabını aradı.

Uykusunun kaçışına, tüm gece oğlunun halle-
50 rine sinirlenen anne söylenmeye başladı:

—Bak, şu kitabı elinden alıp «cart cart»
yırtmadan gel de zıbar!

Çocuk sesini hemen kesti. Annesinin son
sözlerinden epey korktu. «Doğru ya; yırtar, yırtar; oturuver.»
55 kitabını koltuğuna kısıtırıp ses seda çıkarmadan
yorganına girdi...

Karanlıkta bir süre gözünü döndürüp durdu.
Bir türlü uyuyamadı. Gözünün önünden okuduğu bölüm-
lerin olayları birer birer geçmeye başladı. Kitabı
60 tekrar eline aldı ve düşünmeye başladı. «Ya annem, yırtarım;
derken ciddi miydi acaba!? Bunun gibi güzel bir kitabı
yırtmağa nasıl kıyacak ki...!?»

Oglancık öz aydyan sözlerini içinden övran-övran gaytaladı.

65 Sonra ol kitabın özünde bardığına manço yırş-yırş etdi. Ol yaşıtdaşlarının öz adını «Ata kitap»—diyip tutyandıklarını yatladı. Ol yoldaşlarının yaşılap şeyle diyyendiklerine bircigem kemsinmeyardi. Gaytam

8

tersine, ol yoldaşlarına, «Agşam bize bar. Men saña mah-
70 mal daşlı kitabımdan okap bereyin. Şeyle bir gızıklı, şeyle bir gazıklı, edil şun yalı» -diyip, başam barma gını görkezeydi. Oglancık son ne günlük bilen bu kitaba yetenini yatladı. Ol birdenem birine gahar edyen yalı, aşakı
75 dodacığını dişleb yovaşca pışırdadı. «Enem doğru ayd-yar. Meret gotur doğrudanam erbet adam»...

...Oglancığın Meret gotur diyyeni obanın magazinçisi-di. Atacık her gezek şol galın kitabı alcaq bolup magazine baranda, Meret gotur onı aldap bermen goybeyardi. Bir gezegem ol Atacığa gatı azgırlıpdı.

80 —Kitap, kitap diyip halıs yürege düşdün-ay, inim! Keşge sen bir kitap olap bilyen bolsañ! Heniz «A» harpından şermendekeñ kitabı başına yapcakmı!?

Atacık şonda dodacığını münküldedip tas aglapdı. Ol

Çocuk söylediği sözleri içinden tekrar tekrar yineledi.

65 Sonra bu kitabın kendinde bulunmasına, öylesine gülümsedi. Yaşıtlarının buna «Büyük Kitap» diye saygı gösterdiklerini hatırladı. O, arkadaşlarının alay ederek böyle demelerine hiç kızmıyordu. Hatta

8

70 aksine, arkadaşlarına «Akşam bize gel, Sana kadife kaplı kitabımdan okuyuvereyim. Öyle ilginç, öyle ilginç ki, tıpkı bunun gibi» diye baş parmağını gösteriyordu. Çocuk, sonra ne zorlukla bu kitabı elde edebildiğini hatırladı. Birden, birine kızmış gibi alt dudağını ısırıp yavaşça fısıldadı. «Anam doğru
75 diyor. Meret Gotur gerçekten kötü adam»...

...Çocuğun Meret Gotur dediği, köyün dükkan sahibiydi. Ata'cık, her defa o kalın kitabı almak için dükkana vardığında, Meret gotur onu kandırıp vermeden bırakıyordu. Bir defasında o, Atacığı çok azarlardı.

80 —Kitap, kitap diye artık bıktırdın ay kardeşim! Keşke okuyabilsen ya! Daha «A» harfinden habersizken kitabı ne yapacaksın?

İşte o zaman Ata'cığın dudakları titredi ve neredeyse

Meret gotura «Sen yalan aydyan! Sen özün «a» harpından
85 şermende. Men hemme harplaram tanayam. Okabam bilyen» —diye
si geldi. Yöne hemme çağaların ondan gorkuşı yalı Atacı-
gam Meret goturdan heder etmen durmadı. Dogrudanam Meret
gotur diylen adamdan heder etmezçe hem deldi. Onun yumruk
yalcak yüzünü iki sanı hüvünki yalı gözi tutup durdı. Do-
90 dakları bolsa soñ oturdılanallanıñ yatırdı. İki
dulugının her birinde guş guzlabermeli oyuklar bardı. Ol
uruşda şeyle betnişan bolupdır diyip oba adamları gür
rün edyerler.

Meret gotur bu gezek azgırılsa azgırıldam velin. Ata-
95 cığın bolup durşuna yüregi avadı. Ol betgelşik dodakla-
rını iki yana tovladı-da, yırş-yırş edip:

—Yeri bolya beydip müzzerilip durma! Eger okap bilyenin
çınıñ bolsa men şol kitabı saña bererin. Yöne öñirti men
yumşumı bitirsen!

100 Atacığın yüzi yagtıldı.

—Neme yumuş Meret aga?!

—Magaziniñ çar-töverigini sıırp-süpürüp gül pürkülen
yalı etsen, şo kitabı bereyin! —diyende, Meret goturñ aşı-
kı dodagı hasamı beter sallanan yalı bolup görindi...

105 Bay-ba, o dagı yumşumı diysene! Atacık şu vagt obağ

85 ağlayacaktı. Meret Gotur'a «Sen yalan söylüyorsun! Asıl sen
«a» harfinden habersizsin. Ben tüm harfleri tanıyorum, okuyabiliyorum.»
demek istedi. Ama tüm çocukların ondan korktuğu gibi Ata'cıkta
Meret Gotur'dan çekinmiyor değildi. Doğrusu Meret Gotur
denilen adamdan arkmemek de mümkün değildi. Yumruk
kadar suratının iki yanında, iki baykuş gözü asılmıştı. Dudak
90 ları ise sonradan yapıştırılmış gibi sallanıyordu. İki
yanağın her birinde kuş yuvası gibi oyuklar vardı. O,
savaşta bu kadar suratsız olmuş, diye köylüler
anlatmıştı.

Meret Gotur, bu defada azarlasa, azarlardı belki ama Ata'-
95 cığının haline yüreği dayanmadı. O bitişik dudaklarını iki yana
kıvrıp sırttı:

—Hadi tamam böyle üzülme! Eğer okuyabildiğin doğru
ise ben o kitabı sana veririm. Ama önce sen dediklerimi
yaparsan

100 Ata'cığının yüzü aydınlandı.

—Ne işi Meret ağa?

—Dükkanın dört bir yanını silip süpürüp gül dökül-
müş gibi edersen, o kitabı vereyim, dediğinde Meret Gotur'un
alt dudağı sanki daha bir beter sallanır gibi göründü...

105 Ooo, o da iş miydi! Ata'cık şu an, köyün

daşına on gezek ılgap çıkmaga-da tayındı. Diňe Meret gotur şol galın kitabı bere bolyar. Atacık magaziniň bir burçunda duran içi sübseli bedreni aldı-da, daşarı enđi...

Esli salımdan soň onı ala tozanıň içinde saygarıbam
 110 bolanokdı. Ol şeýle bir ıhlas bilen işleyerdi velin, sübseni her gezek yere uranda, küpürsep yatan gum ulgam-ulgam bolup asmana göterilyerdi. Emma Atacık bu mahal üstüne sin-yen tot-tozanı bilenokdı. Onuň gözüne kitapdan başga hiç zat görünmeyerdi. Atacığın işleyşini magaziniň gapısında sınılap duran Meret gotur:

9

—Hay, berekella! Ay goç oguldır bu! —diyip yırşaryardı. Az salımdan soň magaziniň töveregi edil dil bilen yalanan yalı boldı. Atacık sübseni kakıştırdı-da, magazine ılgadı. Ol gele-gelmene:
 120 —Meret aga ine, görüň, edil aydışınız yalı etdim. İn-di kitabı bereyiň-de!—diydi. Meret gotur yırşarıp magazına girdi-de:

—Hanı eber puluňı? —diydi. Atacık turkmen biçüvli balacığınıň cübüsinden enesiniň beren şayılarını Meret gotura uzatdı. Meret gotur şaylıkları pul salyan camına taşladı-da, bir yukacık kitabı Atacığın öňüne okladı.

* * * * *

—Vey, vey balam, kim degdi? Kim bilen uruşdın!?
 —diyip, enesi onı bagrına basıp kellesini sıpadı. Atacık
 130 bolsa socap durşuna bar bolan işi üzlem-saplam edip dü-

dışına on kere koşarak çıkmaya razıydı. Yeter ki Meret
Gotur, o kalın kitabı versin. Atacak dükkanın bir tarafında
duran içi süpürgeli kovayı aldı, dışarı çıktı...

Bir süre sonra onu, tozun dumanın içinde ayırt etmek
110 mümkün değildi. Öyle ihlaslı çalışıyordu ki, süpürgeyi
her yere vuruşunda yumuşak toprak halka halka
ğöğe çıkıyordu. Ama Ata'cık şimdi üzerine sinen
tozun farkında değildi. Gözüne kitaptan başka hiç bir
şey görünmüyor. Ata'cığın çalışması dükkanın
115 kapsı önünden izleyen Meret Gotur:

9

—Afferin! Koç bu oğlan, koç! diye gülüyordu.
Az sonra dükkanın dört bir yanı yalanmış gibi
oldu. Ata, süpürgeyi koydu ve dükkana koşdu.
gelir gelmez:
120 —Meret Ağa, işte bakın: Aynı dediğimiz gibi yaptım
Şimdi kitabı verin, Emil dedi. Meret Gotur kış kış gü-
lerek dükkana girdi:

—Haydi ver paranı! dedi. Ata'cık, Türkmen biçimli
pantolonunun cebinden anasının verdiği bozuk paralarını Me-
125 ret Gotur'a uzattı. Meret Gotur, paraları para bölme
sine koydu ve incecik kitabı Ata'cığın önüne
attı.

* * * * *

—Vay, vay yavrum, kim deydi? Kiminle dövüştün!?
Diye anası onu bağrına basıp başını sıvazladı. Ata'cık
130 ise nefes nefese tüm olayı bölük pörçük an-

şündirdi.

—Hah, haram gotur diyseni! Haramzada. Hanı bermen bil-
şinçdenem berme bakalı! Yör, balam!

Atacık enesi bilen magazine bakan yola düşdi. Garrı
135 pahır maytık-maytık edip gumak yolda ayagını zordan alıp
goyyardı. Garrı te magazine çenli Meret gotura keyinip
gitdi.

Olar magazine baranlarında magaziniñ içinde başga-da,
bir iki sanı adam bar eken. Olaram Meret goturam Atacı-
140 gın enesi bilen salamlaşdılar. Meret gotur bolsa it yıl-
gırşını edip:

—He, enem neme sövdacık etmege geldin!? Aydıp otur!
—diydi.

—Meret meñ-e bir ken sövda-satık işim yok. Yöne çaganı
145 beyle horlamasañ bolmayamı diymege geldim.

Meret gotur sesini çıkarman şol it yılğırşını edip
durdı.

—Hanı, şun diyyen kitabı barmı sende?!

—Hava, bar enem ınhalık-ge! —diyip, Meret gotur şol-
150 galın kitabı uzatdı. Atacık Meret goturıñ elinden kitabı
gapbap aldı. Garrı bolsa gıñacınıñ uçlarını sermeşdi-

latti.

—Ha, haram Gotur desene! Haramzade. Hadi vermeye biliyorsan verme bakalım! Yürü yavrum!

Ata'cık anasıyla dükkana giden yola düştü. Yaşlı
135 kadıncağız aksaya aksaya toprak yolda adım atıyordu. Kadın ta dükkana kadar Meret Gotur'a kızarak gitti.

Onlar dükkana vardıklarında dükkanda, başka iki
adam daha varmış. Onlar ve Meret Gotur, Ata'nın anasıyla
140 selamlaştılar. Meret Gotur,köpek gibi sırtarak:

—Buyur, anacığım ne alışverişi etmeye geldin!? Söyleyiver, dedi.

—Meret benim hiç alışverişlik işim yok. Ama çocuğa
145 bu kadar eziyet etmesen olmazmıydı demeye geldim.

Meret Gotur,sesini çıkarmadan, köpek gibi sırttı.

—Hani şunun dediği kitap var mı sende?!

—Evet, var anacığım işte! diyerek Meret Gotur o
150 kalın kitabı uzattı. Ata'cık Meret Gotur'un elinden kitabı kaparcasına aldı. Kadın ise şalının uçlarını yoklayıp,

rip,bir düvünden sonkuca pulunu çıkarıp Meret gotura uzat-
dı. Meret gotur bolsa:

—Enem bucagazın-a yetenok. Yene bir şunça gerek!—diydi.

155 —Barca pulumam-a şüdi velin —diyip garrı bövrünü
dinledi. Atacık enesini çekelep başladı.

—Ene, al, al, pul Beşim kassa-da bar ahırı! Şondan
alaysana! Atacık çekeleb halıs goyman duranson garrı pa-
hır yine maytıklap kontora gidip geldi...

10

160 Şol gün Atacık öz söygülü kitabını edinipdi...

...Şu zatlari oyuna getirip gözcagızını tegelep yatan
Atacık kitabını yassıgıñ aşagına goydı. Sonra ecesine
bakan övrüldi-de, içinden: «Senem munı yırtcak bolyağ»
—diydi. Son yorganıñ bir çetini başına çekdi-de ukuda yatan
165 ecesiniñ gucagına gısmılcıradı...

... Dağ atdı. Ocakda goylan tünçe lakırdap başlanson
ecesi Atanı oyardı. Atacık ertiriligini edinen badına, edil
hakıki dayhanlar yalı ketmencigini egnine atdı-da, eşeci-
gini münüp işe ugradı. Ol nan haltasınıñ içine salıp
170 mahmal daşlı kitabınam alıp baryardı. Ol yañca iş yerine
yetende, Gün yerde yokarı göterilip başladı. Atacık eşegi-
ni örkledi- de, pele girdi. Ol nanhaltasından mahmal daşlı
kitabını çıkarıp, agşam ecesi töre zıñanda sahıpaları-
nın eplenen uçlarını düzedişdirdi. Yene nanhaltasına sal-

bir düğümden son parasını çıkarıp Meret Gotur'a
uzattı. Meret Gotur ise:

- Anacığım bu kadar yetmiyor. Şu kadar daha gerek ,dedi.
- 155 —Tüm param budur ama, diye kadıncağız düşün-
meye başladı. Ata'cık anasını çekiştirmeye başladı.
- Ana al, al, para Baş gişede varya! Ordan
alsana! Atacık çekiştirerek rahat bırakmayınca zavallı kadın-
cağız tekrar seke seke daireye gidip geldi...

10

- 160 O gün Ata sevgili kitabını edinmişti...

- ...Bu olanları düşünüp gözlerini döndürüp
yatan Ata'cık kitabını yastığın altına koydu. Sonra
anasından tarafa döndü ve içinden «Sen bunu yırtacaksın»
dedi. Ve yorganın bir ucunu başına çekti, uyuyan anasının
165 kucağına sokuldu.

- ...Şafak söktü. Ocağa konulan çaydanlık fokudamağa baş-
layınca anası, Ata'yı uyandırdı. Ata'cık kahvaltısını yaptıktan son-
ra, tıpkı hakiki rençberler gibi çapasını omzuna attı,eşeği-
ne binip yola koyuldu. Ekmek torbasına koyduğu
170 kadife kaplı kitabını da beraberinde götürüyordu. İş yerine
vardığında, gün yerden yükselmeye başlamıştı. Ata'cık
eşegini örkledi, tarlaya girdi.Heybesinden kadife kaplı
kitabını çıkarıp, akşam anası sedire fırlatığında

nın eplenen uçlarını düzediştir. Yene nanhaltasına sal-
175 di. Sonam bar güycünü edip ketmen ketmen urmaga başladı. Ol bir-
denem şadıyan aydına kellesini galdırdı. Ketmeninin sa-
pına söylenip din saldı. Ol aydım şeyle bir coşgunlu ay-
dıyardı velin, oña din salmazlık asla mümkünem deldi. Ay-
dım aydyanların şirin ovazı Atacığın ruhunu gösterdi. Onun
180 çaga kalbını şatlıkdan doldurdu.



uçları kırıkan sayfaları düzeltti ve tekrar heybesine
175 koydu. Sonra var gücüyle kazma vurmaya başladı. Bir-
den şen bir türküye başını kaldırdı. Kazmasının sapına
dayanıp dinledi. Türkü öyle bir coşkulu söyleni-
yordu ki, dinlememek mümkün değildi. Türkü söy-
leyenlerin tatlı sesi Ata'cığı mutlu etti. Onun
180 çocuk yüreğini mutlulukla doldurdu.



- 1 ...Ey-ho! «Yatanın üstüne turan gelmesin» diyenleri! Men
ayılğanç sese şo bada özümü yitirdim. Alcırañqılıkdä
eynegim bir yere zıñılıp düşdi. Men onı gözlep tapyañçam,
ecem yugurıp oturan hamırını taşlap daşarık endi. Ey-
5 vanda kir yuvup oturan ayalım dazlap baryan gayınenesinin
ızından daşarık okdurıldı. Onuñ elleri, yüzi durşuna
sabın köpürçiginden doludı. Onuñ boyunundan asılgı, yüpe
düzülen prişcepkaların gödeksi şañqırdısı maña birhili
gülkünç göründi. Yöne bu vagt gülmege elin deger yalı deldi.
10 Ayılğanç gıkılık biziñ kiçicek hovlınızı göçürip bar-
yardı. Göye, hovlınızın içine Mubat şanıñ¹ goşunu dökü-
len yalıdı. Men hemmeden soñ daş çıkdım. Meniñ öz gözle-
rime manasım gelmedi. Barınızın zehremizi yaran ayıl-
ğanç gıkılıp dihe bir ayalın sesidi. Özem biziñ depemizde,
15 ikinci gatda yaşayan, tezerek göçüp gelen goñşımızın sesi-
di. Doğrımı aytsam, men onuñ adını-da bilemokdım. Onuñ
saçları hüvcerip durdı. Gahar- gazapdan yaña bütün gövresi
sandırıyardı. Ol bir bölek tokga demiri ecemiñ gözüne so-
kaycak bolup, her sözüni şeyle bir gazaplı aydyardı velin,
20 onuñ agzından sıçrayan tükülük sıçrıntgılar meniñ ey-
negimiñ aynalarına atılıp degyerdi.

—Men siziñ yalçakları ken gördüm. Hondan beri bolan
bolyarsınız, çaganızın bolsa ugruna seredenizok. Hut siziñ
yalılar ogrı- cümrüleri, banditleri ösdürip yetiştiryerler.

¹ «Biz ve Ramin» dessanından bir gahrıman

- 1 ...Hey, işte «Uyuyanın üstüne kimse varmasın» derler...!
 Müthiş bir sesle bir an kendimi kaybettim. O şaşkınlıkta
 gözlüğüm bir yere fırladı, gitti. Ben, onu araken,
 annem yoğurduğu hamuru bırak dışarı koştu. Ey-
 5 vanda çamaşır yuyan karım, fırlayıp çıkan kaynanasının
 arkasından dışarı atıldı. Elleri, yüzü tamamen
 sabun köpüğüyle doluydu. Boynunda asılı bir ipe
 dizilmiş mandalların o kaba şingirtisi bana acayip
 gülünç geldi. Ancak zaman, gülecek zaman değildi.
 10 Dehşet bir gürültü, bizim küçücük avlumuzu göçüre-
 yazıyordu. Sanki avlumzun içine, Mubad Şan'ın¹ ordusu dökül-
 müş gibiydi. Ben herkesten sonra dışarı çıktım; gözleri-
 me inanamdım. Hepimizin.... o müthiş
 gürültü bir kadının sesiydi. Bizim yukarımızda,
 15 ikinci katta kalan, yeni taşınan komşumuzun sesiydi.
 Doğrusu daha adını bile bilmiyordum. Saçları
 karışmıştı. Öfkesinden bütün vücudu
 titriyordu. Bir parça yuvarlak demiri anamın gözünü so-
 kacakmış gibi, her lafını öyle bir gazaplı söylüyordu ki
 20 ağzından sıçrayan tükrükler, gözlüğümün
 camlarına yapışuyordu.

—Ben sizin gibileri çok gördüm. Öyle çalım
 satıyorsunuz, çocuğunuzun arkasına bir baktığınız yok. Zaten sizin
 gibiler, hırsızları...haydutları besleyip,büyütüyor.

¹ «Biz ve Ramin» destanından bir kahraman

25 Hanı, gaydıbam siziñ çaganız meniñ çagama, onun zadına el

12

gatsın!? Görelı bakalı, Men siziñ ogır oğluñızı militsiya yazıp bererin.

Men aynaları tükülik sıyrıntgılarından dolan eyne-
gimiñ anırsından gözlerimi gırpıldadı durşuma hiç
30 zada düşünmeyerdim. Ol nehili ogır- cümri? Ol nehili ban-
dit? Bu sözler biziñ için diysen gendi. Men ahırı sakla-
nıp bilmedim.

—Ay, dayza o nehili ogır? Kim bandit? Hanı düşünşe-
lin-le!

35 Goñşı ayal meniñ üstüme sürünip başlanda, onun gazabın-
dan boşan ecem yeñillik bilen dem aldı.

—O nehili men seniñ dayzañ bolyamışım?! Tapdın bu
yerde dayzañ! Äynegin pisini aşırıp tövereginde bolyan zadı
görenok. Seniñ oğluñ ogır, seniñ oğluñ bandit! Bah, bagtım,
40 şu dagam özüne erkek diyip yörendir... Ala balagam geyen
bolıpdır-a... Goñşı ayal has çenden aşyardı. Onuñ sözleri me-
niñ deknama degip başladı: «Eysem, ala balak geyilmeyen
zatmıka?...» diyen pikir meniñ kelleme geldi. «Yeri meniñ ba-
lagım oña neme edenmişin?». Bu gatı hetden aşma bolyar.

25 Hadi birdaha, sizin çocuğunuz benim çocuğuma, onun birşeyine

12

dokunsun da bir göreyim, bakyım. Sizin hırsız oğlunuzu doğru polise teslim ederim.

30 Ben camları tükrük tanecikleriyle dolan gözlüğümün ardından gözlerimi kırıştıtırırken hiçbirşey düşünemiyordum. O nasıl haydutmuş?
Bu laflar bizim için şaşırtıcıydı. Artık dayanamadım.

—Ya teyze, niye hırsız, kim haydut? Hadi bir anlatın, bakayım!

35 Komşu kadın benim üdtüme gelmeye başladığında, onun gazabından serbest kalan anam rahat bir nefes aldı.

40 —O da ne, ben senin nereden teyzen oluyor muşum?! Buldun burda tezeyi. Gözlüğünün kirinden etrafında olanları gördüğün yok senin oğlun hırsız, senin oğlun haydut. Bakın şuna, şu da kendine erkek diyor. Alacalı don giymişdi de...

Komşu kadın artık haddi aşıyordu. lafları sinirime dokunmaya başladı. «Peki, alaca pantolon giyilmedik birşey mi? diye bir düşünce de aklıma gelmedi değil.» Pekala benim pantolonumdan ona neymiş? Bu yeterince haddi aşmak-

45 Üçümüz üç yerden ona agzımızı öveldip duramızdan son, gon-
şı ayal hasam bolmacını boldı.

—Dırnak yalı demire güycünüz yetmeyen bolsa-ha aydın!

Biz alıp bereli. Yogsamam oğlınız beydip ogırlık-cümrülik
edip, ilin çagasını urup elinden zadını alıp yörmesin.

50 Ol elindeki tokga demiri edil meniñ gözimin öñünde kele-
menletdi. Men şonda onun elindeki demirin kiçicek oyun-
cak maşınılığını bilip galdım. Men şo bada bar zada dü-
şündim. Menin oglum oyuncak maşınları ehli oyuncaklar
dan govı görýerdi. Ol diñe bir oları oynanokdı-da, olarin
55 suratını çekmegi halayardı. Onun otagının bir burçı oyun-
cak maşınlardan hemişe dolup durdı.

Gonşı ayalın gıkılığına huşumuz kellamizden uçanson,
onun bir elinin meniñ oglumın gulagındadığını hem yañı
görüp galdık. Biz üçümüz üç yerden oglumıza topludık.

60 —Goyber çaganı! —Men azmlırak gürledim. —Çaga
bilen beyle gürleşmege kim size hukuk berdi?!

—Çagan derkerım del-le... Inha, çagan başına teç et!

—Gonşı ayal Batırın gulagından tutup durşuna onı me-
nin öñüme südürlep goyberdi. Men oglumı gucakladım-da,
65 onun dım- gızıl bolan gulaklarını ovkalaşdırdım. Başı-
nı sıpaladım. Gulagı gopara gelen-de bolsa, Batırın gö-
zünden çıgarı çikanokdı.

—Hak -hukugı bilyen ışarat bolsañ, şeyle bormudı ey-
sem? iki sanı gatı kitapdan başga bilyen zadın barmı sen?

70 Ondan-a çagaña terbiye ber!

45 tır. Üçümüz üç yerden ona agzımızı açmış bakerken, kadın
çoktan diyeceğini dedi.

—Tırnak kadar demire gücümüz yetmemişse söyleyin de
biz alıp verelim. Bir daha da oğlunuz böyle hırsızlık, arsızlık
yapıp, elin çocuğunu dövüp elinden bir şeylerini alıp durmasın.

50 Elindeki bir demir parçasını sanki gözüme sokuyordu.

Ben o zaman onun elindeki demirin küçük bir oyuncak
araba olduğunu fark ettim. Ve o an her şeyi anladım.

Benim oğlum, oyuncak arabaları diğer oyuncaklardan
çok seviyordu. Ama o, yalnızca onları oynamıyor, resim

55 lerini yapmayı da seviyordu. Odasının bir köşesi daima,
oyuncak arabalarla dolu dururdu.

Komşu kadının bağirtısına aklımız başımızdan uçtuğun-
dan, onun bir elinin de oğlumun kulağında olduğunu
yeni fark ediyorduk. Üçümüz üç yerden oğlumuza atıldık

60 —Bırak çocuğu! diye kendinden emin bir şekilde
söyledim. Çocukla böyle konuşma hakkını size kim verdi!?

—Çocuğun bana ne lazım... İşte oğlun, başına taç et!

—Komşu kadın, Batır'ın kulağından tutup benim önüme
ittiriverdi. Oğlumu kucakladım ve onun

65 kıpkırmızı kesilen kulaklarını ovaladım. Başını sıvazla-
dım. Kulağı kopacak gibi çekilse de Batırın gözlerin-
den damla çıkmıyordu.

—Haktan, hukuktan anlasaydın böyle mi olurdu?
iki tane kalın kitaptan başka bildiğin şey mi var senin?

70 Çocuğuna biraz terbiye ver!

—Menin çagam terbiyesiz deldir. —Men çıdap bilmedim.

—Gör-le bulan beyle ok cüyce bolayışlarını! Çaga-

13

75 nız terbiyeli bolsa meniň çagacığımı urmazdı. Onuň oyun-
cagını ogurlamazdı. —Gonşy ayal şey diydi-de, arkasın-
da duran oglunu öňe çekip, onuň üst-başını kakışdıran
boldı. Gonşy ayal indi birneme köşeşene menzeyerdi. İndi
bolan vakanıň enigine-şenigine yetse bolcakdı. Men gonşy
ayala yüzlendim.

—Eysen, meniñ oglum siziñ ogluñızı hakikatdanam
80 urupmı?!

—İnha sora! —Ol şey diyip, öz oğlunu öne itiberip
goyberdi. Men ogluma yüzlendim.

—Batır sen şu oglancığı urduñmı?

Batır:

85 —Yok, —diyip, cürt-kesik garşı çıktı. Gonşı ayalın
oglı Batıra göre tokarrağam bolsa, gürleyşi dili agzına
sıgmayana menzeyardi.

—Hava urzda... Maşçınımam ogurzladı., —Ol bu dört
sözi önnden yat tutan yalı seginmen, bazzık- buzzuk etdi- de ece-
90 sine gısmılıcıradı. Men onun sözlerine zordan düşündim.

—Batır sen neme için onun ماشینını ogurladın
—diyip, men yine ogluma yüzlendim.

—Men hiç zat ogurlamak. —Oglum yine çürt-kesik cogap berdi.

95 —Ogurzladın, ogurzladın —diyip, oglancık ecesinin

—Benim çocuğum terbiyesiz değildir, diye dayanamadım.

—Bakma sen bunların ak cüce olduklarına! Çocuğu-

13

nuz terbiyeli olsaydı, benim çocuğuma vurmazdı, oyuncağını
çalmazdı. Komşu kadın böyle dedi ve arkasında duran
75 oğlunu öne çekip üstünü başını düzeltti.

Kadın şimdi biraz sakinleşmişe benziyordu. Şimdi
olayın ayrıntılarını anlatsa iyi olacaktı. Komşu kadı-
na döndem.

—Peki benim oğlum, sizin oğlunuza gerçekten vurmuş
80 mu?

—İşte sor! diyip kendi oğlunu öne itiverdi.

Oğluma sordum.

—Batır, sen bu çocuğa vurdun mu?

Batır:

85 —Yok, diye kesin kes karşı çıktı. Komşu kadının
oğlu Batır a göre daha yuvarlakca olsada konuştuğunda
dili ağzına sığmıyor gibiydi

— Evet vurdu... Arabamı çaldı. O, bu dört lafi
evvelden aklımda tutmuş gibi bir çırpıda güç bela söyledi ve
90 anasına sokuldu. Sözlerine, laflarını zor anladım.

—Batır, sen niçin arabasını çaldın? diye
ben tekrar oğluma döndüm.

—Ben hiç bir şey çalmadım... Oğlum gene kesin
cevap verdi.

95 — Çaldın, çaldın! çocuk annesinin elbise-

köyneginden çekelep durşuna Batıra dadagını çövrüdi. Men
bularıñ haysı birine inancagımı bilmedim.

—Men hiç kimi uramogam, hiç kimiñ zadınam ogurlamok.

100 Batır şey diyip, meniñ elinden sıpdı-da, hovludakı tagta
sekinıñ bir burçuna barıp çammaldı.

—Gör onıñ akca cüyce bolayşını! Gör, onıñ oyununıñ
kenligini! Eşittim, eşitmedim diymeñ! Biz siziñ yalı emi
suvlılardan deldiris. Gaydıbam çaganız meniñ çagama eli-
ni batırsın. Men siziñ gözünizden ot yakarın! —Gonşı ayal
105 gelişi yalı ulı goh bolubam hovludan çıkıp gitdi. Ecesi-
niñ ızına düşüp baryan oglancık bolsa, söveşde yenici bo-
lanlığını buşlayan yalı elindeki maşıncığını iki yana
bulaylap bize gücenledi...

110 Biz olar gidenson ağır bir hovpdan sıpan yalı üçmiz üç
yerden haşlap uludan dem aldık.

—Bey-be...- diyip, men eynegimi süpürip durşuma dil-
lendim.

—Ya gaytarmış ata, özün gaytara veri. Yoluña bir çörek
—diyip, şu güne çenli gonşı aralıkda beyle cenceli gör-
115 medik ecem, başını yaykadı. Diñe ayalım dımıp durdı.
Yöne onıñ gaharınıñ gelenini velin men bilyerdim. Onıñ
burnunıñ ucu dım-gızıldı. Bu alamat diñe onıñ gaharı
gelende yüze çıkyardı.

119 Ecem hamırı yadına düşüp öye ılgadı. Ayalımam onıñ

sini çekiştirirken Batıra da dudak büktü. Bense
bunların hangi birine inanacağıma bilmedim.

—Ben hiç kimseye vurmam, kimsenin birşeyisini çalmam.

100 Batır böyle dedi elimden kurtuldu, avludaki tahta
sekinin bir kenarına gidip çömeldi

—Görün, onun ak cüce halini! Görün onun oyunları-
nın çokluğunu! Duydum, duymadım demeyin. Biz sizin gibi
ağzı ıslaklardan değiliz. Bir çocuğunuz benim çocuğuma
dokunsun; gözünüzde ateş yakarım! Komşu kadın geldiği gibi
105 gürültüylü avludan çıktı gitti. Anası-
nın ardına düşün oğlan ise savaşta zaferini
muştular gibi elindeki arabacığını iki yana
sallayarak bize caka sattı...

Onlar gidince biz, ağır bir tasadan kurtulmuş gibi
110 üçümüz üç yerden rahat bir soluk aldık

—Vay be...Gözlüğümü silerken söylen-
dim.

—Adın düşeceğine kendin düşüverseydin. Yoluna hayır etmek...
Diyerek, bugüne dek komşular arasında böyle rezaleti görmeyen
115 anam, başını salladı. Yalnızca karım suskundu.
Ama onun da sinirlendiğini biliyordum. Burnunun
ucu kıpkızıl kesilmişti. Bu hal, sadece o şinir-
lendiği zamanlar oluyordu.

119 Anam, hamuru aklına düşünce eve koştu. Karım, ar-

120 ızı bilen kir maşının yanına okdurıldı. Batırın bol-
sa, tagta sekiniň üstünde tukat halda çommalıp oturşıdı.
Beyle gohı ön görmenşon yankı vaka Batıra diysen ağır de-
genligini men bilip durdım. Ol diysen lapıkeçdi. Gözüni
bir nokada dikip oturşına ol oğlaycak- oğlaycak bolyardı.

125 Men çilim otlandım-da tagta sekiniň başga bir burçunda
aşak oturdım. Batıra aşaklık bilen sın edip oturşıma
bu günki vaka, onun sebepleri hakda oylandım. «Batıra ogur-
lık yapıp belkem töhmet atandırlar? Ol şu güne çenli ogur-
lık diyen zadı bilmeyerdi ahırın! Uruşmak, birini urmak
130 asla oňa gelişyen zat del». Men öz pikirime özüm garşı
çıkıdım. «Kim bilyer... çaga çagadır... her zat bolmagı müm-
kin. Belkem töhmet deldir?!» Men Batıra nehili söz gatca-
gımı bilmen otırkam, birden onun özi dillendi.

—Kaka, sen neme üçin maňa inanaňok? Ya ulı adamlar
135 hemişe bir birlerini aldaşyp yörlermi?

Men ogluma neme cogap bercegimi bilmen alcıradım.

—O neme üçin? Men saňa inanyan —diyip, gümmi-sümme
etdim.—Yöne men ? Men geň galyan. sen şu vagta çenli hiç kim

120 dı: sıra çamaşır makinasının yanına seğırtti. Batır
ise, tahta sekinin üzerinde küskün bir halde çömelmiş oturu-
yordu. Böyle yaygarayı daha evvel hiç görmemiş olan Batır'a ise
oldukça dokunduğu anlamıştım. O ise hayal Kırıklığına uğramıştı. Gö-
zünü bir nokta dikmiş, otururken ağladım, ağlayacağım bir haldeydi.

125 Bense bir sigara yaktım, tahta sekinin başka bir kenarı-
nın altına oturdum. Batır'ı, suçlayıcı şekilde süzerken
bugünkü hadise ve onun sebepleri hakkında düşündüm. «Batır'a, hırsız-
lık yapmış, derken belki iftira etmişler? O, bugüne kadar hırsızlık,
denilen şeyi bilmiyordu bile Dövüşmek, birini dövmek
130 asla onun yapacağı şeyler değil. » Kendi fikrime, kendim karşı
çıktım. «Kim bilir... Çocuk, çocuktur, her şey olabilir.
Belki iftira değildir? Batır' a ne diyeceğimi
bilemeden otururken, birden kendi konuştu.

—Baba, sen niçin bana inanmıyorsun? Yoksa büyükler
135 hep böyle birbirlerini kandırır, dururlar mı?

Oğluma ne cevap vereceğimi bilemeyip, bocaladım.

—O da niye? Ben sana inanıyorum, diye mırın kırın
etti.—Ama aklım almıyor; sen bugüne dek hiç kimseyle

bilen uruşmandı. Hiç kimin zadınam ogurlamandı. Entek
 140 biziñ üstümize adam gıgırıp gelmendi. Senin bu boluşın
 barıpyatan bezzatlık! —Men Batıra azgırıldım.

—Göryeñmi, sen maña inananok-diyip, Batır öz diye-
 nini tutdı. Onyança ikinci gatın açık penciresinden helki
 goñşımızın oglunın bazzıklaması eşildi

145 —Batır çişik, Batır çişik...Men oturan yerimden oña
 gañrılıp seretdim. Ol meniñ yüzümün hırsızlığı görüp
 ızına kaçcak yalı etdi-de, yine pencireden kellesini çıkara-
 rıp bazzıklamaga durdı.

—Batır meni urzanok...Maşçınımam ogurzlanok.Men
 150 özüm agladım. Şu maşçını oynasım geldi. —Ol şey diy-
 di-de, elindeki maşıncığı yine bize güceñlap, pencireden
 ıza çekildi.

Men elimdeki çilimimi gahar bilen yere zıñdım-da, sıç-
 rap yerimden turdım. İndi maña bar zat:, —oglumın güñesiz-
 155 ligi, bu günki bolan gohuñ esası günekerinin yañkı şerray
 oglancıkdayı ayan boldı. Menin şeyle bir gaharım geldi
 velin, yañkı açık pencire daşlaberesim geldi. Yöne her
 niçik-de beytmege men özüme yol berip bilcek deldim. Men
 neme etcegimi bilmen hırçımı dişledim. İkinci gatdaki
 160 pencire gaharlı seretdim. Yere tınkesini dikip, diysen tu-
 kat oturan ogluma gözüm düşende bolsa, oña halıs yüregim-
 den nebsim agırdı. Oña biderek yere azgıralanıma ökündim
 Men ondan ötünç sormakçı boldum. Yöne nehili sözden baş-
 lacagımı bilmen segindim. Ahırı men onun bilen yaraşmagı
 165 yüregime düvdüm-de, oña tarap yörep ugradım. Menin öz yanı-
 na yakınlaşıp baryanımı gören Batır,iki eli bilen yüzünü e

kavga etmedin. Kimsenin birşeyini almamıştın Şimdiye dek
140 üstümüze adam gelmemiştı. Senin bu işin
büyük bir haşarılık diye Batır'ı azarladım.

—Gördün mü, sen bana inanmıyorsun, diye Batır, sözünü
tekrarladı. O zaman ikinci katın açık penceresinden deminki
komşumuzun oğlunun yaygarası duyuldu.

145 —Batır şıştı, Batır şıştı... Oturduğum yerden ona doğru
dönüp baktı. Benim bet çehremi görünce geri
keçecek etti. Ama gene pencereden başını çıkarıp
yaygaraya devam etti.

—Batır, ben dövmedi... Arabamı çaldı. Ben artık
150 ağladım. Şu arabayla oynayasım geldi. O, böyle dedi,
elindeki oyuncak arabayı yine bize sallayıp pencereden
geri çekildi.

Elindeki sigarayı sinirle yere fırlattım, sıçrayıp yerim-
den kalktım. Şimdi herşey bana- oğlumun suçsuzluğu
155 bu günkü rezaletin asıl suçlusunun deminki şirret çocuk-
ta olduğu- ayan oldu. Öyle bir sinirlendim ki,
şu açık bençereyi taşılayıveresim geldi. Ama nasılsa
buna, kendi kendime yol verecek değildim. Ne edeceğimi
bilemeyip pişman oldum. İkinci kattaki pencereye
160 sinirle baktım. Yere bakıp, üzgün oturan
oğluma biran gözüm düştüğün ise ta yüreğim bir
acı duydum. Onu boş yere azarladığımda pişman oldum:
Ondan özür dilemek istedim. Ama nasıl söze başlayacağımı
bilemeyip duraksadım. Sonunda onunla barışmak niye-
165 tiyle ona doğru yürüdüm. Benim, yanına vardığımı
gören Batır, iki eliyle yüzünü

15

tutdı-da, möññürip aglamaga başladı. Men oglumıñ kelle-
 sini döşüme goydum-da, onı köşeşdircek boldum. Emma ol
 köşeşer yalı deldi. Men oglumıñ neme üçin oglayanını bil-
 170 yerdim. Ol günesizdi. Biderek yere onun gövñüne degililipdi.
 Ona yok yerden ogurlık yapılıpdi. Sebapsiz gulagı tovlanıp-
 dı. Gonşı ayal, onun gözünüñ öñünde enesine, ecesine, kaka-
 sına bolgusız sözler aydıp, heñkiripdi. Bularıñ üstesine-
 -de, kakası oña azgırılıpdi. İne. Ol şonun üçinem aglayar-
 175 dı. Sebep ol şindiz beyle zadı görmendi. Men Batırı kö-
 şeşdircek bolup can edyerdim. Emma ol köşeşenokdı. Ol
 horkuldap durşuna, ehli belañ körügi, helki maşıncığı
 oynalyan çegeniñ içinden tapanlığını, onı bolsa gonşı
 ayalıñ oglumıñ görüp: «Maña ber, yogsam eceme aydarın» di-
 180 yip izzildep öylerine gidişini maña aydıp berdi. Bu sözlerden son
 men oglumıñ düybünden günesizdigine dolı göz
 yetirdim. Men yetişibildigimden onun kellesini sıpalap kö-
 şeşdircek bolyardım. Onyança düşnüksiz hühürdep ayalım
 daş çıkdı.

185 —Artıp galmış. Yeri olar indi nire yitirim boldular-
 ka? Bu tünükde goyan zadıñ goyan yerinden duranok. Ayu, men pri-
 şçepkalarımı-ha gören delsiñ-a?! Onı nire yitirim etdiñiz?!

Men ayalımıñ neme hühürde yenine düşünip, prişçepkalarıñ
 daşarda hemişeki asılıp goyulyan yerlerine göz gezdirdim.
 190 Olar meniñ gözüme ilmedi. Batır bolsa ecesine gözi düşen-

kapatıp hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Oğlumun, başını göğsüme yasladım ve sakinleştirmek istedim. Ama

o sakinleşecek gibi değildi. Ben aslında oğlumun niçin

170 ağladığını biliyordum. O suçsuzdu- ve boş yere kalbi kırılmıştı;

yok yere hırsızlıkla sulanmıştı. Sebepsizce kulağı çekilmişti.

Komşu kadın. Onun gözünün önünde ninesine, annesine, baba-

sına olmayacak sözler haykırılmıştı. Bunların üstüne de

babası onu azarlamıştı. İşte o, bunun için ağlıyor

175 du. Çünkü o, daha böyle bir şey görmemişti. Ben Batır'ın

gönlünü almaya gayret ediyordu. Ama o sakinleşmiyordu. O,

hıçkırıp dururken, tüm belayı körükleyen deminki arabayı,

oynadıkları kumun içinden bulunduğunu, onu ise komşu

kadının oğlunun görüp« .Bana ver, yoksa anneme söylerim» diye

180 sızlanıp evlerine gidişini bana anlattı. Bu sözlerken sonra

ben, oğlumun başından beri suçsuzluğuna tamamen inan-

dım. Yapabildiğimce onun başını sıvazlayıp teskin

etmek istiyordum. O sırada, anlamsızca homurdanarak, karım

dışarı çıktı.

185 —Peki tamam da hadi onlar, şimdi nereye kayboldular ki?

Bu evde koyduğun koyduk yerde durmuyor. Yahu, benim

mandallarımı görmedin mi?! Onu ne yaptınız?

Ben, karımın neden homurdandığını anlayıp, mandalların

dışarıda her zamanki asılı yerlerine göz gezdirdim;

190 gözümü ilişmediler. Batır ise annesini gördüğünde

den agısını tapba kesdi- de, edil biri bövrüni gıcıklayan yalı
gülmege başladı. Batır gülyerdi hem-de ecesine bar-
magını çommaldyardı. Men Batırın gülküsine anık- tañk bo-
lup durşuma, prişçepkaların ayalımın boyunundan asılgı-
195 lığına gözüüm düşdi. Men gülesim gelmese-de yığıran bo-
lup «Prişçepkalar seniñ boyununda» —diyip, ayalıma üm
bilen düşündirdim. Ayalım «hiy-biy» diyip, eli bilen mañ-
layına urdı- da öye yumlugdı. Gülmekden yaña gözleri yaşarıp
giden batırın gözyaşlarını süpürişdirip durşuma, öz bo-
200 yunundan asılgı zadı görmen, bize hünürden ayalımı, hiç bir
esassız biziñ üstümize henkirip giden gonşımızı göz öñüne
getirdim. Sonra bolsa: «Gör-le munı! Öz nagsanını bilme-
yenler için hemişe başga biri güneker» diyip, men oylan-
dım.

ağıtını birden kesti ve sanki biri bğrn gıdık-
larmış gibi gülmeye başladı. Batır hem gülüyor hem de
parmağıyla annesini gösteriyordu. Ben, Batır'ın gülüşüne şa-
şarken, mandalların karımın boynunda aslı ol-
195 duğunu fark ettim. Glesim gelmese de gülümseyip
«Mandallar. Senin boynunda!» diye, karıma işaret
ettim. Karım «ay vay » diyip, eliyle alnına
vurdu, eve yöneldi. Gülmekten gözleri yaşaran
Batır'ın gözlerinin yaşlarını silerken, kendi boynunda
200 asılı şeyi görmeyip bize söylenen karımı; asılsız,
astarsız üstümüze bağıra çağıra gelen komşumuzu
düşündüm. Sonra ise: «Gr hele bunu! Kendi eksiğini
görmeyenler için hep başkası suçlu» diye d-
şndm.

1 ...Bu vaka ir dövürde Eyranda bolupdır. Bu hakda bize
kakamın dostı, aslı eyranlı Alı aga gürrün beripdi.

...Gün özünün yiti şöhleleri bilen, şeherin palçıkdan
salnan caylarının depelerini gızdırıp ugrapdı. Obadan
5 bazara gelyen bazarçıların arabalarının sesi, daracık
köçeni ala, -zenzele edip geçip baryardılar. Satmaga alnıp
barılyan sığırların, eşeklerin sesi ertirin durı hovasın-
da uzaklara yetyerdi. Bir dövüm çörek için enteşip yören
hammallar, bazar günü biri-birinden köp gazancak boluşıp,
10 «Goyunıızı sürüşeyin», «Getirin sığrıızı idişeyin»,
Men olar yalı köp alamok, yekece gran¹ berseniz bolyar»
—diyişip, gözgını halda, o bazarçı yanından başgasının
yanına ılgaşıp yördüler.

¹ Eyran pulı.

...Bu vaka eski devirlerde İran'da geçmiştir. Bunu da bize, babamın dostu- aslı İran'lı- Ali Ağa anlatmıştı.

...Güneş ışıklarının keskin şuleleri, şehrin balçıktan yapılmış evlerinin damlarını kızdırıp durmuştu. Köyden
5 pazara gelen pazarcıların arabalarının sesi, daracık sokağı velveleye verip geçiyordu. Satmağa götürülen sığırların, eşeklerin sesi sabahın dur havasında, uzaklara ulaşıyordu. Bir dilim ekmek için yalpalayıp gezinen hamallar, Pazar günü birbirinden çok kazanmak için,
10 «Koyununuzu süreyim.» «Bırakın, sığırınızı götürüyim» Ben onlar kadar çok almam, bir tanecik gran¹ verseniz yeter» diyerek, acınası bir halde o pazarının yanından bir başkasının yanına koşuşturuyorlardı.

¹ İran parası

Bazara gidyen bu daracık köçeniň «Darvaza-Mir-Ali-Han»

- 15 köçesi bilen kesişyen burçunda, şeerdeki çayların hem-
mesinden caylanıp duran bir cay yerleşyerd. Hovlın için-
deki baglardan yavaş gün şöhlesi ondan zordan geçyerd. Hov-
lının içinde begüller açılıp oturdılar. Hovlının bir burçunda tag-
20 tadan yasalan sekiniň üstünde, yarım -yalaňaç gara cürcence
bir oglancık yatırdı. O şeyle bir süyci ukuda yatırdı
velin, hatda onı Oyarmaga dözer yalı deldi...

- Birden ak ganat cayın tutuşlığına aynadan yasalan ga-
pısı carka açıldı- da, bir ayal çıkdı. Ol ayalın biri- biri-
25 ne bitişip duran gaşlarını bayguşunkı yalı içinden ge-
çip baryan gözlerini göreninde, onun yüzünde rehim- şepagatın
yokdugını bada-bat anşa bolcakdı. Ol hocayının ayalı Fa-
ruh hanımdı. Ol gapıdan çıkıp-çıkmanka «Hasan» diyip
çasılı gıgırdı. Bu sese sekide yatan oglancık zehresi yarı-
30 lan yalı bolup turdı-da, pökgerip duran garaca gözlerini
ovkalaşdırıp:

—Gulluk hanım! —diydi. Faruh hanım, iki elini bı-
kınına urup:

- Bela hanım, zeher hanım: Sen şeytan nesli, haçan sen
35 ukudan doycak? Gün eyyem günorta boldı. Bar işleri men
özüm etmeli bolýarın. Bah men samsık heley, meniň özümi
öldürmeli-le! Şular yalı yal-yagsıları dagam hızmatçı tu-

Pazara giden bu daracık sokağın «Darvaza Mir Ali Han»

- 15 sokağa ile kesişen köşesinde, şehirdeki evlerin hepsinden güzel duran bir ev bulunuyordu. Avludaki ağaçlar yüzünden güneş ışıkları aradan zor geçiyordu. Avlunun içinden güller açılıp, sarhoş edici kokularını dört tarafa saçıp dururdular. Avlunun bir köşesinde, tahtadan
- 20 yapılmış sekinin üstünde, yarı çıplak, kara cürcence bir oğlancık yatıyordu. O, öyle bir tatlı uykudaydı ki, onu uyandırmaya kıyılır gibi değildi...

- Birden, bir kanadı tamamen aynadan yapılmış kapısı, cat açıldı ve bir kadın belirdi. Kadının birbirine
- 25 ne bitişmiş kaşlarını, baykuşunki gibi içinden delip geçen gözlerini gördüğünüzde, yüzünde merhametin olmadığını anlamanız kolay olurdu. O, ve sahibinin karısı Faruh Hanım'dı. O kapıdan çıkar çıkmaz «Hasan» diye
- 30 bağırdı. Bu sese, sekide yatan oğlancık gözü yanılmış gibi oldu şişmiş bara gözlerini ovalayarak:

—Vazife mi hanım! Dedi. Faruh Hanım, iki elini kalçasına koyup:

- 35 —Bela hanım, zehir hanım. Seni şeytan soyu, ne zaman uykuya doyacaksın? Gün, çoktan öğle oldu. Butün işleri ben, kendim yapıyorum. Ah ben ne ahmak kadını; beni öldürmek gerek, aslında! Bunları gibi beceriksizleri bile

tunyan-a! —diyip samırdadı.

40 Hasancık bir zatlar diycek yalı bolup dodagını mün-
küldetdi. Emma oña nobat yetirmen. Faruh hanım samırdama-
sını devam etdi.

—İndi neme beydip sormalıp dursun? Hanı merezliñi
yuvut-da, Mürze hanlara ugra! Bu gün Abadandan mihman gel-
45 cek. Şolar üçin künci yağı bilen kişmiş getir. Gelenso-
ñam hovlını sıırıp süpür-de gül pürkülen yalı et! Düşün-
diñmi guş kelle?

Hasancık sudyan öñünde duran güneke yalı, müzzerip dur-
dı. Ol yuvaşca pışırdap:

50 —Düşündim hanım! —diydi.

Hasan özüne berilen ertirlikden gövni hoş bolup, Faruh
hanımın beren riallarını¹ gısına berk gısdı-da, gerin
di. Köçen hovasından nebsevürlük bilen dem aldı. Sonra
55 bolsa bazarçıların gidip baryan daracık köçesi bilen, özi
yalak yarım-yalañaç gara cürcence oğlanların arasına goşul-
dı-da, ilerligine bakan yörep ugradı...

...Hasanın yañıca yedi yaşı dolupdı. Emma oña beyleki yedi

18

yaşlı çagalarınkı yalı yaşayış miyesser bolmadı. Yogsam Ha-

¹ Eyranın kagız pulı.

hizmetçi tutuşuma..! diye homurdandı.

40 Hasan'cık, birşeyler diyecekmiş gibi dudağını titretti ama ona fırsat vermeyen Faruh Hanım, homurdanmasına devam etti

—Şimdi niye böyle dikilip durursun? Hadi frengini yut-
ta, Mürze Han'lara git! Bugün Abadan'dan misafir gelecek. Onlar için susam yağı ile kışmış getir. Gelinece de
45 ovluyu sil süpür, gül saçılmış gibi. Anladın mı kuş kafalı?

Hasan 'cık, hakim önünde duran suçlu gibi, üzgün üzgün sessizce fısıldıyarak:

50 —Anladım hanım! Dedi.

Hasan kendine verilen bu kahvaltıdan gönlü hoş olup, Faruh Hanım'ın verdiği rialları¹ avucunda iyice sıktı ve, sokağa çıktı. O kapının agzında durup, uzunca esnedi ve gerildi.
55 Sokağın havasından istifade etti. Sonra ise, pazarcıların gidip geldiği daracık sokakta, kendi gibi yarı çıplak garacürçen oğlanların arasına karıştı ve ileriye yürüyüp gitti...

...Hasan'ın-daha yeni yedi yaşı dolmuştu. Ama ana böyle yedi

yaşındaki çocukları gibi yaşamak nasıbolmadı. Zira Ha-

¹ İranın kağıt parası

sancığınam her irden, bir dövüm çörek için entesi, üstesine-de hocayın ayalın payış sözlerini eşidesi, tayak iyesi gelenokdı-da, beyleki çagalar yalı her seher portfelli mekdebe gidesi gelyerdi. Özden -duşları bilen oynası gelyerdi.Emma neletli ağır düşmüş çagalıktan on üstüne öz labırını atdı...Hasancık her gün seher mekdebe baryan çagaları görende, onun çaga yürecigi gıyım- gıyım bolyardı. Ol ke vagtlar bolsa: « Bah, in bolmanda portfelim bir boldı, onda olar bilen göni mekdebe barardım-da, okabererdim» diyyerdi. Hasancık pikir edip, portfelinin neme için yokdığını bilmeyerdi...Yöne velin ol bir zadı bilyerdi.

Ol özlerinin garıplığına, garıpların çazgalarının bolsa mekdebe elilmeyanligine akılı çatyardı. Özlerinin neme için şeyle garıp neme için garıpların çagalarının mekdepden kovulyanlığını bolsa her neçe pikirlense- de hiç akıl yetirip bilmeyerdi...

...Hasanların öyi obadadı. Hasanın kakası Memet- Alı aga gice-gündiz işlese- de, bir giden çül çaganı eklemeye gurbı çatmansın, çagalarının in ulucası Hasanı «Özüne bir dövüm çörek gazansın» diyip, şahere getiripdi. Kakası obadan alıp gaytcak bolanda, Hasancık şehere gaytmamak bolup bay aglapdı. Emma her niçikde bolsa kakası onı alıp gaytmaga razı edipdi.

Hasanın indi şehere gelip, Faruh hanımlara hizmetkerduranına tegelek iki ay geçipdi. Hasancık şehar bilen basım övrenişdi. Ol şeherde, o köçeden bu köçe kañkaşıp,

- san'cığın her sabah bir dilim ekmek için yala düşmesi,
60 üstelik bir de ev sahibinin karısının kötü sözlerini duymak, dayak
yemek istemiyordu; başka çocuklar gibi her seher çantayla
okula gitmek istiyordu. Kendi yaşlıları ile oynamak istiyordu
Ama lanet olası bir ağırlık, onun üstüne çöktü...
Hasancık her gün seherle, okula giden çocuk
65 ları gördüğünde onun çocuk yüreciği de bölük bölük oluyordu.
O zamanlar ise: «Ah, hiç değilse bir çantam olsaydı,
o zaman onlarla doğru mektebe giderdim, okuyu-
verirdim» diyordu. Hasan'cık düşünüp, çantasının niçin
olmadığını bilmiyordu... Ama o bir şeyi anlayabiliyordu.
70 Kendilerinin garipliğini ve gariplerin çocuklarının ise
mekdebe dahi yaklaştırılmadığını aklı yetiyordu. Kendilerinin
—niçin böyle garip ve niçin gariplerin çocuklarının
okuldan kovulduğunu ise her ne kadar düşünse de, hiç
aklı almıyordu...
- 75 ...Hasanların evi, köydeydi. Hasan'ın babası Mehmet Ali
Ağa, gece gündüz çalışsa da bir küçücük çocuğa geçindir-
meğe gücü yetmeyince, çocuklarının en büyükcesi olan Hasan'ı
«Kendine bir dilim ekmek olsun, kazansın» diye şehire getirmişti.
Babası köyden alıp getireceği sırada, Hasan'cık şehire gitmemek
80 için epey ağlamıştı. Ama her nasılsa babası onu
alıp dönmeye razı etmişti.

Hasan'ın şimdi şehire gelip, Faruh Hanım'lara hizmetçi
durmasından aşağı yukarı iki ay geçmişti. Hasan'cık şehri
hemen öğrendi. O, şehirde, o sokaktan bu sokağa gezinip

85 ağır yükün aşagında yegşerşip yören özi yalı çağaları gö-
ren-de, diñe şonda özünün yeke deldigini bilip galdı.

... Adam boyı yokarı galan Gün asfalt köçeni ıkcām gız
dırıpdı. Eginleri göyneksiz hammalların, köçede iki yana
selpeşip yören bedbegt çağaların şar gara tenini, günün
90 nayza yalı, şöhleleri, öñküdenem beter garaldıydı. Hasan-
cık bolsa ıssınam zadam bilmen, şar gara adamların ara-
sı bilen öñe garşı batırğay edimlap boryardı. Onuñ iki
çekgesinden her düvmeleri sırgıydı. Onuñ bu gün bir hili
şehdi açıkdı. Keypi kökdi. Ol birden-birden öz-özi bilen
gürleşip yılğıryardı. Onuñ sadap yalı dişlerine günün şö-
lesi düşüp, şar gara yüzünü yagtılyardı...

Bu gün obadan Hasanın ecesi gelcekdı. İki ay beri meh-
riban ecisinin nurana yüzünü görmedik. Hasancık, şu gün
ecisini görcekdigine begenyerdi. İne şonuñüçinem onuñ
100 keypi kökdi. Öz yanından ol ecesi bilen gürleşip yılğır-
yardı... Onuñ bar pikiri, yumşı çaltrak bitirip gaydıp gel-
mekdi. Mehriban ecisinin gucagına dolmakdı. Ecesinin
obadan getircek sadaca sovgatlarından doya garna doy-
makdı...

19

105 Hasancık süyci pikirlere gümra bolup, mürze hanların
dervezesinden tas geçen eken. Ol pessecik, biri- birine sep-
leşdirip salnan cayların yanında ayak çekdi. Ol yerde yatan
daşçagazı aldı- da, dervezeni batlı- batlı kakdı. Bir ha-

85 ağır yüklerin altında iki büklüm yürüyen kendi gibi çocuk-
ları gördüğünde ancak, yalnız olmadığını anlıyordu.

...Adam boyu yükselen güneş asfalt sokağı yavaş yavaş
kızdırmıştı. ırtları gömleksiz hamalların, caddede iki yana
salınarak yürüyen bahtsız çocukların kapkara terini, güneşin
90 mızrak gibi şuleleri, eskisinden de peter karaltıyordu. Hasan'cık
ise sıcak, falan dinlemeden- kapkara adamların arasından
ileri doğru cesurca yürüyordu. Onun iki elmacık
kemiğinden ter damlaları sızıyordu. O, bugün öylesine,
neşeliydi, keyifliydi. Durup dururken kendi kendisiyle
95 konuşuyor, gülüyordu. Onun inci gibi dişlerine gelen ışıkları
düşüp kapkara yüzünü aydınlatıyordu...

Bu gün köyden Hasan'ın annesi gelecekti. İki aydır
sevgili anasının nurani yüzünü görmeyen Hasan'cık, bu gün
annesini göreceği için seviyordu. İşte onun için
100 neşeliydi. Kendi kendine, anasıyla konuşuyor, gülüyor-
du...Onun tüm düşüncesi, yumuşu çabukca bitirip
dömek, sevgili anasının kucağına atılmaktı. Anasının
köyden getireceği sade hediyelerinden karnını doyur-
maktı...

19

105 Hasancık tatlı düşüncelere dalıp, Mürze Han'ların
bahçe kapısından neredeyse geçiyordu. Bir süre, bir birine
birleştirilerek yapılmış evlerin yanında durdu. Yerde duran
taşı aldı ve bahçe kapısını güçlükle iteledi. Az

yukdan son, biriniñ «Kühhü-kühhü» edip üsgüryeni eşidildi.

110 Dervezeñ gapısı cıgıldap açıldı. Gapıda bili iki bükü-
len, yüzüne çilim tüsseniñ reñki ornap giden, gotur kem-
pir peyda boldı. Kempir gark urup durşuna:

—Peder nelet! Kühhe-kühhe! Hiç beylede bir gapı kakı-
lap oguşyan! Tos gapını dövüpdiñ- le! Neme Mürze harıların
115 nesli ker açandır öyütđiñmi? Neme gerek? —diyip hünür-
dedi. Beyle bada- bat yüzüniñ alnanına Hasancıgıñ şeyle
bir gaharı geldi, hatda ol yerde yatan daşı alaga-da, kempi-
riñ edil yazzı mañlayına beraymege-de tayındı. Yöne kaka-
sınıñ: «Oglum, özünñden ulını sılagın» diyen sözler yadına
120 düşüp saklanaydı. Sonra ol günaker sıpatda boyuncıgını
sallap:

—Meryem bacı günemi geçiñ! Men indikile yuvaşça
kakayarın! —diyip, özünü. Paruh hanımınñ yumuş bilen ibe-
rendigini aytdı.

125 Kempir nurı öçüşen gözlerini Hasana dikdi- de:

—Mürze han hezir öyde yok. Bazara gitdi. Biraz garaş
—diyip, gapını carkılladıp içinden yapdı. Hasan «Heyli
hub»¹ diyip, köçede yatan ullakan daşın üstünde çugutdırıp
oturdı...

¹ Köp yağşı.(Parsça)

sonra birinin «öhrö öhrö» diye öksürdüğü duyuldu.

- 110 Avlunun kapısı gıcırdayarak açıldı. Kapıda, beli iki büküm,
yüzüne sigara isinin rengi vurmuş, uyuz bir kocakarı
belirdi. Kadın derinden öksürecek:

- Lanet soyu, öhö öhö ! Hiç böyle de kapı açıl-
ır mı? Neredeyse kapıyı kıracaktın! Yoksa, Mürze Han'ların
115 soyunun sagır oldugunu mu sandın? Buna ne gerekti diye
homurdandı. Hasan böyle, birden azarlanmasına
sinirlendi. Hatta o yerde yatan taşı alıpta kadının
yassı kafasına geçirmeğe hazırdı. Ama baba-
sının «Oglum, kendinden büyüklere hürmet et» dediği, hatırına
120 gelince kendine hakim oldu. Sonra suçlu bir şekilde boynunu
büküp:

—Meryem Bacı, kusura bakmayın. Ben tekrar yavaşça
kapatırım» diyip, kendisini Faruh Hanım'ın bir iş için gön-
derdiğini söyledi.

- 125 Kadın feri kaçmış gözlerini Hasan'a dikti ve:

—Mürze Han şimdi evde yok, pazara gitdi. Biraz bekle
diyip kapıyı içerden kapattı. Hasan«heyli hub»¹
diyerek köşedeki iri taşın üstüne kıvrılıp
oturdu...

¹ Çok iyi (Farsça)

- 130 Hasancık yere bakıp, ecesi bilen bolcak düşüşük ha-
kında pikir ediyerdi. Hasancık birden hol beylede gık-vak
boluşıp oynaşıp yören özi yalı oğlanların sesine kellesi-
ni galdırdı. Oglancıklar haysı-da bolsa bir hasanın bil-
meyan oyununu oynayardılar. Olar ullakan pökgünü bir eylek
135 bir beylek depyerdiler...

- Batlı depilen pökgi birden gelip Hasana degdi. Hasan
pökgünü garbap aldı-da onı gen galıcılık bilen sınıladı.
Sebebi beyle pökgünün Hasanın eline birinci gezek degi-
şidi ahırın! Birdenem Hasancığın yüreginde pökgi oyna-
140 maga şeyle bir söygi döredi velin ol pökgünü depip oğlan-
ların arasına ılgaberesi geldi. Yöne şol vagt onun yumşa
iberlenligi yadına düşip, pökgünü haslap gelyan oglancığa
okladı. Oglancık pökgünü goltugına gısıp, Hasanın yanına
geldi.

- 145 —Ey lalacan! Sen bu yerde neme işlep otırsın?!
—Ay otırın-da! —diyip, Hasancık gövnü çökgünük bi-
len cogap berdi.

20

- Yör bize kömek bersene! Bizin bir oyunçımız yetenok.
Yogsam bizi Emirın komandası utup barya! Yörsene! —di-
150 yip, goltugı pökgülü oglancık özelendi.
—Men oynap bilemog- a! —diyip, Hasancık oturşını
üytgetmen cogap berdi.
—Oynarsın-lay! Kın del-a! Sen dervezeçi bolay! Derve-
zedin pökgi geçirtmesen bolyar. Yörsene!

- 130 Hasancık yere bakıp annesi ile karşılaşması
hakkında düşünüyordu. Hasancık birden, kendisi gibi
bağırarak oyun oynayan çocukların sesine başını
kaldırdı. Çocuklar, her neyse Hasan'ın bil-
mediği bir oyun oynuyorlardı. kocaman bir topa bir öyle,
135 bir böyle vuruyorlardı.

- Hızla vurulan top, birden gelip Hasan'a çarptı. Hasan
topu tutup aldı ve onu hayretle inceledi.
Çünkü şimdiye dek böyle bir topun Hasanın eline
ilk kez geçiydi. Birden Hasan'cığın yüreğinde şöyle
140 bir top oynama isteği doğdu. Sanki o topa vurup
çocukların arasına dalıveresi geldi. ama o zaman
bir iş için gönderildiği aklına düşüp, topu, peşinden gelen çocuğa
fırlattı. Çocuk, topu eline alıp Hasan'ın yanına
geldi.

- 145 —Hey lalacan², sen burada ne yapıyorsun?
—Öyle otururum ya! diye Hasan'cık, keyifsizce
cevap verdi.

20

- Yürü, bize yardım etsene! Bizim, bir oyuncumuz eksik.
Yoksa bizi, Emir'in takımı yeniverecek! Yürüsene! diye,
150 kolunda top olan çocuk, yalvardı.
—Ben oynayamam ki! diye Hasa'cık oturuşunu
değiştirmeden cevap verdi.
—Oynarsın ya, zor değil ki. Sen kaleci ol; kale-
den top geçirmezsen tamam. Yürüsene!

² Kardeş

155 Onyança-da oyunçılarının biri oglancığının adını tutup
gıgırdı. Oglancık Hasana «Yörsene» diyip,cogaba-da ga-
raşman ılgap gitdi.

Hasancık onun ızından seredip durşuna, birazacık
ikircinlendi-de, bir Mürze hanlarının gapısına, birem ala-
160 goh boluşıp oynap yören çagalara garadı. Hasancığının öz
yaşıtdaşları bilen şeyle bir oynası geldi. Ol birdenem
elindeki rialları yama- yama balacığının cübüsine saldı-
-da, «baryan» diyip, oğlanlarının yanına enđi...

Oyun gızışdı. Hasan dervezeçi boldı. Ol oyun bilen hat-
165 da yumşa geleninem unutdı. Sebebi Hasancık ömründe
yekece gezek şeyle arkayın oynapdı ahırın!

Gün günortadan agıldı. Oyunçılar halıs yadadılar.
Olar oyunların gutarıp öyli-öylerine dagadılar. Hasan-
cık bolsa özlerinin şu çagalarındaki yalı şehirde öyleri-
170 nin yokduguna tukat bolup, Mürze hanlarının gapısına
garşı gaytdı. Hasancık şeyle bir suvsadı. Ol öz yanından: «Bah,
in bolmanda şular bir özüminki bolsa bolmayamı? Bir bul-
gur sovuk suva içerdim-de!» diyip, elini cübüsini sokdı.
Edil şol vagtam ol içyan çakan yalı tisginip gitdi. Yüznünün
175 ruhu öçdi. Ol elini cübüsine ikinci gezek sokup barladı.
Emma cübüsünde riallar yokdı. Hasan oları geçirandırın
öydüp, oynan yerlerini aylanıp çıkdı. Emma riallar tapıl-

155 O zaman kadar oyuncuların biri, çocuğun adına
seslendi. Oğlan, Hasan'a «yürüsene» diyip, cevabını da
beklemeden koşup gitti.

Hasan'cık onun ardından bakarken, biraz ikirciklen-
di; bir Mürze Han'ların kapısına, bir gürültüyle
160 oynayan çocuklara baktı. Hasan'cığın kendi yaşıtları
He şöyle bir oynayası gelmişti. Birden elindeki
rialları yama yama pantolonunun cebine koydu
ve «geliyorum» dedi; oğlanların yanına vardı...

Oyun kızıştı. Hasan kaleci oldu. O, oyunla birlikte
165 bir vazifeye geldiğini de unuttu. Çünkü Hasan'cık öm-
ründe ilk kez böyle rahatça oynamıştı dogrusu.

Gün, öğleyi geçti. Oyuncular iyice yorulular.
Onlar, oyunlarını bitirip evlerine dağıldılar. Hasan'cık
ise, kendilerinin bu çocuklarıinki gibi şehirde evleri-
170 nin olmadığına üzülop Mürze Han'ların kapısına doğru
vardı. Hasan'cık öyle bir susadı ki, kendine:« Bak
şimdi hiç olmazsa şunlar, bir benim olsa olmaz mıydı?
Bir bardak soğuk su içerdim ki!» dedi ve elini cebine
soktu. İşte o zaman o, akrep sokmuş gibi titredi. Yüzünün
175 rengi kaçtı. Elini cebine bir daha sokup yokladı.
Ama cebinde riallar yoktu. Hasan, onları düşürmüşümdür,
diye, oynadığı yerleri dolandı, durdu. Ama riallar bulun-

madı. Hasanın gözünün önüne hocayının ayalının hırsız
yüzi geldi. Yene- de riallar!... Pulları tapmasa özüne neme-
180 nin garaşyanlığı Hasana bellidi. Hanı mihmanlar için al-
nan künci yağı bilen kişmiş? Bah, in yaman yerem şu! Emma
pullaram-a tapılanok. Nirenden tapcak? Kime dadını ayt-
cak? Neresse Hasanı galpıldı gaplap aldı. Ol netceğini
bilmen esli salım pikirlenip durdı. Onu uçganaklap du-
185 ran oবাদanca gözlerinden yaş düvmecikleri akdı-da yañağı-
dan sırgıp gitdi... Birdenem ecesi yadına düşdi.
«Ecemde pul bardır, şondan alıp bereyerin» diydi. Ol do-
gumlandı. Hiç zada pikir bermen, hiç yerde durman, gatı-gatı
edimlep hocayının ka ugradı.

190 ...Faruh hanım edil ayagı bişen yalı, bir yerde durap bil-
men, ke içeri girip, ke çıkıp zovzuldap yördi. ol yetişi-
bildiginden Hasana sökyerdi.

—Bah, sen itin oğlu! Geleysen bor! Men saña kimi al-
damalıdığını övrederin! Sen bir gel bakalı, men senin

21

195 eceñ bilen şu gün gümüñi çekmesem alının nesli bolmadı-
gımdır! —diyip, öye gircek bolmanam şoldı velin, derveze
carka açıldı. Hasan kürsep hovla girdi. Ol gele- gelmene,
öz mehriben ecesini görerin, diyen umıt bilen hovla bir lay
göz gezdirdi. Yöne ol ecesine gerek, eyvanda gözleri gahar-
200 dan yaña okarasından gaçıp baryan Faruh hanımı gördi. Ha-
sanın depesinden gaynag suv guylan yalı boldı. Emma şon-
da da Hasan: «Her niçikde bolsa ecem gelendir. Öydedir.

madı. Hasan'ın gözünün öne efendinin karısının bet çehresi.
geldi. Peki ya riallar..! Paraları bulmazsa kendini neyin
180 beklediği belliydi. Hani misafirler için alınan
soya yağı ile kişniş? işte en yamanı da burasıydı! Ama
paralar bulunmuyor. Nereden bulacak, kime imdat edecek-
ti? Zavallı Hasan'ı bir titreme sardı; ne yapacağını
bilmeden bir süre düşündü durdu. Onun uçuşup giden
185 güzel gözlerinden yaş damlaları aktı, yanağından
sızdı gitti... Birden anasını hatırladı.
«Anamda para vardır. Ondan alıp veririm» dedi. Cesaretlendi.
Hiç bir şeyi düşünmeden, hiç bir yerde oturmadan, hızlı hızlı
adımlayıp efendilere doğru yola koyuldu.

190 ...Faruh Hanım sanki ayağa yanmış gibi bir yerde
duramdan, bah içeri girip; kah dışarı çıkıp, dört dönüyor,
agzı dolu Hasan'a verip veriştiriyordu.

—Bak sen itin oğlu! Gel de birgör, ben sana kimi
kandırdığını öğretilirim! sen bir gel bakalım, ben seni

21

195 ananla şu gün def etmezsem Ali'nin soyu değilim! dedi,
eve girecek oldu ki, kapı «carka» açıldı.
Hasan sokulup avluya girdi. O gelir gelmez,
sevgili anasını görürüm umuduyla avluya şöyle bir
göz gezdirdi. Ama o anasının yerine, eyvanda gözleri
200 sinirden çanağından fırlamış Faruh Hanım'ı gördü. Hasan'ın
tepesinden kaynar su ölokülmüş gibi oldu ama o zaman
da Hasan:«Herhalde anam gelmiştir, evdedir.

Hanım zat degip bilmez» diyip, pikir etdi. Faruh hanımın bolsa Hasanı göreninden ganı depesine urdı.

205 —Sen nire yitrim bolduñ itin oğlu? Ertirki gidişde şu gelişmi? Bah meni aldapdırlar-la! Düşbüce, akılı-
-sözi yerinde bir aydanını ikilenç gaytalatmayar! Hanı akıl, hanı huş, bi itin oglunda?! Sen eceñ gelayse bor, şu öyden güümüñi çekerin!

210 Biçere Hasan şondan soñ ecesiniñ heniz gelmenliğini bilip galdı. Hasan indi hemme zada razıdı. Hasancı-
gıñ gözleriniñ okarası yaşdan doldı. Faruh hanım Hasanıñ bolup durşuna gıyılmaga beylede dursun, gaytam ol göteri-
lip başladı.

215 —Yeri neme gözünü sıkkan bolyañ? Neme atañ öldümi? Men saha hezir nehili aglamalıdığını govca övrederin! Yig-
renci?! —diyip eyvandan düşdi. Hasancık kemşerip duran dodacığını münküldedip, bir zatlar diycek boldı. Onyança-
da batlı degen şarpık çalacan Hasanı yere yazdı. Hasancık
220 indi yer bağırtañ mönñürüp aglayardı. Ol agının arasında «Hanım, gara çınım inniki-de beytmerin. Alladan ant iç-
yarın hanım!» diyyerdi. Faruh hanım onun agısına-sözüne bakman, Hasancığı yençyerdi. Ol onun gulagından tutdı-da, yerden galdırdı.

225 —Hanı meniñ sargıtlam? —diyip, azmlı soradı. Ha-
sancık agısını saklap bilmen:

—Hanım, alla sizi öz öz penasından saklasın! M- m- men hiç

Hanım, dokunamaz.» diye düşündü. Faruh Hanım,
ise Hasan'ı görünce kan beynine sıçradı.

205 —Sen nereye kayboldun, itin oğlu? sabah gitti de
şimdi mi geliyorsun? Bak beni aldatana! aklı, olan,
aklı, sözü yerinde olan bir söyleneni bir daha tekrarlatmaz!
Hani akıl hani fikir bu itin oğlunda?! senin anan gelsin bakayım,
bu evden defetmezsen...

210 Zavallı Hasan, o zaman anasının henüz gelmediğini
anladı. Hasan şimdi her şeye razıydı. Hasan'cığın gözle-
rinin çanağı yaşla doldu. Faruh Hanım , Hasan'ın
bu haline acımak şöyle dursun, tekrar üstelemeye
başladı.

215 —Hadi ne diye gözünü büzüyorsun? Ne var baban mı Öldü?
Ben sana şimdi nasıl ağlayacağını iyice gösteririm! Pis-
lik! diyerek eyvandan indi. Hasan'cık titreyen dudaklarını
oynatıp, bir şeyler diyecek oldu. O zamana kadar
hızla değen bir sille bir damlacık Hasanı yere devirdi. Hasan'cık
220 şimdi yerde bağrına sızlana ağlıyordu. O, ağıtının arasında
«Hanım, gerçekten bir daha böyle yapmam. Allaha yemin
ediyorum, hanım!» diyordu. Faruh Hanım, onun ağıtına, sözüne
aldırmadan, Hasan'cığa vuruyordu. Onun kulağından tuttu,
yerden kaldırdı.

225 —Hani benim siparişlerim? diye kendinden emin, sordu. .
Hasancık ağıtını tutamayarak:

—Hanım, Allah size muhafaza buyursun! B- be- ben hiç

zat getirmedim! —diydi.

230 Faruh hanımın gahardan yana gızıl ödegi tas agzından
çıkıpdı.

—Ey alla getirmedim? Sen onsuz nehile dolanıp gel-
din? Hanı pulları netdin?

Begbagt Hasan! Ol name diyceğini bilmeydi. Ol ahı-
rı özünü çala dürsep, agı gatişikli ses bilen:

235 —Hanım alla sizin dövletinizi atdırsın! —M-men
sizin pulunızı... y-yitirdim! Ecem gelse bererin! —diydi.
«Yitirdim» sözünü eşidip, Faruh hanımın gonşuna gor gu-
yuldu. Ol iki budunu şapbatlap, şerraylık bilen henkirip
başladı.

240 —Ey, alla! Bu itin oğlunın diyenlerini eşitdinmi? Sen
nehili yalan sözlemege milt edip bilyen?! Sen ol pulları

22

yitiren deldin! Sen o pullara ömür boyı teyli naharın ga-
rasını görmedik garnını doyuransın! İyeni haram bolan! Ha-
ramzada! Neme pulları senin atan gazandımı? Ey, Tanrım!
245 Men kimlere yal berip yürün! Güm bol menin öyümden! —di-
yip ol, hovla söyelgi, tayagı aldı- da, Hasanı şeyle bir yençdi
velin neressecik özünden gitdi... Hasancıkdan indi ne ses,
ne-de seda çıkyardı. Faruh hanım yagşı keyipden çıkan son,

bir şey getirmedi! dedi.

230 Faruh Hanım'ın getirmedi mi? sen anlarsız, ne diye dolan-
dın, geldin? Hani paraları ne yaptın?

—Hey Allah'ım, getirmedi mi? Sen onlarsız, ne diye dolan-
dın, geldin? Hani paraları ne yaptın?

Bahtsız Hasan, ne diyeceğini bilemiyordu. O, sonunda
hemen kendini toplayıp, ağlamaklı bir sesle:

235 —Hanım Allah sizin devletinizi arttırsın!B-be-ben
sizin paralarınızı yitirdim! Anam gelirse veririm! dedi.
«Yitirdim» sözünü duyunca Faruh Hanım'ın çizmesine kor
konuldu. O, iki dizine vurup, isterikçe haykırmaya
başladı.

240 —Ey Allah'ım, bu itin oğlunun dediklerini duydun mu?
son nasıl yalan söylemeye kalkışabiliyorsun?! sen o paraları

22

yitirmedin. Sen o paraları ömrün boyunca hiç yemeğin karaltısını
görmemiş karnını doyurdun! Yediği haram olasıca haram-
zade! Yoksa o paraları baban mı kazandı Ey Tanrım,
245 ben kimlere yal veriyorum! Defol benim evimden! diyip
o, avluya dayalı deyneği aldı ve Hasan'a öyle bir vurdu
ki zavallı çocukcağız kendinden geçti... Hasan'cıktan şimdi ne ses,
ne de seda çıkıyordu. Faruh Hanım'ın keyfi tamam olunca,

öydeki hızmatkerlerin birine onı köçe taşlamagı buyurdı.

250 ...Bu vagt Gün özünün şöhlelerini yıgnap, agşama oruñ
bercek bolyardı. Gara gana boyalan biçere Hasan hovlının
daş yüzünde süynüp yatırdı. Ol bir hayukdan soñ çalaca gö-
züni açdı. Ol kir- kimirsiz durı asmanı, çuv- ak bulutları,
hovada erkana uçuşıp yören guşları, birinci gezek görýen
255 yalı sınıladı. Soñra yerinden turcak boldı. Emma onun zer-
zav bedeni diyen etmedi. Ol yene gülçüllep yere yıkıldı-da to-
galanıp gitdi! Edil şol mahal hem onun gan bilen gatan
eleşan balacığının bir yırtığından helki riallar yere
gaçdı.

260 Bah, biçere Hasan! Eger oñ hezir turmaga mecalı yetsedi!
Onda ol pulları yerden göterdi-de -«Hanım, inha sizin pul-
larıñız! Men oları hiç zada sovamok. Meniñ içim bolsa aç»
diyip Faruh hanımın yanına borardı! Emma indi giçdi.

265 ...Gün yaşsa-da heniz garañkı düşmendi. Daracık köçe
bilen başı gara çadralı ayal, göni Faruh hanımlara garşı
gelyerdi. Ol ayal derveze yetmen, köçede guma bulaşıp yatan
oglanı görüp, oña tarap okdurıldı. Birdenem yañkı ayal, Ha-
sancığı tanap, duran yerinden doñup galdı. Onuñ elindeki
dövünçegi yere gaçdı.

270 Soñra bolsa ol deliran yalı, eymenç ses bilen «balam»

evdeki hizmetçilerin birine onu sokağa fırlatmalarını buyurdu.

250 ...Şimdi güneş, sülalerini toplayıp, akşama yer vermek
üzereydi. Al kanlara boyanmış biçare Hasan, avlunun
dış tarafında uzanıp yatırdı. O, bir müddet sonra yavaşça
gözünü açtı. Tertemiz ve duru semaya, bembeyaz bulut-
lara, havada özgür uçuşan kuşlara ilk kez görür gibi baktı.
255 Sonra kalkacak oldu. ama yaralı bedeni
müsade etmedi. O, tekrar küt diye yere yıkıldı ve yu-
varlanıp gitti. İşte o zaman da onun kana bulaşmış
pantolonunun bir yırtığından deminki riallar, yere
düştü.

260 İşte, biçare Hasan! Eğer onun, şimdi, kalkmaya mecali yetseydi;
O zaman paraları yerden alırdı ve «Hanım, işte paralarınız.
Ben, onları hiç bir şeye harcamadım : benim içim ise aç»
demek için Faruh Hanım'ın yanına varırdı. Ama şimdi geçti.

265 ...Gün batsa da henüz karanlık basmamıştı. Daracık sokak-
ta, başı kara çarşafı bir kadın, doğru Faruh Hanım'lara
geliyordu. Kadın kapıya varmadan, sokakta toza belenmiş
yatan oğlanı görüp, ona doğru koştu. Birden, deminki kadın,
Hasan'cığı tanıyıp, olduğu yerde dondu, kaldı; elindeki
bohcası yere düştü.

270 Sonra ise delirmiş gibi, korkunç bir sesle «yavrum»

diyip, gıgırdı-da, Hasancıgıñ üstüne özünü okladı. Ol ayal
saçını ütüp aglayardı. Ol Hasanın ecesidi. Emma Hasan
indi ne eceni ne-de kakani saygıyardı. Ene Hasanı guca-
gına gısdı-da öñküdenem beter enremege başladı... Mehriban
275 ecesiniñ ahı-halasını, Faruh hanımın gıkılıgıdır öy-
düp Hasanı birden çalaca gözünü açdı-da:

—H-h-hanım! Alla sizi öz penasında saklasın! Men si-
ziñ pullarınızı ecem gelensoñ gaydıp bererin! —diyip,
pışırdağı-da oবাদanca gözlerini yumdı. Ol gaydıp gözleri-
280 ni açmadı...

...Öz durmuşları yalı, garañkı giceniñ içinde, daracık
köçe bilen Hasanın ecesi oğlunıñ meydini gucagına gısıp
Gündogara tarap yörep baryadı. Ol ahı-halanıñ arasında:
«Ey Tanrım! Sen ol hayınların tünegini başına yumup!
285 Eziz balamın hakı üçin şeyt» diyip, hudaya halış ediyerdi.
Onuñ yürek paralayıcı ahı-halası bir garıp kümeden çıkyan,
gaygılı sazın ovazı bilen goşulışıp ören uzaklara eşi-

23

dilyerdi. Yöne bu avazı her kim eşitse-de, diñe alla eşit-
meyerdi. Belki ol yokdur-da?!

290 ...Hava, cıgım! insan hamısının guma garıyan, insan
mertebesiniñ bolsa, pul bilen ölçelyen yerinde şeyle bolyar!..

diye bağırdı ve Hasan'ın üstüne atıldı. O kadın, saçını yolarak ağlıyordu. O, Hasan'ın anasıydı. Ama Hasan şimdi, ne anayı ne de babayı ayırdederdi. Anası, Hasan'ı kucığına bastı ne daha beter hüngür hüngür ağlamaya
275 başladı... Sevgili anasının ağlayıp sızlamasını, Faruh Hanım'ın çığı zannedip hemen gözlerini açtı ve:

—H-ha-hanım, Allah sizi muhafaza buyursun! Ben sizin paranızı anam gelince geri veririm! Diye fısıldadı ve güzel gözlerini yumdu, bir daha da
280 açmadı...

...Kendi hayatları gibi, karanlık geceni altında, darak sokakta Hasan'ın anası oğlunun cesedini kucığına basıp, doğuya doğru yürüyordu. O ağlarken:
«Ey Tanrım, sen o hayinlerin tüneğini başına yık!
285 Aziz yavrumun hakkı için yap!» diye Hüda'ya yalvarıyordu. Onun yürek paralayıcı ağıtı bir garip kulübeden çıkan gamlı bir sazın ile birleşip çok uzaklarda duyuluyordu.

23

luyordu. Ama bu avazı herkes duysa da, sadece Allah duymuyordu. Belki de o yoktu?!

290 ...Evet yavrum, insanoğlu ahiri toprak olur; insanın derecesinin ise para ile ölçüldüğü yerde de böyle olur...!

BAYRAM GÜNİ

- 1 Gülşen henize çenli bayramçılığa şu gezekki yalı höves-
li garaşmandı. Ol her gün irden divardan asılgı kalenda-
rın yanına baryardı-da onun bir sahipacığını yırtıp Bi-
rinci Maya çenli galan günleri barmaklarını basışdırıp
- 5 sanayardı. Ol sonra yuvunıp şifonyerin yanına ılgayardı. Ol
şifonyerin yanından ayrılar yerde ayrılanokdı. Munuñam se-
bebi bardı. Şifonyerin içinde sireniñ güli bilen reñkdeş,
diysen nepislik bilen tikilen köynek asılgı durdı. Bu Gül-
şeniñ köynegidi. Onı kakası Moskvadan getiripdi. Ol şon-
10 da: «Gızım, bu köynegini ikimiz parada gidemizde geyersin»
diyipdi. Gülşeni begendiryen yene bir zat bardı. Olam bol-
sa, şifonyerin bir burçunda şindiz bağındanam çıkarılma-
dık tezece kövşüdi. Tezece kövşi bilen gotazlıca ak co-
rabını geycekdigi yadına düşende bolsa, Gülşenin şatlı-
15 gının çegi yokdı. «Şeyle zatlar hiç kim-de yokdur» diyip,
ol öz yanından oylanyardı. Birdenem, «bolmagı-da mümkün.
Moskva gidyen yeke men kakam del ahırın!» diyip, öz-özüne
garşı çıkyardı. Yöne velin ol, edil özünin ki yalı köynegin,
kövüşin öz hovlularındaki gızcagazların hiç birinde yok-
20 dugını açık bilyerdi. İne onson ol, okuva gitmege hezir-
lenip, geyimlerini geyip durka, şeyle oylara gümra bolup

BAYRAM GÜNÜ

- 1 Gülşen şimdiye dek bayramı, hiç bu defaki gibi heves-
li beklememişti. O, her gün erkenden duvarda asılı takvimin
yanına gidiyor, bir sayfasını yırtıp Bir
Mayıs'a kadar kalan günleri parmaklarıyla birer birer
5 sayıyordu. Daha sonra yüzünü yıkayıp şifonyerin yanına koşuyordu. Ve
oradan da bir türlü ayılamıyordu. Bunun bir se-
bebi vardı. Onun içinde, leylak çiçeği ile aynı renkte
özenle dikilmiş bir elbise asılıydı. Bu Gül-
şen'in gömleği idi. Onu, babası Moskova'dan getirmişti. O, zaman:
10 «Kızım, bu elbiseyi, ikimiz geçit törenine gideceğimizde giyersin»
demişti. Gülşe'i mutlu eden yine birşey daha vardı. O da
şifonyerin bir köşesinde şimdilik kabından çıkarılmayann
yepyeni papuçlarıydı. Yeni papuçlarıyla, ponponlu beyaz ço-
rabını giyeceği aklına geldiğinde ise, Gülşen'in mutlu-
15 luğunun sınırı yoktu. «Böyle şeyler hiç kimsede yoktur»
diye düşünüyordu. Birden «Olması da yoktur
Moskova'ya giden sade benim babam değil ya!» diyerek
kendi kendine karşı çıkıyordu. Fakat aslında o, tıpkı kendininki gibi
gömleğin, pabucun avlularındanki kızların hiç birinde ol
20 madığını da biliyordu. İşte ondan sonra, okula gitmeye hazır-
lanıp, giysilerini giyerken, böyle düşüncelere dalıp

25

şifonyerin yanında köp egleniyerdi. Onı egleyen diñe bir bu
 oylaram deldi. Şifonyerin yanına barıp köynegine gözi düş-
 dügi, ol bayram gününü hıyaline getiriyerdi. ...Inha ol, öz
 25 yaşayan dört gat caylarının üçünci gatından basgançaklar
 bilen aşak düşüp baryar. Egninde siren güli bilen renk-
 deş tezece köynegi, ayagında bolsa tezece corabı, tezece
 kövşi... Kakası bolsa, öz endigine göre, çiliminin tüssesini
 burugsadıp onun gapdalından yörep baryar. Gülşenin bir
 30 elinde baydacık, beyleki elinde bolsa, iki sanı çişirilen
 şar bar. Gülşenin şatlığını çegi yok. Yagsam neme, her gün-
 de bayram bolup duranak ahırın!

İne olarıñ ayak seslerini eşidip, goñşularam öz cayla-
 rından daşına çıkdılar. Olar Gülşen dagını bayram bilen
 35 gutladılar, Gülşenin tezece köynegini tarıpladılar. «Onuñ
 ayagındaki kövşini diysene gız», diyyenlerem, «Gülşenin
 özem govca gız» diyyenlerem bardı. Gülşen bu sözleri eş-
 dip begencinden iki bolup bilmeyerdi. Gülşenin gövnüne
 bolmasa diñe birinci gatda yaşayan Altın oña sovuk-sala se-
 40 rettdi. Onuñ köynegine gözi düşende bolsa bir hili acım-
 tık yıldırdı. «..Bu düşnükli zat. Altın görüp! Ol onuñ
 köynegine göribilmezçilik edyer . Sebabi şeyle köynek onuñ
 özünde yok. Oñsoñam oña klasda «Altın görüp» diyip, yöne
 yere at dakmadılar ahırın! Ol hakikatdanam görüp»

25

şifonyerin yanında çokca vakit geçiriyordu. Onu alıkoyan yalnızca
bu fikirler değildi. Şifonyerin yanına varıpta gömleğini gördü mü,
bayram gününü hayal ediyordu. ...İşte o, yaşadıkları dört katlı
25 apartmanlarının üçüncü katında merdivenlerle
aşağı iniyor. Sirtında laylak çiçeği ile aynı renkte
yeni gömleği, ayağında ise yeni çorabı, yeni
papucu... Babası ise arzusuna göre, sigaranın dumanını
tüttürerek yanında yürüyordu. Gülşen'in bir
30 elinde bayrak, diğer elinde ise iki tane şişirilmiş
balon var. Gülşen'in keyfine diyecek yok. Niye olmasın ki,
her gün bayram değil ya.

İşte, onların ayak seslerini duyan komşular da ev-
lerinden dışarı çıktılar. Gülşen'in bayramını
35 kutladılar. Gülşen'in yeni elbisesini övdüler«Aa ayağın-
daki pabuçlarına baksana kız» diyenler, «Gülşen,
iyi kız aslında» diyenler vardı. Gülşen, bu sözleri du-
yup keyfinden tekrarlayamıyordu. Gülşen'i sanki
sadece, birinci katta kalan Altın, umursamazca sey-
40 retti. Gömleğini fark ettiğinde ise acı acı
gülümsedi. «...Bu açık birşey, Altın kıskanç ve onun
elbisesini çekemiyordu. Çünkü böyle bir elbise onda
yok Hem onda sınıfta «Altın kıskanç» diye, boş yere
ad takmadılar ya. O gerçekten kıskanç!»

45 Gülşen her gezek öz hıyalındaki bayramcılığının şu
yerine yetende ecesinin sesine tisginip gidiydi. «Neme düm-
tünip dursun gız? Mekdebe gice galarsın. Entek sen er-
tiriligem edinmeli ahırın!» diyip, Gülşenin ecesi kuhnyanın
içiginden boyununu uzadıp onı gıgırdı. Gülşen öz oyla-
50 rından ayñalıp kuhnya ılgaydı. Ol diysen yeñil gopyardı,
şadıyandı. Sebebi onun kalbında, yañkı süyci aylardan ga-
lan, söz bilen düşündirip bolmacak nehilidir bir yakım-
lılık bardı...

 ...Bayramçılığa üç gün galanda, Gülşenin kabası işden
55 öye yüzi salık geldi. Munuñ sebebi ağşam naharının başın-
da ayan boldı. Ol özünün gısağlı komandirovka gidyanli-
gini özem şu gice otlı bilem ugrayanlığını aytdı. Gülşe-
nin kakası gazcılık boyunca incenerdi. İne onsoñ ol, gaz
kenlerinin yüze çıkan adatdan daşarı yagday sebep-
60 lı ol yere gısağlı gitmeli bolyanlığını düşündirdi. Bu
habara ilki bilen Gülşenin ecesi torsarılcak yalı etdi.
Gülşen bolsa arkayındı. Ol kakasının bayramçılıkda öy-
de bolmacakdığa hakda asla pikirem etmeyardi. Ol, «Ka-
kam şu gün gitse, ertir ya birigün gaydıp geler» diyip, oy-
65 lanyardı. Bayramçılığa çenli yene üç gün kar ahırın!

 Yöne ecesinin sañkı gürrininden soñ onun yüregi gürsül-
dep başladı. Gülşenin ecesi nahardan boşan tarelkaları
yığnaşdırıp durşuna:

45 Gülşen her seferinde hayalindeki bayramın bu
kısına geldiğinde annesinin sesiyle irkilip kalkıyordu. «Ne uğ-
raşıp durursun kız, okula geç kalırsın. Daha kahval-
tını yapmalısın!» diye, annesi mutfaktan boy-
nunu uzatıp ona bağıırıyordu. Gülşen düşünce-
50 lerinden sıyrılıp mutfığa koşuyordu. O uçuyordu.
mutluydu. Çünkü içinde deminki tatlı düşüncelerden
kalan, sözle anlatılamayacak garip bir hoşluk
vardı.

Bayrama üç gün kaldığında, Gülşen'in babası işden
55 eve yüzü asık geldi. Bunun sebebi akşam yemeğinin
başında anlaşıldı. O acele bir göreve gideceğini,
hatta bu gece trenle yola koyulacağını söyledi. Gülşen'in
babası gaz hattında çalışıyordu. İşte daha sonra o, gaz
ocaklarında meydana gelen olağanüsyü bir durum sebebiyle
60 oraya acele gitmesi gerektiğini anlattı. Bu
habere önce Gülşen'in annesi somurtacak gibi etti.
Gülşen ise dakindi. O , babasının bayramda, evde
olamayacağını asla düşünmüyordu. «Babam, bu gün
gitse, sabah ya da öbürgün döner» diye düşünüyor-
65 du. Bayram kadar daha üç gün var!

Ama annesinin son sözlerinden sonra onun kalbi
vurmaya başladı. Annesi yemekten kalan tabakları
yıkarken:

—Hemişe şeyle Senin için hökman bir zat tapıyar.

70 İl yalı bayram garşılacak gümanın yok. İbercek bolsalar
upravlenyede senden başga adam yokmuşmı? —diyip, hünür-
dedi.

—Adatdan daşarı yagday... Onsonam gidyen diñe men del

—diyip kayız salfetka bilen agzını süpürip oturan Gül-
75 şenin kakası, ecesini köşeşdircek bolyardı.

Al saña gerek bolsa! Gülşenin bogazına bir zat tegek
bolan yalı boldı. Ol yuvdandı. Gözlerinin yaşını zordan
saklap kakasına yüzlendi

—Kaka, a men netmeli? Sen meni parada ekitcek diyip
80 söz beripdin ahırın! İndi men kim bilen gideyin?!

Dogrudanam, Gülşen biderek yere hovsala düşmeyerdi.
Kakası öyde bolmasa ol parada gidip bilcek deldi. Onun
ecesi aydımçıdı. Bayram günü ol bayramçılık kontsertine
gatnaşmalıldı İr sagat dokuzda ecesinin repetitsiya bar-
85 malıdığını Gülşen birçak bilyerdi. İne, onson ol kaka-
sının cogabına garaşıp aglaycak-aglaycak bolup otırdı.

—Söz berenim yadımda —diyip, Gülşenin kakası çilim
otlandı.

—Netcek, adatdan daşarı yagday... Yöne men sen hakda
90 eyyem alada etdim gızım —diyip, ol mılayım gürledi.

—Her zaman böyle, senin için mutlaka birşey bulunuyor.

70 El gibi, bayram karşılamamız artık şüpheli. Gönderecekseler
idarede senden başka adam mı yokmuş? diye homur-
dandı.

—Olağan üstü bir durum... Hem giden yalnızca ben değilim,
diyip kağıt peçete ile ağzını silen Gülşen'in

75 babası, annesini sakinleştirmek istiyordu.

Al işte, umduğun buysa! Gülşen'in boğazına bir şey
takılmış gibi oldu. Yutkunduğu, gözlerinin yaşını zorlukla
saklayıp babasına döndü:

—Baba, peki ben ne yapmalıyım? sen, beni geçit törenine
80 götürceğim, diye söz vermişti ya! şimdi ben kiminle gideyim?

Dogrusu Gülşen boş yere endişelenmiyordu.

Babası evde bulunmazsa o, merasime gidemezdi. Onun
annesini şarkıcıydı. Bayram günü o, bayram konserine
katılmalıydı. Sabah saat dokuzda annesinin provaya gitmesi
85 gerektiğini Gülşen pekala biliyordu. İşte bu yüzden o, baba-
sının cevabını bekleyip ağlamaklı ağlamaklı oturuyordu.

—Verdiğim söz hatırımda, diyerek bir sigara
yaktı.

—Ne yapalım, sıra dışı bir durum... Ama ben senin
90 durumunu çok düşündüm, kızım, diye sakince konuştu.

—Yanı işden gelyerkem, Altının kakası Esen dayı bi-
 len bir maşında geldim. Men oña komandirovka gidyali-
 gimi aytdım. Eger bayrama çenli gelip bilmesem, öz çağa-
 ları bilen bile senem parada ekitmegi hayış etdim. Ol seni
 95 hokman ekitcekdigine söz berdi. Sagat göni dokuzda sen ola-
 ra bararsın. Olarsana garaşar.

Gülşen kakasının sözlerini dinlep, göye, yakımsız bir
 zadı mecburi iyyene döndi. Ol taylı gezek yuvdundı. Bir
 ecesinin birem kakasının yüzüne seredip, edil ağır derdin
 100 aşagında galan adam yalı uludan dem aldı. Agraslık bilen
 yerinden turup, kakası bilen hoşlaşdı-da, öz otagına ılgadı.
 Ol gele-gelmene divana özünü goyberdi. Yanaklarından sırıg-
 yan gözyaşlarına ol ünsem bermedi. Onsoñ, ol, hut şu gün ir-
 denem şifonyerin yanında durup, arzu eden bayramçılığını
 105 yatladı. Tezece köynegini, kövşünü göz önüne getirdi. Gül-
 şen üçin indi buların hiçisem gerekmecek bir zat bolup
 göründi. Dağı neme? Ol sanı Esen dayı bilen parada giden-
 de-de, öz kakan bilen giden yalı del ahırın! Onuñ şatlığı
 bir başga! «Adatdan daşarı yagday hokman bayram gününde
 110 bolaymalımı?» Gülşen biraz köşeşenden soñ, adatdan da-
 şarı yagday diyilyenin nemeligine göz yetirmeyende bolsa.
 «Şol yagday bayramdan soñ bolan bolsa has govı bolardı»
 diyip, öz yanından arzu etdi. Gülşen esli içini hümledip
 yatansoñ, «yeri bolyar-da» diyip öz-özi bilen razılaşdı. Yö-
 115 ne Altın bilen gitmelidigi yadına düşende bolsa, onuñ yü-

recigi bir hili hovsalalı urup başladı. Onuñ tazece köyne-
 gini, kövşünü görüp, Altın hokman özünün bir yoknasızını

—Demin işten gelirken, Altının babası Esen dayı ile birlikte aynı araçta geldim. Ona göreve gideceğimi söyledim. Eğer bayrama kadar gelemezsem, kendi çocukları ile birlikte seni de törene götürmesini istedim. Oda seni mutlaka götüreceğine söz verdi. Saat dokuza doğru onlara varırsın. Onlar seni bekler.

Gülşen, babasının sözlerini, dinleyip, sanki pis bir şeyi mecbur yemiş gibi oldu. Defalarca yutkundu. Bir annesinin; bir babasının yüzüne bakıp ağır bir dert çeken bir adam gibi büyük bir nefes aldı. Ciddi-
yetle yerinden kalkıp babası ile vedalaştı ve odasına koştu. Gelir gelmez kendini divana bıraktı. Yanaklarından süzülen göz yaşlarına aldırmadı daha sonra o, işte bugün erkenden şifonyerin yanında gerçekten arzuladığı bayramı düşündü. Yeni gömleğine, ayakkabısına baktı. Gülşen için bunların hepside lüzumsuz şeylermiş gibi göründü. Daha başka ne olsun? Esen Dayı ile törene gitmek, kendi babanla gitmek gibi değildi ki. Onun keyfi bir başka..!«Olağanüstü bir durum, mutlaka bayram günündemi olmalıydı?» Gülşen biraz sakinleştikten sonra, olağan üstü durum denilenin ne olduğunu kestirememiş te olsa. «Bu durum, bayramdan sonra olsa çok iyi olurdu» diye arzuladı. Gülşen biraz içini yattıktan sonra «hadi boş ver be» diye kendi kendini razı etti. Ama Altın'la gideceğini düşündükçe ise, onun yü-

receği endişeli vurmaya başladı. Onun yeni gömleğini, papucunu görünce Altın, muhakkak kendine özgü tatsızlığını

aydar! «Ay, diyse diysin-de. Çıdayarın... Parada gitmen öyde
yeke galmak ondan govumı neme?» Gülşen köşeşdi. Adatdan
120 daşarı yagday keyinmesini goydi. Kakasının bayramçılık-
da öyde bolmacakdığına gınanıp oturmagını bes etti. Yö-
ne her niçik-de bolsa, Gülşenin kalbında, kakasının bay-
rama çenli gaydıp gelcekdigine bolan umıt yok deldi...

Gülşen potolokdan lyustra gözünü dikip yatışına,
125 bir hepde beri her gün irden göz önüne getiren hıyalı bay-
ramçılığını yatladı. Ol yene-de hıyalında tazece köynegini,
kövşünü geymege durdı...

Kakası gızı bilen hoşlaşmak için onun otagının gapısını
açanda, Gülşen eyyam süyci ukuda yatırdı.

130 ...Bayram günü Gülşen has-da ir oyandı. Parad geçcek
köçe Gülşenlerin öylerinden daşda deldi.Şonun içinem
Tribunanın denine oturdılan reproduktorlardan göçgünli
marş cazı Gülşenlerin öyünde eşdilip durdı.

Gülşen yuvandı-da ,kuhnya barıp ecesinin gucagına dol-
135 dı. Onı ogşadı.Bayram bilen gutladı. Olar bilece ertirlik
edindiler. Sonra ecesi Gülşenin saçlarını darap,oña
bantik dakıp berdi. Gitcek bolanda bolsa,«Gızım,köçede
cemende kéndir.Seresap bol,azaşaymagın.Biri- biriñizin
elinizden dutup gezin!» diyip, gızına sargadı.

yapar!«Aa, bırak derse desin ya. Sabrederim...Törene gitmeyip
evde yalnız kalmak ondan iyi mi?» Gülşen sakinleşti.Olağan
120 dışı durum dan yakınmayı bıraktı. Babasının bayramda
evde olmamasına üzülüp durmayı kesti. Ama
her ne de olsa, kelbinde babasının bayrama
kadar dönüp geleceğine olan umudu yok değildi.

Gülşen tavandaki avizeye gözünü dikip yatarken
125 bir haftadır hergün erkenden düşlediği bayram
hayaline düşündü. Ve yine hayalinde yeni elbisesini,
babucunu giyneye durdu...

Babası kızı ile vedalaşmak için onun odasının kapı-
sını açtığında, Gülşen çoktan tatlı uykuya dalmıştı.

130 ...Bayram günü Gülşen çok erken uyandı. Törenin yapılacağı
cadde Gülşen'lerin evlerinden uzakta değildi. Bunun için
Tribünün yanına konulan höparlörlerin heyecanlı marş
cazırtısı Gülşen'lerin evinde de duyuluyordu.

Gülşen yüzünü yıkadı, mutfığa gidip annesini kucak-
135 ladı ve onu öptü. Bayramını kutladı. Birlikte kahvaltı
yaptılar. Sonra annesi onun saçlarını tarayıp bir
toka taktı. Gideceğinde ise, «Kızım, sokakta
kalabalık fazladır, dikkatli ol, yolunuzu kaybetmeyin. Bir birinizin
elinden tutarak dolaşın!» diye kızını tembihledi.

—Bor ece,bor ! Arkayın bolay ! — diyip, Gülşen gotaz-
 lıca ak corabını geyip durka ecesine şadıyan cogap ber-
 di. Eneli gız yine ogşaşdılar. Sonra Gülşenin ecesi nota-
 larını aldı-da, caydan çıkıp gitdi. Gülşen ecesi gidenden
 son sogada seretdi. Sagadıñ dilleri dokuza yigrimi minut
 145 bardığını görkezyerdi. Ol hovlukmaçlık bilen tezece kö-
 vüşini geydi. Aynanın önüne barıp özüne seretdi. Tezece
 köynegi edil onun özüne biçilip tikilen yalı layıkdı. Ova-
 da»ncadı. Gülşen aynanın önünde taylı gezek şadıyan pır-
 landı. Onun yüregi taze köynegine, kövşüne buysançdan dolu-
 150 dı. Ol yine-de pırlanmakçı boldı. Emma bir zat yadına dü-
 şen yalı sakga durdı. Birdenke kakakası Gülşenin yadına düş-
 di. «Bah, şu vagt kakam gelaymeli ahırın!» diyip, Gülşen
 aynadaki öz şekili bilen gürleşyan yalı sesli aytdı. Bir-
 denem sagada onun gözi düşdi. Dokuza beş minut galıpdı.
 155 Gülşen şardır boydacığını alıp, hovlukmaç daş çıkdı.
 Gapını gulpladı. Açarı egninden asılgı sumkacığına
 saldı-da, basgançaklar bilen aşak düşmege başladı.

Ol Altınların gapısındaki cañıñ knopkacığına bar-
 magını basanda, sagat entek dokuz bolmandı. Cañcagızın
 160 taylı gezek añırdamasına ilki bada içerden ses beren
 bolmadı. Gülşen knopkacığı yine basdı. İçerden «Kimsiñ-u»
 diyen ses eşdildi. Bu Altının garrı enesiniñ sesidi.

- 140 —Peki anne, tamam, sakın ol dedi ve ponponlu beyaz çoraplarını giyerken annesine, keyifli cevap verdi. Ana kız gene öpüştüler. Sonra Gülşen'in annesi notalarını aldı. Ve evden çıktı. Gülşen, annesi gittikten sonra saate baktı. Saatin dilleri dokuza yirmi dakika
- 145 kaldığını gösteriyordu. Aceleyle yeni ayakkabılarını giydi Aynanın önüne gidip kendini seyretti. Yeni elbisesi sanki onun için dikilmiş gibi uymuştu, güzelceydi. Gülşen aynanın önünde defalarca keyifli keyifli döndü durdu. Yüreği yeni elbisesi ve ayakkabısının gururu ile doluy-
- 150 du. Gene dolanacak oldu ama bir şey aklına düşmüş gibi aniden durdu. Evet birden babasını hatırladı. «Bak, şimdi babam geli vermeli ki..!» diye, bunu aynadaki kendi görüntüsü ile konuşur gibi seslice söyledi. Birden saate gözü gitti. Dokuza beş dakika kalmıştı.
- 160 Gülşen küresi ile bayrağını alıp, acele dışarı çıktı. Kapıyı kilitledi, anahtarı omuzunda asılı çantasına koydu ve merdivenlerden inmeye başladı.

- Altın'ların kapısındaki zilin düğmesine basdığında saat daha dokuz olmamıştı. Zilin
- 160 defalarca çalmasına rağmen önce içerden ses veren olmadı. Gülşen düğmeye gene bastı. İçerden «Kim o?» diye bir ses duyuldu. Bu Altın'ın yaşlı ninesinin sesiydi.

—E, bu senmin gızım? Saña neme gerek? —diyip, haca-
165 sının agramına zordan güyci yetyen Arzı ece, açık gapı-
dan boyunını uzadıp Gülşene yüzlendi.

—Esen dayı öyde yokmı? —diyip, enetk hiç zatdan biha-
bar Gülşen, Arzı eceden soradı. —Ol meni parada ekitme-
ge kakama söz beripdir. Sagat dokuza gelsin diyipdir. İn-
ha, men şon üçin geldim. Men Altın dağı bilen parada git-
cek.

—Hiy-biy, beylemi? Olar-a bir çak gitdiler gızım!
Gülşenin üstünden gızgın suv guylana döndi. Bir hili
bedeni govşadı. Ol dadacığını kemşildedip aglaman zor-
175 dan saklandı.

—Gitdiler?!

—Hava, bir çak gitdiler. Belki huşlarından çıkan-
dır-da...

Garrı şey diydi-de gapını yaptı. Gülşen birinci gat-
180 dan üçüncü gata nehili çaltlık bilen çıkanını özi-de duy-
madı. Ol hasır- husur gapını açdı-da öye kursep urdı-ulı
otagdaki divanın üstüne özünü oklap, bar sesi bilen agla-
maga başladı. Ol bu mahal hiç zat hakkında-hatda kaka-
sının ecesinin öyde yokdugı, Esen dayının onı parada alıp
185 gitmen taşlap gidenliği, tazece kövşüdir köynegi hakda hem
pikir etmedi. Onun diñe aglası geldi. Eger-de gapının cañ-
cagazı cıññırdamadık bolsadı, onda Gülşenin neçe vagt-
lap aglay yatcağı belli deldi. Gapının cañı cıññırdan-
da Gülşenin kellesine gelen diñe bir pikir boldı. Ol ehli
190 zadı unudıp gapa ılgadı

—A, sen miydin kızım? Buyur, ne var? Diyerek esasının
165 topuzuna zoraki dayanan Arzu Ece, açık kapı-
dan boynunu uzatıp Gülşen'i karşıladı.

—Esen Dayı evde yok mu? Henüz herşayden biha-
ber Gülşen, Arzu Ece'den sordu:- O, beni törene götürme-
ğe babama söz vermiş. Saat dokuza gelsin, demiş. İşte ben
170 bunun için geldim. Ben, Altın'la birlikte törene
gideceğim.

—Ya, öyle mi? Onlar çoktan gittiler, kızım!
Gülşen, tepesinden kaynar sular döküşmüştü döndü. Derken
bedeni çözüldü. Dudaklarını ısırp ağlamamak için
175 kendini zor tuttu.

—Gittiler?!.

—Evet, çoktan gittiler... Belki unutmuşlardır
canım...

Yaşlı kadın, böyle dedi ve kapıyı örttü. Gülşen birinci kat-
180 tan üçüncü kata nasıl aceleyle çıktığını kendi de
anlamadı. Çabucak kapıyı açtı ve eve kendini dar attı. Büyük
odadaki divanın üstüne kendini bırakıp var gücüyle ağlamaya
başladı. O şimdi, hiç bir şey hakkında- hatta babasının
annesinin evde olmaması, Esen Dayı'nın onu törene götür-
185 meyip bırakıp gitmesi, yeni pabuçları, elbisesi hakkında da
düşünmedi. O yalnızca ağlamak istedi. Eğer kapının zili
çalmasaydı, o zaman Gülşen'in ne zaman ka-
dar ağlayacağı belli değildi. Kapının zili çalınca
Gülşen'in aklına tek bir şey geldi ve o her şeyi
190 unutup kapıya koştu.

—Kakam, kakamcan gelendir. Ol gelerin diyipdi!

Gülşen gapını açanda, onun daş yüzünden kakasına derek,
orta yaşlarındaki rus ayalını görüp lapıkeç boldı.

—Men size telegramma getirdim! —diyip rus ayalı dil-
195 lendi. Birdenem Gülşenin gızaran gözlerine gözi düşüp, ba-
şını yaykadı.

—Göryen velin, sen aglapsın! Beyle geynövli, oবাদanca
gızın gövnüne kim degdike, alla-canlarım?! Sen kim bilen
harçanlaşdın?! —diyip, poçtal'on ayal, onı telegrammanı
200 uzatdı. Gülşen poçtal'on ayalın sözlerine birhili boldı.
Ol özüni şadıyanrak tutmaga çalışdı.

—Men ? hiç kim bilen...—diyip üzlem-saplam cogap
berdi.

—Diymek onda sen gövnüne degipdirler-de?! Govı del...

205 Gülşen telegramman govşurlanlığı baradakı kagızcı-
ga familiyasını yazıp poçtal'on ayala uzatdı.

—Govı del. Kimde-kim bayram günü birek-biregin göv-
nüne degyen bolsa, onda olar govı adamlar del-Erbet adam-
lar! Göye, Gülşeni köşeşdirmekçi bolyan yalı poçtal'on ayal,

29

210 başançaklar bilen aşak düşüp barşına Gülşene seredip
şey diydi.

Gülşen poçtal'on ayalın ızından seredip doñup durdı.
Onun sözleri Gülşeni edil cadılar yalıdı. Gülşen esli

—Babam, babacığım gelmiştir. O gelirim demiştir!

Gülşen kapıyı açtığında, dışarda babasının yerine
orta yaşlarda bir Rus kadını görünce hayal kırıklığına uğradı.

—Size telgraf getirdim! Dedi Rus kadını.

195 Birden Gülşeni'in kızarmış gözlerini fark edip başını
salladı.

—Bak hele, sen ağlamışsın! Böyle zarif, güzel
bir kızı kim üzdü acaba, bitaneçiğim?! Kiminle
kavga ettin?! Diyen postacı kadın ona telgraf
200 uzattı. Gülşeni, postacı kadının sözleriyle gene mahzun-
laştı. Ama kendini mutluymuş gibi göstermeye çalıştı.

—Ben mi? Hiç kimseyle... diye bölük pörçük
cevap verdi.

—O zaman demek ki senin kabini kırdılar, fa? Bu iyi değil...

205 Gülşen telgrafın ulaştırıldığına dair kağıda
ailesinin yazıp postacı kadına uzattı.

—İyi değil, Her kim, bayram günü bir diğerrinin kal-
bini kırsa, o zaman onar iyi insanlar değil; fena insanlardır!
Güya, Gülşen'i tekin edecek olan postacı kadın,

29

210 mervivenlerden inerken, Gülşen'e bakarak
«şey..» dedi.

Gülşen, postacı kadının arkasından baka kaldı.
Onun sözleri sanki Gülşen'i büyülemiş gibiydi. Gülşen

salımdan son gapını yaptı. Elindey telegramma yadına dü-
 215 şüp, onı usullık bilen açışdırdı. Telegramma Gülşenin
 kakasından gelipdi. Onda barı-yogı sanalgıca söz bardı.
 «Eglenyerin. Bayramınızı şadıyan geçirmenizi arzu ed-
 yerin!». Gülşen telegrammanı taylı gezek ogşadı-da, ecesi
 gelende bada-bat gözi düşer yalı onı kuhnyadaki stolun üs-
 220 tüne goydı. Sonra göye hiç zat bolmadık yalı aynanın önüne
 gelip özüne seretdi. Yılgırdı. Sonra yüzünü sabınlap yuv-
 dudı-da, tezece kövşünü çıkarıp kagız gaba saldı. Köyne-
 gini şifonyerden önküsi yalı asıp goydı. Önde geyyen halat-
 cığını geydi. Hapa yogam bolsa içerini süpürışdırdı. Kuhnya
 225 barıp ertirlik nahardan boşan taelkaları yuvuşdırdı.
 İçi suvlu kitiri gaz pecinin üstüne goyup, onun aşagina
 ot yakdı. Sonra yene aynanın önüne bardı-da öz-özüne seredip:
 «Bolşum bar bol-a...» Ol bu sözleri sesli aydıp gülüp goy-
 berdi. «ekitmeseler, akitmesinler. Şon için dagam aglap...
 230 yük görenlerdir-de...» Gülşen öz-özi bilen gürleşmegini do-
 vam etdi. «... Belkem, ehli zat Altın göripden yetendir? Ay,
 yok. Esen dayı ulı adam bolup gızının diyenini edermi?»
 Gülşen sonra esli salımdan durdı. Oylandı. Emma öz so-
 raglarına cogap tapıp bilmedi. Sonra, birden bir zat yadı-
 235 na düşen yalı ulı otaga ılgadı. Esen dayıdır. Altın-da şo-
 bada onun yadından çıkdı. Ol otaga girip televizorı açdı.
 Sanlıca sekundın şadıyan adamların keşpleri ekranı dol-
 durdı. Gülşenem olara seredip şadıyan yılgırdı. Öz-özüne:
 «şadıyan bolmalı, şadıyan bolmalı. Yogsam ecem gelip me-
 240 nin tukatlığını görse, olar hapa bolar» diydi. Parada bol-
 sa, Altın dağı bilen hut özünün gidesi gelmenliğini aytma-
 gı berk yüregine düvdi. Eger ecesine hakikatı aydaysa, on-
 da gonşı aralıkda agzalalık yüze çıkar, diyip ol oylandı.

bir süre sonra kapıyı kapattı. Elindeki telgrafi far-
 215 kedip yavaşça açtı. Telgraf babasından
 gelmişti. Orada nihayetinde sayılı sözler vardı.
 «Kalıyorum. Bayramınızı mutlu geçirmenizi dile-
 rim!» Gülşen, telgrafi tekrar tekrar öptü ve annesi
 geldiğinde hemen fark edeceği mutfaktaki masanın
 220 üstüne koydu. Sonra; sanki hiç bir şey olmamış gibi ayna-
 nın önüne geçip kendine baktı. Gülümsedi. Sonra yüzünü
 sabunlayıp yıkadı, yeni ayakkabısını çıkarıp kağıt kutusu-
 na bıraktı. Elbisesini şifonyere önceki gibi astı. Gündelik
 elbisesini giydi. Kirli olmasa da içeriği süpürdü. Mutfak-
 225 ға girip sabah kahvaltısından kalan tabakaları yıkadı.
 İçi su dolu çaydanlığı gaz sobasının üstüne koyup altını
 yaktı. Sonra yine aynanın önüne geçti ve kendi kendine
 bakıp «Canım sağolsun...» diye seslice söyleyip gülüverdi.
 «Götürmezse, götürmesinler. Bunun için de ağlayıp...
 230 Yük gördüler, herhalde.» Gülşen kendisiyle konuşmaya
 devam etti. «Belki her şey Altın hasedinden oldu? Ama
 yok, Esen Dayı kocaman adam, kızının dediğini eder mi?»
 Gülşen bir süre durdu, düşündü. Ama sorularına bir
 cevap bulamadı. Birden, bir şey aklına düşmüş
 235 gibi büyük odaya koştu. Esen Dayı da, Altın da
 o vakit aklından çıktı. Odaya girip televizyonu açtı
 Sayılı saniyelerin şen insanların yüzleri ekranı
 doldurdu. Gülşen onları izleyip keyifli keyifli tebessüm etti.
 Kendi kendine «mutlu olmalıyım, mutlu olmalıyım. Yoksa annem
 240 gelipte benim üzüntülü halimi görürse keyfi kaçır.» dedi.
 Törene ise Altın'la bizzat kendisinin gitmek istemediğini söyle-
 meyi iyice kalbine koydu. Eğer annesine gerçeği söyler-
 se- o zaman komşular arasında ayrılık çıkar, diye düşündü.

Sonra kakasının «Bayramınızı şadıyan geçirmenizi ar-
 245 zuv edyerin» diyen sözlerini övran-övran gaytaladı.«Diymek
 şadıyan bolmalı». Gülşen bu sözleri daşından aydıp, ek-
 randaki şadıyan yüzlere seretmegini devam etdi. Parada çı-
 kan adamların arasında ulular-da, kiçiler-de bardı. Ola-
 rın arasında edil Gülşenin özi yalı elleri baydacıklı
 250 gızcagazlaram oglancıklaram bardı.Oların kimsi kaka-
 sının, kimsi ecesinin ellerinden tutup baryardılar. Gül-
 şen olara seredip oturşına yene-de tukatlandı. Ol göz açıp-
 -yuması salımın içinde, bayramçılık günlerinde bilgeş-
 leyin diyen yalı yüze çıkan adatdan daşarı yagdayı, ecesi-
 255 nin kontsertini, söz berip sözünde tapılmadık Esen dayını
 yadına saldı. Sonra televizor bilenem hoşı bolman eyvana

30

çıkdı. Asmana seretdi. Asman durıdı...Diñe kayerlerde peş-
 mek yalı ak bulutlar, aynanın yüzüne degen çırsakyalı
 gögün yüzüne yelmeşip durdılar. Gülşen baharın havasından
 260 işdemenlik bilen dem aldı-da, yere seretdi. Yerin yüzi ha-
 sam ovadandı. Al-yaşıl geyinen gelin-gızlar, bezemen kaka-
 lar, köçeleri doldurıp iki yana geçip durdılar. Olara sın
 edip duran Gülşen özünü hemeçe şadıyan tutcak bolsa-da
 bolmayardı. Ol tukatdı. Özem nemedir bir zatların oyunu
 265 edyene menzeyerdi. Onun uzaklara dikilen göreçlerinde rus-
 sa bardı. Eysem, Gülşen neme gamlanyarka? Ol neme hakda
 pikir edyerka. Belkem ol, poçtal'on ayalın basgancaklardan
 aşak düşüp baryarka aydan sözlerini yadına salandır? Bel-
 kem ol, ulı adam halına, söz berip sözünde tapılmadık. Esen
 270 dayını yatlandır? Belkem parad geçyen köçede, kakasının
 elinden tutup durşuna, batnıksız kikirdeyen Altın göribi
 göz önüne getirendir?

- Sonra babasının «Bayramınızı neşeli geçirmenizi istiyorum»
245 sözlerini defalarca tekrarladı. «Demek iki,
neşeli olmalıyım» Gülşen, bu sözleri dışından söyleyip
ekrandaki neşeli yüzleri izlemeyi sürdürdü. Törene
çıkan insanların arasında büyüklerde, küçükler de vardı.
Aralarında tıpkı Gülşen gibi eli bayraklı
250 küçük kızlar, oğlanlar vardı. Kimi babasının
kimi annesinin ellerinden tutuyorlardı. Gülşen
onları izlerken gene kederlendi. O, göz açıp
kapayana dek, tam bayram günlerinde, neredeyse
bile bile denecek gibi ortaya çıkı veren sıradışı
255 olayı, annesinin kanserini, söz veripte sözünde durmayan Esen
Dayı'yı düşündü. Sonra televizyondan hoşlanmayıp ey-

30

- Nana çıktı. Gökyüzünü seyretti. Gökyüzü duruydu Sadece bazı yer-
lerde peşmek otu gibi ak bulutlar, aynanın uüzündeki lekeler
gibi gökyüzüne yapışıp kalmışlardı. Gülşen bu bahar haza-
260 sında iştahlı bir nefes aldı ve aşağılara baktı. Yeryüzünü
gayet güzeldi. Al yeşil giyinmiş gelin kızlar, şık
babalar caddeleri doldurmuş, iki yana geçip durmuşlardı. Onlara
bakan Gülşen, her ne kadar neşelenmek istese de
olmuyordu. Üzüntülüydü ve kendine nedense bir oyunlar
265 edildiğini düşünüyordu. Onun uzaklara dikilen gözlerinde Rus-
ya vardı. Öyleyse Gülşen niçin üzülüyor, neyi düşü-
nüyor, acaba? Belki o, postacı kadının merdivenlerden
inerken söylediği sözleri hatırlamıştır. Belki o, bü-
yüklerin halini; söz verdiği halde sözünde durmayan
270 Esen Dayı'yı hatırlamıştır. Belki törenin geçtiği cadde-
de babasının elinden tutarken, münasebetsizce kıs kıs gülen
Altın hasedini hayal etmiştir.

Gülşen göye şol batnıksız glkni eşiden yalı basını
yaykadı. Sonra dodacığını kemşerdip bir zatlar pışır-
275 dadı. Belkem ol, «Gr, adamlar nehili? Diñe özlerinin çat-
bolanların bilyarler» diyyendir?! Gülşen megerem şey diyen
bolsa gerek. Yogsam, Esen dayının Gülşeni parada alıp git-
mendirin başga hiç hili sebebi yokdı...



Gülşen, sanki bu sevimsiz gülüşü duymuş gibi başını salladı. Sonra dudağını sıkıp bir şeyler fısıldadı.

275 Belki o, «Gör! Büyükler nasıl? sadece kendi mutluluklarını biliyorlar» demiştir. Gülşen galiba böyle dedi
Yoksa Esen Dayı'nın Gülşen'i geçit törenine götür memesinin başka hiç bir sebebi yoktu.



1 —Tomus kanikulını kim nehili geçirdi? —diyen sovala
 birbada cogap bermek, Çepercik üçün, bir tarapdan gatı
 kınam bolsa, ikinci bir tarapdan dövründe gatı gızıklı. Sebebi
 Çeper kanikul dövründe şeyle vaka bolar öydüp, pikir et-
 5 meg-e beyle-de dursun hat-da göz önüne hem getirmendi. Vaka
 şeyle bolupdı.

Çeper kanikul dövründe oba, enelerine mihmançılığa... ge-
 lipdi. Ol henize çenli obada bolup görmenden son, onı hem-
 me zat gızıklandırıyardı. Hatda Çeper enesinin sığır sağı-
 10 şına hem hayran galyardı. Sebebi ol henize çenli sığır
 sağılışını görmendi ahırın.

Oba çagalarının guma bulaşıp oynap yörmegi çeperci-
 gi hasam beter hayran etdi. «Guma bulaşmalı del. El-aygını
 elmıdama arassaca saklamalı, yogsam kesellersin!» diyip,
 15 ol mugallımasının aydan sözlerini yatlap oylanyardı. Kete
 bolsa «Neme bu çagaların mugallıması yokmu kan?!» diyibem
 pikirleniyerdi.

Günler bolsa geçip durdı. Çepercik her gün ullakan tu-
 dun kölegesinde oturıp, öz oyuncaklarını oynayardı. Ol her-
 20 niz oba çagalarının hiç biri bilenem dostlaşmandı. Sebebi

SIRMALI TAKKE

- 1 —«*Temmuz* tatilini kim, nasıl geçirdi?» sorusuna
 biranda cevap vermek Çepercik için hem zor,zor
 olduğu kadar da ilginçti. Çünkü Çeper,
 tatilde böyle bir olayın olacağına ihtimal vermek
 5 şöyle dursun, hayal dahi edemezdi. Olay
 şöyle olmuştu.

- Çeper tatilde köye, ninelerine misafirliğe gel-
 mişti. Şimdiye kadar köyde hiç kalmadığından da
 her şey ilgisini çekiyordu. Hatta Çeper, ninesinin inek
 10 sağışına bile şaşırıp kalıyordu. Zira o şimdiye dek ineğin
 sağlığını görmemişti bile.

- Köy çocuklarının toza belenip oynaması Çeper-
 ciği son derece şaşırtıyordu. «Toprakla oynamamalı, elini
 ciğin son daima temiz tutmalı, yoksa hastalanırsın!» diye,
 15 öğretmenin sözlerini hatırlıyordu. Bazense
 «Yoksa bu çocukların öğretmeni yok mu?» diye
 düşünüyordu.

- Günlerse geçiyordu. Çepercik hergün büyük dutun
 gölgesinde oturup, oyuncaklarıyla oynuyordu. O henüzü,
 20 köy çocuklarının hiç biriyle arkadaş olmamıştı. Çünkü

onı hiç kim oynamaga çağırnokdı. Yöne velin Çeper
oyuncaklarını üyşürdigi, obalı gızcagazlar onunadaşını
alyardılar. Olar Çeperin yakınına gelmen, ho-ol anırrakda
oturup, onun oyuncaklarını nebsevrlik bilen sınılayardı-
25 lar. Çeper oları her-neçe çağırsa-da, seslerinem çıkar-
man, şol çugutdırışp otırdılar. Çeper olara «Gelin, ge-
lin, bilece oynalın» diyip, herneçe özelensen-de gelmeyer-
diler. Hatda Çeper kete olara «Me alın, oyna» diyip, oyun-
caklarınıam paylap çıkıyardı. Emma olar oynavacın eylesi-
30 ne-beylesine seredişdirip, yene-de önki yerinde goyyardılar.

32

Çeper bolsa munı gatı görıyerdi. «Bular meni govı görenok-
lar» diyip öz-özünden kemsinyerdi. Birdenem «Biy, bu gız-
cagazlar menden gorkyan bolaymasınlar!?» diyip, pikir ed-
yerdi.

35 Çeperin bu günem yekece özüdi. Ahırı yüregi gısıp, ol
anırdı oturan gızcagazlara yüzlendi:

—Gızlar berrek gelsehiz-le! Gorkman, gorkman!

Gızcagazlar bolsa Çeperin sesini eşitmeyen, yalı şol
bir çugutdırıp otırışlarıdı. Oların gözleri çeperin oyun-
40 caklarındadı. Yeke özünün oynap oturmağı yüregine düşdü-
mi, nememi Çeper gurcaklarını gabına salışdırdı. Munı
gören gızcagazlar gorkuzılan serçeler yalı, pasırdaşıp

onu hiç kimse oynamaya çağırılmıyordu. Ama Çeper
oyuncaklarını yığıldığında, köyün kızları etrafını
alıyorlardı. Çeper'in yakınına gelmeden, ta uzakta
oturup, oyuncaklarına gıpta ile bakıyorlardı.

- 25 Çeper onları ne kadar çağırsa da, ses çıkar-
madan öyle büzülüp oturuyorlardı. Çeper, onlara «Gelin, ge-
lin birlikte oynayalım» diye her ne kadar yalvarsa da
gelmiyorlardı. Hatta Çeper, zaman zaman onlara «Alın, götürün, oynayın»
diye oyuncaklarını dağıtacak oluyordu. Ama onlar oyuncağın
30 ötesine berisine bakıp tekrar eski yerine bırakıyorlardı

32

Çeper ise bunu çok görüyordu.»Bunlar beni iyi görmüyor-
lar» diye kendini aşağılanmış hissediyordu. Birden »Ya, bu
kılar benden korkuyor olmasınlar?» diye düşün-
yordu.

- 35 Çeper, bir gün gene bir başınaydı. Sonunda canı sıkılıp
uzakta oturan kızlara döndü:

—Kızlar daha beri gelsenize! Korkmayın, korkmayın!

- Kızlar ise Çeper'in sesini duymamış gibi öylece
büzülmüş oturuyordu ve gözleri Çeperi'in oyuncak-
40 larındaydı. Yalnız başına oynamaktan usandı mı, nedir?
Çeper oyuncaklarını kutusuna koydu. Bunu
gören kızlar ürkmüş serçeler gibi hışırdadılar

turdular. Ala-tozan boluşıp ılgaşıp gitdiler-de, ho-ol
ahırda öz oyunları bilen boldular. Çeperiñ bolsa muna ha-
45 sam gaharı geldi. Sebebi olan Çeperi öz oyunlarına çağır-
madılamam. Emma Çeperiñ bagtına şu yerde duydansız bir
yagday yüze çıkdı duruberdi. İne şol yagdayam Çeperiñ oba
gızcagazları bilen ısıñşmagına, dostlaşmagına sebep
bolaydı.

50 Çeper yeke galanına müzzerip olarıñ ızından seredip
durdı. Gızcagazlar bolsa ılgap barışlarına gumak yolun
üstünde oturdılar-da Çepere ören yat hem gen oyun oynamaga
başladılar. Olar başlarındakı tahyalarını gumdan dol-
durıp, biri-birine zıñışıberdiler. Çeper gızcagazları bu
55 gödek oynuna uzak seredip durmaga çıdam edip bilmedi. Ol
elindeki gurcagını bir tarapa taşladı-da, olarıñ yanına
eñdi. Ol gele-gelmene, ovadan şaylar bilen bezelen tahya
gum guyup oturan gızcagazıñ üstüne gıgırdı.

—Sen neme edyeñ!? Beytmek bolmayar ahırın! Sen tahyanı
60 hopalama! Kellen kel bolar.

Güne gözleri gamaşan gızcagazlar, Çeperiñ yüzüne çin-
ñerilip ecrettdiler-de akır-cıkır gülüşdiler.

Çeper gızcagazıñ elinden tahyanı kakıp aldı-da, olara
övüt bermege başladı. Şol bir vagtıñ özünde hem elindeki

ve tozu dumana katıp, koşup gittiler. Ve işte
sonunda kendi oyunlarına döndüler Çeper'in ise
45 buna epey canı sıkıldı. Çünkü onlar Çeper'i kendi oyun-
larına çağırmadılar. Ama Çeper'in bahtına, orada ansızın
bir. şey oluştu. İşte o da Çeper'in köy kızları
ile yakınlaşmasına sebep
oldu.

50 ...Çeper yalnız kalınca içi sıkılıp arkalarından baktı
kaldı. Kızlar ise koşup toprak yolun üstüne otur-
dular. Ve Çeper'e oldukça yabancı ve de garip bir oyun
oynamaya başladılar: Başlarındaki takkelerini toprakla
doldurup bir birlerine serpiyorlardı. Çeper, kızların
55 bu kaba oyununa uzaktan bakmaya dayanamadı. Elinde-
ki bebeğini bir tarafa atıp onların yanına
vardı. O gelir gelmez, güzel takılar ile süslenmiş takkeye
kum döken kızlara bağırdı.

—Sen ne yapıyorsun!? Doğrusu böyle hiç olmuyor! Takkeni
60 kirletme: kafan uyuz olur.

Güneşten gözleri kamaşan kızlar Çepere şaşkın şaşkın
baktılar ve kıkır kır gülüştüler.

Çeper, kızın elinden takkeyi çekip aldı ve onlara
öğüt vermeye başladı. Ama bu sırada elindeki

65 ovadan şaylı tahya gözi gitdi. Sebebi çeper henize çenli
tahya geyip görmendi. Onsoñam şunun yalı şaylı, ovadan tah-
yanı diysene?! Çeper sözünem soñlap bilmedi. Onuñ tahya şey-
le bir gözi gitdi velin hi goyyay! Ol tahyanı kakışdırdı-da,
onu dıkgat, söygi bilen sınıladı. Tahya çeper üçin bahasına
70 yetip bolmacak gımmatlı bir zat bolup göründi. Çeper sın-
lap-sınlap tahyanı gızcagazın kellesine geydirdi. Tahya gız-
cagaza şeyle bir gelişyerdi hatda Çeper ol gızı erteki-
lerdeki şa gızlarımıkan öydüpdı.

Çeper gözcagızını cerreldip ol gızın tahyasına seredip
75 durşuna: «Bu gız beyle tahyanı nireden aldıkan?! Beyle tahya
hiç kimde yokdur» diyip içini gepletı.

—Neme sizin şeherinizde şeyle tahya yokmı?

33

Şaylı tahyalı gızcagaz edil Çeperin pikirini bilen
yalı dillendi.

80 —Hava, bar, yöne senkı yalı tahya yok-da!
—Bizin-e hemmecemizde bar.

Gızcagazlar cıkır cıkır gülüşdiler. Çeper bolsa ola-
rın gulküsine ünsem bermedi. Ol öz yanından kemsindi. Tahya
seredip durşuna: «Menimem şeyle tahyam bolsadı, onda kla-
85 sımızdaki gızların hemmesinin maña gözi giderdi! Bu gız-

65 güzel sırmalı takkeye gözü gitti. Çünkü Çeper bugüne
kadar takke giymemişti. Üstelik bir de bunun gibi süslü, güzel
takkeyi...! Çeper sözünü bitiremedi. Takke onun öyle bir
hoşuna gitti ki, deme aitsin! Takkeye silkeledi ve
ona dikkatle ve sevgiyle baktı. Takke, Çeper için fiyatına
70 güç yetmez kıymette birşeymiş gibi göründü. Çeper, bakıp
bakıp takkeyi kızın başına giyditdi. Takke kıza
öyle bir yakışıyordu ki Çeper, kızı masallardaki
şah şah kızlarına benzetti.

Çeper, gözünü belirtip kızın takkesine bakarken
75 «Bu kız, böyle takkeyi nereden aldı ki? Böyle takke
kimse de yoktur» diye söylendi.

—Yoksa sizin şehrinizde böyle takke yok mu?

33

Süslü takkeli kızcagız sanki Çeper'in ne düşündüğünü anla-
mış gibi konuştu.

80 —Evet, var ama seninki gibi takke yok!
—Bizim, hepimizde de var.

Kızlar kıkır kıkır gülüştüler. Çeper ise onların
gülmesini önemseyse de incindi. Takkeye bakar
ken:«Benim de böyle bir takke olsaydı, o zaman sını-
85 fımızdaki kızların hepsinin bende gözü kalırdı. Bu kıza

cagaza gurcagımı bersem tahyasını bermezmiken!?» diyip, oylandı. Çeper olar bilen hoşlaşıp gaydanda-da, yolboyı pikir-küyi şol tahya boldı. «Şol gız gurcagım bilen tahyasını çalşarmıkan?!»

- 90 Çeperiñ indi öylerine gaytmalı vagtam golaylapdı. Sonlıca gün galıpdı. Çeper henizem öñküsi yalı tutuñ kölegesinde oturıp gurcaklarını oynayardı. Ol oynasa-da oynayardı velin öñki yalı gurcaklar bilen ugrı yokdı. Yöne velin ol indi yeke deldi. Şol günden beri obalı gızcagazlaram
- 95 onun bilen övrenişipdiler. Olaram bile oynayardılar. Çeper hasam beter şol ovadan tahyalı gızcagaz bilen dostlaşıpdı. Ol onun bilen oynanda, bar oyuncaklarını onun öñüne dök-yerdi. Özi bolsa onun tahyasını eline alıp şol sınılap oturyardı. Kete bolsa geyipgöryerdi. Ol şo pursatda özünü şey-
- 100 le bir bagtılı sayyardı velin hi goyyay! Onun bilen denleşip bilcek yokdı.

Çeper ahır çıdap bilmen tahyalı gıza yüreğini dökdi.
Ol gaytmazından bir gün öñ şol gız bilen şeyle gürrüñ etdi.

- 105 —Dursun, men ertir öymüze gaydyan.
—Neme üçin?!
—O kuvımız başlanyar!
—Sen neme okayan?! Okamazlar! Onda ikimiz mıdama bilece oynardık
—Viy, Dursunı, okamasan bolmayar ahırın, kakam bil-

bebeğimi versem takkesini vermez mi ki...?» diye düşün-
dü. Çeper, onlarla vedalaşıp ta dönerken, yol boyunca
aklı fikri o takke oldu.« O kız, bebeğimle takke-
sinin değişir mi ki...?»

90 Çeper'in artık evlerine dönme vakti yaklaşmış, sayılı
günler kalmıştı. Çeper hala her zamanki gibi tut ağacının göl-
gesinde oturup bebekleriyle oyunuyordu. Oynamasına oynu-
yordu da eskisi gibi bebeklerle arası yoktu. Ama o
artık yalnız değildi. O günden beri köyün kızları onunla
95 samimiyet kurmuşlardı; birlikte oynuyorlardı. Çeper,
daha ziyade o güzel takkeli kız ile arkadaş olmuştu.
Onunla oynadığında, tüm oyuncaklarını önüne
döküyordu. Kendisiyle onun takkesini eline alıp öylece
bakıp duruyordu. Bazen ise giyyordu. İşte o zaman kendini
100 öyle bahtlı sayıyordu ki deme gitsin...! Onun seviyesine
çıkabilene aşkolsun!

Çeper sonunda dayanamayarak takkeli kıza içindekileri döktü.
Dönmeden bir gün önce o kızla şöyle konuştu.

—Dursun, ben sabah evimize dönüyorum
105 —Niçin?!
—Okulumuz başlıyor
—Sen neden okuyorsun? Okumasaydınız, o zaman ikimiz hep
birlikte oynardık.
—Ya Dursun, okumazsam olmazki...! Biliyor musun

110 yenmi neme diyyer? Okamasañ Meret aga yalı çüyşe yıgnayan
bolarsıñ diyyer.

—Men-e okamok! —diyip Dursun bir hili gövnüçökgün-
lik bilen aytdı.

—Sen entek kiçicek! Ulalañson senem okarsıñ! Okarsıñ
115 gerek he?!

—Hek-e —diyip Dursuncık başını yaykadı.

—Dursun, ine şu gurcagmam sana goyup gitcek!

—Viy, bu gızı, gerek del Eceñ keyyer.

—Yok, alay, alay! Keyyemez! Men saña yadıgerlik goyyan
120 ahır!

—Yadıgerlik goysañam keyyer-de!

—Çeper yıldırdı-da:

—Alay, alay, keyyemez! —diyip.

—A, meniñ saña berer yalı hiç zadımam yok.

34

125 —O neme üçin yok?! Tanyañı beray!

Dursuncık hiç zat diymedi-de ikircinlendi, Soñam:

—A-ayyya. Ecem tahyañı hiç kime bermegin diyyar-diy-
di-de, Çeperiñ beren gurcagını ızına uzatdı Çeper bolsa
alcıramadı.

130 —Bermeseñ berme, gurcagı alay. İnha bu ayıcıgam
saña beryan-diyip yine bir oyuncagı Dursuna uzatdı. Bir-
bada hem gurcaklı hem ayılı bolan Dursuncığıñ begençden
yaña gözleri uçganaklap gitdi. Hatda ol Çeperin öz tahyası
hakdakı gürrüñinem yatdan çıkardı. Hatda Çeperiñ öz tahya-

110 babam ne diyor? Okumazsan, Meret Aga gibi hep şişe toplarsın diyor.

—Ben okuyorum! diye Dursun, garip bir kötümserlikle söyledi.

115 —Sen daha küçüksün! Büyüyünce sen de okursun! Okumalısın tamam mı?!

—Peki, diye Dursuncuk başını salladı.

—Dursun, işte bu bebeğimi sana bırakacağım

—Ya, bak şu kıza, istemez, Annen kızar.

—Yok al, al! Kızmaz! Ben sana hatıra bırakıyorum

120 ya..!

—Hatıra bıraksam da kızar ya..!

—Çeper güldü ve:

—Al, al kızmaz! dedi.

—Ama benim sana verebileceğim hiç birşeyim yok.

34

125 —A-a, nasıl yok ?! Takkeni veriver!

Dursuncuk hiç bir şey diyemedi ve ikirciklendi. sonra;

—A-ama annem takkeni hiç kimseye verme diyor. dedi ve Çeper'in verdiği bebeği geri uzattı.Çeper ise şaşırmadı.

130 —Vermezsen verme, bebeği al, İşte bu ayıcığımı da sana veriyorum, diyip gene bir oyuncakı Dursun'a uzattı. Bir anda hem bebeği hemde ayısı olan dursun'cuğun keyiften gözleri uçuşup gitti. Hatta o,Çeper'in takkesi hakkında Sözlerini de unuttu. Ve Çeper'in , takkesini

135 sını gurcak gabının içine galanınam duymadı. Şol vagt
enesi Çeperi gıgırdı. Çeper oyuncaklarını goltugına gıs-
dı-da, ılgap gitdi, Çeperin beren oyuncaklarına gümra bolan
Dursuncık bolsa, ol ızından garap galdı.

Çeper öylerine gelenden soñam tahya ogurlap gaydanını
140 hiç kim bilmedi. Ol onı yeke özi öyde geyip görüydi. Aynan
önüne barıp seredyerdi. Bah, Çeperin ogurlık edeni asla
bilincegem deldi-de velin, belanın körügi şol doktor dayı
boldı...Okuv başlanmagına birneçe gün galanda, ecesi etiyaç
üçin Çeperi doktora barlaga ekitdi. Doktor dayı Çeperi
145 dıkgat bilen barladı. Ol ilki Çeperden hiç zat tapmadı.
Emma kellesine seredende velin, aynegini bir geydi bir
ayırdı. Onsoñam «Hmmm» diydi-de, cayın içinde iki baka
gezmelep başladı.

—Yeri, garagol gızcagaz! Kellan den gum sovurıp oyna-
150 man da, başga oyun tapmadın mı?! Kellan giceyer mi?!

Çeper «cuk» diyip cogap berdi.

—Yanı döräp başlapdır. Gicär entek

Doktorın sözlerine Çeperin ecesi ör-gökden geldi.

135 bebek kutusunun içinde kaybetmesini bile farketmedi. İşte o zaman,
ninesi Çeper'e seslendi. Çeper, oyuncaklarını eline aldı ve
koştu,gitti. Çeper'in verdiği oyuncaklara dalıp giden
Dursuncuk ise, arkasından baka kaldı.

Çeper, evlerine geldikten sonra da takkeyi çalıp
140 geldiğini hiç kimse bilmedi. Onu evde yalnız başına takınıyor,
aynanın önünde kendine bakıyordu. Gel gör ki, Çeper'in
Bu işi asla öğrenilmeyecek değildi ve buna sebep de o Doktor
Amca oldu. Okulun başlamasına birkaç gün kala, annesi
ihtiyaten Çeper'i doktor'a,kontrole götürdü. Doktor amca, Çeper'i
145 dikkatle inceledi. Önce Çeper'de hiç bir şey bulmadı
ama başına baktığında, gözlüğünü bir taktı; bir çıkar-
dı. Ve sonra «hmm» dedi ve odanın içinde bir oyana ,
bir bu yana dola,maya başladı.

—Hadi yaramaz kız, başından toprak savur-
150 du dışında bir oyun bulamadın mı? Başın kaşınıyormu?!

Çeper «cuk» diye cevap verdi.

—Yeni oluşmaya başlamış, daha kaşınırdı.

Doktorun sözlerine Çeper'in annesi çok şaşırdı.

—Viy, goyberin yoldaş doktor! Diyyäniñiz näme?! Men
155 gızım gum görmese netcek?!

—Köşeşin dayza köşeşin! Sizin gızınıñızın gum gören-
digini ya-da görmendigini onun kellesi aydıp dur ahırı.

Doktorun sözlerine inanmazlık eden eneniñ sesi iki-
lenç hovsaldı çıkdı.

160 —Yoldaş doktor, neme gorkulı zatmı?!

—Siz aladalanmañ! Gorkulı hiç zat yok. Gızınıñız az
vagtlık keselhana ibermeli bolar. Yöne öñürti metitsinañ
kanunına göre, gızcagazın gum oynanını ya-da oynamanını
bilmek zerur. —şeyle diydi-de vraç Çepere yüzlendi.

165 —Hanı, gızım, sen maña dogrucanı ayt, kellene gum se-
pelep oynadıñmı ya yok? Belki-de başga biri sependir?!

«Keselhana» sözünü eşidip heliden beri gorkup oturan
Çeper hasam sandırıp başladı. Ol yalan sözleceginem, dog-
rusını aytcagınam bilmedi. Sebebi yalan sözlese «yok», dog-
170 rusını aytsa bolsa, içine gum guyulan hapa tahyanı geydim
diymelidi. Eger bey diyse-de, bar açılcakdı. Ogurlık

35

edeni bilincekdı. Doktor üstüne abanıp duranson, Çeper
ahırı yalan sözledi.

—Yok men gum oynamok

—Vay, bırakın yoldaş doktor, ne diyorsunuz?! Benim
155 kızım toprağı nerede görecektir?!

—Sakin olun teyze, sakın olun! Kızınızın toprağı
dügü de, görmediğı de kafasından anlaşılıyor doğrusu.

Doktorun sözlerine önce inanmayan annesinin sesi
ikinci kez daha telaşlı çıktı

160 —Yoldaş doktor, nasıl korkulacak bir şeymi?!

—Siz tasalanmayın, korkulacak bir şey yok. Kızınızı biraz
hastaneye göndermek gerekiyor. Ama öncelikle tıbbî kural-
lara göre kızınızın toprakla oynayıp oynamadığını
bilmek zorundayız. Böyle dedi ve doktor Çeper'e döndü.

165 —Hadi kızım, doğrusunu anlat, başına saçıp toprak
oynadın mı yoksa? Belkide başka biri serpmiştir?

«Hastane» sözünü duyalıdan beri korkuya kapılan
Çeper artık iyice titremeye başladı. Yalan mı söyleyeceğini ,
doğrusunumu anlatacağını bilemedi. Çünkü yalan söylese
170 «olmaz», doğrusunu anlatsa, içine toprak konulmuş kirli takkeyi
giydim demeliydi. Böyle oluncada tüm sırlar meydana çıkacak, hırsız-

35

lığı öğrenilecekti. Doktor üstüne eğilince, Çeper
sonunda yalan söyledi.

—Yok, ben toprakla oynamadım.

175 —Hmmm. Onda men seni heziriñ özünde keselhana ibere-
rin. Ol yerde seniñ saçcagızını sıırıp, govca barlarlar.
Gum oynanıñı ya-da oynamanıñı aydarlar.

Çepercik ecesine gısmılcırap sacamaga başladı.

—Yok men kel del. Kellemem gicenok. Gitcek del, git-
180 cek del. —diyip, şermendelik edip başladı. Vraç missa
yılığırda-da, Çeperiñ pikirini bilcek bolup:

—Eger dogrucagıñı aytsañ kelhana ibermerin. Saçı-
nıñ sırmazlar —diydi. Dogtoruñ sözüne Çeperiñ yüzi yag-
tılıp gitdi. Ol «Aydayın» diyenini hem duyman galdı. Se-
185 bäbi Çepere indi dogrusını aytmaqdan başga yol galmandı.
Onuñ üçin ogurlık aytmaq herneçe kınam bolsa, ne-
çe vagtlaş klasdaş coralarından, seçelenip duran garaca
saçıñdan ayra düşmek hasam ağırdı. Çepercik kellesinden
gum guyup oynamanıñı, emma içine gum guyup oynalan tahyanı
190 ogurlanıñı hem-de şonu geyenini aytdı. Gınıñıñ gürüñine
añk-tañk bolan ene hovsala düşdi.

—Ah, gör sen nemeler edip yör ekeniñ! Ey, huday! Henize
çenli beyle gızımıñ bardıgını bilmendirin. Men seni oba
ogurlık etmek üçin iberipmidim?! Yeri, seniñ ogurlık ede-
195 niñi kakañ, mugallımlañ, coralañ bilayseler neme iderler!
Yeri, indi men señ bilen nedip köçe çıkayın?! Adamlar maña
ogrı gızı ızına tirkäp yör diymezlermi?! Ah, sen saçı kesi-
len!

175 —Hmm, o zaman ben seni hemen hastaneye gönderirim. Orada senin saçını kazıyıp iyice muayene ederler toprak oynadığını veya oynamadığını söylerler.

Çeper'cik, annesine sokulup içini çeke çeke sızlanmağ başladı.

—Yok, ben uyuz değilim. Başım kaşınmıyor. Gitmem, gitmeye-
180 ceğim, diye yaygara etmeye başladı. Doktor, hafifçe gülümsedi ve Çeper'in düşüncesini anlamak için:

—Eğer doğrusunu söylersen hastaneye göndermem, saçını da kasmazlar. dedi. Doktor'un bu sözüyle Çeper'in yüzü aydınlandı. O, «anlatırım» dediğini bile duymamıştı. Çünkü
185 Çeper'e doğruyu söylemekten başka yol kalmamıştı. Onun için hırsızlık yaptığını söylemek her nekadarsa da, bilmem nekadarsa, sınıf arkadaşlarından, dökülen simsiyah saçından ayrı düşmek de oldukça ağırdı. Çeper'cik başından toprak savurarak oynamasını ve içine toprak doldurularak
190 oynanılan takkeyi çaldığını hem de onu giydiğini söyledi. Kızının sözlerinden hayrete düşen annesi endişelendi.

—Ah, bak, meger sen neler edermişsin! Ey Allah'ım,, daha, böyle bir kızım olduğumu bilmemişim. Ben seni köye hırsızlık yapmak içinmi göndermiştim?! Hadi, senin hırsızlık
195 yaptığını baban öğretmenlerin, arkadaşların öğrenseler, ne ederler! Haydi, şimdi ben seninle nasıl sokağa çıkayım?! İnsanlar bana «hırsız kızı ardına bağla da yürü» demezler mi?! Ah, sen saç kesilesi!

Çepercik ecesiniñ gucagına hasam gısmılıcıradı-da ag-
200 lamaga başladı.«...Dogrudanam men indi nedip köçe çıka-
rın?! Coralarımam meniñ ogurlık edenimi bilayseler neme
iderler? Onsoñ kim men bilen dostlaşar?!» Şu pikirler
Çeperiñ kellesinde iki baka at salıp başladı. Çepercik
birden «Ece can» diyip, gıgırdı-da, hasam beter socamaga
205 başladı.

—Ece can, doktor dayı! Men indikile hiç yalan —söz-
lemen. İliñ zadına elimem degirmen. İliñ zadını geyme-
nem. Men Dursuniñ tahyasını ızına ibererin! Meni bağış-
lan Ece! —diydi. Eneli-gızı dıkgat bilen sınılap oturan
210 vraç bolsa, aynegini gözünden ayırdı-da:

—İne, munıñ boldı, gızım! Mıdama dogrını aytmak
gerek! Yöne keselhana velin gitmeli bolarsıñ.

...Birneçe günden soñ, içi tahtalı posılka yaşığı oba ta-
rap yola düşdi. Ol yaşıgın içinde Çeperin corasına yazan
115 hatam bardı. Çeper hatında, öz günesini geçmegini, indiden
beylak bolsa şaylı tahyasına gum guyup oynamazlığını öz
corasından hayış edyerdi.

Çeper'cik, annesinin kucağına iyice sokuldu ve ağlamaya
200 başladı. .. Dogru, ben şimdi nasıl sokağa çık-
rım?! Arkadaşlarım, benim hırsızlık yaptığımı duysalar, ne
yaparlar. Ondan sonra kim benimle arkadaş olur?! «Bu düşünce-
ler Çeper'in beyninde cirit atmaya başladı. Çeper'cik
birden «Anneciğim» diye feryadetti ve dahada içini çekmeye
205 başladı.

—Aneciğim, Doktor amca, ben bundan böyle hiç yalyn
söylemem. Başlasının eşyasına elmi sürmem, başkasının birşeyini
giymem. Ben, Dursun'un takkesini geri gönderirim! Beni
affedin anne! dedi. Ana kızı dikkatle süzen doktor
210 ise, gözlüğümü gözünden çıkardı ve:

—İşte, şimdi oldu, kızım! daima dogrusunu söylemeli!
Ama hastaneye de gitmelisin.

* * *

...Birkaç gün sonra, içinde takke bulunan posta arabası
köye doğru yola koyuldu. O arabada Çeper'in arkadaşına yazdığı
215 mektup da vardı. Çeper mektubunda, kusura bakmamısını, bundan
böyle de sırmalı takkesine toprak doldurup oynamamasını, arka-
daşından istiyordu.

VEPADARLIK

- 1 Bohov! Bizin köçemizde yaşayan çağaların edyen işlerini
 sen hiy goy-ay! Olar bir garagol bolup, ken bir kayindiri-
 bem duranoklar, ya-da edyen işleri mıdama şovuna düşüp,
 alkışam alıp yörenoklar. Ya bolmasa-da, ulı adamların ag-
 5 zına ankarşıp oların gürrünlerine-de goşulıp yörenoklar.

Yöne oların öz aralarında edyen işlerini göreninde ve-
 lin, «Olar bu işlerine, valla, ulı adamlarınam aklı çat-
 maz» diyip pikir edyersin!

- ...Dövlet hasanaklap birden yere yazılıp gitdi.
 10 Ol ellerinin agırsına ünsem bermen, hasır-husur yerinden
 turdı-da, gapdalına seretdi. Divara yaplanıp duran salıh,
 hil bir iş eden yalı içyakgıç kikirdeyerdı.

- Neme gözün yokmı?! —Salıh kikirdemesini goyup, Döv-
 lete hemle urdı. Dövlet bolsa sesini çıkarman durdı. Sonra
 15 ol beş-on edimlik-de yatan daşı garbap aldı-da, cayın üçe-
 rine garşı batlı zınıp goyberdi. Edil şol vagtam, gövnüne
 degilen guşcagaz, ganatlarını pasırdadıp,öz ketegine ba-
 kañ uçup gitdi. Öz kepderisine daş zınılarını gören Sa-
 lıh, Dövleti silterlep goyberdi-de, üstüne gıgırdı.

1 Ah, şu bizim sokakta yaşayan çocukların ettiklerini demeyin gitsin! Onlar, o kadar haşarıkı, sanki azar işitmeden duramıyorlar. Ama hep doğru işler yapıp aferinde almıyorlar. Hiç olmazsa, büyük sözü dinleyip kıssadan hissede kapmıyorlar.

5 Ama onların kendi aralarında ettiklerini gördüğünde de «onların işlerine, valla, büyüklerin aklı ermez » diye düşünüyorsun.

...Devlet derhal yere düştü,gitti.
Ellerinin acımasına aldırmadan aceleyle yerinden doğruldu ve etrafına baktı. Duvara yaslanmış duran Salih,
10 garip bir iş etmiş gibi irençe kıkırdıyordu.

—Ne'o körmüsün?! Salih kıkırdamayı bırakıp,
Devleti tehtit etti. Devlet ise sesini çıkarmadan, kaldı. Sonra beş on adım ilerdeki taşı kaptı ve evin damına
15 doğru tüm gücüyle fırlattı. İşte o zaman, kalbi inciten kuş, kanatlarını hışırdatarak, kafesine doğru uçtu, gitti. Kendi güvercinine taş atıldığını gören Salih Devlet'i silkeledi, atıverdi ve bağırdı.

20 Neme, men kepderimin govulığına için yanyamı? Har zat etsenem men kepderim seninkiden artıkdır.

«...Yeri, yıkan-a yıkanı velin... İndi beydip gıcalat bedurması neme diysene!» Dövlet şey diyip, içini geplet-di-de, Salıh-ın üstüne gıgırıp başladı.

25 —Bay şon artık bolayşını? Yeri nemesi artıkmışın ya-da on dört gözi barmı?!

—Artık yeri kendir han! —diyip, Salıh agzına atan çigidini çatdı-da gabıkları agzından pazıldadıp goyberdi.

30 —Artık bolsa, aytda! Hanı aytda! —diyip, Dövlet ön küdenem beter cibrinde. Salıh bolsa divara yaplandı-da:

—Öymüzden hatı mekdebe neme, sen kebderin getirdimi? —diydi. Dövlet «ha-ha-haylap» güldi-de:

—O nehili hat? Haçan? Düşündemi? Hay pıpdırın! —diydi.

35 Olar şeyle bir cedelleşmege başladılar velin, edil gızıl yumruğa girecek yalıdılar. Ahır Salıh Dövletin gıcılı sözlerine çıdap bilmedi. Ol kiçcek mavı gözlerini ona cıñkertdi-de:

—Ey cürcen, sen ken dilini sala goyberme,! —diydi.

37

20 Ne’o benim güvercinimin güzelliğini çekemiyor sunun? Ne edersen et, benim güvercinim seninkinden daha iyidir.

«..Hadi, düşen düşür, ya...Şimdilik böyle caka satıp durması da ne oluyor ki!?» diye, Devlet içinden düşündü ve Salih’e doğru bağıdı.

25 —Hele şu mu iyi? Peki neresi iyiymiş yoksa onun dört gözü mü var?!

—Tabi ki daha iyi! Deyip, Salih ağzına attığı çekirdeği kırdı, kabuklarını ağzına çevirip, tükürdü.

30 —Daha iyiye, söyle; hadi söyle!diye, Devlet daha bir sızlandı. Salih ise duvara yaslandı ve:

—Evimizden, mektubu okula yoksa senin güvercinin mi getirdi? Dedi. Devlet «ha ha» diye güldü:

—Ne mektubuymuş? Ne zaman; rüyada mı? Amma attın! Dedi.

35 Onlar öyle tartışmaya başladılar ki, neredeyse kavgaya kavga edeceklerdi. Sonunda Salih,Devlet’in illeti laflarına dayanamadı; kücücük mavi gözlerini ona dikti ve;

—Hey cürcen, fazla ileri geri konuşma! Dedi.

- 40 Dövlət onun gaharının gəlenini bilip, hasam beter içyaxgıç
gürledi.
—İçin yansın! İçin yansın! Her zat diysenəm mən kebde-
rim govı!
—Kepderim, kepderim, ilinke mənzeş kepderin barmı
45 diysen-e!!!
—Bay sen-de barov! Edil görmege gözgerek! —diyip,
Dövlət elinin aysına tükürdi-de, bulaşp duran saçla-
rını sıpalap goyberdi.
—Paykılaber bakalı!

- 50 Salıh çıdap bilmedi. Ol gısmındaki çigidi yere ser-
pip goyberdi-de, Dövlətin alkımına dıkılıp bardı.
—Soña bes et diyilyer-ov, cürçen! Yogsamam hezir al-
mıtını alarsın —diydi.
—Boldun men başıma bir goçı! —diyip Dövlət Salı-
55 hı iteklep goyberdi. Salıh yene onun alkımına dıkılıp
bardı, Dövlət yene-de itcek boldı. Emma Salıh onun bir
elini garbap tutdı-da, gənrip başladı. Dövlət elinin ağırsına
çıdap bilmedi:
—Ey bek, elim, goyber diyil-ye saña! Ey, uzın!

- 60 Dövlətin gıkılığı Salıhın gulagının yele yanındanam
geçenokdı. Ol sesini çakarman onun elini tovlap durdı.
Dövlət ahırı may tapıp, beyleki eli bilen Salıhın döşü-
ne patılatdı. Edil şol mahalam gapı açıldı. Salıhın ece-

40 Devlet, onun kızdığını anlayıp, daha bir asab bozucu konuşmaya başladı.

—İçin yansın için yansın! Ne dersen de, benim güvercinim iyi!

45 —Güvercinim, güvercinim ilinkine benzer güvercinim mi var ha?!

—Elbette ki var! Ama görmeğe göz gerek! Dedi ve Devlet avucuna tükürdü ve kirli saçlarına sıvazladı.

—Yaylan bakalım!

50 Salih dayanamadı. Avucundaki çekirdeekleri yere saçiveri ve Devlet'in karşısına dikildi.

—Sana kes deniliyor cücen! Yoksa şimdi cezasını çekersin! Dedi.

55 —Benim başıma teke mi kesildin! Diye, Devlet, Salih'i iteledi. Salih, tekrar karşına dikildi. Devlet tekrar iteleyecek oldu ama Salih, onun bir elini yakalayıp çevirdi ve kanırmaya başladı. Devlet, elini acısına dayanamadı.

—Hey bak, elimi bırak diyorum sana! Hey uzun!

60 Devlet'in feryadı, Salih'in kulağı bile duymuyordu. Hiç ses çıkarmadan onun elini burkuyordu. Devlet, sonunda bir fırsatını bulup, diğer eliyle Salih'in göğsüne patlattı. Tam o zaman kapı açıldı. Salih'in

si daş çıkdı. Dövlətin tüys bagtı getirdi! Salıh ecesini
65 gören badına, dövlətin elini goyberdi-de, öylerine baka yum-

38

lugaydı. Dövlət bolsa agrıdan yaña gurşup giden elini silkişdirdi- de:

—Entek göreris! —diyip özbaşına hümürdedi. Sonra
bolsa onun ızından:

70 —Uzun içih yansın! Men kepdirim govı-diyip gıgır-
dı. Emma Salıh onun sözlerini eşitmedi. Dövlət bu
vagt neme etceğini bilmen tövereginəgarañcaklap durdı.
Ol skameykada oturdı- da nemedir bir ztalar hakda pikir
etmege başladı. Dövlət, Salıhdan yerlenine gatı gaharı
75 gelyerdi. Onun Salıhdan arabası gelyerdi. Eger tutluşay-
salar-ha Salıhdan yehilcekdigine indi gözi yetdi. Dövlətin
hasam beter gaharını getiryen zat, Salıhın öz kepdərisini
çakdanaşa övmegidi...

Dövlət birden bat bilen yerinden turdı. Yumrucagını
80 düvdü-de: Tapdım. Hanı görelı bakalı, nedeyerkañ? Kimin
kepdərisinin govuldığını entek sen görersin!" diyip, Salıh-
lañ öylerine tarap ılgap gitdi.

Dövlət cayın üçünci gatına çıkdı-da üçege çıkıyan
merdivan bilen yokarık dırmaşdı. Ol tüm garañkı üçegeçık-
85 dı. Pıkar basışını edip, Salıhın kepdiri keteginin yanı-
na bardı. Simden yasalan toruñ içindeki akca kepdəri hiç zat-
dan bolanson, Dövləti pişikdir öytdümi nememi, ke-

65 annesi dışarı çıktı. Devlet'in şansı döndü! Salih annesini
görünce, Devlet'in kolunu bıraktı ve evlerine doğru yürüdü

38

Devlet ise acıdan uyuşan elini silkeledi ve:

—Şimdi görürüz! Diye kendi kendine homurdandı. Sonra
da arkasından:

70 —Uzun için yansın! Benim güvercinim daha iyi! Diye
bağıdı. Ama Salih onun bu son sözlerini duymadı. Devlet
şimdi ne yapacağını bilemeden etrafına bakındı, durdu.
Bir banka oturdu ve her ne ise, bir şeyler düşünmeye
başladı. Devlet'in Salih'e yenilmesine çok
75 morali bozuluyordu ve öç almak istiyordu. Eğer, tekrar tutuş-
salar, Salih'e gene yenileceğininide biliyordu. Devlet'i
asıl kızdıran şey, Salih'in kendi güvercinini
aşırı övmesiydi...

Devlet, birden hızla yerinden kalktı, yumruğunu
80 sıktı ve:«Buldu! Hadi görelim, bakalım napıcaksın?
Kimin güvercinin daha iyi olduğunu şimdi görürsün!» deyip,
Salih'lerin evlerine doğru koştu, gitti.

Devleti evin üçüncü katına çıktı ve çatıya çıkılan
merdivenle yukarı tırmandı. O, tamamen karanlık çatıya
85 çıktı. Endişeli bir şekilde Salih'in güvercin kafesinin
yanına vardı: Telden yapılmış sepetin içindeki ak güvercin
hiçbir şeyden habersiz, Devlet'i kedi mi sandı nedir;

tegin içinde iki yana umup başladı, sebebi hiç vagt beyle
bimahal, Salih onun yanına gelmeyirdi.

- 90 Dövlət yuvaşcadan sıklık çaldı. Sonra bolsa ketegin
sim bilen dañılan gapısını açdı- da, ketegin içine elini
uzatdı. Kepdericik onun elinde dene bardır öydüp, gelip
aysına gondi. Edil şol vagtam Dövlət avçı gırgı yalı onı
şapıladıp tutdı. Akca kepderi özünü tutan elin öz eyes-
95 niniki deldigini bada- bat duyan bolmaga çemeli. Ol akca ga-
natlarını pasırdatdı- da, tövereginden kömek isleyen yalı
Çar tarapa garancakladı. sonra bolsa, öz dilinde çalt-çalt
bir zatlar diydi. Emma edil şol mahal Dövlətin pencesi
onun kellecigini gısımladı...
- 100 Garañkı üçegih içinde eli kepderili Dövlət öz kepderi-
sinin ketegini zordan tapdı. Ol salihın kepderisini ge-
tirip, özününkinin yanına goyberdi. «indi göreris, kimin kep-
derisi govuka? İndi netcemkem? Eger şu durşuna goyaysam?
Yok. Ol bilayse maña ogurlık yapar. Meni masgara eder. Go-
105 vusı tanamaz yalı etmeli. Hava, şeytmeli» diyip Dövlət içi-
ni geplettdi-de, özünün ugur tapıcılığına begendi. Ol uçe-
rin adam sıgar yalıcak gapıcığından usulık bilen cayın
depesine çıkdı- da şiferlere dırmaşıp, cayın tüsse çıkyan
turbasına yapışdı. Turban içine elini sokdı- da gısını
110 gurumdan doldurdu. Ol yene aşak düşdi. Ketegin yanına geldi.
Salihın kepderisini eline alıp, yañkı getiren gurumunu
onun ganatlarına çalışdırdı. Gunduz yalı akça kepderi

kafesin içinde iki tarafa bakınmaya başladı. Çünkü hiç bir zaman böyle vakitsiz, Salih yanına gelmezdi.

90 Devlet yavaşça ıslık çaldı. Sonra ise kafesin
telli bağlanılan kapısını açtı, kafese elini uzattı.
Güvercincik, elinde darı var zannederek gelip
avucuna kondu. Tam o zaman Devlet, avcı doğan gibi
onu pasırdatarak tuttu. Ak güvercin kendini tutan elin,
95 sahibininki olmadığını derhal hissetmiş olmalıydı. O, beyaz
kanatlarını çırpı ve etrafından yardım ister gibi
dört tarafa bakındı. Sonra ise kendi dilince« Çalt çalt»
bir şeyler dedi. Ama o zamna Devlet'in pençesi
onun başını avuçladı...

100 Karanlık çatının içinde elinde güvercinle, Devlet kendi
güvercin kafesini zor buldu. Salih'in güvercinlerini getirip,
kendininkinin yanına bıraktı.«Şimdi görürüz, kimin
güvercini iyiymiş? şimdi napacağız ki? Eger bu halde
bırakırsam? Yok. O anlarsa bana fenalık yapar, beni mas-
105 kara eder. En iyisi bilmiyormuş gibi yapmalı. Evet öyle yapmaları»
diye. Devlet içinden geçirdi ve kendi yol bilirliliğinden memi-
nun oldu. O, çatının bir kişinin ancak sığacağı kapsından ihtiyatla
evin tepesine çıktı ve kiremitlere tutunarak, evin duman çıkan
bacasına yapıştı. Bacanın içine elini soktu ve avucunu
110 kurumla doldurdu ve tekrar aşağı indi. Kafesin yanına geldi.
Salih'in güvercinini eline alıp, getirdiği kurumu
kanatlarına çaldı. Kunduz gibi ak güvercin

eyyam şar gara kepdere övrüldi. «He, indi nede ydiñken?» di-
yip, Döwlet öz başarcılığına monço bolup güldi Emma
115 onun yüzünde yene-de bada-bat pikir alamatı peyda boldı.
«Yok bu-da bolmayar. Yagış yagaysa, oñ reñki derrev ayrılar
onson men nederiñ? Yok, bolmayar» diyip, diyip ol dişini gıcap
tüs kepdelerini mıncıradıpdı. Sonra ol başga uñur tapman
agalamcıradı-da: "Bolmayar, bolmayar" diuip, akça kepderiñ
120 yüpek yalıcak perilerini ütüp başladı.

Asla indi seniñ kepderiñem bolmaz!

Kepdericik her peri yolnanda gıkılıklayardı. Öz dilinde
hovsalalı-hovsalalı bir zatlar aydıp cibreniyerdi. Emma
Döwlet onu gıkılığına bakman onun perlerini ütüşdir-
125 yerdi. Hemem «Hanı görelı, indi kimiñ kepdersi mekdebe
hat ekiderke?» diyip, hünürdeyerdi. Esli salımdan ol akca
kepdelerini gıziletene edip garañkı çerdagiñ bir burçuna
taşladı...

Birdenem öz eden işine haypı gelip socap başladı. Yeri
130 biçere guşcagazda neme güne bar diysene! Canave kepderi-
cik avulı penceden sıpandan son ecirli pursatı başdan
geçirdi. Onuñ yalañaç galan bedencigi zer-zavdı. Persiz ga-
natları yerde şalkıldap yatırdı. Bir taraptan bolsa güy-
züñçigrek hovası onuñ yalañaç bedencigini üşedyerdi. Ol
135 özüniñ beyle güne neme üçin düşendigini asla bilip bilme-
yerdi...

çoktan kapkara bir güvercini döndü. «Ha, şimdi n'aptın ki?»
 diyerek, Devlet becerikliliğine şaşırıp, güldü. Ama
 115 onun yüzünde gene hemen bir fikir emaresi belirdi.
 «Yok bu da gene hemen bir fikir emaresi açılır,
 sonra ben n'aparım? Yok, olmaz.» diye, dış başka bir
 neredeyse güvercini çiğneyiverecekti. Sonra da başka bir
 yol bulamayıp ağlamaklı oldu ve:«Olmuyor, olmuyor» diyerek ak
 120 güvercinini ipek gibi tüylerini yolmaya başladı.

—Asla bundan böyle senin güvercinin de olmaz!

Güvercincik her kanadı yolunduğunda feryadediyordu. Kendi
 dilince acı acı birşey söyleyip sızlanıyordu. Ama
 Devlet onun feryadına bakmadan kanatlarını yolu-
 125 yordu. Hem de «Haydi girelim şimdi, kimin güvercini okula
 mektup götürüyormuş?» diye homurdanıyordu. Bir müddet sonra
 o, ak güvercini kızıl ete çıkarıp karanlık çatının bir
 köşesine attı...

Birden yaptığı şeyden pişman olup oflamaya başladı. Peki
 130 biçare kuşcağızdan ne suç var, desene! Zavallı güvercin
 dehşetli elden kurtulduğunda azaplı zamanlar başından geçmiş-
 ti. Onun çıplak kalan bedenciği acı içindeydi. Tüysüz kanatları
 yerde şarıldayıp yatırdı. Bir taraftan da son baharın serin
 havası onun çıplak bedenciğini üşütüyordu. O, kendi-
 135 nin bu hale niçin düştüğünü asla bilemi-
 yordu...

Ol birdenem bar güycünü topla ganatlarını yerden gö-
terdi-de inçecik, oবাদanca ayakları bilen ketegini gözlep
üceğin içinde Çar tarapa tovsup başladı. Emma ayacıkları
140 hem derrev yadadı indi onun tovsusmaga bütünley mecalı
galmadı. Ol ahırı boyuncığını süyndürdi-de, öz ketegine
bakan bagrı bilen süyşüp başladı...

Ol eyesine, özünü vepalığını görkezmege ımtılyerdi.

Gör, nehili acayıp guşcagaz!



O birden tüm gücünü toplayıp kanatlarını yerden kaldırdı ve incecik ve güzel ayaklarıyla kafesini arayıp damın içinde dört bir yana vurmaya başladı. Ama ayacık
140 ları hemen yoruldu. Şimdi onun koşuşmaya hiç mecali kalmadı. Sonunda boynunu uzattı ve kafesine doğru göğsüyle sürünmeye başladı...

O, sahibine, kendine vefalılığını göstermeyi arzu ediyordu.

Gör ki, nasıl acayip bir kuşcağız!

PARTİZANIN OGLI

1 İllerin aytmagına göre, haçandır bir vagt, adamların
nana derek küncara iyen vagtları, ecem pahr amanadını
alla tabşırıpdır-da, men garrı atama galdırıp etegidip-
dir. Men: mahal-mahal ecem yadıma düşüp, gama bataymasam,
5 başga bir gaygı-aladam yokdı. Atam meni zada zar edenokdı.
Yöne bile oynamayan oğlanlarımdan edim yanyardı.«Gara,gara,
cürcen-cürcen» diyip meni kemsidyerdiler. Garayagızca bo-
lamson, oğlanlar maña şeyle diyyerdiler.

10 Dogrımı aytsam, sonabaka şu söz meni hut degnama deg-
yerdi. «Belenin körügi şu atamdan» diyip, atama igenip
başlayardım. Ol illerin atası yalı hiç meni arkamı tut-
mayardı. Gaytam tersine. Öye aglamcırap dagı geleysem işi-
min gaytdıgıdı. Kötek meni özümde degerdi. Sebebi onun
özüne hiç kim dil yetirip bilmeyardi. Ol ulı adamdı.

15 —Haysı-haçana çenli beydip şumcarıp yörcek? Sen
indi hakıkı cigit ahırın! Eyy...biz sizin yaşınızdakak...
Üm... Ol her gezek şo bir sözlerini gaytalayardı. Menin bolsa
muña önküdenem beter gaharım gelyardi. Has beterem ol «Biz
sizin yaşınızdakak», diyen bolup, göye diyersin, bizim yaşı-
20 mızdaka egni bilen daş çeken yalı içini yakyardı-da! Ahırı
bir gün atamın sözleri hut degnama degdi.

PARTİZANIN OĞLU

1 Ellerin demesine göre, vakitlerden bir vakit, insanların
ekmek yerine süpürge tohumu yedikleri zaman, annem zavallı emanetini
Allah'a havale etmiş de; beni kocamış dedeme bırakıp
gitmiş. Ben zaman zaman annem hatırıma gelip de gamalnımasam,
5 başka bir derdim tasam yoktu. Dedem, beni birşeye muhtaç etmiyordu.
Ama birlikte oynadığım arkadaşlarımdan şikayetciydim.«Kara, kara,
cürcen- cürcen» diye beni aşağılıyordu. Karayağızca Ol-
duğundan böyle diyorlardı.

Doğrusunu söylemek gerekirse sonunda bu söz gerçekten çok
10 sinirime dokunuyordu. «belanın körüğü şu dedem» diye dedeme
söylenmeye başlıyordum. O, ellerin dedesi gibi hiç beni destek
lemiyordu. Bunun aksine, eve ağlayarak dahi gelsem işimin
bittiğinin resmiydi. Dayak yine bana atılırdı. Çünkü ona
hiç kimse laf söylemiyordu. O, büyük adamdı.

15 —Ne zamana kadar böyle ağlayıp duracaksın? sen
şimdi adamakıllı yiğit olmalıydın. Hey...biz sizin yaşınızdayken...
işaret...O her defasında bu sözlerini tekrarlardı. Ben ise
buna öncekinden daha çok sinirlenirdim. Daha beteri de
onun «biz sizin yaşınızdayken» sözleriydi. Sanırsın ki
20 bizim yaşımızdayeken sırtıyla taş çekmiş gibi içini çekerti. Sonnda
bir gün dedemin sözlerini gerçekten canımıza tak etti.

Men öz «batırlığım» için govca yençilip öye gelipdim.
Bıkınma degen yumrukların yeri cızlaşıp durdı. Men atama
öz arz-halımı aytmaga yetişmenkem ol meniñ yüzümi aldı.

25 —İşin urlup yörmek, peker nelet! Cehennem bol, gözü-
me görünme! İndi şeyt-de şumcar-da dur.

Ol üzeñni bağını çinışdirip durşuna aşaklık bilen
maña seretdi. Men cogap dereğine burnumu çekdim. Gagarım
bolsa henizem yatışanokdı. «İnha ol yene-de şol iç-yakgıç
30 sözünü aydar- ov!» diyip, men içimi geplettim. Hut şeyle-de
boldı. Ol üzeñni gaññanıp üstüne taşıladı-da yene-de hü
demege başladı.

—Siz gatı mes bolyañız! Biz sizin yaşıñızdakak...

—Biz sizin yaşıñızdakak... Biz sizin yaşıñızdakak... Bi
35 zıñ yaşıñızdakañ sen beyle neme etdiñ?!

Men ömrümde birinci gezek atamın yüzüne durdum. Onuñ
agzına öykündim. Doğrımı aytsam, öykünsemem-öykündim ve-
lin gorkmanam durmadı. Elindeki hasasını aylap goybe-
reyse netcek diysene?! Nire gaçıp gutulcak o! Her zat, atam
40 beytmedi. Ol hık-çok edip eşegine mündi-de ıkcam caylaş-
yança sesini çıkarmadı.

41

Ben, kendim mertliğim adına birtemiz dövölüp eve dönmüşüm. Kalçama değen yumrukların yeri sızlıyordu. Ben, halimi arzetmeye fırsat bulamadan bana bağırdı.

25 —İşin gücün dayak yemek, nalet olası! Cehennem ol, gözüme görünme! Şimdi de böyle hıçkır, dur.

O, üzengi bağıını bağalarken küçümseyerek bana baktı. Ben cevap yerine burnumu çektim. Kızgınlım ise daha yatışmamıştı. «İşte, gene o iğrenç sözünü
30 söyler!» diye düşündüm. Aynen de oldu
üzengi bağını eğerin üstüne attı ve gene söylenmeye başladı.

—Siz çok havai oluyorsunuz! Biz sizin yaşınızdayken...

35 —Biz sizin yaşınızdayken...Biz sizin yaşınızdayken... Bizim yaşımızdayken, sen ne yaptın?!

Ben ömrümde ilk kez dedemin yüzüne durdum. Onu taklit etti. Doğrusu etmeye ettitim de korkmadan da edemedim. Elindeki bastonu çevirip vuruverirse ne yapacak, nereye kaçıp kurtulacaktım?! Her neyse,
40 dedem böyle etmedi. O, mırın kırın edip eşeğine bindi, iyice yerleşinceye kadar sesini çıkarmadı

—Biz sizin yaşınızdakak... Ol eşegini dikgirdedip edil
meniñ alkımına dıkılıp geldi-de sözüni dovam etdi.-

Biz sizin yaşınazdakak, uruş-sögüşe elimiz degmezdi. Biz
45 asla uruşmazdık. Gün dogandan öyden çıkardık-da te agşama
çenli mallarımıza ot yatırardık. Gör, biz neme iş eden
ekenik. Hanı orak bilen haltanı al-da enseñi el yalı et.
Atam başga hiç zat aytmadı-da öz yoluna ugradı. Men onun
ızından seredip durşuma, «Be, atamıñ meniñ yaşımdaka eden
50 işiniñ barı şumıkan ayt?!» diyip aylandım.

Her niçik-de bolsa men atamıñ aydanlarına inanmayar-
dım. Ol sözleri meni ota ibercek bolup aydandır öydyer-
dim.

Men orakdır haltamı egnime atdım-da Eyeli oya garşı
55 yola düşdüm. Özümem yolboyı oylayardım. Meniñ yaşımdaka
atam beyle neme iş etdiken-ay? Her neçe oylansamam bu so-
raga cogap tapıp bilmeyerdim. İçim bıcıklayardı. Özi bir
dogrusını aydaysa bolcak ahırı! Men ot yığıp yörşüme
atamı her kime, her denep gördüm. Hiç bolmayardı.Be,
60 onda atam meniñ yaşımdaka kim boldukan?! Bey bu adamını.
Kim bolanını aydaymalı velin. Eger-eger. Bah, atamıñ me-
niñ yaşımdaka kim bolanını bilsedim. Onda men garagolla-
rınıñ gözüne görkezerdim-le. Atam biz yalıka gör kim bolupdır
diyip övünerdim. Men haltamı otdan dola-bora etdim-de öye
gaytım. Yol boyu biziñ yaşıımızdaka atamıñ kim bolanı hak-
daki pikir kellemden gitmeyardı. Ahırı men öz yanımdan

—Biz' sizin yaşınızdayken...O, eşeğini dehleyip tam karşıma dikildi geldi ve sözüne devam etti.

45 —Biz sizin yaşınızdayken, kavgaya dögüşe fırsat bulamazdık. biz asla dögüşmedik. Gün doğunca evden çıkardık, ta akşama kadar hayvanlara ot biçerdik. Gör işte, biz ne yapıyormuşuz. Haydi, orağını, heybeni alda enseni el gibi et Dedem, başka birşey demedi ve yoluna gitti. Ben, onun ardından bakarken «Ee; dedemin benim yaşımdayken etti-
50 işin hepsi bumuymuş?!» diye düşündüm.

Her nedense ben, dedemin anlattıklarına inanmıyordum. o sözleri beni ota göndermek için söylemiştir, sanıyordum.

Ben, orakla, heybemi sırtıma vurdum ve düşünceyle
55 yola koyuldum. Yol boyunca hep düşünüyordum. Benim yaşımdayken dedem böyle ne yaptı ki ya ? ne kadarda düşünsem bu soruya cevap bulamıyordum ve iyice hırslanıyordum. Kendi bir doğrusunu anlatırsa olur ya... Ben ot yığarken dedemi her kese, her şeye benzetiyordum, hiçte olmuyordu. Ya,
60 peki dedem benim yaşımdayken kimmiş? ya bu adamın kim olduğunu anlamalı, artık. Eğer dedemin benim yaşımdayken kim olduğunu bilseydim, o zaman ben o yaramazlara gösterirdim. Dedem bizim kadarken gör kimmiş, diye övünürdüm. Heybemi otla doldurdum ve eve
65 dönüyordum. Yol boyu bizim yaşımdayken dedemin kim olduğu düşüncesi aklımdan gitmiyordu. Sonunda kendi kendime

atam hakda her hili rovayatlar düzmege başladım. Onı döv
bilen urşan etdim. Ay, garaz atamı her zat edip gördüm.

42

- Emma buların hiç biri-de gövnümden turmayardı. Menin çıp-
70 dırmalarımın hıcisine-de ol bezzatların inanmacığını
men bilyerdim. Birdenem güpbe bir zat yadıma düşdi. He-e,
durun bakalı. Kimin kimdigini men sizin gözünüze görkezerin!
Öten yıl haysıdır bir uruşlı kinoda gören bir batır oğlan-
cığını göz önüme geldi. Menin atamam hut şonun yalı bolan-
75 dir. Ey, bolmanda neme, onun parlı yok. Barıbir men darı
aldarın. Olar neme sorayarlar öydyenmi? Soranlarında ne
me? Atam barıbir olara hiç zat aytmaz. Men özümün kimdi-
gimi oları govca tanadarın. yogsa- da şol oglancığa nehili
at beryerdiler-e? Ah, içigar. Elinde naganam bardı-la. Men
80 haltamı yere taşladım-da üstünde oturdum. Oylanmaga baş-
ladım. «Zan...zan» dogrudanam «zan» . Men göye diyersin yit-
gisini tapan adamların begenişi yalı begenip, haltamı gu-
mı-sumı bilen arkama atdım-da öye bakan yelk yasadım. Esli
salım ılganımdan son durdum-da öz tapan zadıma özüm şüb
85 helnip ugradım. Ey, pañkelle! Dur entek, oglancığın adını
diñe zan diyip tutmayardılar ahırın! Zan, dogrı oña kiçi-
cigem diyyerdiler. Yadıma düşyer. Bir murtlak adam oña
«Kiçecek batır zan» diyip, arkasına-da kakıpdı. Dur...
dur... zan del-da fa...zan...par...zan...Ah... içigar! Bulan hiç
90 birem del-de... Men neçe oylansamam ol oglancığa nehili at
berendiklerini hiç hakıdama getirip bilmedim-de öye garşı
dehedem-dessemlep ugradım. Ey, zan, boldı, parzan boldı,
olar üçün ne parlı bar? Olar barıbir düşeneklar ahırın.
Goy parzan bolsun! Men mıtıldap gelşime ahırı şeyle
95 netice geldim. Parzan! Ey, hepbesizler! Siz indi maña

dedemle ilgili ilginç rivayetler kurmaya başladım. Onu devle savaştırdım. Yeni kısacası dedemi her şey ettim.

42

- Ama bunların hiçbirisi de içime sinmiyordu. Benim ya-
- 70 lanlarımın hiçbirine de o yaramazların inanmayacağını biliyordum. Hemen birden, birşey aklıma düştü. Eveet, dur bakalım. Kimin ne olduğunu, ben sizin gözünüze gösteririm! Geçen yıl, hanidir bir savaşı filmde gördüğüm yiğit bir çocuk gözümün önüne geliverdi. Dedem tam onun gibiydi. Öyle
- 75 olmasa da birşey fark etmez. Nasıl olsa, ben onları kandırırım. Onlar, neler sarabilirler; düşünüyor musun? Ne sorarlarsa..? Dedem, nasılsa onlara birşey söylemez. Ben, kim olduğumu onlara iyice tanıtırım. Tamam da o çocuğa nasıl bir işim veriyorlardı, ya!? Ah haset, elinde nagant vardı. yal
- 80 Heybemi yere attım, üstüne oturdum; düşünmeye başladım. «Zan... zan» doğru «zan». Güya, dersin ki, yitiğini bulan insanların neşelenişi gibi sevinip, heybemi tozlu topraklı sırtıma attım, evden tarafı adımlamaya başladım. Bir süre koştuktan sonra durdum ve kendi bulduğum şeyden kendim
- 85 şüphelendim. Hey, başkafa, dur biraz: o çocuğun adına sadece «zan» demiyorlardı. Aklıma geliyor. Bıyıklı bir adam «Küçük yigit zan» diye sırtına vurmuştu. Dur...dur, zan değil de, fa...zan...Ah uyanık ah, Bunların
- 90 hiçbirisi de değil...Ne kadar düşünsen de o çocuğa nasıl hitap ettiklerini hatırlayamadım; eve doğru denleyip yola koyuldum. «Zam» dı veya «parzan» dı onlar için ne farkı var? Onlar, nasılsa anlamıyorlar, bırak «parzan» olsun! Yavaş yavaş yürüyüp gilirken sonunda
- 95 şöyle bir neticeye vardım; parzan! Hey beceriksizler, siz şimdi

parzanın ogluna dil yetircegem bolup bir gören! Men kim,
siz kim!

100 ...Men öye gelenimde gün yañıca yaşıpdı. Men getirence
otumı goyunlarımın öñüne döküşdirdim. Sonra yuvunayın
diyip kündük almaga gidenimem soldı velin, görsem, edil
gözagırısı yalı bolup, bir sığır gelipdir-de goyunlarımı
agılın içinde ters aylandırıp dur. Yeri, ot getirenimi ni-
reden gördün diysene?! Men elime çarşagı aldım-da yankı
sıgrın söbüğine mündüm.

105 —Ey, yençilersin- ey, degme men sıgrıma.

Añırdan eli çıbıklı hasanaklap gelyen sılabı gözüm
düşdi. He-a, gel bakalı! Kimin kimdigini men senin gözüne
görkezerin! Sebebi Sılap menin birinci «düşmanımdı».
Ehli garagolların yolbaşcısıdı. Men elimdeki çarşagı yere
110 dürtüdüm-de yuvaşca pışırdadım. «Gel bakalı hezir almı-
tını alarsın! Menin kimin ogludığını hezir govca duyar-
sın!»

—Neme garagın gapıkmı?! Uydurmacak bolsañ sıgrına
eyelit et —Men Sılap duşumdan geçibermesin diyip, ona
yamaşgan lak attım.

43

—Men otı senin aç sıgrın için getiremok. Hey, sıgrın

bana, parzan oğluna dil uzatın da bir görün! Ben kim,
siz kim.

...Eve geldiğimde gün, henüz batmıştı. Getirdiğim
otu koyunların önüne döktüm. Daha sonra yıkanmak
için güğüm almaya gitmişim ki, ne göreyim? Sanki
gözağrısı olmuş, bir sığır gelmiş de koyunlarımı ağılın
içinde dört dolandırıyor. Yahu, at getirdiğimi nereden
gördün?! Elime yabayı aldım, deminki sığırın
ardına düştüm.

105 —Hey yaralarsın, dokunma sığırına!

Uzaktan, eli değnekli koşar adım gelen Sılab'ı fark-
ettim. A ha, gel bakalım, kim olduğumu sana bir
gösteriyim! Zira Sılab, benim birinci düşmanımdı.
Bütün şımarıkların elebaşısıydı. Elimdeki yabayı yere
110 sapladım ve sessizce fısıldardım «Gel bakalım,
alırsın. Benim, kimin oğlu olduğumu şimdi iyice
duyarsın!»

—Ne o, gözün kör mü? Kırışacağına sığırına
sahip ol! Sılap önümden geçivermesin diye ona
115 tekrar laf attım..

—Ben otu senin aç sığırın için getirmiyordum. Hay, sığırının

şahına....

Sılap çıdap bilmedi. Ol dazanoklap geldi-de meniñ üstüme çişmege başladı.

120 —Diliñi ken sala goyberme! Şunu görýemiñ?

Ol maña yumrugını görkezdi. Men onun yumrugından gorkamokdım. Ol barıbir batlı urmanı başaranokdı. Men başga zada garaşyardım Ol maña şol öñküce diyyen sözünü yene-de diyaysedi! Onda men onun temmisini bercek-le!

125 Yöne Sılap başga hiç zat diymedi-de sıgrınıñ ızından ılgadı.

—Hay, züvük! sen yumrugıñdan it gorkyamy diysene?!

Sılap meni gorkandır öydüp pikir etmesin diyip, men onun ızından gıgırdım.

130 Sılap ediminem govşatman, gidip barşına şol öñküce sözlerini aytdı-da mana yene yumrugını görkezdi.

—Eh-e, ahırı diydi-ov! Diymen saklancak şomı diysene! Ol meni hasap edenok ahırı! Hasap etmenem bir gör bakalı!..

boynuzuna...

Sılap dayanamadı, horozlanarak geldi ve başımda kabarmaya başladı.

120 —Fazla çığır laflar söyleme! şunu görüyor musun?

Bana yumruğunu gösterdi. Ben onun yumruğundan korkmuyordum. O nasıl olsa sıkı vuramıyordu. Ben başka şeye bakıyordum. Bana daha önce dediği sözü gene deseydi... O zaman ben onun cezasını verecektim.

125 Ama Sılap, başka bir şey demedi ve sığırının arkasından bağırdım.

—Hey zübük! Senin yumruğundan it korkar mı? Söylesene...!

Sılap, benim korktuğumu sanmasın diye arkasından bağırdım.

130 Sılap, adımlarını yavaşlatmadan koşmasına devam ederken daha önceki sözlerini söyledi ve bana gene yumruğunu gösterdi.

—Aha! işte, sonunda dedi. Demek buna sabredeceğim.
O beni hesap edemiyor galiba! Hesap etmediğini bir gör kakalım.

Men çarşığı taşıdım-da onun ızından endim. ızından
135 yetegeden sen-men, yakasına yapışdım.

Men onun ayagina çilşirme salaga-da agdarıp goyberdim.
Sılap turcak bolup dırcaşyardı. Emma men onu turuzar
yalı deldim.

—İndi bildiñmi, meniñ kimiñ ogludıgımı? Munı maña
atam övretti.

Men özümi Sılabıñ öñünde handan beri görkezcek bolup
yalan sözledim.

—Atam yaşka parzan polupdır. Ol parzan, düşyanmi pekge!
—Kim bolupdır, Kim?! —Sılap yatan yerinden göye diyer-
145 sin meniñ sozlerime inanmazlık edyan yalı sorag berdi.
—Parzan, kiçicik parzan, sen parzanıñ kimdigini hiç
vagtam bilmersin hepbesiz!

Men onun yakasını goyberdim-de, yerimden turdum. Sılap
turdı-da üst başını kakışdırdı. Ol meniñ bilen yaka tutu-
150 şanını-da, sıgrını-da yadından çıkarıp birdenke maña yal-
barmaga başladı.

—Ey, Muhammet parzan. Neme aydaysana!

Yabayı fırlattım ve arkasından koştum. Arkasından yetişince
135 «sen...ben...» demeden yakasına yapıştım.

Onun ayagina çelme takıp düşürdüm.
Sılap, kalkmaya çabalıyordu. Ama ben on kaldırır
gibi değildim.

—Şimdi bildin mi, benim kimin oğlu olduğumu? Bunu bana
140 babam öğretti

Kendimi Sılab'ın önünde kibirliymiş gibi gösterip
yalan söyledim.

—Dedem gençken parzanmış. O bir parzan, düşünüyor musun, aptal!
—Kimmiş, kim?! Sılab yattığı yerden, güya benim sözlerime
145 inanmıyormuş gibi sordu.

—Parzan, küçük parzan, sen parzanın ne olduğunu hiç
bir zaman bilmezsin, beceriksiz!

Onun yakasını bıraktım ve yerimden kalktım. Sılapda
doğruldu ve üstünü başını silkeledi. O benimle yaka tutuş-
150 duğunu da, sığırınıda unutup birden bana yal-
varmağa başladı.

— Hey Muhammet, «Parzan» nedir, anlatsana!

- Yeri bolyar-da... yalbarıp duraŋsoŋ aydayın.
—Can dost, ayday-da!
155 —Men nehili seŋ dostuŋ bolyan? Men....
—Bolya-lay. Ayday-da! Gaydıp beyle diymeyin!
—Övülye kessin diy!
—Hudaysan kessin diymeyin.
—Oglanlara-da diydirmezmiŋ?
160 —Gara çınım, cıŋkları çıkmaz.

Biz oturdık. Men yetişebildigimden yalan sözlemege başladım. Sılap bolsa hil bir zat dinleyen yalı, meniŋ çıpdır-

44

malarıma agzını. Öveldip otırdı. Men şol kinodon yadıma düşen zatlarıŋ barını oŋa aydıp berdim.

- 165 —Parzanıŋ kimdiginin bildiŋ gerek? A sen bolsa... —diyip, men sılabıŋ yüzüne çınerildim. Ol göye diyersin, meniŋ öŋümde güneli yalı müzzerip otırdı.
—Sen ataŋ naganı bar mı?
Men:
170 —Hava bar. İkisi dagam bar öydyen... —diydim.
—Be...

Sılap gözügidicilik bilen meniŋ yüzüme çıneririldi-de, yerinden turdı. Bir zada gaharı gelyan yalı yumrugını düvdü. «Be, bu yine urşubercekmiken» diyip, men içimi geplettim.

—Peki olurda, yalvarmayı kesersen anlatırım.

—Can dost hadi anlat

155 —Ben, nasıl senin dostun oluyorum? Ben...

—Tabi olursun. Anlat. Artık böyle demem.

—«Evliya kessin» de!

—Allah kessin demem.

—Oğlanlara da söyletmez misin?

160 —Hakikaten, «Çıt» ları çıkmaz

Oturduk. Ben becerebildiğim kadar yalan söylemeğe başladım. Sılap ise, garip bir şey dinlermiş gibi, benim yalan-

44

larımdan ağzı açık oturuyordu. Ben, sinemadan aklımda kalan şeylerin hepsini ona anlattım.

165 —Parzan'ın ne olduğunu öğrendin herhalde? Aa sen yoksa...diyip Sılap'ın yüzüne dikkatle baktım. O Sanki, önümde suçlu gibi sıkılarak oturdu.

—Senin babanın «naga»sı varmı?

Ben:

170 —Evet , var . İki marka var sanırım ... dedim.

—Ya...

Sılap, hayranlıkla yüzüme dikkat kesildi ve yerinden doğruldu. Bir şeye asabı bozulmuş gibi yumruğunu sıkı. «Ya, bu yine mi doğuşecek ki..?» diye düşündüm.

- 175 —Ey, Muhammet bilyanımı neme?
—Yok,
—Biz name için parzan del

Men.egnimi yıgırdım.

- 180 —Ey, Muhammet meniñem parzan bolasım gelyar. Hakıkı
parzan. Edil seniñ atan yalı.

—Ey, pañkelle, sendenem bir parzan bolarım? Hemme ki-
şini parzan etmeyarler.

—İne görersiñ!.. Bolyanımı ya bolamak... hoş!

- 185 Men üst-başımı kakışdırdım-da, olcası anan yalı, be
gencimi içime sıgdırıp bilmen öye ılgadım.

...Şol günden soñ neçe vagt geçeni takık yadıma düşenok.

- Bir zat velin bellidi. Oğlanların maña bolan gatnaşığı
düybünden üytgedi. Olar meni gören yerlerinde, üstümden gül-
meg-e beyle-de dursun, gaytam edep bilen salamlaşyardılar.
190 Özlerini meniñ öñümde birhili tutyardılar. Oların
maña gözlerinin gidyenini bilyerdim. Öz ugurtapıcılığım
monça bolan bolup, oların yanında hasam hekgeryedim.

- 175 —Ya Muhammet biliyor musun, ne var?
—Yoo,
—Biz niçin Parzan değiliz.

Ben omzumu silkdım.

- Hey Muhammet, ben parzan olmak istiyorum. Gerçek
180 parzan. Aynı senin baban gibi.
—Hey boş kafalı, senden parzan olur mu? Herkesi
parzan yapmıyorlar.
—İşte görürsün!.. Olur muyum, olamazmıyım... Hoş!

- Üstümü, başımı silkeledim ve ganimet bulmuş gibi, se,-
185 vincimi içime sığdıramayıp eve koştum.

* * *

- ...Ogünden sonra nekadar zaman geçtiğini kesin hatırlaya-
mıyorum. Ama bir şey belliydi: Çocukların bana olan yakınlığı
kökünden değişmişti. Beni gördükleri yerde yüzüme gülüm-
semek şöyle dursun, dönüp birdaha selamlaşıyorlardı.
190 Kendilerini, önümde bir garip tutuyorlardı. Onların
bana kıpta ettiklerini biliyordum. Yol bilirliğime bunca
hayran olup, omların yanında epey çalım satıyordum.

Şol günü diysene! Bay, şonda men tas masgara bolupdım.
Her ne...

195 Köprüniñ üstünde guma bulaşıp yatan oğlanlar, meniñ gel-
yanımı görüp, bada-bat yerlerinden turdular-da, gıgırışmaga
başladılar.

—Ey seredin! Muhammet gelyer! Parzanıñ ogli gelyar...

—Tarzanıñ ogli gelyar.

200 —Ey pekge! Tarzan del-de parzan!

—Kim polanda maña neme-ay...

—Şey diysene?! Muhammedin yumrugını dadasıñ gelyen
bolsa, yene bir gaytala-da!

205 Men olarıñ yanına gelenimde, seslerini tapba kesdiler-de,
meniñ yüzüme cüyşerişip başladılar.

—Neme ciñkerişyeniz?! Adam görmedinizmi?! —diyip,
men haybat atdım.

45

Parzanıñ ogli özüñe belli Olarıñ hiç birinden ses çı-
kanokdı.

210 —Ey, Muhammet Sılabıñ aydanları dogrumı?! Atañ dog-
rudanam nemesler bilen urşupmı? —Yarpı gövresini suva

Fakat bir gün ise... Çok büyük, orda neredeyse maskara olmuştum.
Her neyse...

195 Köprünün üstünde toza belenip yatan çocuklar, benim gel
diğimi görünce, derhal yerlerinden kalktılar. Ve yüksek sesle
konuşmaya başladılar.

—Hey bakın, Muhammet geliyor. Parzan'ın oğlu geliyor...

—Tarzan'ın oğlu geliyor.

200 —Hey aptal, Tarzan değil Parzan!

—Kim olduğundan bana ne, ya...

—Hadi, desene! Muhammed'in yumruğunu tadasın gelmişse,
yine bir tekrarlada...!

Ben yanlarına geldiğimde, seslerini hemen kestiler ve
205 yüzüme dikkatle bakmaya başladılar.

—Niye bakıyorsunuz?! Adam görmedinizmi?! diye,
gözdağı verdim.

45

Parzanın oğlu olduğun belliydi. Onların hiç birinden ses
çıkıyordu.

210 —Hey Muhammet, sılab'ın anlattıkları doğrumu? deden,
gerçektende Almanlarla vuruşmuşmu? Yarı gövdesini suya

solup çin arkan yatan Mırat maña yüzlendi.

—Hava urşupdır. Onı maña atamın özi gürrün berdi.

—Be... Onda neme sen atan pagonı yok?

215 —Yeri indi muña neme cogap bercek?! Bir zad-a tapmalı
bar. Yagsa-da şocagaz oğlanın pagonı bar-dov! Men eşsemi
gaşadım. Ahırı.

—O neme için yokmuşın? Bar. Men onı bir gün dakın-
mam. Atam «dakıniber» diydi. Yöne men hakıkı parzan bol-
220 mamson dakınmadım-da.

—Bey, şu gezek-e cıptdın-ov!

Mırat şeyle diydi-de kikirdemeğe başladı.

—Neme kikirden bolya?! Hezir kimin cııdyanını gözünge
görkezerin!

225 Men oña yumrığını görkezdim.

—Görle, bucagızı. Parzanın ogluna-da inanmazlık eden
bolyar-a. Sen kim diysene

—Kiçicik parzanda-da bir pagon bolarmı?

230 Mırat yine kikirdemeğe başladı. Doğrımı aytsam, gati
gaharım geldi, Bövrüne hütüldegeden ikini istemez yalam ede-
yin diydim. Arman, yöne soltuk aga bolaydı. Yogsam-a

sokup tam sırtüstü yatan Murat bana döndü.

—Evet vuruşmuş bunu bana dedem, kendi anlattı.

—Yaa... o halde niye senin dedenin nişanı yok?

215 Haydi şimdi bana ne cevap vereceksin? Birşey bulmalı,
ya. Halbuki şuncacık çocuğun bile nişanı var! Ben, enseme
kaşıldım. Sonunda:

—Aa, niye yokmuş? Var ama ben on bir gün bile takın-
mam. Dedem «Takıniver» dedi. Ama ben gerçek bir Parzan olma-
220 dığımdan takınmadım.

—Bak, bu defa salladın!

Murat, böyle dedi ve kıkırdamaya başladı.

—Niye gülüyorsun?! Şimdi kimin salladığını sana
gösteririm!

225 Ben, ona yumruğumu gösterdim.

—Şunu görüyormusun? Parzanın oğlunada inanmamak
olurmu. Sen kimsin, söylesene.

—Küçücük Parzada da nişan olurmu?

230 Murat gene kıkırdamağa başladı. Doğrusu, oldukça
sinirlenmiştim. Böğrüne öyle bir kütürdetivereyimki ikinciye
gerek kalmasın, dedim. Malesefki Soltuk Ağa geliverdi. Yoksa...

—Ey, bidövletler! Cenceliniz neme? Beydip oturyança-
nız-a yabıları suva yakışır!

Mırat ekizlendi.

235 —Ey, Muhammetdir-den-ay, Parzan diydi tarpan diysi,
yöne çıpdırıp otır.

—Yene neme hokga çıkardınız? Parzanınız neme? —Mı-
rat Soltuk aga düşündürmege başladı. Esli salımdan son
Soltuk aga agzındaki nasını suvuñ yüzüne malçıldadıp goy-
240 berdi-de eñsesini gaşamaga durdı.

—Bey-be... elhepus, bu zatları nireden taslap tapdınız?!

Oglanlar Soltuk aganın bolup oturşına gülüşdiler. Me-
niñ bolsa gülki yadıma düşenokdı. Birden beyle zat yok di-
yeyse, men nederin? Masgara boların-ov! Zıyanı yok. Bir çı-
245 kalga tapılar-la.

—Alla canlarım, bizem-e uruşda bolup görüpdik velin,
parzan diylen zada duşmandık.

Mırat edil Soltuk aganın alkımında sokcarıp oturşı-
na, oña canıgıp düşündiryerdi.

—Hey yaramazlar, bu gürültünüz de ne? Böyle oturma-
cağınıza atları suya götürün!

Murat tekrarladı.

235 —Ya, Muhammet varya... Parzan dedi, tarpan dedi...
Gene sallıyor.

—Yine ne numaralar çeviriyorsunuz? Parzanınız da neymiş? Murat,
Soltuk Ağa'ya anlatmaya başladı. Bir süre sonra
Soltuk Ağa ağzındaki tütününü suyun yüzüne çiğnedi, tükürdü
240 ve ensesini kaşımaya başladı.

—Vay vay, Elhepus, bunları da nerden çıkardınız?

Oğlanlar Soltuk Ağa'nın haline gülüştüler. Benim ise
gülmek aklımın ucundan bile geçmiyordu. Birden böyle bir şey
yok, değiverirse, ben ne yaparım? Maskara olurum ya..! Ziyarı
245 yok. Nasılsa bir çare bulunur.

—Yavrularım, biz savaşı yaşadık ama parzan diye
bir şeyle karşılaşmadık.

Murat tam Soltuk ağa'nın karşında, sokulmuş otururken
ona gayretli, gayretli anlatıyordu.

250 —Soltuk aga, ay, ol... Kiçicik oglancık-da. Parzan, özem naganlı ulı adamlara kömek beryer. Ol yañkı nemisler bile-nem uruşyar.

—He-he-e. Boldı-boldı.

Soltuk aga loh loh edip güldi-de, sakgalını sıpalamaga

46

255 oturdı.

—Hay, siz bar bol-a. Oñ yalcak oğlanlara parzan del-de, partizan diyerdiler. Hava, men oñ yalcak oğlanlara ken düşüpdım. El, valla, batırca oglancıklardı. Yeri onsoñ, sen atañ Memetli aga-da partizan bolupmı Ya’k valla. Şu Memmet-
260 li agamı?! Soltuk aga hezil edip gülyerdi hem-de gayta gayta men yüzüme seredyerdi.

—Ya’k valla. «Düneler düüşdür keytige» diyleni çın-ov. Be bilemzagam-ay.

265 Soltuk aga özbaşına yene bir zatları samırdadı-da yapı-larını alıp athana tarap keytiklep ugradı.

«Be, masgara boldum-ov!» diyip, men oylanyardım. Oğlan-lar indi maña inanmazlar öydüp gorkyardım.

—Hay seniñ parzan bolayşın! Atasınıñ kim bolanı-

- 250 —Soltuk Ağa, ya, bu küçük bir oğlanya.. Hemde
nagantlı büyük adamlara yardım ediyor, Almanlarla
savaşıyor.
—Ha ha haa, tamam tamam

Soltuk Ağa «Loh loh» ederek güldü ve sakalını sıvaz-

46

- 255 lamaya başladı.

- Hay siz çok yaşayın emi. Onun gibi oğlanlara parzan değil
de partizan diyorlardı. Evet ben onun gibi oğlanlarla çok
karşılaştım. E dogrusu, mert çocuklardı. Peki senin deden
Muhammetli Ağa da partizan mı imiş? Yok valla, şu Muhammetli
260 Ağa mı?! Soltuk Ağa hem komik bulup gülüyor hem de dönüp
dönüp yüzüme bakıyordu.
—Yok valla. «Dünyalar düştür, topala» dedikleri kadar varmış.
Ben bilmem yavrum.

- Soltuk Ağa kendi kendine gene birşeyler geveledi ve atları
265 alıp haraya doğru aksayarak gitti.

«Aman maskara oldum!» diye düşünüyordum. Oğlanlar şimdi
bana hiç inanmazlar diye korkuyordum.

—Hay senin parzanını..., Dedesinin kim olduğunu

nam bilenok velin, bu tahda hondan bolan bolyar-a

270 —Ey, tultuk ken mıdırden bolma! Parzan bolmasa partizan eken-de. Tapavudı neme? Menı atam partizan bolupmı, bolupdır.

Bir soıam ken cedelleşdik. Mırat her neıe cedirdese-de, alırı men gepimi görertdim.

275 Şondan iki yıl dagı geıipdi. Men eyyem ikincimi-üçün-ci klasa gatnayırdım. Oılanların arasında abrayım bolsa öıküligine galıpdı. Meniı yalan sözlerim olarıı aıında berk ornaşar bolmaga ıemeli. Yöne bir gezek atam meniı yalan geplerim için govca suvıma degdi.

280 —Bor-bolgusız zatları samahıllap yörmezler! Ayıp bor!

...Men bir gün mekıpeden gaydıp gelenimde, gapımızda üy-şüp duran adamları gördüm.

—Çaganı o yere eltip bolmaz —diyip, biri dillendi.

—Atasıdır, hoşlaşsıı.

285 Men bu yerde nehili vakanıı bolanıına indi düşündim. «Ata,Ataca!» diyip öye okdurıldım. Atam krovadıı üstünde

bile bilmiyor daha, Bu caka satmak içindi değil mi...

270 —Hey, gevşek fazla gevezelik yapma! Parzan değilse, partizanmış işte. Farkı ne? Benim dedem partizan dediysem, partizandır.

Bir süre, edeyce tartıştık. Murat ne kadar dırdır etsed de sonunda ben sözümü geçirdim.

275 Bundan iki yıl kadar geçmişti. Ben çoktan ikinci veya üçüncü sınıfa gidiyordum. Oğlanlar arasındaki itibarım ise eskisi gibiydi. Benim asılsız sözlerim ise onların aklında iyice ya etmiş gibiydi. ama bir defasında, dedem benim yalan sözlerim için iyice azarlamıştı.

280 —Asılsız, astarsız şeyler ileri geri gevelenmez, ayıptır!

...Ben, bir gün okuldan döndüğümde kapımızda toplanmış insanlar gördüm.

—Çocuğum oraya bıçakmaz olmaz! diye konuştu, biri.

—Dedesidir, vedalaşsın.

285 Ben burada neler olduğunu artık anlamıştım.
«Ata, atacan!» diye eve fırladım. Dedem yatağın üs-

edil uka giden yalı süynüp yatırdı. Men onun yüzüne yüzümi
berip ulilim bilen möññürmege başladım.

290 ...Atam ölmeziniñ öñ yanı, derden yana saralıp giden gap-
cıǵı maña govşurmaklarını hayış edipdir. Onuñ içinde
eplem-eplem bolup giden üç bölek kagız bar eken. Men kagız
ların epinini yazıñdırdım-da, onun yüzündeki hatları oka-
makçı boldum. Emma okap bilmedim. Hat bütünley başga elip-
biyde yazılandır.

295 ...Atamdan ayra düşelim beri ken yıl geçdi. Günlerin
birinde şol elipbiye düşyen birine şol hatları okatdım.
Bolyan zatlari diysene! Men-a oganların yanında gomparcak
bolup biderek yalan sözlep yürüpdirin. Atam uruşda hakikat-
danam partizan bolan eken. Ol komandovaniyenin köp tabşı-
300 rıklarını yerine getiripdir. Bu barada şol hatlarda yazılan
eken. Men atamın «Biz sizin yaşınızdakak» diyen sözlerine
indi düşünip galdım.

tünde sanki uyuyormuş gibi uzanmış, yatıyordu. Onun yüzüne yüzümü dayayıp ulu sesle feryedetmeye başladım.

290 ...Dedem, ölmeden önce, terden sanarmış bir kutucuğu bana vermelerini istemiş. Onun içinde kıvrım kıvrım olmuş üç parça kağıt varmış. Kağıtların kıvrımlarını düzelttim ve üstündeki yazıları okumak istedim ama okuyamadım. Yazı tamamın başka bir alfabede yazılmıştı.

295 ...Dedemkem katedeli çok yıl geçti. Günün birinde o alfabeyi bilen birine yazıları okuttum. Neler olmadı ki...! Ben, oğlanların yanında çalım satmak için asılsız yalan sözler söylemişim ama dedem savaşta gerçekten de partizanmış. O, kumandanlığın pekçok emirini yerine
300 getirmiş. Bunlar işte o yazılarda yazıyormuş Ben dedemin «Biz sizin yaşınızdayken» diye başlayan sözlerini şimdi anlamışım.

1 Ol maña kakamdan miras galan yeke-tek yadıgerlik. Onı
 men yörite gutucıkda saklayarın. Ol gutucıgıñ içinde ondan
 başga-da bir hatcagazam bar. Uzak yurtdan savgat bilen ibe-
 rilen men gaytalap gaytalap okayarın. Uzak yurtdakı
 5 dostlarım maña yazan hatında mehriban kakamın mazarının
 degre-daşına gül ekendiklerini yazayarlar. Ol güllere vagtlı-
 -vagtında gözegçilik edyendiklerini hem aydyarlar. Men öz
 dostlarım guvanyan. Gör, kakamın neçe perzendi bar.

—Men dostlarımın hatını yene-de elime alıp okamaga baş-
 10 layan. Ol hatı okadığımça, meniñ öñümde mehriban kakamın
 nurana keşbi ör boyuna galyar. Kakam bilen geçiren süyci
 yıllarım-növşen çagalıgım, hol el’etmez alışdan maña el
 bulap duran yalı bolup görünyar.

...Öñem bir otuz-kırk öylı kiçicek obamız şol yıl ha-
 15 sam boşap galdı. Erkek adamları her gün diyen yalı furgona
 mündürüp niredir bir yerik alıp gidyerdiler. Oların nire
 ekidilyenini biz bilmeyerdik. Yöne oların nire-de bolsa,
 onlı yere ekidilmeyendiklerini anyardık. Sebebi ayallar, yan-
 yoldaşları furgona mündiği ses edip aglaşıp başlayardılar.
 20 Garrılar bolsa olara gövünlik... beryardiler.

Ahırı bir gün şol furgon biziñ gapımızda-da saklandı.

1 O, bana babamdan miras kalan biricik hatıra. Onu
ben ,özel bir kutuda saklıyorum. O kutunun içinde ondan
başka bir bir mektup var. Uzak memleketten hediye ile gön-
derilen mektubu tekrar - tekrar okuyorum. Memleketteki
5 dostlarım, bana yazdıkları mektupta sevgili babamın mezarının
dört yanına gül ettiklerini yazıyorlar. O gülleri vaktince
gözettilerini anlatıyorlar. Ben, dostlarımla
gurur duyuyorum. Gör, babamın nasıl evladı var!

10 Dostlarımla mektubunu , yine elime alıp okumağa baş-
lıyorum. O mektubu okudukça önümde sevgili babamın
nurlu yüzü canlanıyor. Babamla geçen tatlı
senelerim, aydınlık çocukluğum, el ulaşmaz uzaklardan bana el
verip durur gibi görünüyor.

15 ...Evveliden bir otuz kırk haneli küçücük köyümüz, o yıl
boşalıverdi. Erkekleri neredeyse hergün furgona
bindirip nerededir, bir yere alıp gidiyorlardı. Onların nereye
götürüldüklerini biz bilmiyorduk. Fakat onların her nere ise
iyi bir yere götürüldüklerini anlıyorduk. Çünkü kadınlar, yan-
yoldaları furgona bindiğinde sesini salıp ağlaşmaya başlıyorlardı.
20 Yaşlı kadınlar ise onlara teselli veriyorlardı.

Sonunda birgün o furgon bizim kapımızda da durdu.

Onı hemmeden öñ ecem gördi. O yaka yırtıp aglamaga baş-
ladı. Sonñam özünü kakamın gucagina okladı-da bar sesi
bilen «goybermen, goybermen» diyip, gıgırdı. Men anık-tarık
25 boldum. Sonra bolsa ecemin agısına çıdap bilmen aglamaga
başladım. Kakam ecem ikimizi gucagina gısdı. Ol ecemi
köşeşdircek bolup:

—Hanı, Altıncemal, bes etsene! Hanı kallenı galdır!
Tövereginw bir göz ayla! Gıdyen yeke meñ del ahır! —diydi.

48

30 Emma ecem köşeşip bilenokdı. Men kakamın boynundan
gucakladım-da:

—Kaka, sen nire gitcek? —diyip soradım. Kakam özünün
mehnet elleri bilen Kellemi sıpaldı-da:

—Biraz vagtlık oglum! Bir-iki günlük şehere işe gid-
35 yan! —diydi.

—Onda neme üçün ecem aglayar?

Kakam cogap bermedi. Ol uludan demini aldı-da dımdı.
Gövnüme bolmasa olam biziñ bilen inha-ınha aglabercek
yalıdı. Emma edil şol vagt furgonçının sesi eşidildi. Ka-
40 kam tayyar edilip goyulan zatlarını alışdırıp, bizi guca-
gina gısdı-da çıkıp gitdi.

Kakam alıp giden furgonçı ertir irden gaydıp geldi.

Onu herkesten önce anam gördü, yaka yırtıp ağlamaya başladı. Sonrakendini babamın kucağına attı, tüm sesi ile «bırakmam, bırakmam» diye bağırdı. Ben aşakındım. 25 Sonra ise anamın ağlayışına dayanamayıp ben de ağlamaya başladım. Babam anam ve beni kucakladı. Anamı sakinleştirecek olup:

Hadi, Altıncemal, yeter artık! Hadi başını kaldır!
Etrafına bir göz at! Gidem bir ben değilim ya...dedi

48

30 Ama anam sakinleşmiyordu. Ben babamın boynuna sarıldım ve...

—Baba, sen nereye gideceksin? diye sordum. Babam iri elleri ile başımı okşadı da...

—Bir süre, oğlum..! Bir iki günlük şehire. İş için gidiyorum. dedi 35

—O halde, niçin anam ağlıyor?

Babam cevap vermedi. Büyük bir nefes aldı ve sustu. Sanki o, bizimle işte hemen ağlayı verecek gibiydi. Ama tam o zaman furgoncunun sesi işitildi. Babam 40 hazırlandı konulan eşyaların alıp, bizi kucakladı ve çıkıp gitti.

Babamı alıp giden furgoncu, sabah erkenden geri geldi.

Men onun yanına...ılgadım.

—Hallı aga hanı kakam?! Ol gelmedimi?

45 Hallı aga yapıları ayırışdırıp durşuna, kellesinem gal-
dırman cogap berdi.

—Geler oglum! Geler! Enşalla bahım geler! Oların en-
tek işleri ken. Tüketdikleri...Hanı, bar yapıları suva yakıp
gel!

50 Men yabıları suva ekitdim. Emma yol boyu pikirem kakam
boldı. Onuñ nahili işe gidenini bilesim gelyerdi. Ol mun-
dan önlerem şehere «işim bar» diyip gidyerdi...ahırın!
Yöne ecem aglanokdı-la...Yabıları suva yakıp gaydışınımam
bar küyüm. Şol boldı. Yöne men munı kimden sorap bilsem-
55 kem? Ecemdenmi ya-da Hallı agadan? Her niçik-de bolsa
Hallı agadan soramagı yüregime düvdüm. Yabıları turgonıñ
tigrlerine dañışdırdım. Yıglıp goyulan yoruncadan fur-
gonun içine bir gucak dökdüm-de Hallı aganın yanına bar-
dım. Habarımı aytdım. Hallı aga bolsa:

60 Sen yakak oğlanın iş-pişe bilen hilesi bolmaz! Oyu-
nuñuzı oynabirler! —diyip gödek cogap berdi. Göni öymü-
ze gaytdım. Cayımızñ gapısına yetenimde, bir topar ayalın
ala-goh edip oturanını eşitdim. Men daş işikde saklan-

Ben onun yanına koştum.

—Hallı Ağa, hani babam? O gelmedimi?

45 Hallı Ağa, atları çıkarırken, başını kaldırmadan cevap verdi.

—Gelir oğlum, gelir! inşa'allah gelir! Onların şimdi işleri çok. Bitirdiklerinde... Hadi, şu atlara su ver, gel!

50 Atları suya götürdüm ama yol boyu tek düşüncem babamdı. Onun nasıl bir işe gittiğini bilmek istiyordum. O bundan önceleri de şehire «işim var» diye giderdi. Aina anam ağlamıyordu. Atları suya götürüp dönüşümde, yegane düşüncem bu oldu ama ben bunu kimden sora
55 bilirim? Anamdan mı, yoksa Hallı Ağa'dan mı? Her ne olursa olsun Hallı Ağa'dan sormayı kalbime koydum. Atları furgonun tekerlerine bağladım. Yığılmış olan yoncadan furgonun içine bir kucak döktüm ve Hallı Ağa'nın yanına vardım diyeceklerimi dedim. Hallı Ağa ise:

60 Senin kadar çocuğun işinde hilesi olmaz! Oyununuzu oynayın! diye kaba cevap verdi. Doğru evimize döndüm. Evimizin kapısına vardığımda, bir alay kadının gürültü etmekte olduğunu işittim. Dış kapıda saklan-

65 dım. Olar haysı-da bolsa, bir yerde bolan uruş hakda gürrün edyerdiler. Olar onı neletleyerdiler. Dillerinden Hudayı-da düşürenokdılar. Men öye girdim. Ayallar meni gören bat-larına seslerini tapba kesdiler. Men ecemin gucagina doldum-da:

70 —Ece, o nehili uruş? Kim urşupdır? —diyip soradım. Ecem cogap bermedi.

—Ece aydaysana! Kim urşupdır? —diyip men onı çe-keledim. Ecem maňa cogap bercek yalı etdi-de, geplep bil-medi, Onsonam ol meni edil biri elinden alıp gidaycek yalı edip, şeyle bir gucakladı, velin tas gapırgalarım ovra-75 nıpdı. Sonra meniň yüz-gözümnden taylı gezek ogşaşdırdı-da sessiz aglamaga başladı. Onuň gözünden akyan yaş düvmeleri

49

meniň sırlıgı kelleme damıp başladı. Oturan ayallaram munı görüp hapa boldular. Sonra olan eceme «Alla bardır Altıncemal, beydip oturma!» diyip gövünlik berip dagadı-80 lar.

Ayallar gidenson man yene-de ecemin yüregine düşüp baş-ladım. Ahırı ecem maňa barını düşündirdi. Kakamın nire gidendigini, neme üçin gidendigini aydıp berdi.

85 ...Kakam gideli beri ep-esli vagt geçipdi. Eyyem orak dövri geldi. Men her gün turan badıma ulı yola çıkyardım-da, «Kaka, sen haçan gelecek? Kim biziň oragımızı orup berer? Kaka...» diyip seslenerdim. Sonra bolsa öye ılgayardım-da

dım. Onlar, herne ise, bir yerdeki çatışma hakkın-
65 da konuşuyorlar ve onu lanetliyorlardı. Dillerinden de Allah'ı
düşürmüyorlardı. Ben eve girdim. Kadınlar beni gördüklerin de
seslerini birden kestiler. Ben anamın kucağına
atladım ve:

— Ana, nasıl bir savaş? kim savaşmış? diye sordum.
70 Anam cevap vermedi.

—Ana söylesene, kim savaşmış? diye, onu çe-
keledim. anam bana cevap verecek gibi etti ve, konuşa-
madı. Sonra sanki beni, biri elinden alıp gidecekmiş gibi,
öyle bir kucakladım...Hatta neredeyse kaburgalarım dağıl-
75 mıştı sonra benim yüzümü, gözümü defalarca okşadı; ses-
sizce ağlamaya başladı. Gözünden akan yaş damlaları

49

benim kazınmış kafama damlamaya başladı. Oturan kadınlar
bunu görünce dertlendiler. Sonra anneme «Allah büyüktür
Altın cemal böyle yapma!» diye teserli edip daldı-
80 lar.

Kadınlar gittikten sonra tekrar anamı bezdirmeye baş-
ladı. Sonunda annem, bana herşeyi anlattı. Babamın nereye
gittiğini, niçin gittiğini saydı, döktü.

...Babam gideli beri bir hayli zaman geçmişti. Hasat mevsimi
85 çoktan geldi. Hergün kalktığımda ana yola çıkıyor,
«Baba, ne zaman geleceksin? Kim, bizim ekinimizi biçer?
Baba... » diye seslenirdim. Sonra ise, eve koşardım ve annemi çekiştirmeye

ecemi çekelep başlayardım.

—Ece, aytsana kakam haçan geler?

90 Ecem bolsa kakamdan gelen hatları görkezip, «Inha tiz barcak» diyipdir —diyip meni köşeşdiriyerdi.

Günler biri birinin ızına sepleşip geçip baryardı. Men her gün kakama garaşyardım. Emma kakam gelmeyerdi. Obada bolsa orak başlanıpdı. Bugdayımızı ecemiň özi oryardı.
95 Menem kömekleşyerdim. Kete bolsa Hallı aga dövük dövüş-yerdim. Gövnüme bolmasa indi öňküler yalı deldi. Bir hili yüregim düşüşipdi. Kakamı ken yatlap eceme-de azar berip duramokdım. Kakakamdan bolsa kete hat gelyerdi. Ol hatında: «Inha uruş gutarar. Men derrev yanıñıza gaydıp baranın»
100 diyip yazyardı. Ol uruş diyilyen nerehan bolsa gutar yerde gutarmadı. Men eyyem ikinci klasa gatnap başladım. Mekdep biziň öyümüzden gatı daş deldi.

Bir gün mekdebe baryarkam yolda bolan vaka hiç vagt meniň yadımdan çıkmaz! Meniň yigrimi-otuz edim öñümden baryan
105 oğlanlar «Soldat, soldat gelyer. Kakam gelyer!» diyşip, birden gıgırıp başladılar. Men göz’etim aralıkdan gelyan esgeri gören badıma «Kaka» diyip, oňa garşı ılgap başladım. Men utandım. Utancımdan netcegimi bilmen ızıma övrüldüm. Bir seretsem esgere bakan bütün oba süüşüp gelyerdi.
110

başlardım.

— Anne söylesene, babam ne zaman gelir?

90 Annem ise babamdan gelen mektupları gösterip, işte«Tez varacağım» demiş, diye beni avuturdu.

Günler bir biri ardına eklenip geçiyordu. Ben hergün babamı gözlüyordum. Ama babam gelmiyordu. Köyde ise hasata başlanmıştı. Buğdayımızı annem kedisi biçiyordu. 95 Bense yardım ediyordum. zaman ise, Hallı Ağa ile kavga ediyordum. Sanki şimdi öncekiler gibi değildi. Artık usanmıştım Babamı sık sık hatırlayıp annemi de üzmüyordum. Babamdan ise zaman zaman mektup geliyordu. Mektubunda «İşte savaş bitiyor. Hemen yanınıza dönerim» diye 100 yazıyordu. O, savaş denilen herneyse bir türlü bitmiyordu. Daha sonra ikinci sınıfa başladım. Okul, evimizden çok uzak değildi.

Bir gün, okula giderken yoldan geçen bir hadise, hiçbir zaman atırından çıkmaz. Yirmi otuz adım önümde giden 105 çocuklar «Asker, asker geliyor, babam geliyor!» diyerek birden bağırmaya başladılar. Baktığım yerden gelen askeri gördüğümde «baba» diye ona karşı koşmaya başladım. Utandım... Utancımdan ne yapacağımı bilemeden yoluma geri döndüm. Bir de ne göreyim; bütün köy yürüyüp 110 geliyordu.

- Ol esger Sapaşın kakası Amanna aga bolup çıkdı. Ol
 bir ayagından ağır yaralanıp ir goyberilen ekeni. Amanna
 agadan soňam obamızın adamlarından birlen-ikilen gaydıp
 gelenleri boldı. Emma olaram Amanna aga yalı mayıpdı.
 115 Yöne men kakam velin gelmeyerdi. Men gatı kemsinyerdim.
 Sebebi kakası gelen oganlar bir gün kakasının yıldızını,
 bir gün poganını dakınan bolyardılar. Gücenleyerdiler.
 Görmezmediksiren bolyardılar. Kete meniñ kemsinmekden yaňa
 agım tutyardı. Emma men aglamokdım. Sebebi indi men ece-
 120 miñ aydışı yalı ulı adamdım. Kakamın gelcekdigine bolsa
 berk inanyardım. Şonda ol garagol oganlar hökman
 haklaşacokdığını bilyerdim.

Bir gün men öyde kitaplarım güymenip otırdım. Birden

50

- gapımızda duran poçtal'ona gözüm düşdi. Ol «oğlum, kaka-
 125 dan hat bar» diyip, hatı maňa uzatdı-da, çıkıp gitdi. Men
 hatı alıp ecemiñ yanına enđim.

- «Ak altını» peliñ içinden ayak yalaňaç ılgap barşıma
 men «ece, kakamdan hat geldi» diyip zovladyardım. Meniñ
 eşiden badına peliñ anrı başında işlep yören ecem
 130 maňa garşı pkdurıldı. Ol meniñ yanıma geldi-de elimden
 hatı garbap aldı. Hasır-husur açışdırdı. Okamaga başladı.

Birdenem...birdenem ecemiñ yüzi boz-yaz boldı. Ruhi
 öçdi. Gözleri garañkırayan yalı bolup göründi. Hat bolsa

Askerin, Sapar'ın babası Amanna Ağa olduğu ortaya çıktı.

Bir ayağından ağır yaralanıp erken bırakılmış. Amanna Ağa-
dan sonra köyümüzün erkeklerinden birer ikişer dönen-
ler oldu. Ama onlarda Amanna Ağa gibi maluldü.

- 115 fakat babam bir türlü gelmiyordu. Ben, çok kendimi çok aşağılanmış
hissediyordum. Çünkü babası gelen oğlanlar, bir gün babasının yıldızı-
nı, bir gün pogonunu takınıyorlar, sataşıyorlar,
görgüsüzlük ediyorlardı. Bazan aşağılanmaktan neredeyse
ağlayasım geliyordu ama ağlamıyordum. Çünkü şimdi ben anne-
120 min dediğı gibi büyük adamdım. Babamın geleceğini ise
kesinlikle inanıyordum. Bu yüzden o şımarık oğlanlarla muhakkak
hesaplaşacağımı biliyordum.

Birgün, evde kitaplarımla oyalanıp otururdum. Birden

50

- 125 kapımıza gelen postacıyı fark ettim . O «Oğlum, baban-
dan mektup var.» dedi ve mektubu bana uzattı, çıkıp gitti.
Mektubu alıp annemin yanına indim.

«Pamuklu» arsadan yalınayak koşarken

«Anne , babamdan mektup geldi» diye bar bar bağıırıyordum.

- 130 Beni duyduğunda bahçenin öte yanında ev işigören annem
bana doğru atıldı. Benim yanıma geldi ve elimden
mektubu kaparcasına aldı. Aceleyle açtı, okumaya başladı.

Gittikce.. gittikce annemin yüzü kızardı, bozardı. Yüzü-
nün rengi kaçtı. Gözleri kararmış gibi göründü; mektup

elinden kaçdı. Men hatı bada-bat yerden göterdim-de onı okacak boldum. ol hat rus dilinde ekeni.

...Uruş gutardı. O bamızdan gidenlerin kimsi gaydıp geldi kimsi bolsa gelmedi. Men bolsa eyyem beşince gatnap yürüdüm. Öy işleriniñem barını men edyerdim. Ecemin bolsa şol günden soñ birhili yaravlığınıñ ugrıyokdı. Ol soñda-da kolhoz işine gatnan bolyardı.

Soñkı sapakda biziñ barımızı bir klas yıgnadılar. Yıgnok başlandı. İki bilen direktorımız gürlep başladı. Soñra ol rayon harbi komissoryatdan vekile söz berdi. Vekil gürlep bolandanson bolsa uzak yurtdan maña iberilen küti bukcanı hem-de gutucıgı govşurdı.

Yıgnak gutardı. Biz ulı vagır bolup yola çıktı. Oğlanlar meniñ daşımı aldı. Men gutucıgı açdım. Onuñ içinden reñki gözüñi gamaşdırıp duran Gızıl Yıldız çıkdı. Bu kakamın uruşda görkezen edermenliğine berilen sılagı. Men yıldızı döşüme dakdım. Oğlanlar yıldızıma buysanç bilen seredişip başladılar. Yıldızım bolsa şeyle bir yalkım salyardı velin, hatda bütün obamıza şonun yalkımı şöhlendirip duran yalı bolup görünyardı.

...Çagalık yıllarım bir mahal geçenem bolsa, kakamdan yeke-tek miras galan Gızıl Yıldız men gözümin göreci yalı saklayarın. Men onı elime alıp, günde bir gezek sınlayarın. Ol henizem edil öñküsi yalı yalkım atyar.

elinden uçtu mektubu derhal yerinden aldım, okumak istedim; Rusça yazılmıştı.

135 ...Savaş bitti köyümüzden gidenlerin kimi geri döndü kimi ise dönmedi. Ben ise çoktan beşinci sınıfa başlamıştım ev işlerinin hepsini ben yapıyordum. annemin ise o günden sonra bir türlü sağlığının düzeni yoktu. O
140 halde işlerinden kalmıyordu.

Son derste hepimizi bir sınıfa topladılar toplantı başladı. Önce direktörümüz konuşmaya başladı. Sonra rayonun askeri komiserliği temsilcisine söz verdi. Vekilde konuştuktan sonra uzaklardan
145 bana gönderilen kalın bir bohçayı ve de bir kutuyu verdi.

Toplantı bitti. Biz büyük bir gururla yola çıktık. Çocuklar etrafımı aldı, Kutuyu açtım içinden, rengi göz kamaştıran kıızıl yıldız çıktı. Bu babamın savaşta gösterdiği kahramanlığına verilen nişanıydı.
150 Yıldızı göğsüme taktım. Çocuklar yıldızına gıptayla bakmaya başladılar. Yıldızım ise öyle bir ışık yayıyordu ki; bütün köyümüzü onun ışığı aydınlatıyormuş gibi görünüyordu.

...Çocukluk yıllarım, bir kez geçmiş olsada, babamın
155 biricik mirası olan kıızıl yıldızı gözümün bebeği gibi saklıyorum; elime alıp günde bir kez kontrol ediyorum. Ve hala sanki ilk günki gibi ışık saçıyor.

1 Gülcan indi bir hepden beri daşarık oynamaga gidenokdı.
ol öyde kitaplarına, gurcaklarına güymenip otırdı. Ece-
siniñ:

5 —Gızım neme daşarık oynamaga gidenok?- diyen
sovalına- da:

—Oynasım gelenok- diyip, sovuk- sala cagap beryerdi.

—Öy işlerini bireyyem yazıp gutardıñ! Bar birselem
oyna. Daşarıñ hovasınıñ oñatlıgına bir seret!- diyip,
ecesi bu günem gızına yatladı. Gülcanıñ bir hepde öñem,
10 garanıkı düşyençe öye yıgnanmayanı yadına düşende bolsa:

—Gızım sen yarav del bolayma?- diyip onun yanına
geldi- de, mañlayını ellep gördi.

—Yog men sag, ece- diyip, Gülcan pervaysız aytdı.

—Onda neme üçin daşarık çıkasıñ gelenok?

15 —Yeke özüm!

—O neme üçin yeke özün? Hanı coralarıñ? Nergiz, lena?

—Olar men bilen oynanokalar- diyip, Gülcan diysen
lapıkeç aytdı. Ecesi gızınıñ cogabına has- da geñ galdı.

—Neme üçin oynanoklar? Neme sen olarıñ gövnüne deg-
20 diñmi?

—Yok- diyip, Gülcan çürt- kesik garşı çıkdı.-Olar
meniñ gövnüne degdiler.

—Olar nedip sen gövnüñe degdiler? Neme diydiler?

—Gedem köpilmiş diydiler.

25 —Belki seniñ özün öñürti bir zat diyensiñ?!

1 Gülcan bir haftadır, dışarı oynamaya gitmiyordum.
O, evde kitaplarla, bebekleriyle oyalanıp oturuyordu. Anne-
sinin:

—Kızım niye dışarı oynamaya gitmiyorsun? diye
5 sorduğunda da:

—Oynayasım gelmiyor, diye baştan savma cevap veriyordu.

—Ev işlerini çoktan yapıp bitirdin. Var biraz
oyna. Dışarıda havanın güzelliğine bir bak! diye annesi
bugün kızına hatırlattı. Gülcan'ın bir hafta önce
10 karanlık basana dek eve gelmediği hatıranı geldiğinde ise:

—Kızım sen hasta olmayasın? -dip yanına geldi
ve anlını yokladı

—Yok ben iyiyim anne, diye umursamazca konuştu.

—O halde niçin dışarı çıkasın gelmiyor?

15 —Bir tek kendim..!

—Peki niçin sadece kendinsin? Hani arkadaşların, Nergiz, Lena?

—Onlar benimle oynamıyorlar, diye Gülcan
ağlamaklı söyledi. Annesi, kızının cevabına çok şaşırdı.

—Niçin oynamıyorlar? Sen onların kalbini mi
20 kırdın?

—Yok, diye Gülcan kesinlikle karşı çıktı. Onlar
benim kalbimi kırdılar.

—Onlar ne etti de senin kalbini kırdılar? Ne dediler?

—Küstah köpilmiş dediler.

25 —Belki sen daha önce birşey dedin?

—Men olara hiç zadam diyemok!- diyip, Gülcan mönsüredi. Ecesi kızının sözlerine inanmazlık edip:

—Diymek, olar- a erbet, a sen govı. Şeylemi?- diyip.

—Bilenok!- diyip, Gülcan yuvaşça pışırdadı.-

Bar zada Lena güneker Yogsam Nergiz meniñ bilen oynacadam- la...«On bilen oynamañ» bar gızları meniñ gar-

52

şıma goyanam şol! Onuñ Nergiz bilen yeke özi oynası gelyer. Menin yük görýerler- diyep, Gülcan yene öñki sözleriniñ üsütne goşdı.

35 —Şu vagta çenli yük bolman, bu günki gün sen olara yük bolaydınmy? Yok, gızım, seniñ munıñdan bahana bolmaz Hanı göniñden gel! Güne seniñ özünñdedir.

Gülcan hiç zat diyman başını yaykadı.

40 —Beyle bolsa, men ınha Nergiz bilenem, Lena bilenem gürleşer göreýerin. Günekeriñ kimdiginem bilerin.

—Ece, gitme! Gerek bolsa men öüzüm yaraşarın.- Gülcan ecesine gısmılcıradı. Sonra bolsa:

—Men yaraşasım gelenok. Olar erbet- diyip nezirgedi.

45 —Gülcan sözleri ecesine coralarınıñ üstüne ibermecek bolup aydyardı. Ecesi olarıñ üstüne gideyse, köp zadıñ üstüniñ açılmağı mümkindi. Hakikatda bolsa, Gülcanıñ coraları, onda- da Nergiz bilen yaraşası gelyerdi. Öyde yeke oturmak halıs onuñ yüregine düşüpdi. Yöne Nergiziñ yanına onuñ özi öñürti barası gelenokdı. Onı üstüne getircek bol-

50 yardı. Gülcanı gedemlik duygusı horlayardı. Özünüñ şadıyan-

—Ben onlara hiç birşey demedim, diye kendinden emin davrandı. annesi kızının dediklerine inanmazca:

—Demek onlar kötü sen iyi ha! Öyle mi? dedi.

—Biliyorum, diye sessizce fısıldadı:- Tamamiyle
30 lena suçlu. Yoksa Nergiz, benimle oynayacak-
tı da...«Onunla oynamayın» diyerek tüm kızları, bena düş-

52

man eden, o! O. Nergiz'le yalnız başına oynamak istiyor.
Beni yük görüyorlar, diyerek Gülcan önceki sözlerini
doğruladı.

35 —Bu zamana kadar yük olmadın, bugün onlara yük mü
oldun? Hayır kızım, senin bu dediklerinden bahane olmaz. Hani,
doğrusundan haber ver. Suç senin kendinde

Gülcan birşey demeden başını salladı.

—Öyle olsa ben, işte Nergiz'le, Lena'yla
40 konuşur görüşürüm. Suçlunun kim olduğunu anlarım.

—Anne gitme! Gerekirse ben, kendim barışıırım. Gülcan
annesine sokuldu. Sonra ise:

—Benim barışasım gelmiyor. Onlar kötü, diye nazlandı.

—Gülcan bu sözleri, annesine kız arkadaşlarının üzerine yolla-
45 mamak için söylüyordu. Annesi onların yanına giderse, çok şeyin
üstünün açılması mümkündü. Gerçekten ise Gülcan arkadaşların-
dan da sadece Nergiz'le barışmak istiyordu. Evde tek başına
oturmak onu tamamen bezdirmişti. Ama Nergiz'in yanına
önce kendi gitmek istemiyordu. Onu kendine getirecekti.
50 Gülcanın içini gurur duygusu yakıyordu. Kendi mutlu-

lıgına, sadalığına garamazdan, Nergizem onun yanına geleye-
nokdı. Onssonam... Gülcan ecesinin yüzüne köp manılı se-
rettdi. Ol ecesine bir zatlar aytmakçı boldı. Yöne aydıp
bilmedi- de, eyvana ılgadı...

55 Eyvanın pencireleri açıkdı. Daşarının hovası diysen
mılayımdı. Garañkı gatlaşıpdı. Köçedaki cıralardan düş-
yen yüpek şöhle bütün kvartalı yaltıldıp dur. Oyun meydan-
çasına dökülen çegenin üstünde, hiññildiklerin yanında ça-
galar ulı goh bolşup yördüler. Ulı gohun içinden Gülcan
60 öz corasının sesine açık eşıdyerdi. Onun şadıyan sesini
eşitdigiçe, yüreginin gürsüldisi artıyardı.

Daşarda çağaların gohı yatışanson, köp salım geçmenke,
gapıdaki cançagazın sesi gurcaklarına güymenip oturan
Gülcanı tısgındırdı. Gülcanın ecesi kuhnyadan çıkdı- da,
65 gapını açdı. Gapının agzında duran gızcagaz bilen salam-
laşdı- da, Gülcanın ecesine bir hatcagazı govşurıp:

—Gülcana berin!- diydi- de, basgançaklar bilen aşak
ılgadı. Gülcanın ecesi gapını yaptı- da, otaga girdi. Ol
hatı gızına govşurıp durşuna:
70 —Bu neme «gara nışanmı?»¹ - diyip gülümsiredi.

¹ İñlis yazıcısı L. Stivensonın «Hazınalar adasındaki» deniz ga-
rakçıların ul'timatımı göz öñünde tutulyar.

luğuna, sadeliğine bakmadan... Nergiz onun yanına gelmiyordu. Ondan sonra... Gülcan annesinin yüzüne çok manalı baktı Annesine birşeyler söylemek istedi. Fakat söyleyemedi ve eyvana koştu.

55 Eyvanın pencereleri açıktı. Dışarının havası desen ılımnandı, karanlık bastırmıştı. Sokaktaki lambalardan yayılan ipek şuleler bütün mahalleyi aydınlatıyordu. Oyun alanına dökülen kumun üstünde, salıncakların yanında çocuklar büyük gürültü yapıyorlardı. Uğultununiçinden Gülcan
60 kendi arkadaşının sesini açıkca işitiyordu. Onun neşeli sesini işitdikçe yüreğinin çarpıntısı artıyordu.

Dışarda çocukların gürültüsü yatışınca çok zaman geçmeden kapı zilinin sesi bebekleri ile oynayan Gülcanı ürpertti. Gülcan'ın annesi mutfaktan çıktı,
65 kapıyı açtı. Kapının önünde duran kızcağız ile selamlaştı ve kız, Gülcan'ın annesine bir pusulayı ulaştırıp.

—Gülcan'a verin! dedi ve basamaklardan aşağı koştu. Gülcan'ın annesi kapıyı örttü, odaya girdi. O pusulayı kızına verirken:
70 —Bu da nesi «kara nişan mı?»¹ diye gülümsedi.

¹ İngiliz yazarı L. Stevenson, «Hazine adası»ndaki korsanların ultimatomu göz önünde tutuluyor.

Gülcan hatı açırdırıp oturışına, göye hiç zattan habarsız yalı möhsüredi:

—Bilemok!

Gülcan bu hata garaşyardı. Ol onı yaraşığa çağırış ha-

53

75 tıdır öydıyrdı. Emma Gülcanın garaşonı çıkmadı. Bu hat bar zatta Gülcanı ayıplayardı. Hatı okap, Gülcanın yüzü-

nin üytgenligini gören ecesi, onun gabadında, divanın üstünde oturdı- da gızına sorag berdi.

—Ol hatı kim yazıptır? Onda neme yazılıpdr?

80 Gülcan hatı öñküsi yalı epleşdirdi.

—Hiç zat...- diyip, gümmi- sümme etdi. Yüzi bolsa boz-yazdı. Ecesi yene soradı.

—Kim yazıpdır?- diyyen.

—Nergiz...- diyip, Gülcan bir hili hovsala düşdi.

85 —Hanı oka!- diyip, ecesi talap etdi. Gülcan hatı okamacak bolup şunca can etse- de bolmadı. Ecesi onı gününe goymadı. Gülcan heticiklep, hatı okap başladı. Hatda ine, şeyle sözleri bardı. «Gülcan sen meni biderek yere masgaralap, klasımızdaki oğlanlara ve gızlara hat yazmagını bes
90 et! Eger bes etmesen, onda men goydıp senin yüzünü görmerin Gedemligine goy! Kepbilmişsireme!» Gülcan hatın şu yerine yetende segindi.

Gülcan pusulayı hızla açarken, sanki hiç birşeyden habersiz gibi bilmezlendi.

—Bilmiyorum!

Gülcan bu pusulaya bakıyordu. Onu barışmaya çağırma

53

75 yazısıdır sanıyordu. Ama Gülcan'ın umduğu çıkmadı. Bu pusula tamamen Gülcanı suçluyordu. Yazıyı okuyunca Gülcan'ın yüzünün değiştiğini gören annesi, onun karşısında divanın üstüne oturdu ve kızına sordu:

—Bu pusulayı kim yazmış, ne yazılmış?

80 Gülcan pusulayı önceki gibi katladı.

—Hiç bir şey... diye geveledi. Yüzü ise kızıl bozuldu.

Annesi yine sordu.

—Kim yazmış? Dediğinde,

—Nergiz... diyen Gülcanı garip bir telaş aldı.

85 —Hadi oku! Diye Annesi istedi. Gülcan yazıyı okumamak için bunca uğraşa da, olmadı. Annesi onu isteğinde bırakmadı. Gülcan.... erek yazıyı okumaya başladı. Pusulada işte böyle sözler vardı. «Gülcan, sen beni boş yere maskara ettin. Sınıfımızdaki oğlanlara ve kızlara pusula yazmayı kes! Eğer, kesmezsen, o zaman bende dönüp yüzüne bakmam. Gururunu bırak, ukalalık taslama!» Gülcan, yazının bu kısmına geldiğinde duraksadı.

—İzını oka! —diyip, ecesi dözümli oydanson-ol kın-
lık bilen hatın ızını okamagını dovam etdi.

95 «Eger sen şu bolşundan el çekmesen, senin yalan-yaşırık
taslap tapan zatlarını bütün klasımızın öninde aydarın.
Senin paş ederin! Entek köne coran Nergiz».

Gülcanın ecesi hatı mazmunını dinlep, sıçrap yerinden
turdy. Ol hatı gızının elinden gapbap aldı-da ondaki ta-
100 raşksız harplar bilen yazılan setirleri bir demde okap
çıkdi.

Gülcan ecesinin gaharının gelenini duydu. «İndi onu
saklap bolmasa gerek» diyip oylandı.

Gülcanın pikir edişi yalı, ecesi daşkı gapa yöneldi.
105 Onyança-da gapının canı cıñırdadı. Gülcanın kakası iş-
den geldi. Ol atagdakılarnı yüzüne seretdi.

—Size neme boldı?

—Neme bolanına gızından şora!—diyip gülcanın ece-
sı gaharlı aytdı.

110 —Diymek, onda divardaki yazgını siz eyyem okapsınız—da?

—Gerisini oku! diye annesi, kendinden emin konuşunca, zorlukla pusulanın gerisini okumaya devam etti.

95 «Eğer sen, bundan vazgeçmezsen, senin yalan yanlış
tasarlayıp bulduğun şeyleri, bütün sınıfın önünde söylerim.
Seni ele veririm!—şimdilik—eski arkadaşın Nergiz.»

Gülcan'ın annesi pusulanın içindekileri dinleyince sıçrayarak yerinden
kalktı. O yazıyı, kızının elinden kaparcasına aldı ve bozuk
100 harflerle yazılmış satırları bir solukta okuyup
çıktı.

Gülcan annesinin sinirlendiğini hissetti. «Şimdi onu
elinde tutmasa bari» diye düşündü.

Gülcan'ın düşündüğü gibi, annesi dış kapıya yöneldi.
105 O zamana kadar da kapının zili çaldı. Gülcan'ın babası
işten geldi. O, odadakilerin yüzüne baktı.

—Size ne oldu?

—Ne olduğunu kızından sor! Gülcan'ın annesi
sinirli söylendi.

110 —Demek o zaman dışardaki yazıyı siz, çoktan okumuşsunuz, ha!?

—Nirede ol yazgı?—Diyip, Gülcanın ecesi daşarık
ılgadı. Ol cayın üçüncü gatı bilen ikinci gatının ara-
sındaki insizce koridorda, divarın yüzüne ulı harplar bi-
len yazılan hatları görüp segindi. Divarın yüzündeki yazgı-
115 nın hem mazmunı Gülcana getirilen hatın mazmunı bilen
menzeşdi.

Sehel salımın içinde insizce koridorda bir topar adam
yıgnandı. Nergiz, onun ecesi, garrı enesi Lenanın ecesine
bir zatları düşündircek bolup azara galyardılar. Buları
120 bu yere yıgnan Gülcanın ecesidi.

—Bu Lenanın işidir. Men divara hiç zat yazamok! di-

54

yip Nergiz divadaki yazgının öz işi deldigini düşündir-
yerdi. Gülcan ecesi daşarık gideli beri, açık duran gapı-
dan bu vakanı sınılap durdı. Bir salımdan ecesi onı aşak
125 çağırdı.

—Hanı sen klasda nehili hat yazanını ayt- diyip, Gül-
canın ecesi ona barmagını çommoldı.

—Men hiç zat yazamok.

—Gülcan, boynunı alayson-a gız! Yazdın-a...-diyip,
130 örülgi saçının ucunu bir eli bilen oynap duran, dolmuşca
Nergiz Gülcanın yüzüne çinrildi.

—Nerede o yazı? diye, Gülcan'ın annesi dışarı koştu. Evin üçüncü katı ile ikinci katının arasındaki dar koridorda, duvarın üzerine kocaman harflerle yazılan yazıları gördüğünde donaldı. Duvarın üstündeki yazısında Gülcan'a getirilen pusuladakilerle benzerdi.

Kısa süre içinde daracık koridorda bir yığın adam toplandı. Nergiz, onun annesi, yaşlı ninesi Lena'nın annesine bazı şeyleri açıklayarak tasalandırıyorlardı. Onları buraya toplayan Gülcan'ın annesiydi

—Bu Lena'nın işidir. Ben duvara hiç bir şey yazmadım!

54

diyerek Nergiz, duvardaki yazının kendi işi olmadığını anlatıyordu. Gülcan, annesi dışarı çıkmalı beri, kapı eşiğinden bu olayı izliyordu. Biraz sonra annesi onu aşağı çağırdı.

—Hadi, sınıfta nasıl mektup yazdığını anlat, diyen Gülcan'ın annesi ona parmağını dikti.

—Ben, hiç birşey yazmadım.

—Gülcan, üstüne almasa kız! Yazdın ya... diyen Nergiz örülü saçının ucunu bir eliyle oynayarak, ağlamaklı, Gülcan'a gözlerini dikti.

Nergiz oynaklap duran gözlerini Gülcandan ayırman, gı-
sımını açdı. Onun ayasında eplem-eplem bolan bir kagız-
cık durdı. Ol çaltlık bilen kagızın epinlerini yazışdır-
135 dı-da, okap başladı: «4-nci «B»-li oğlan-gızların hemme-
sine! Bilip goyun! Nergiz samsık gız. Ol öy işlerinem, klas
işlerinem hemişe menden göçüryen. Sebebi ol pañkelle özem
menin mekdebe getiryen şokoladlarımdan, almalarımdan
doyyança sımışlap iyyer. Öz getiren zadından bolsa dadıra-
140 nogam. Ol erbet adam. Ego-ist!»

—İndi yadıña düşdümi? ökde bolanıñda-da...-Nergiz
sözlemine aydıp gutarman, birhili öykeli halda yüzünü aşak
saldı.

Buların tapyan zadını diysene! Hut şeytanın özem ta-
145 pıp bilmez- diyip, Nergizin enesi yakasına tükürmege baş-
ladı.

—Sen neme üçin beyle hat yazdın? Gör, munun temeciginiñ
yokardagını...

—Bolcan bolupsın-da otliçnik!

150 —Pehey-de veli, peleketer! Neme özüniz çaga bolup gör-
medinizmi? Horlaman çaganı. Goyberin oları. Özleri onşar-
lar.

Üçünci gatın koridorcığından eşdilen bu ses Artyom

Nergiz fır dönen gözlerini Gülcan'dan ayırmadan,
avucunu açtı. Avucunda kıvrım kıvrım olmuş bir kağıt
parçası vardı. Hemen kağıdın kıvrımlarını açıp
135 okumağa başladı: «4/B sınıfının erkek ve kızla-
rının tümüne... Şunu bilin ki Nergiz aptal bir kızdır. O, ev
ödevlerinde de, sınıf çalışmalarında da hep benden geçini-
yor. Çünkü o baş kafa hep benim okula getirdiğim çuku-
latalarımdan, elmelerimden doyasıya tıkınıyor. Kendi getir-
140 diklerimden ise tattırmıyor bile. O yaramaz biri; egoist!»

—Şimdi hatırladın mı? Marifetli olduğundan... Nergiz
sözlerini söyleyip bitirmeden oldukça sinirli bir halde başını
eğdi.

—Şunların bildiğine baksanıza! Doğrusu şeytan bile
145 bilmez, diye Nergiz'in annesi yakasına tükürmeye baş-
ladı.

—Sen niçin böyle yazı yazdın? Görürsün bunun
cezasını yukarda...

—Başarılı talebe olacağın kadar olmuşsun!
150 —Aman ki aman, felaket! Ne o, siz hiç çocuk
olmadınız mı? Azarlamayın çocuğu. Bırakın onları. Kendi-
leri anlaşılır

Üçüncü katın koridorundan gelen bu ses Artyam

dayının sesidi. Ol çilim çekip durşuna, aşakdakıların
155 cedelini dinlep bolsa netcek!

—Bah, Artyom dayı! Bular çagamı berin? Bular tüys
şeytana sapak beren ahırı.

—Hava, çaga-diyip, Artyam dayı batlı gürledi. Onda-
da gatı govı çaga Yöne...Buların bir kemi bar. Olam bol-
160 sa...bular bizden biraz akıllırak...Artyom dayı loh-loh edip
güldi.

Gülcan irden mekdebe gitmekçi bolup, gapının agzına
bardı-da, geldi-de, stolun üstündeki vazadan iki sanı gızıl
165 almanı alıp, portfeline saldı. Sonra daş çıkıp, Nergiz-
lerin pod'ezdine ser saldı. Ol Nergizin gapıdan çıkıp gel-
yenini görüp, ondan yüzünü sovmakçı boldı. Emma nehilidir

55

bir güyç onun erkinden üstün çıkdı. Ol duran yerinden but-
naman, Nergize garaşdı

170 —Salam!—diyip, Nergiz öz yanına gelensoň, Gülcan
ona yüzlendi

—Selam! diyip, Negiz öňki şadıyanlığı bilen cogap
berdi. olar gapdallaşıp mekdebe ugradılar. Yolda baryarka-
lar Gülcan portfeliindeki almaların birini Nergize uzatdı.

Dayı'nın sesciydi. O, sigara içerken, aşağıdakilerin
155 tartışmasını düşünce ne yapsın!

—Bak, Artyam Dayı! Bunlara da çocuk mu diyorsun? Bun-
lar şeytana ders verir.

—Evet, çocuk, diye Artyam dayı sesli konuştu. Hem de
çok iyiçocuk. Ama bunların bir suçu var o da.., bun-
160 lar bizden biraz daha akıllı... Artyam Dayı "hoh hoh"
diye güldü

Gülcan sabah okula gitmek için kapının ağzına çık-
tı ve sanki bir şeyi unutmuş gibi duraksadı. Mutfığa geri
döndü ve masanın üstündeki iki tane kırmızı
165 elmayı alıp çantasına attı. Sonra dışarı çıkıp Nergiz-
lerin kapısına göz attı. Nergiz'in kapıdan çıktığını
görünce, ondan yüzünü çevirecek oldu. Ama nedense

55

bir güç ondan baskın çıktı ve O olduğu yerden kıpır-
damadan Nergiz'i bekledi.

170 —Selam! diye, Nergiz yanına gelince. Gülcan
ona seslendi.

—Selam! diye Nergiz aynı neşeyle karşı-
lık verdi. Onlar yan yana okula doğru yola koyuldular. Yolda
giderken Gülcan, çantasındaki elmalardan birini Nergiz'e uzattı.

TERİMLER DİZİNİ TÜRKÇE - İNGİLİZCE

Ayrılma hali	Ablative
Başta Ünsüz Elenmesi	Apherese
Başkalaşma	Dissimilation
Başta Ünsüz Türemesi	Prothese
Benzetme	Assimilation
Bilinen Geçmiş zaman	Past definite, perfect
Birleşik Fiil	Compound verbs
Bulunma hali	Locative
Büzülme	Contraction
Cümle Bilgisi	Syntax
Çekim Ekleri	Endings, termination
Çokluk eki	Plural ending
Damaklılaşma	Palatatisation
Damaklılık Uyumları (Kalınlık-İncelik Uyumu)	Palatal Harmony
Dönüştürme Eki	Reflexive
Dudak Benzetmesi	Labial Assimilation
Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)	Labial Harmony
Dudaklılaşma	Labialisation
Edat	Postposition
Ekler	Endings
Elenme	Elision
Emir	Imperative
Erime	Fusion
Eşitlik hali	Equative case
Ettirgen Ekleri	Factitive, Causative
Fiil Çekim Ekleri	Termination
Fiilimsiler	Deverbal verbs
Fiiller	Verbs
Fonksiyon Açıklayan Fiiller	Deskriptiv verbs
Geçişme	Krasis
Gelecek Zaman	Future tense
Geniş Zaman	Aorist
Genizlileşme	Nazalisation
Gereklilik	Necessitative
Göçüşme	Metathese
Hece Tekleşmesi	Haplology
İçte Ünsüz Elenmesi	Syncope
İkizleşme	Gemination
İlgi Hali	Genitive
İsim Tamlaması	Possessive construction
İsimler	Nouns
İstek	Optative
İyelik Ekleri	Possessive Suffixes
Kaynaşma	Contraction

Kelime Grubu	Wordgroup
Kelimeler	Words
Konson Ayrışması	Decomposition consonantique
Konson Kaynaşması	Synaleph consonantique
Meçhul Eki	Passive
Müşareket Eki	Cooperative, Reciprocal
Olumsuzluk Eki	Negation particle
Öğrenilen Geçmiş Zaman	Past indefinite
Ötümlüleşme	Sonarisatıon
Ötümsüzleşme	Loss voicedness
Ses Bilgisi	Phonetics
Sıfat Fiiller	Participle
Sıfat Tamlaması	Adjectival construction
Sıfatlar	Adjektive
Sızıcılaşma	Spirantisatıon
Soru Eki	Interrogative particle
Şart	Conditional
Şekil Bilgisi	Morphology
Şimdiki Zaman	Present tense
Türeme	Anaptyx
Ünlü Elenmesi	Elision
Ünlüler	Vowels
Ünsüz Uyumu	Consonant Harmony
Ünsüzler	Consonants
Yaklaşma hali	Dative
Yapım Ekleri	Derivational suffives
Yardımcı Tasviri Fiiller	Descriptiv-hilverbs
Yön Gösterme Eki	Directive suffix
Yutulma	Absorption
Yükleme hali	Accusative
Zamir	Pronoun
Zarf	Adverb
Zarf Fiiller	Gerundium

SÖZLÜK

A

aban-	eğilmek	(1-15)
a. -ip		
abray	itibar	(46-276)
a. +ım		
acayıp	acayip	(39-144)
a.		
acımtık	acımsı, acımtrak	(25-40)
a.		
açar	anahtar	(27-156)
a.		
açıdır-	açmak	(29-215)
a. -dı		
adat	adet, olağan	(25-59)
a. +dan		
aga	amca (yaşlılara sesleniş)	(16-2)
a.		
agdar-	çevirmek, aktarmak	(6-10)
a. -anda		
agı	ağıt, ağlama	(21-220)
a. + nın		
agıl-	geçmek, akmak	(20-167)
a. -dı		
agır	ağır	(13-109)
a.		
agız	ağız	(17-52)
a.		
agla-	ağlamak	(8-83)
a. -pdı		
aglamcıra-	ağlayacak gibi olmak	(39-119)
a. -dı		
agram	büyük kısım	(28-165)
a. +ma		

Agşam	akşam	(8-69)
a.		
agzalalık	soğukluk, husumet	(29-243)
a.		
ahır	son, sonunda	(1-23)
a.		
acıra-	şaşırmak, bocalamak	(34-129)
a. -madı		
ala	alaca, karışık renkli	(8-109)
a.		
alada	kaygı, tasa	(26-90)
a.		
alamat	alamet, işaret	(13-117)
a.		
alcırañnılık	şaşkınlık, şaşırılmışlık	(11-2)
a.		
alda-	aldatmak	(8-78)
a. -p		
alış	uzak, uzak yer	(47-12)
a. +dan		
alışdır-	almak	(48-40)
a. -ip		
alkım	çene, ön	(6-8)
a. +ına		
alkış	övgü, taktir	(36-4)
a. +am		
alma	elma	(54-138)
a. +larımndan		
almit	ceza	(37-53)
a. +mı		
amanat	emanet	(40-20)
a. +ını		

añ	idrak, şuur, hafıza	(46-277)
a. +ıñ a		
añ-	anlamak	(1-21)
a. -yardı		
añır	geri, arka taraf. uzak, öte	(7-37)
a. +sına		
añırarak	daha uzak	(31-23)
a. +da		
añkar-	şaşkın şaşkın bakınmak	(36-5)
a. -şıp		
añsa	kolay	(17-27)
a.		
añşır-	anlamak	(6-14)
a. -magam		
ar	öç	(38-75)
a.		
ar-	yorulmak	(45-231)
a. -man		
arassa	temiz, saf	(31-14)
a. ca		
arkayın	sakin, serbest, rahatça	(20-166)
a.		
arman	heyhat!	(45-231)
a.		
artdır-	arttırmak	(21-235)
a. -sın		
artık	fazla, daha fazla	(37-21)
a.		
arzuv	arzu, istek	(26-104)
a.		
asfa'lt	asfalt	(5-167)
a.+ıñ		
asilgi	asılı, asılı olan	(11-7)
a.		

asman	gökyüzü	(8-112)
a.		
aşak	aşağı	(3-77)
a. -yardı		
at	ad	(25-44)
a.		
ata	dede (baba tarafından), baba	(13-113)
a.		
atdanlık	yanlışlık, hata	(4-158)
a. +da		
athana	at ahır, hara	(46-265)
a.		
ava-	acımak, sızlamak	(8-95)
a. -dı		
avçı	avcı	(38-93)
a.		
avtobus	otobüs	(1-1)
a. +dan		
avu	acılı, sızlayan	(39-131)
a. +lı		
ay	ay (zaman)	(18-83)
a.		
aynal-	iyileşmek, sağlamak	(25-50)
a. -ıp		
aya	avuç	(4-142)
a. +sını		
aydım	türkü	(10-176)
a.		
aydımçı	türkücü, ses sanatçısı	(26-82)
a. +dı		
ayıpla-	suçlamak	(53-75)
a. -yardı		
ayır-	Ayırmak, kesmek, çıkarmak	(34-147)
a. -dı		

ayla-	döndürmek, dolanmak	(41-38)
a. -p		
ayna	cam	(3-102)
a. +sı		
ayra	ayrı	(49-97)
a.		
ayrıdır-	çıkarmak, ayırmak	(48-45)
a. -ıp		
ayt-	söylemek	(2-48)
a. -sam		
azacık	azacık	(7-42)
a.		
azagıralan-	azarlamak	(14-162)
a. -ıma		
azar	ağrı, sızı, acı a. ber-: huzursuz olmak	(49-111)
a.		
azaşay-	yolunu kaybetmek	(27-138)
a. mağın		
azgırıl-	kaba konuşmak, bağırıp çağırmak	(8-79)
a. -ıpdı		
azımlı	azimli, kararlı	(12-60)
a.		
ayal	kadın	(6-13)
a.		

B

bada	önce, başlangıç, bir ara	(11-2)
b.		
badına	...er....mez, derhal	(10-167)
b.		
bag	bağ, bahçe, ağaç	(17-17)
b. +lardan		

bağır	ciğer, bağır	(39-142)
b. +ı		
bağırtla-	bağırmak, sızlanmak	(21-220)
b. -p		
bağışla-	bağışlamak	(35-208)
b. -n		
baht	baht	(32-46)
b. +ına		
bah	ünlem edatı	(17-36)
b.		
baha	paha, değer	(32-69)
b. +sına		
bahana	bahane	(52-36)
b.		
baka	doğru, ...tarafa doğru	(34-147)
b.		
bala	çocuk	(9-124)
b. +m		
balak	pantolon	(12-42)
b.		
bandit	haydut, eşkıya	(11-24)
b.		
bantik	toka	(27-137)
b.		
bap	konu, kısım	(7-58)
b. +ları		
bar	var	(17-35)
b.		
bar-	varmak	(22-263)
b. -ardı		
barada	hakkında, hususta	(28-205)
b.		
barıbir	ne de olsa	(42-77)
b		

barla-	yoklamak	(20-175)
b. -dı		
barlag	yoklama, muayene	(34-144)
b. +a		
barmak	parmak	(8-71)
b. +ını		
başgançak	basamak	(25-25)
b. lardan		
basım	çabuk, hızlı	(18-84)
b.		
başıdır-	başmak	(24-4)
b. -ıp		
bçş	beş	(2-62)
b.		
başarcanlık	beceriklilik	(39-114)
b. +ına		
başbogısı	eşarp, yazma	(6-14)
b.		
başga	başka	(12-69)
b.		
başla-	başlamak	(14-163)
b. -cagımı		
botinka	potin	(4-122)
b. +sınıq		
batır	cesur	(46-258)
b. +ca		
batır-	batırmak, dokunmak	(13-104)
b. -sın		
batırgay	yiğit, cesur, cesurca	(18-92)
b.		
batırlık	cesaret	(41-22)
b. +ım		

batıksız	nahoş, münasebetsiz	(30-271)
b.		
bay	çok, epey	(18-80)
b.		
baydacık	bayrakcık	(27-155)
b. +ını		
bayguş	baykuş	(17-25)
b. +uŋkı		
bayramçılık	bayram	(24-1)
b. +a		
bazar	pazar	(2-56)
b.		
bazarçı	pazarcı	(16-5)
b. +ların		
bazzıkla-	yaygara yapmak	(14-144)
b. -ması		
bedbagt	bedbaht, zavallı	(21-253)
b.		
beden	beden	(22-256)
b. +i		
bedre	kova, bakraç	(8-108)
b. +ni		
begen-	sevinmek	(18-99)
b. -yŋrdi		
begenç	sevinç, neşe, mutluluk	(25-38)
b. +inden		
begeniş	sevinme, memnun olma	(42-82)
b. +i		
begül	göl	(17-18)
b. -ler		
bela	bela, felaket	(15-177)
b. yı		
ber-	vermek	(1-3)
b. -ip		

berekella	aferin	(9-116)
b.		
beri	bari	(2-46)
b.		
ḃeri	beri, bu yana	(2-62)
b.		
berk	sıkıca, iyice, sağlam	(17-51)
b.		
bes	yeter	(27-121)
b.		
ḃsinci	beşinci	(50-137)
b.		
beter	beter, daha fazla	(1-15)
b.		
betgelsik	bitişik	(8-95)
b.		
betnışan	suratsız	(8-92)
b.		
bey	böyle	(2-28)
b.		
beyleki	başka, diğer, karşı	(39-114)
b.		
beyt-	böyle etmek	(12-48)
b. -ip		
bezel-	süslenmek	(32-57)
b. -en		
bezemen	şık, şıklık, cakalı	(30-261)
b.		
bezzat	haşarı	(2-58)
b.		
bıcıkla-	İç i b.: kızmak, öfkelenmek	(41-57)
b. -ẏrdi		

biçere	çaresiz	(22-251)
b. -		
biçüv	biçim, model, kesim	(9-123)
b. +li		
biderek	boşuna, beyhude	(14-162)
b.		
bidövlet	yaramaz, haşarı	(45-232)
b. +ler		
bihabar	habersiz	(38-87)
b.		
bıkın	kalça	(17-33)
b. +ına		
bil	bel	(19-110)
b. +i		
bil-	bilmek	(1-23)
b. -y en		
bile	birlikte, beraber	(31-27)
b.		
bilesigelicilik	merak	(3-76)
b.		
bilgeşleyin	bile bile, kasıtlı olarak	(1-18)
b.		
bimahal	zamansız	(38-89)
b.		
birbada	hemen	(31-2)
b.		
bircik	bir defacık	(7-68)
b.		
birçak	çok önce, çoktan, zaten	(26-85)
b.		
bireyy em	çoktan, bir zamanlar	(51-7)
b.		

birsellem	bir an	(1-7)
b.		
biş-	pişmek	(20-190)
b.-en		
bitir	bitirmek, yerine getirmek	(2-42)
b.-ip		
biy	hoşnutsuzluk, kızgınlık,küskünlük, bildirir ünl.ed.	(32-32)
b.		
bohov	işte anlamında bir ünlem	(36-1)
b.		
bol-	olmak	(1-20)
b. -sa		
bolgusız	olmadık, olmayacak	(20-193)
b.		
boluş	hareket, tavır, davranış, hal	(1-13)
b. -una		
bor	ünlem edatı	(20-193)
b.		
boşa-	boşalmak, serbest kalmak	(12-36)
b. -n		
boyal-	boyanmak	(22-251)
b. -an		
bölek	parça	(11-18)
b.		
bövür	böğür, yan	(7-41)
b. +üni		
bugday	buğday	(49-94)
b. +ımızı		
bukca	bohça	(50-145)
b. +nı		
bulayla-	sallanmak	(13-18)
b. -p		
bulgur	billur, cam bardak	(20-172)
b.		

burç	köşe	(8-106)
b. +unda		
burugsat-	tüttürmek	(25-29)
b. -ıp		
buşla-	müjdelemek	(13-107)
b. -yan		
but	kalça, but	(21-238)
b. +unu		
butna-	hareket etmek, kımıldamak, yola çıkmak	(55-168)
b. -man		
buysanç	gurur, kibir, övünç	(50-150)
b. +dan		
büren-	bürünmek, çekmek	(6-12)
b. -ıp		
bütün	bütün	(6-5)
b.		
bütünley	tamamiyle, bütünüyle	(39-140)
b.		

C

cadıla-	büyülemek, cezbetmek	(29-213)
c. -r		
camırda-	mırıldanmak	(1-6)
c. -yardı		
can	can, ruh, c. et-: uğraşmak, çabalamak	(15-176)
c.		
canaver	hayvan, zavalı hayvan	(39-139)
c.		
canık-	özenmek, gayret etmek, çalışmak	(45-249)
c. -ıp		
cañ	zil	(53-105)
c. +ı		

cay	bina, yer	(1-2)
c. +ımız		
caylan-	yerleşmek, gömülmüş olmak	(15-16)
c. -ip		
cedelleşmek	tartışma	(37-35)
c. +e		
cedirde-	dır dır etmek	(46-273)
c. -se		
cencel	skandal, rezalet, gürültü, yaygara	(13-114)
c. +iñiz		
cerrelt-	gözünü belirtmek, iri iri açmak	(32-74)
c. -ip		
cıñırdı-	çınlamak, şingırdamak, çalmak	(27-160)
c. -masına		
cıñk	c.çıkma-: sesini çıkarmamak, çıtı çıkmamak	(43-163)
c.		
cıñkert-	gözünü dikmek	(37-38)
c. -dı		
cibren-	sızlanmak dert yanmak	(39-123)
c. -yerdi		
cibrin-	sızlanmak dert yanmak	(37-30)
c. -di		
cığılda-	gıcırdamak	(19-110)
c. -p		
cigit	atlı, binici	(40-16)
c.		
cın	cin	(6-6)
c. -ıñ		
cızlaş-	sızlamak, ağrımak	(841-23)
c. -ip		
cogap	cevap	(1-12)
c. +ını		

cora	kız, kız arkadaş	(35-187)
c. +larından		
corap	çorap	(24-13)
c. +ını		
cuda	çok	(6-2)
c.		
cüp	cep	(20-173)
c. +üsini		
cürcen	yaramaz, haşarı	(37-39)
c.		
cüyce	civciv	(12-70)
c.		

Ç

çadra	çarşaf	(22-265)
ç. +lı		
çagalık	çocukluk	(2-48)
ç. +ım		
çagır-	çağırmaq, davet etmek	(31-21)
ç. –anokdı		
çak-	sokmak	(37-28)
ç. –dı		
çakan	mavimsi	(20-174)
ç.		
çakdanaşa	aşırı	(38-78)
ç.		
çala	yavaş, yavaşça güçlükle	(1-13)
ç. +ca		
çalacan	ölmek üzere olan çok zayıf, cılız	(21-219)
ç.		
çalış-	değışmek, değıştirmek çalışmak	(3-105)
ç. –ıp		

çalt	çok hızlı, çabuk, süratli, tez	(18-101)
ç.		
çarşak	yaba	(42-104)
ç. +ı		
çaşlı	yüksek, gür	(4-155)
ç.		
çaş-	dağılmak, kendini kendini kaybetmek	(5-168)
ç. -ıp		
çat-	bağlantı kurmak	(18-71)
ç. -yardı		
çöge	kum	(52-58)
ç. +nî		
çekge	elmacık kemiği	(18-93)
ç. +sinden		
çek	sınır	(24-15)
ç. +i		
çemeli	elverişli, uygun tahminen, yaklaşık	(38-95)
ç.		
çen	zan, sanma tahmini	(12-41)
ç. +den		
çenli	kadar, değin	(6-19)
ç.		
çerdak	çatı	(39-127)
ç. +ın		
çet	kenar, kıyı uç	(6-5)
ç. +inde		
çin	tam	(45-212)
ç.		
çıbık	çubuk, deynek	(4-153)
ç. +lı		
çıda-	dayanmak, tahammül etmek	(7-35)
ç. -p		
çıdam	ç.et-: dayanmak, sabretmek	(32-55)
ç.		

çığ	yaş, çığ	(12-67)
ç. +am		
çığışdır-	bağlamak	(41-27)
ç. -ip		
çigit	çekirdek	(37-27)
ç. +ini		
çigrek	serin	(5-164)
ç.		
çikalga	çıkış	(45-224)
ç.		
çilim	tütün, sigara	(4-37)
ç.		
çilşir-	birbirinin içinden geçirmek	(43-136)
ç. -me		
çın	hakikat, gerçek	(7-61)
ç. +ı		
çıpdır-	yalan konuşmak	(2-61)
ç. -un		
çipit-	yalan söylemek	(45-221)
ç. -dın		
çıra	lamba	(6-7)
ç. +nı		
çırşak	kir, leke	(30-258)
ç.		
çiş-	kabarmak, şişmek	(43-119)
ç. -m Ege		
çişik	şişmiş olan şey	(14-145)
ç.		
çommal-	çömelmek	(13-100)
ç. -dı		
çövür-	tersyüz etmek	(13-96)
ç. -di		
çugutdır-	kıvrılmak, kıvrılıp oturmak	(19-128)
ç. -ip		

çül	küçük, ufak, genç	(18-76)
ç.		
Çüyşe	şişe	(3-74)
ç.		
Çüyşeriş-	gözünü dikmek	(44-205)
ç. -ip		
D		
dadır-	tattırmak	(54-139)
d. -anogam		
daga-	dağılmak	(49-79)
d. -dı		
dağı	daha, başka	(8-104)
d.		
daracık	daracık	(16-5)
d.		
daş	dış, çevre, etraf	(6-10)
d. +lı		
daşarı	dışarı	(52-55)
d.		
daşarık	dışarı	(6-7)
d.		
daşla-	fırlatmak, artmak	(2-63)
d. -p		
dayhan	çiftçi, köylü ırgat, rençber	(10-168)
d. +lar		
dayı	(yaşça büyüklere hitap) amca	(2-45)
d.		
dayza	(ana tarafından) kadın akraba, teyze	(34-156)
d.		
deñe-	karşılaştırmak, bir tutmak	(41-59)
d. -p		
deg-	değmek, dokunmak	(3-75)
d. -ip		

dcl	değil	(4-130)
d.		
dem	nefes	(12-36)
d.		
den	eş, eşit, denk, hiza ölçülü	(1-3)
d. +ine		
depe		
d.	tepe	(4-153)
der		
d.	ter	(46-289)
derek	yerine, karşılık	(1-12)
d. +ine		
derkar	lazım	(12-62)
d. +ım		
derrev	derhal	(5-164)
d.		
derveze	avlu kapısı, büyük kapı	(17-52)
d. +ni		
diñ	d. sal-: kulak vermek, dikkatli dinlemek	(10-178)
d.		
diñe	yalnız, ancak	(5-167)
d.		
diñle-	dinlemek, işitmek	(7-41)
d. -p		
dıkıl-	tıklamak	(6-8)
d. -ıp		
dillen-	ağzını açmak, konuşmak	(13-111)
d. -dim		
dım-	susmak, sesini kesmek	(13-115)
d. -ıp		
dırma-	tırmalamak, eşmek, kazmak	(4-123)
d. -p		
dırnak	tırnak	(12-47)
d.		

divar	duvar	(1-3)
d. +a		
diy-	demek	(2-41)
d. -ip		
diyen	d.et-: dayanmak	(22-256)
d.		
dodak	dudak	(3-86)
d. +ını		
dogrı	doğru	(2-48)
d.		
dogumlan-	cesaretlenmek	(20-187)
d. -dı		
dovam	devam	(3-70)
d.		
doya	doyasıya	(18-104)
d.		
döş	göğüs, sine	(15-168)
d. +üme		
döv	dev	(41-67)
d.		
dövük	kırık	(5-163)
d.		
dövül-	kırılmak	(3-102)
d. -ip		
dövüm	dilim	(16-8)
d.		
dövür	devir	(16-1)
d. +de		
döz-	kıymak,acımamak, dayanmak, tahammül etmek	(6-11)
d. -mey En		
dözümli	dayanıklı, sağlam, kavi, canı pek	(53-93)
d.		

dur-	durmak	(1-16)
d. -an		
durı	duru	(16-7)
d.		
Durşuna	tamamen	(11-6)
d.		
dükan	dükkan	(3-74)
d. +dan		
dünye	dünya, alem	(2-59)
d. +de		
düşnüksiz	kapalı, belirtisiz, okunaksız	(15-183)
d.		
düşün-	anlatmak	(12-52)
d. -dim		
düşündür-	anlatmak, kavratmak	(15-197)
d. -dim		
düv-	düğümlemek	(2-55)
d. -üp		
düvün	düğüm, süre	(9-152)
d. +den		
düyp	dip	(15-181)
d. -ünden		
düş	düş	(37-33)
d. -üñde		
düzeşdir-	düzeltmek	(10-174)
d. -di		

E

eber-	bir şeyi birine vermek	(9-123)
e.		
edim	adım	(2-69)
e.		

edimle-	adımlamak, yürümek	(18-92)
e. -p		
edimlik	adımlık	(36-15)
e.		
ehençde	melodi, ahenk, uyum	(2-66)
e.		
ehli	her biri, hepsi, bütün	(12-53)
e.		
ekel-	alıp getirmek	(2-63)
e. -meli		
ekit-	götürmek, alıp gitmek	(26-79)
e. -di		
etiyaç	ihtiyaç, tedbir	(34-143)
e.		
eynek	gözlük	(34-146)
e. +ini		
ece	E anne	(4-139)
e. +den		
ecir	ıstırap, azap	(39-131)
e.		
edermenlik	kahramanlık	(50-149)
e. +ine		
edil	tıpa tıp, aynen, tıpkı, tam	(1-5)
e.		
eger	eğer	(4-35)
e.		
egin	sırt, arka giysi, üstbaş	(10-168)
e. +ine		
eglen-	vakit geçirmek	(25-22)
e. -yerdı		

ekizlen-	tekrarlanmak	(45-2349)
e. –di		
ekle-	geçindirmek	(18-76)
e. –mege		
eleş-	elemek, seçmek	(42-258)
e. –ip		
elipbiy	alfabe	(46-294)
e.		
elle-	ellemek	(6-11)
e. –p		
elmıdama	daima, süreki	(31-14)
e.		
elt-	iletmek	(46-283)
e. –ip		
emay	e.bilen: usulca, yavaşça	(6-11)
e.		
emedekle-	emeklemek	(7-48)
e. –p		
emma	ama	(1-9)
e.		
endik	alışkanlık, huy, adet	(25-28)
e. +ine		
enşalla	inşallah	(48-47)
e.		
ente-	sallanmak, sendele aylak aylak gez	(4-155)
e. –p		
entek	şu anda, şimdi, henüz	(14-139)
e.		
eñ-	eğilmek, gitmek, atılmak	(8-108)
e. –di		
eñre-	hüngür hüngür ağlamak	(22-274)
e. –m ege		
epin	kıvrım, kırışik	(54-134)
e. +lerini		

eplen-	kıvrılmak	(10-174)
e. –en		
epleşdir-	katlamak, kıvırmak, kırıştırmak	(53-80)
e. –di		
erbet	yaramaz, kötü, fena	(8-75)
e.		
erin	dudak	(813-103)
e.		
erk	irade, mehanet	(55-168)
e. +inden		
erkana	özgür	(22-254)
e.		
erteki	masal	(32-37)
e. +lerdeki		
ertir	yarın, sabah	(7-30)
e. +em		
ertirlik	kahvaltı, yarın için gerekli olan şey	(10-67)
e. +ini		
esassız	asılsız	(15-201)
e.		
esgi	eski	(6-15)
e.		
esli	pek çok	(4-160)
e.		
eşit-	işitmek, duymak	(32-38)
e. –mey		
eye	sahip	(4-119)
e. +si		
eyeli	sahipli	(41-54)
e.		
eyelik	sahiplik, sahip olma	(42-114)
e.		
eymenç	korkunç	(22-270)
e.		

Eyran	İran	(16-1)
e. +lı		
eyse	öyleyse	(12-42)
e. +m		
eyvan	eyvan	(11-4)
e. +da		
eyyem	çoktandır	(17-35)
e.		

F

familiya	bile, familya	(28-206)
f. +sını		
furgon	bir çeşit atlı araba	(47-15)
f. +a		

G

gabak	göz kapağı	(1-16)
g. +larını		
gabat	karşı, tam karşı	(53-77)
g. +ında		
gabık	kabuk	(37-37)
g.		
gaç-	düşmek, kaçmak	(22-259)
g. -dı		
gahar	öfke, kahretme, kızgınlık	(1-9)
g. +ını		
gal-	-Ip gal-eylemin farkında olmadan yapıldığını bild.	(7-29)
g. -ıpdır		
galdır-	bırakmak, emanet etmek	(40-3)
g. -ıp		
galın	kalın	(8-77)
g.		
galpıldı	titreme	(20-183)
g.		

gamaş-	kamaşmak	(32-61)
g. -an		
gan	kan	(21-204)
g. +ı		
ganat	kanat, cephe	(17-23)
g.		
gañır-	kanırmak, bükmek	(7-57)
g. -ıp		
gañña	eyer (eşek için)	(41-31)
g. +nıñ		
gap	kap, ambalaj	(29-222)
g. +a		
gapcık	kap, kapçık	(46-289)
g. +ı		
gapdal	taraf, yan	(6-12)
g. +ında		
gapı	kapı	(5-163)
g. +nı		
gapık	kapalı	(42-113)
g. +mı		
gapırğa	kaburga	(48-74)
g. +larım		
gapla-	kaplamak, sarmak	(20-183)
g. -p		
gara	kara	(52-70)
g.		
garañkı	karanlık. g.gatlış-: hayvanın kararması	(52-56)
g.		
garañkır-	kararmak akşam olmak	(50-133)
g. -yan		
garagol	yaramaz, yumurcak, afacan	(34-149)
g.		
garak	göz, gözler	(42-113)

g. +m		
garalt-	karartmak	(18-90)
g. -yardı		
garancakla-	bakınmak	(38-93)
g. -p		
garaş-	beklemek	(19-126)
g.		
garayagız	karayağız	(40-7)
g. +ca		
garaz	genelde, kısacası	(41-68)
g.		
garba-	kavramak, kapmak, tutmak	(19-137)
g. -p		
garıl-	karılmak	(23-290)
g. -yan		
garın	karın	(2-50)
g. +ımız		
garıplık	gariplik, kimsesizlik	(18-70)
g. +ına		
gark	g.ur-: devamlı öksürmek	(6-19)
g.		
gara-	beklemek	(18-67)
g. -p		
garrı	ihtiyar, yaşlı	(3-74)
g.		
garşıla-	karşılamak	(5-70)
g. +cak		
gaş	kaş	(17-25)
g. +larını		
gaşa-	kaşımak	(45-217)
g. -dım		
gatı	sert, sağlam, katı	(6-1)
g.		
gatak	yoğurt, katık	(3-74)
g.		
gatışıklı	karışık	(21-234)

g.		
gatna-	katılmak, gitmek	(46-276)
g. -yandım		
gatnaşık	yakınlık	(44-187)
g. +ı		
goyber-	bırakmak	(12-60)
g.		
gaydıp	bir daha	(11-25)
g.		
gaygılı	gamlı, kasvetli	(22-287)
g.		
gayınene	kaynana	(11-5)
g. +sinin		
gaynag	kaynar	(21-201)
g.		
gayt-	dönmek, geri gelmek	(3-84)
g.-ip		
gaytala-	yenilemek, tekrarlamak	(7-63)
g.-dı		
gaytam	tekrar	(44-189)
g.		
gazan-	kazanmak	(16-9)
g. -cak		
gazcılık	gazcılık	(25-58)
g.		
geñ	garip, şaşırtıcı	(19-137)
g.		
gedem	gururlu, küstah, kibirli	(51-24)
g.		
gedemlik	gurur, küstahlık, kibir	(52-50)
g.		
geleş-	yakışmak, uygun düşmek	(32-72)
g. -y erdi		
geleş-	karşılıklı konuşmak, sohbet etmek	(1-14)
g. -eñok		

gey-	giymek	(24-10)
g. -ersin		
'geyim	giysi	(24-21)
g. +lerini		
geynüvli	şık, zarif	(25-197)
g.		
gezek	kez, sefer, defa	(45-221)
g.		
gezmele-	gezinmek	(34-148)
g.-p		
gıñaç	şal	(9-151)
g.-ınm		
gıca-	diş gıcırdatmak	(39-117)
g. -p		
gıcalat	gözdağı sitem	(37-22)
g.		
gice	gece	(6-4)
g.-sidi		
gice-	kaşınmak	(34-150)
g. -y ırmi		
gicedici	kaşındırıcı	(6-18)
g.		
gıcıkla-	gıdıklamak	(15-191)
g. -yan		
gıcılı	sinirlendirici, illet	(37-50)
g.		
giç	geç	(22-263)
g. +di		
gıgır-	bağırarak, böğürmek birini çağırarak	(14-140)
g. -ip		
gıkılıkla-	feryat etmek, bağırarak	(39-127)
g. -yan		
gımmath	kıymetli	(32-70)
g.		

gınan-	üzülmek, sitem	(27-121)
g. -ıp		
gırgı	bozdoğan	(38-99)
g.		
gırpıl-da-	kırpıştırmak (gözler hak.)	(12-29)
g. -ıp		
gıs-	sık, sıkıştırmak	(7-55)
g. -dı		
gısımla-	avuçlamak	(38-107)
g. -dı		
gısmılcıra-	birisine sokulmak, yanaşmak	(52-42)
g. -dı		
gıssaglı	acele	(25-56)
g.		
gıtal-	azalmak	(7-28)
g. -ıpdır		
gıyçak	kırık, cam kırığı	(5-168)
g. +ları		
gıyıl-	içi sızlamak, kıyılmak	(21-213)
g. -maga		
gızcagaz	kızcağız	(31-22)
g. +lar		
gızdır-	kızdırmak, ısıtmak	(16-4)
g. -ıp		
gızıklı	ilginç	(8-70)
g.		
gızıl ödek	yemek borusu, kızıl özek	(21-229)
g. +i		
gızıletene	kızıl et, çıril çıplak	(39-127)
g.		
gonşu	komşu	(4-126)
g. +ım		
goç	koç	(9-116)
g.		

goh	gürültü, uğultu	(14-122)
g. +ı		
'golayla-	zamanı gelmek, yakınlaşmak	(33-90)
g. -polı		
goltuk	koltuk altı	(7-55)
g. +ına		
gompar-	böbürlenmek	(46-297)
g. -cak		
gon-	kanmak	(38-93)
g. -dı		
gonç	konç, çizme	(21-237)
g. +una		
gopar-	koparmak	(12-66)
g. -a		
gor	kor, köz	(21-237)
g.		
gork-	korkmak	(7-54)
g. -dı		
gorkulu	korkulu, tehlikeli	(34-160)
g.		
gorkuz-	korkutmak	(22-33)
g. -an		
goş-	koşmak	(52-34)
g. -dı		
goşul-	birleşmek, katılmak	(36-5)
g.		
goşun	ordu	(11-11)
g. +ı		
gotazlı	ponponlu	(24-13)
g.		
gotur	çiçek bozuğu, çöpür, uyuz	(19-111)
g.		
govca	iyi, iyice	(25-36)
g.		
govı	iyi, iyi, ünlü	(2-63)
g.		

govşa-	zayıflamak, gevşemek, azalmak	(4-128)
g. -dı		
govşur-	bir şeyi birine vermek, ulaştırmak	(50-145)
g. -dı		
govulık	iyilik, hayır	(37-20)
g. +ına		
goyul-	koyulmak, ayrılmak, bırakılmak	(10-166)
g. -an		
goyun	koyun	(16-10)
g. +ıyı		
göçür-	göçürmek, yıkmak, bir yere yazmak	(11-10)
g. -ip		
gödek	kaba, saygısız	(32-55)
g.		
gödeksi	kabaca	(11-8)
g.		
gömül	gömülmek, örtülmek, saklanmak	(7-40)
g. -le		
göni	doğru, gerçek, haklı	(18-67)
g. +i		
göreç	göz bebeği, göz	(30-265)
g. -i		
görert-	hakim kılmak	(46-274)
g. -dim		
görip	kıskanç, haset	(30-271)
g.		
görkez-	göstermek	(27-145)
g. -yərđi		
göter-	bir şeyi kaldırmak, taşımak	(1-21)
g. -cek		
gövnüçökgünlük	kırgınlık	(19-146)
g.		
gövre	gövde	(6-9)
g. +si		

gövün	gönül, kalp, ruh	(3-115)
g. +ünden		
gövünlik	teselli	(47-20)
g.		
göy e	sanki, guya	(7-25)
g.		
gözagırısı	göz ağısı	(42-101)
g.		
gözeccilik	gözcülük	(47-7)
g.		
gözgını	acınası, zavallı	(16-12)
g.		
gözle-	aramak	(39-138)
g.		
gözügıdıclık	hayranlık, gözü kalmışlık	(44-172)
g.		
gözyaş	göz yaşı	(7-29)
g.		
gucakla-	kucaklamak	(12-64)
g. -dım		
gulak	kulak	(12-58)
g. +ındadıgını		
gulluk	vazife, kulluk	(17-32)
g.		
gulpla-	kilitlemek	(27-156)
g. -dı		
gumak	kumlu, kumlu yer	(32-51)
g.		
gunduz	kunduz	(39-122)
g. uŋkı		
gur-	kurumak	(3-79)
g.-sun		
gurcak	kukla, oyuncak bebek	(32-41)
g. +larını		

gürp	gürç, kuvvet	(18-77)
g. +ı		
'gurum	is, durum	(38-1)
g. +unı		
guş	kuş	(8-91)
g.		
guşcagaz	kuşçuk	(36-17)
g.		
gutar-	bitmek, sona ermek	(20-168)
g. -ıp		
gutla-	kutlamak	(25-35)
g. -dılar		
gutul-	kurtulmak	(41-39)
g. -cak		
guyul-	koyulmak, akmak, dökülmek	(21-201)
g. -an		
guzla-	yavrulamak, yumurtlamak	
g. -bereli		
gücenle-	sataşmak, kızdırmak, takılmak	(13-108)
g. -di		
gülçülle-	küt diye düşmek	(22-256)
g. -p		
gülki	gülme, gülüş	(2-41)
g. -ı		
gülkünç	gülünç, komik	(11-9)
g.		
gülümsire-	gülümsemek	(52-70)
g. -di		
güm	g.bol: def ol	(22-245)
g.		
güman	şüphe, vesvese	(26-70)
g. +ı		
gümre	bir şeyle ilgili olma, düşkün	(19-105)
g.		

gün	gün, gündüz, g.-üne goy-: isteğinde bırakmak	(53-86)
g. +üne		
gündoğar	doğu	(22-283)
g. +a		
günçer	suçlu	(17-47)
g.		
günlük	günlük	(8-12)
g.		
günorta	öğle	(17-35)
g.		
güpbe	hızlı, çabuk, dakik	(42-71)
g.		
gürle-	konuşmak, biriyle sohbet etmek	(2-55)
g. m ege		
gürrün	konuşma, sohbet	(2-24)
g.		
gürründeş	sohbet arkadaşı, yaran	(4-122)
g. +im		
gürsülde-	atmak, çarpmak (kalp için)	(25-66)
g.		
gürsüldi	atma, çarpma, çarpıntı	(52-61)
g. +si		
güyç	güç	(39-137)
g. +i		
güymen-	oyalanmak, ilgilenmek	(49-123)
g. -ip		
güyz	güz	(5-164)
g. +ün		

H

ha	kuvvetlendirme edatı	(33-115)
h.		

habar	haber	(25-61)
h. +a		
haçan	ne zaman	(4-131)
h.		
hakıda	hafıza, zihin, akıl	0
h. +ma		
hakikat	hakikat	(29-242)
h. +da		
hakıki	hakiki	(10-168)
h.		
haklaş-	hesaplaşmak	(49-122)
h.-caktığını		
hal	hal, durum	(16-12)
h. +da		
hala-	çok sevmek, çok beğenmek	(12-55)
h. -yardı		
halat	önlük	(29-223)
h. +cığına		
halıs	saf, tamamen	(8-80)
h.		
halış	istek, dilek	(22-285)
h.		
hallanla-	sallanmak	(1-2)
h.		
hamana	hemen	(3-85)
h.		
hamır	hamur	(811-4)
h. +ını		
hamısı	hepsi	(23-290)
h.		
han	han, bey	(17-43)
h.		
han	hani	(37-27)
h.		
hanha	işte	(83-97)
h.		

hanı	hani	(9-132)
h.		
'hapa	kirli, pis	(29-224)
h.		
hapala-	kirletmek	(32-60)
h. -ma		
haramzada	haramzade	(9-132)
h.		
harbı	askeri	(50-143)
h.		
harçaqlaş-	çekinmek, didişmek	(28-199)
h. -dın		
harp	harf	(853-100)
h. +lar		
has	bir, çok, pek, gayet özgün	(8-104)
h. +am		
hasa	asa, baston	(41-38)
h. +sını		
hasanakla-	tez hareket etmek	(42-106)
h. -p		
hasap	hesap	(43-133)
h.		
hasla-	fosurdamak	(19-142)
h.		
haşla-	sık sık solumak, pofurdamak	(13-110)
h. -p		
hatda	bile, hata	(17-22)
h.		
hava	evet	(4-126)
h.		
haybat	h.at-: tehdit etmek, gözdağı vermek	(44-207)
h.		
hayın	hain	(22-284)
h. +ların		
hayış	h.et-: dilemek	(46-290)
h.		

hayla-	ha ha diye gülmek	(37-32)
h. -p		
' hayp	yazık, pişman	(4-161)
h. +ım		
haysı	hangi, hangisi	(13-97)
h.		
hayuk	bir süre	(19-108)
h. +dan		
heŋkir-	bağırmak, haykırmak	(15-173)
h. -ipde		
heder	h. et-: çekinmek, korkmak	(8-87)
h.		
hekger-	kurumlanmak, böbürlenmek	(44-192)
h. -yrdi		
heley	kadın	(17-36)
h.		
hei	daha önce şimdi, şu an	(34-167)
h.		
heki	önceki, evvelki	(14-143)
h.		
hemışe	daima	(12-156)
h.		
hemle	h. ur-: tehdit etmek	(36-14)
h.		
hemme	hep, bütün, herkes	(2-29)
h. +şem		
heniz	henüz	(3-70)
h. +em		
hepbesis	beceriksiz	(42-65)
h. +ler		
het	had, derece	(12-44)
h. +den		
hetcikle-	zorlanmak	(53-87)
h. -p		

hezil	komik	(46-260)
h.		
hezillik	iyi, güzel	(4-128)
h.		
hezirlen-	hazırlanmak	(4-133)
h. -yEn		
hi	şaşkınlık anlatan bir ünlem	(32-68)
h.		
hişşıldik	salıncak	(52-58)
h. +lerin		
hicuvlı	istekli, arzulu	(2-68)
h.		
hırç	h. ını dişle-: pişman olmak, darılmak (14-159)	
h. +ını		
hırsızlık	azgınlık gaddarlık	(14-146)
h. +ını		
hiyal	hayal	(25-24)
h. +ine		
hızmatçı	hizmetçi	(17-37)
h.		
hızmatkEr	hizmetkar	(18-82)
h.		
hoşkar-	delirmek, oyulmak	(3-102)
h. -ıp		
hocayın	sahip, efendi	(17-27)
h. +mı		
hokka	h. çıkar-: kapsir yapmak, nazlanmak (45-237)	
h.		
hokman	zorunlu, mecbur	(26-69)
h.		
hol	şu, bu, işte (anlamlarında bir işaret zamiri)	(19-131)
h.		
hondan	o yüzden	(11-12)
h.		

horkulda-	hıçkırmak	(1-3)
h. -p		
horla-	hor görmek, eziyet etmek	(9-145)
h. -man		
hoşlaş-	vedalaşmak	(4-147)
h. -makçı		
hova	hava	(5-164)
h. +sı		
hovlı	avlu	(11-10)
h. +mızı		
hovlukmaçlık	tezlik	(27-145)
h.		
hovp	havf, korku	(13-109)
h. +dan		
hovsala	telaş, endişe	(26-81)
h.		
hötcet	geçimsizlik, nemrur	(3-84)
h.		
höves	heves	(24-1)
h. +li		
huday	Hüda, Allah	(22-285)
h.		
hut	gerçek, tam	(11-23)
h.		
hünürde-	homurdamak	(15-183)
h. -p		
hümlet-	sızlanmak	(26-113)
h. -ip		
hümürde-	fısıldamak	(1-19)
h. -di		
hütülde-	şiddetle vurmak	(45-230)
h. -geden		
hüvcer-	huysuzlanmak	(11-17)
h.		

hüvi	puhu kuşu	(8-89)
h. +in̄ki		

I

ıgra	ı. tut-: farklı tutmak	(44-190)
ı.		
ıkcām	derli toplu, rahat, berk	(18-87)
ı.		
ılga-	koşmak, hızlı yürümek	(4-157)
ı. -p		
ılgaber-	koşuvermek	(19-141)
ı. -esi		
ımtıl-	amaçlamak	(39-143)
ı. -yardı		
ınha	işte	(2-56)
ı.		
ıs	koku	(6-18)
ı. +ını		
ısıñ-	yakınlaşmak, ısınmak	(32-48)
ı. -magına		
ıssı	sıcak hava, güzel, sevimli	(18-91)
ı. +nam		
ışarat	işaret	(3-97)
ı.		
ız	arka, geri, iz	(4-16)
ı. +ına		

iber-	göndermek	(19-123)
i. –endigini		
içerik	içeri	(6-16)
i.		
İçigar	kıskanç, haset	(42-79)
i.		
içyakgıç	iğrenç, tiksindirici	(36-12)
i.		
ıyan	akrep	(20-274)
i.		
idet-	yetiştirmek, ulaştırmak	(2-45)
i. –megin		
idiş-	itmek, iteklemek	(16-10)
i. –eyin		
igen-	homurdanmak, sızlanmak	(40-10)
i. –ip		
igençli	homurtulu	(6-21)
i.		
ikilenç	ikinci kez, yeniden	(21-207)
i.		
ikircinlen-	ikirciklenmek, endişelenmek	(20-159)
i. –di		
il	el, yabancı	(35-207)
i. +in		
il-	ilişmek	(15-190)
i. –medi		
ilerligine	ileri, ileriye, güneydoğuya	(17-56)
i.		
incen-	çalışmak, uğraşmak	(25-28)
i. –erdi		
inçecik	incecik	(39-138)
i.		

indi	şimdi	(2-31)
i.		
indikile	ileride, bir daha	(19-122)
i.		
ine	işte	(3-111)
i.		
ini	küçük kardeş	(8-80)
i. +m		
inniki	şimdiki, bir daha	(21-221)
i.		
insiz	ensiz, dar	(53-113)
i.		
in	en, i. bolmanda: hiç olmazsa	(18-66)
i.		
ir	er, erken	(16-1)
i.		
isle-	istemek	(38-96)
i. -y en		
işd emenlik	iştahlılık	(30-260)
i.		
işle-	çalışmak, işlemek, değerlendirmek	(1-11)
i. -p		
itekle-	itelemek	(37-55)
i. -p		
itiber-	itivermek	(13-81)
i. -ip		
iy-	yemek	(3-93)
i. -ipsin		
K		
köpürse-	yumuşak olmak	(8-111)
k. -p		
kañkaş-	sürtmek, aylak aylak dolaşmak	(18-84)
k. -ıp		
kagız	kağıt	(5-152)
k.		

kak-	.kakmak, itmek, akmak, silkmek, sallamak	(19-108)
k. -dı		
kaka	baba	(15-172)
k. +sına		
kaka-	kurumak	(19-123)
k. -yarın		
kakışdır-	düzeltmek	(2-36)
k. -ıp		
kalendar	takvim	(24-2)
k. +ın		
kanikul	tatıl	(31-1)
k.		
kanun	kanun	(34-163)
k. +ına		
kelemenlet-	paldır küldür düşmek, yuvarlanmak	(12-50)
k. -di		
kelle	baş, kafa	(32-60)
k. +ın		
kem	kusur, noksan	(54-159)
k. +i		
kemsildet-	titremek	(28-174)
k. -ip		
kempir	yaşlı kadın	(3-84)
k.		
kemsin-	incinmek, gücenmek, aşağılanmak	(7-68)
k. -mey rdi		
kemşer-	zonklamak, atmak, titremek	(21-217)
k. -ip		
k n	ok	(9-144)
k.		
k n	ocak, maden ocağı	(25-59)
k. +lerinin		
kepderi	güvercin	(2-40)
k.		

ker	sağır	(19-115)
k.		
keselhana	hastane	(35-175)
k. +a		
keşp	yüz, yüz ifadesi	(29-237)
k. +leri		
ketek	kümes, kuş yeri, güvercinlik	(2-63)
k. +e		
kētmen	çapa, kazma	(10-168)
k.		
kēye-	kızmak, azarlamak	(33-119)
k. -mez		
kēyin-	sızlanmak, yakınmak	(9-136)
k. -ip		
keyp	keyif	(3-85)
k. +ine		
keytik	aksak, topal	(46-262)
k. +e		
keytikle-	aksamak, topallamak	(46-265)
k. -p		
kē	kah	(18-66)
k.		
kikirde-	kikirdemek	(30-271)
k. -yēn		
kimsi	kimisi	(29-250)
k.		
kın	zor	(2-46)
k. +dığını		
kınçılık	zorluk, zor durum	(2-49)
k. -çılşığını		
kino	sinema	(42-73)

k. +da		
kişmiş	kuru üzüm	(17-44)
k.		
kitir	çaydanlık	(29-226)
k. +i		
klasdaş	sınıf arkadaşı	(35-187)
k.		
knopka	düğme, tuş	(27-157)
k. cığına		
kolhoz	kolhoz	(50-140)
k.		
komanda	takım	(20-149)
k. +sı		
komandirovka	memuriyet, görev	(25-56)
k. +a		
komandovonye	komutanlık	(46-299)
k. +niñ		
komissaryat	komiserlik	(50-143)
k.		
kontora	dire, ofis	(9-159)
k.		
kontsert	konser	(26-83)
k. +i		
koridor	koridor	(53-113)
k. +da		
kovala-	kovmak, kovalamak	(3-73)
k. -p		
kovuş-	kovalamak, kovmak, yol vermek	
k. armısıñız	eşliğinde olmak (müz.)	(2-40)
köçe	sokak, yer, asfalt yol	(1-1)
k. +mize		
kök	şen, neşeli, şakrak	(18-94)
k. +di		
kölege	pölge	(31-19)

k. +sinden		
kömek	yardım, yardım rica	(2-39)
k. +im		
köne	eski	(2-23)
k.		
köp	çok	(16-9)
k.		
köpbilmişsire-	bilgiçlik taslamak	(58-91)
k. -me		
köpil	hırsız	(51-24)
k. +miş		
köpürcik	köpürcük	(11-7)
k. +inden		
körük-	alevlemek, tutuşmak	(34-142)
k. +i		
köşeş-	kesilmek, susmak, sakin olmak	(1-9)
k. -enokdı		
kete	zaman zaman	(6-16)
k.		
kövsar ur-	rüzgar vurmak	(7-16)
k.		
kövüş	ayakkabı, pabuç	(24-12)
k. +idi		
küy	düşünce, fikir	(48-54)
k. +üm		
keşge	keşke	(7-81)
k.		
köynek	gömlek, elbise	(7-38)
k. +nîñ		
krovat	yatak	(46-286)
k. +mî		
kuhnya	mutfak	(25-48)
k. +a		

kursa-	sokulmak, girmek	(28-181)
k. -p		
küme	kulübe	(22-286)
k.		
küncara	küspe	(40-2)
k.		
künci	susam	(17-44)
k.		
kürse-	sokulmak, girmek	(21-197)
k. -p		
küşt	satranç	(2-30)
k. +de		
küti	kalın, hacimli	(50-145)
k.		
kvartal	semt	(4-152)
k. +m		

L

labır	yük, demir	(18-64)
l. +ını		
lak	1. at-: konuşmaya girmek, laf atmak	(42-115)
l.		
lakırda-	fokurdamak	(10-166)
l. -p		
lapıkeç	hayal kırıklığına uğramış	(14-123)
l.		
lay	takım, koleksiyon	(21-198)
l.		
layık	layık	(27-147)
l. +dı		

magazinçi	magazacı, dükkancı	(8-76)
m.+sidi		
mahal	zaman, dönem	(8-112)
m.		
mahmal	kadife, peluş	(6-9)
m.		
mahnet	İri	(48-33)
m.		
makulaycı	tasdik edici	(2-66)
m.		
mama	anneanne, yaşlı kadınlara hitap	(3-74)
m.+n		
manat	manat	(4-139)
m.		
manatlık	cüzdan	(4-142)
m.+nı		
manlı	manalı	(52-52)
m.		
mañlay	alın, kafa	(15-197)
m.+ına		
masgara	maskara, kepaze	(2-52)
m.		
maşın	makine, araba	(26-92)
m.+da		
maşınlık	makine, araba	(12-51)
m.+ını		
mavı	mavi	(37-37)
m.		
may	mayıs	(37-62)
m.		
mayıp	malul, sakat	(49-114)
m.+dı		
mazmun	muhteva iç	(53-98)
m.+ı		
me	all, götür!	(31-28)
m.		

meñze-	benzemek	(13-76)
m.-yerdi		
'meñzeş	benzer, andıran	(37-44)
m.		
mecal	mecal, takat	(22-160)
m.+ı		
mecburı	mecburi	(26-98)
m.		
meditsina	tıp, hekimlik	(34-162)
m.+n		
meger	muhtemel, galiba	(30-276)
m		
mChriban	sevgili	(18-97)
m.		
mem	ben	(1-1)
m.		
merdivan	merdiven	(38-84)
m.		
merzel	frengi	(17-42)
m.+ini		
mes	mesud, şen, müreffeh	(41-33)
m.		
meydança	alan, saha, çimenlik	(52-57)
m.+sına		
mılayım	ılık, mülayim	(26-90)
m.+dı		
mıdama	daima	(33-107)
m.		
mıdırda-	dır dır etmek	(46-270)
mıhman	misafir	(17-43)
m.		
militsiya	milis, polis	(12-26)
m.+a		

milt	m.et-: yeltenmek, teşebbüs etmek	(21-141)
m.		
mıncıra-	mıncıklamak, ezmek	(39-118)
m.-dıpdı		
minut	dakika	(27-154)
m.		
missa	yumuşak, gevşek, sertliği kaybetmiş	(35-180)
m.		
mıtdıda-	yavaş yavaş gitmek	(42-94)
m.-p		
miyesser	m. bol-ı kısmet olmak	(18-58)
m.		
mlçıldat-	şapırdatmak	(45-239)
m.-ip		
morojını	dondurma	(4-140)
m.		
möññür	böğürmek, anırmak, uğuldamak	(7-47)
m.-mege		
möler-	belertmek, iri iri açmak (göz için)	(3-94)
m.-ip		
mönsüre-	kendine güveniyormuş gibi göstermek, bilmezlen	(51-26)
m.-di		
mugalım	öğretmen	(35-195)
m.+lan		
müñkülde-	oynatmak, titremek	(8-83)
m.-dip		
müñküllet-	oynatmak, titretmek	(3-87)
m.-di		
mün-	binmek	(41-40)
m.-di		
müzzer-	içi kararmak, sıkılmak	(3-77)
m.-di		

Nagan	Nagant marka silah	(44-168)
n.+ı		
nahar	yemek	(22-142)
n.+ın		
nan	ekmek, n. haltası: ekmek torbası	(10-169)
n.		
nas	bir tür tütün	(45-239)
n.+ını		
nayıncar	mutsuz, sıkıntılı, şikayetçi	(4-141)
n.		
nayza	süngü	(18-90)
n.		
nazar	bakış	(4-148)
n.		
nebiş	nefis	(14-162)
n.+im		
nebit	petrol	(7-37)
n.		
nebsevrlik	çıkarcı, menfaat	(24-31)
n.		
nEçe	nice, ne kadar	(18-73)
n.		
nEgile	memnun olmayan hoşnutsuz	(4-148)
n.		
nEhili	nasıl	(2-34)
n.		
nEletli	lanetli	(18-63)
n.		
nemeş	alman	(45-211)
n.+ler		
nEne	ne, nasıl, hangi	(1-8)
n.+mi		
nepislik	zerafet, incelik	(24-8)
n.		

nepyag	petrol	(7-28)
n.		
nerehan	her ne, her nere	(49-100)
n.		
neresse	küçük çocuk, zavallı çocuk	(20-183)
n.		
nezirge-	nazlanmak	(52-43)
n.-di		
nicik	ne ne kadar	(2-38)
n.+de		
nire	nere	(2-121)
n.+den		
nogsan	eksik, kusur	(15-202)
n.+ını		
nokat	nokta	(14-124)
n.+a		
nurana	nurlu, hoş	(18-98)
n.		
O		
oba	köy, oba	(2-48)
o.+da		
oglan	oğlan, erkek çocuk	(1-4)
o.+cıga		
ogrı	hırsız	(12-26)
o.		
ogşaş-	bir birini okşamak	(27-142)
o.-dılar		
ogurla-	çalmak, hırsızlık yapmak	(35-190)
o.-nını		
ogurzla-	çalmak, hırsızlık etmek	(13-95)
oguş-	benzemek	(19-114)

o.-yan		
okara	taş, çanak	(21-212)
o.+sında		
okat-	okutmak	(46-296)
o.-dım		
okdurıl-	atılmak, fırlamak, sıccramak	(7-48)
o.-dı		
okla-	fırlatmak	(19-143)
o.-dı		
okuv	okuma, eğitim	(24-20)
o.+a		
okuvçı	öğrenci	(3-109)
o.		
ol	o	(7-26)
o.		
onyança	o zamana kadar, şimdiye dek, o sırada	(15-183)
o.		
onatlık	güzellik, iyilik, düzgünlük	(51-8)
o.+ına		
onılı	iyi, güzel	(47-18)
o.		
onşa-	okşamak, öpmek	(27-185)
o.-p		
onuş-	iyi geçinmek, uyuşmak	(54-51)
o.-arlar		
or-	orakla biçmek	(49-86)
o.-yardı.		
orak	orak,	(49-84)
o.		
orna-	yerleşmek, etki etmek	(19-111)
o.-p		
orun	yer	(22-250)
o.		

oslagsız	beklenmedik, aniden, birden	(1-11)
o.		
ot	ateş	(13-104)
o.		
ot	ot	(42-99)
o.+umı		
otag	oda	(12-55)
o.+ının		
otır-	oturmak, süreklilik bildiren yardımcı fiil	(17-19)
otır.-dılar		
otla	yakmak	(14-125)
o.-ndım		
otlan-	ateşlemek, yakmak	(4-137)
otlı	tren	(24-57)
o.		
otlıçlık	üstün başarılı talebe	(54-149)
o.		
otluçöp	kibrit	(7-26)
o.		
oturgıç	sandalye	(2-69)
o.+da		
oturış	oturuş, oturma	(32-39)
o.-larıdı		
ovadan	güzel, hoş	(20-185)
o.+ca		
ovkalaştır-	ovalamak, oğuşturmak	(12-65)
o.-dırdım		
ovran-	parçalanmak, dağılmak	(48-74)
o.-ıpdı		
ovaz	avaz, seda, ses	(10-179)
o.+ı		
oy	düşünce, fikir	(21-24)
o.		
oyan-	uyanmak	(7-38)
o.-dı		

oyar-	uyandırmak, uyanmak	(10-167)
o.-dı		
oylan-	düşünmek	(7-60)
o.-maga		
oynakla-	oynamak, dört dönmek	(54-132)
o.-p		
oynaş-	beraber oyun oynamak	(19-132)
o.-ıp		
oynavac	oyuncak	(31-29)
o.+ın		
oyunçı	oyuncu	(2-30)
o.		
ozal	dah önce	(2-23)
o.+am		

Ö

öñürti	daha önce, önce	(8-98)
ö.		
öç	sönmek	(6-19)
ö.-ende		
öçügsi	sönük, cansız	(6-6)
ö.		
öçür-	söndürmek	(6-16)
ö.-yerdı		
ökde	usta	(54-141)
ö		
ökün-	taklît etmek	(14-162)
ö.-dim		
ölçel-	ölçülmek	(23-291)
ö.-yen		
öñ	ön	(1-15)
ö.		
öñkülik	öncelik, önceki durum	(46-277)
ö.+i		

ör	ö. boyuna gal-: ayağa kalkmak	(47-11)
ö.		
örçen	çok, fazla, güçlük, kuvvetli	(4-141)
ö.		
örkle-	örkünü çakmak, örk denilen kazığı çakmak	(10-172)
ö.-di		
örülgi	örülü, örülü olan	(54-130)
ö.		
ösdür-	yetışdirmek, büyütme	(11-24)
ö.-ip		
öt-	geçmek	(42-73)
ö.-en		
ötegit-	bırkıp gitmek, öteye gitmek	(40-3)
ö.-ipdir.		
ötünç	özür, bağışlamak için söylenen söz	(3-82)
ö.		
övel-	ağzını açmak	(12-45)
ö.-dip		
övreniş-	öğrenmek, alışmak	(18-84)
ö.-di		
övrül-	dönme, çevrilmek dönüşmek	(7-32)
ö.-ip		
övülya	evliya	(43-157)
ö.		
övüt	öğüt	(32-64)
ö.		
öy	ev	(4-120)
ö.+ünde		
öykün-	öykünmek, taklit etmek, özenmek	(41-37)
ö.-dim		
öyt-	düşünmek, sanmak, zannetmek	(20-77)
ö.-üp		
özbaşı	kendi kendine, kendi başına	(7-32)
ö.+na		

özelen- ö-di	istemek, yalvarmak	(20-150)

P

pahey	hayranlığı, şaşkınlığı anlaltan bir ünlem	(54-150)
p		
pahır	fakir, zavallı	(42-75)
p.		
palçık	çamur	(16-3)
p.+dan		
palla-	esnemek	(17-52)
p.-dı		
paşkelle	boşkafa	(42-85)
p.		
paşkilla-	övünmek, yüksekten atmak	(2-60)
p.-n		
parad	tören, resmi geçit	(24-10)
p.+a		
parala-	pırçalamak	(22-286)
p.-ya		
parh	fark	(42-75)
p.+ı		
pazılat-	evirmek, çevirmek	(37-28)
p.-ıp		
paş	p. et-: ele vermek, açıklamak	(53-97)
p.		
patılat-	patlamak	(38-63)
p.-dı		
payış	kötü	(18-60)
p.		
paykilla-	yaylan, bas git (ağızlarda)	(37-49)
p.-ber		
payla-	bölmek, dağıtmak	(31-29)
p.-p		

pekge	aptal	(42-143)
p.		
pel	tarla sınırı an, arazi parçası, arazi, tarla	(10-172)
p.+e		
pelaket	felaket	(54-150)
p.+ler		
pena	sığınak; p.sında sakla-: muhafaza etmek	(21-227)
p.+sında		
pencire	pencere	(52-55)
p.+leri		
pençe	pençe, el	(39-120)
p.+den		
per	tüy	(40-2)
p.+i		
pervay	ilgi, omur, alaka	(51-13)
p.+sız		
perzent	oğul, döl, çocuk, evlat	(47-8)
p.+i		
pesse	azıcık, kısacık	(19-106)
p.+cik		
peşmek	yukarısı kalın, aşağısı ince bir tür yabancı bitki	(30-257)
p.		
peyda	yarar fayda	(19-112)
p.		
pikir	fikir, düşünce	(2-29)
p.		
pikirlen-	düşünmek	(20-184)
p.-ip		
pırlan-	fırlanmak, dolanmak, dönmek	(27-148)
p.-dı		
pişik	kedi	(38-8)
p.+dir		
pod'ezd	kapı, giriş	(54-166)
p.+ine		
pagon	apalet	(45-216)
p.+ı		

portfel	çanta	(1-1)
p.+imi		
partizan	partizan	(46-257)
p.		
posılka	posta	(35-213)
p.		
potolok	tavan	(27-124)
p.+dan		
pökger-	şişmek	(30-17)
p.+ip		
pökgü	top	(19-134)
p.+ni		
prişçepka	mandal	(11-8)
p.+ların		
pul	para	(4-38)
p.+ı		
pursat	fırsat, zaman	(33-99)
p.+da		
pürk-	saçmak	(8-108)
p.-ülen		

R

rayon	bölge, mıntıka	(50-132)
r.		
razı	razı	(18-81)
r.		
reñk	renk	(19-111)
r.+i		
reñkdeş	aynı renkte olan	(24-7)
r.		
repetitsiya	prova	(26-84)
r.		
repreduktor	hoparlör	(27-132)
r.+lardan		

rovayat	rivayet	(41-67)
r.+lar		
rusa	Rusya	(30-265)
r.		

S

sabın	sabun	(11-7)
s.		
sadaca	sade	(18-104)
s.		
sadalık	yalınlık, sadelik, basitlik, saflık	(52-51)
s.+ına		
sagat	saat	(27-144)
s.+a		
sagılış	sağılış	(31-11)
s.+ını		
sahıpa	sayfa	(6-10)
s.+larını		
sakga	birden, aniden	(27-151)
s.		
sakgal	sakal	(45-254)
s.+ını		
sakla-	durmak, durdurmak, beklemek, saklamak	(1-9)
s.-p		
sala	s.goyber-: kötü sözler sarfetmek	(37-39)
s.		
salamlaş-	selamlaşmak	(9-140)
s.-dılar		
salfetka	peçete	(26-74)
s.		
salım	an lahza	(4-151)
s.		
salın-	yapılmak, kurulmak, kendi için kurmak	(4-152)
s.-yan		

samahilla-	boşa konuşmak, gevezelik etmek	(46-280)
s.-p		
samırda-	gereksiz konuşmak, sayıklamak	(17-36)
s.-dı		
samsık	ahmak, aptal	(17-36)
s.		
sana-	saymak	(24-5)
s.-yardı		
sanalgı	sayılı	(29-216)
s.+ca		
sandıra-	titremek, sarsılmak	(11-18)
s.-yardı		
sanı	adet, tane	(2-56)
s.		
sanlı	sayılı	(29-237)
s.+ca		
sapak	ders	(50-141)
s.+da		
saral-	sararmak, sarılaşmak	(46-289)
s.-ip		
sarga-	ısmarlamak, havale etmek	(27-139)
s.-dı		
sargıt	görev, iş, vazife	(21-225)
s.+lam		
sav-	çevirmek	(54-167)
s.-makçı		
saygar-	ayırt edilmek, görülmek	(8-109)
s.-ıbam		
sebep	sebepe, çünkü	(3-115)
s.+i		
seçelen-	saçmak, dağılmak	(35-187)
s.-ip		
sedap	sedef	(18-95)
s.		

səgin	duraksamak, bir süre beklemek	(53-92)
s.-di		
səhel	az, kısa	(53-117)
s.		
səher	seher	(18-61)
s.		
seki	oturacak yer, kerevet	(13-100)
s.+nin		
sekunt	saniye	(29-237)
s.+ın		
selpəş-	koşulturmak	(18-89)
s.-ip		
sepele-	serpmek, sepelemek	(34-165)
s.-p		
sepleşdir-	birleştirmek, eklemek	(19-106)
s.-ip		
seresap	yavaşca, usulca, ihtiyatla	(27-138)
s.		
seret-	bakmak, seyretmek	(1-25)
s.-di		
sermen-	aranmak, araştırmak	(7-29)
s.-me		
sermeşdir-	yaklaşmak, araştırmak	(9-151)
s.-ip		
setir	satır	(53-100)
s.+leri		
siŋ-	sinmek, sızmak, sindirilmek	(8-112)
s.-yen		
sıçrıntıgı	sıçramış parçacık	(11-20)
s.+ları		
sıgdır-	sıgdırmak	(44-185)
s.-ip		
sıgır	sığır	(16-7)
s.		
sık-	akmak, sıkıştırmak	(21-215)

s.-an		
sıklık	ıslık	(38-90)
s.		
sıla-	saymak, saygı göstermek, hürmet etmek	(19-119)
s.-gın		
sılag	nişan, madalya	(50-149)
s.+ı		
silkişdir-	silkelemek	(38-66)
s.-di		
silterle-	silkelemek, sarsmak	(36-19)
s.+den		
sim	tel	(38-86)
s.+den		
sımışla-	tıkınmak	(54-139)
s.-p		
sın	s.et-: bakmak, gözetmek	(1-7)
s.		
sınla-	bakmak, gözden geçirmek	(8-115)
s.-p		
sıp	kurtulmak, atlatmak, savmak	(39-131)
s.-dı		
sıpat	dış görünüş, şekil	(19-120)
s.+da		
sır-	kesmek (saç sakal vs . hak.)	(35-183)
s.-mazlar		
siren	leylak	(25-26)
s.		
sırık-	yavaşça akmak akıp gitmek	(18-93)
s.-yardı		
sırılğı	kazınmış traşlı	(49-77)
s.		
skameyka	bank, oturak	(38-73)
s.+da		
soñabaka	sonunda, en sonunda	(40-9)
s.		
soñla-	tamamla	(32-67)

s.-p		
sonra	sonra	(1-21)
s.		
soca-	sık sık nefes almak, solumak, oflamak	(1-10)
s.-maga		
sogrul-	çıkarmak, sökmek	(7-37)
s.-ip		
sokcar-	sokulmak, arasına girmek	(45-231)
s.-ip		
soldat	asker	(49-105)
s.		
somal-	dimdik durmak	(17-42)
s.-ip		
sora-	sormak	(1-15)
s.		
sorag	soru	(1-12)
s.		
sova-	soğumak	(22-262)
s.-mak		
soval	sual, soru	(31-1)
s.+a		
sovgat	armagan, hikaye	(18-104)
s.		
sovuk	soğuk	(3-1)
s.		
sovul	savuşmak, yönelip gitmek	(1-1)
s.-dım		
sovur-	savurmak	(34-149)
s.-p		
söbük	taban	(42-104)
s.+ine		
sök-	sövmek	(20-192)
s.-yerdi		
sövda	alış-veriş	(9-142)
s.+cık		
söveş	savaş	(13-106)

s.+de		
söyen-	dayanmak, yaslanmak	(10-177)
s.-ip		
söygi	sevgi	(19-140)
s.		
söygüli	sevgili, sevilen	(10-160)
s.		
sözle-	söylemek	(34-168)
s.-ceginem		
stol	masa	(29-219)
s.+un		
sud'ya	hakim	(17-47)
s.		
sumka	çanta	(27-156)
s.+cığına		
surat	resim, suret	(12-55)
s.+ımı		
suv	su, s.una deg-: hatası için dövmek	(20-173)
s.+una		
suvsa-	susamak	(20-171)
s.-dı		
sübse	süpürge	(8-108)
s.+li		
südürle-	itip çekip yürümek	(12-64)
s.-p		
sümül-	sokulmak, girmek, aradan geçmek	(1-5)
s.-aycek		
süpür-	süpürmek	(13-111)
s.-ip		
sürün-	sürmek, sürünmek	(12-35)
s.-ip		
süyci	tatlı	(17-21)
s.		
süyn-	uzanmak	(22-252)
s.-üp		
süyndür	söndür	(39-141)

s.-di		
süyş-	yavaş yavaş bir yöne hareket etmek	(39-142)
s.-üp		

Ş

şermende	utanmaz, yaygaracı	(8-82)
ş.-ken		
şa	padişah, şah	(32-73)
ş.		
şaŋırdı	şingirtı	(11-8)
ş.+sı		
şadıyan	neşeli, mutlu, şen	(10-176)
ş.		
şah	boynuz	(43-117)
ş.+ına		
şalkılda-	şarıldamak	(39-133)
ş.-p		
şapbatla-	tokatlamak	(21-238)
ş.-p		
şapılat-	şap şap etmek	(38-94)
ş.-ıp		
şar	küre	25-32)
ş.		
şar gara	kap kara	(18-89)
ş.		
şarpık	sille, tokat	(21-219)
ş.		
şatlık	mutluluk	(10-180)
ş.+dan		

şay	süs, takı, aparat, gereç	(32-57)
ş.+lar		

şayı	beş kapık, madeni para	(9-124)
ş.+larını		
şcher	şehir	(16-3)
ş.+in		
şcht	keyif	(18-94)
ş.+i		
şermendelik	huysuzluk, yaygaracılık	(35-180)
ş.		
şerray	isterik	(14-155)
ş.		
şey	şöyle	(4-158)
ş.		
şeyle	şöyle	(1-4)
ş.		
şeyt-	şöyle etmek	(22-285)
ş.		
şifer	kiremit	(38-108)
ş.+lere		
şindiz	şimdi	(15-175)
ş.		
şitonyer	şifonyer	(24-5)
ş.+in		
şo	şu (şaret sıfatı)	(11-2)
ş.		
şokolad	çikolata	(54-138)
ş.+larımdan		
şovsuz	başarısız, yanlış, yakışıksız	(1-20)
ş.		
şöhle	şule, ışık	(5-168)
ş.+sine		
şumcar-	hıçkırmak	(39-15)
ş.-ıp		
şunça	şu kadar	(9-154)
ş.		

şübhelen-	şüphelenmek	(42-84)
ş.-ıp		

T

tabşır-	devretmek, emanet etmek	(40-3)
t.-ıpdır		
tagta	tahta	(17-19)
t.		
tahya	takke, başlık	(32-57)
t.		
takık	gerçek, doğru, kesin	(44-186)
t.		
talap	talep, istek	(53-85)
t.		
tana-	bilmek, tanımak	(2-26)
t.-yanız		
tanat-	tanıtmak	(43-78)
t.-arın		
tanış	tanıdık, aşina	(2-23)
t.+ım		
tañrı	Tanrı	(7-24)
t.+ım		
tapavut	fark, ayırım	(46-271)
t.+ı		
tapıl-	bulunmak	(20-177)
t.+ımadı		
tapşırık	buyurmak, emir	(46-299)
t.+larını		
tarap	taraf, ç. tarap: dört taraf	(17-19)
t.		
taraşksız	bozuk	(53-99)
t.		
tarelka	tabak	(67-25)

t.+ları		
tarıpla-	övmek	(25-35)
t.-ladılar		
tas	hemen hemen neredeyse	(19-106)
t.		
tasla-	tasarlamak	(53-96)
t.-p		
taşla-	fırlatmak, atmak	(32-56)
t.-dı		
tovla-	çevirmek, burmak	(8-96)
t.-dı		
tay	yön, istikamet	(46-269)
t.+da		
tayak	dayak	(18-60)
t.		
tayın	hazır	(18-118)
t.+dı		
tegek	t bol-: boğaz kalmak	(26-76)
t.		
tegele-	halka, oluşturmak	(7-67)
t.-p		
tegelek	yuvarlak, tümüyle	(18-83)
telegramma	telgraf	(28-194)
t.		
televizor	televizyon	(29-236)
t.+ı		
temmi	cezasını vermek	(43-124)
t.+sini		
terbiye	terbiye	(12-70)
t.		
ters	ters, yanlış	(8-69)
t.+ine		
teyli	hiç asla	(22-142)
t.		

t�	ta, uzaklık edatı	(41-35)
t.		
t�ze	taze yeni	(5-166)
t.		
t�zer�k	taptaze	(11-15)
t.		
ti�ke	bakış	(14-160)
t.-sine		
tigir	teker	(48-57)
t.+lerine		
tikil-	dikilmek	(24-6)
t.-en		
tirke-	ba�lamak, eklemek	(35-197)
t.-p		
tisgindir-	silkinmek, �rpermek, sarsılmak	(52-64)
t.-di		
tiz	tez	(49-86)
t.		
togalan-	yuvarlanmak	(22-257)
t.-ip		
tokarrak	yuvarlak	(13-86)
t.		
tokga	topak	(11-18)
t.		
tomus	temmuz	(31-1)
t.		
topar	topar, grup öbek	(48-62)
t.		
tapba	birden bire, aniden	(53-7)
t.		
topla-	toplamak	(39-137)
t.-p		
topul-	saldırmak	(12-59)
t.-dı		

tor	ağ, file	(3-74)
t.+una		
torsarıl-	somurtmak	(25-61)
t.-cak		
tasla-	yalan söylemek	(45-241)
t.-p		
tovsa-	kapışmak	(39-139)
t.-p		
tozan	toz, duman dağıl	(8-109)
t.		
töle-	ödemek	(4-135)
t.-rin		
tör	evin boş köşesi, sedir	(7-45)
t.+e		
töverek	çevre, etraf, civar	(12-38)
t.		
tribuna	tribün	(27-32)
t.+nın		
turba	baca	(38-109)
t.		
tultuk	gevşek	(46-270)
t.		
turuz-	kaldırmak, uyandırmak	(43-137)
t.-ar		
tut	dut	(31-18)
t.+un		
tutuluş	tutuluş	(38-75)
t.-aysalar		
tutun-	tutmak, kiralamak	(17-37)
t.-yan		
tutuşlığına	baştan aşağı	(17-23)
t.		
tünğür	bidon, fıçı	(7-28)
t.-miz		
tünçe	çaydanlık	(11-3)
t.		

tüket-	bitirmek	(48-48)
t.-dikleri		
tünek	tünek, kafes	(15-186)
t.+ini		
türkmen	Türkmen	(9-123)
t.		
tüsse	tütsü, duman, si	(19-111)
t.		
tüykür--	tükürmek	(37-47)
t.-di		
tüykülik	tükrük	(11-20)
t.		
tüys	gerçek, hakiki, tam öyle, aynı	(37-64)
t.		

U

uçganakla-	uçuşmak (kar için) titremek	(34-133)
u.p		
ugra-	yola çıkmak, yollanmak	(10-169)
u.-p		
ugur	istikamet tarz	(3-111)
u.		
ugurtapıcılık	maharet, yol bilirlilik	(44-191)
u.+ına		
ukla-	uyuklamak	(7-58)
u.-p		
uku	uyku	(6-5)
u.+dadı		
ulal-	irileşmek, büyümek, gururlanmak, kibirlenmek	
u.-ansan		(33-114)
ulı	büyük, ulu	(1-14)
u.		
ullakan	iri büyük	(19-128)
u.		

um-	ummak	(38-88)
u.-p		
umıt	umut	(5-166)
u.		
upravlenye	yönetim, idare	(26-71)
u.+de		
uruş	dövüş, vuruş	(8-92)
u.+da		
urz-	vurmak	(14-144)
u.-dı		
usullık	ihtiyatla	(29-215)
u.		
ut-	galip gelmek	(19-128)
u.-up		
utan-	utanmak, çekinmek	(49-108)
u.-dım		
uydur-	inanmak, uymak	(42-113)
u.-macak		
uzak	uzak	(16-8)

Ü

üçek	çatı, dam	(84-38)
u.+e		
üçeri	içeri, içi	(36-15)
ü.		
üçin	için amacıyla	(2-42)
ü.		
üm	işaret, im	(19-196)
ümle-	işaret etmek	(5-98)
ü--p		
ümzük	ü. at-: güçlükle ilerlemek	(6-7)
ü.		

üns	dikkat, ihtimam, önem	(26-103)
ü.+em		
üsgür-	öksürmek	(19-109)
ü.-yerdi		
üşet-	üşütmek	(39-134)
ü.-yerdi		
üt-	tüyünü yolmak, yakmak	(22-272)
ü.-üp		
üyn	ün, ses	(7-55)
ü.+ini		
üyşür-	toplamak	(31-22)
ü.-diği		
üytge-	değişmek	(44-188)
ü.-di		
üytgcnlik	değişiklik	(53-77)
ü.+ini		
üytgeşiklik	değişiklik, değişim	(3-100)
ü.+i		
üzenqi	üzengi	(41-27)
ü.		

V

vaghtlayın	geçici	(5-165)
vi		
vagır	v. bol-i: övünmek, gururlanmak	(50-146)
v.		
vagt	vakit, zaman	(1-22)
v.		
valla	vallahi	(36-7)
v.		
Vaza	vazo	(54-164)
v.+dan		

veli	ancak, fakat	(54-150)
v.		
velin	ancak, fakat, lakin	(1-5)
v.		
vepalılık	vefalılık	(39-143)
v.+ını		
vrač	doktor	(34-164)
v.		

Y

yabı	at	(45-233)
y.+ları		
yada-	yorulmak, bitkin düşmek	(20-167)
y.+dı		
yagday	durum, imkan, şart,	(25-59)
y.		
yayrat-	yayılmak, dökülmek,	(6-18)
y.-ıp		
yogsa	yoksa	(31-14)
y.		
yagsı	iyi, güzel	(22-248)
y.		
yagıl-	aydınlanmak, ton atmak	(4-127)
y.-ıp		
yak-	su vermek, su içmek	(48-48)
y.-ıp		
yaka	yaka	(43-135)
y.+sına		
yakımlılık	hoşluk	(25-53)
y.		
yazışdır-	düzeltemek	(46-292)
y.-dım		
yalañaç	çıplak	(39-132)
y.		

yalak	gibi	(17-55)
y.		
yalbar-	yalvarmak	(43-150)
y.-maga		
yalcak	kadar	(48-60)
y.		
yaldıraş-	sevimsiz, nahoş	(5-168)
y.-ıp		
yalı	gibi	(1-5)
y.		
yalkım	ışık	(50-151)
y.		
yaman	fazla, pek çok	(3-84)
y.		
yamaşgan	tekrar, yine	(42-115)
y.		
yarav	sağlam, sağlıklı	(51-11)
y.		
yanyoldaş	hayat arkadaşı, eş	(47-22)
y.+ı		
yaña	yana, tarafa, nedeniyle	(17-17)
y.		
yañı	biraz önce, demin	(12-58)
y.		
yañı	demin, şu ana dek	(34-152)
y.		
yañsıla-	alay etmek	(7-67)
y.-p		
yap-	örtmek, kapatmak	(19-127)
y.-dı		
yaplan-	yaslanmak, dayanmak	(36-11)
y.-ıp		

yar-	yarmak, kesmek	(10-162)
y.ıp		
yaraş-	barışmak	(14-164)
y.-magı		
yaraşık	barış	(52-74)
y.+a		
yaravlık	sağlık, sıhhat	(50-139)
y.+ının		
yarpı	yarım, yarı	(6-9)
y.		
yasa-	türetmek, imal etmek, yapmak	(42-85)
y.-dım		
yaş-	batmak (güneş hal)	(5-167)
y.-ıp		
yaş	genç, toy	(6-1)
y.+dım		
yaşayış	yaşam, hayat	(18-58)
y.		
yaşık	araba	(35-213)
y.+ı		
yaşıtdaş	aynı yaşta olan	(7-66)
y.+larının		
yat I	hafıza, bellek	(6-3)
y.+ımda		
yat-	yatmak	(7-23)
y.-anı		
yat	yabancı	(32-52)
y.		
yatla	hatırlamak	(7-67)
y.-dı		
yayka-	iki yana sallamak	(28-196)
y.-dı		
yaz-	yaymak, sermek	(2-219)
y.dı		
yazgı	yazı	(53-110)
y.		

yazrı	yassı	(19-118)
'y.		
yeñcil-	dövülmek	(41-22)
y.-ip		
yeñcile-	dövme, vurmak, ezmek	(42-105)
y.-rsin		
yeñil	hafif, basit, hoppa	(25-50)
y.		
yeñil	yenilmek	(38-74)
y.-enine		
yeñse	ense, arka	(45-47)
y.+ni		
yedigçrlık	hatıra	(33-119)
y.		
yegşer-	eğilmek, bükülmek	(18-85)
y.-şip		
yekece	yalnızca	(16-11)
y.		
yoknasız	inatçı, tatsız, nahoş	(27-117)
y.+ını		
yellen-	şışmek, kabarmak, taşmak	(1-16)
y.-ip		
yelmeş-	yapışmak	(30-259)
y.-ip		
yene	daha, bir de, gene	(7-34)
y.		
yeri	haydi, hadisene	(34-149)
y.		
yet-	yeterli olmak, yetişmek ulaşmak	(8-73)
y.-enini		
yetir-	nobat y.mēn: fırsat vermemek	(17-40)
y.-men		

yetişdir-	yetişdirmek, b�y�tmek	(11-24)
y.-yerler		
yıgır-	mincıklamak, buruşturmak	(44-178)
y.-dım		
yıgna-	toplamak, yıgmak,	(4-155)
y.		
yıgnak	toplantı	(50-142)
y.		
yıgren�	nefret, tiskinti	(21-216)
y.+i		
yılçır	parlak	(5-168)
y.		
yılgır-	gülümsemek	(1-13)
y.-dım		
yırşar-	kıs kıs gülmek	(9-116)
y.-yardı		
yitgi	yitik, kayıp	(42-81)
y.+sini		
yiti	keskin, şiddetli	(16-3)
y.		
yitirim	kayıp	(15-185)
y.		
yokarı	yukarı	(10-171)
y.		
yokuşdır-	kirletmek	(1-13)
y.-macak		
yolbaşçı	elebaşı, idareci, baş	(42-109)
y.+sıdı		
yolboyı	yolboyu	(33-87)
y.		
yoldaş	arkadaş	(7-67)
y.+larının		
yorunca	yonca	(48-57)
y.+dan		
yöne	fakat, ama	(6-2)
y.		

yöre-	yürümek, gitmek	(1-2)
y.-p		
yörite	özel, hususi	(47-2)
y.		
yugur-	yoğurmak	(11-4)
y.-p		
yuka	ince yufka	(9-126)
y.		
yum-	yummak	(22-279)
y.-dı		
yumluk-	yönelmek, bir tarafa gitmek	(15-198)
y.-dı		
yumrucak	yumruk	(2-54)
y.+ını		
yumuş	iş, ödev, görev, öğrenci ödevi	(2-42)
y.+unu		
yuv-	yıkamak	(11-4)
y.up		
yuvaşca	yavaş sesle, hafif sesle	(19-122)
y.+dan		
yuvdun-	yutkunmak	(26-77)
y.-dı		
yuvun-	yıkamak	(24-5)
y.-p		
yuvut-	yutmak	(17-43)
y.		
yüp	ip	(11-7)
y.+e		
yüpek	ipek	(39-120)
y.		
yürek	yürek, kalp, y.i gıs-: canı sıkılmak	(32-36)
y.+i		
yüz	yüz, çehre	(2-47)

y.+üme		
yüzlen-	dönmek, çevirmek	(32-36)
'y.-di		

Z

zar	z. et-: muhtaç etmek	(40-5)
z.		
zat	şey, eşya, her türlü eşya	(1-6)
z.+lar		
z.çher	zehir	(17-34)
z.		
z.çhre	z. si yarıl-: çok korkmak, ödü patlamak	(11-13)
z.+si		
zerur	zaruri	(34-164)
z.		
zerzav	yararlı	(22-255)
z.		
zeyren-	sızlanmak, dert yanmak	(3-7)
z.-yerdi		
zır-	fırlatmak, atmak	(3-73)
z.-an		
ziyan	Ziyan	(45-244)
z.+ı		
zovzulda-	koşuşmak, telaşlanmak	(20-191)
z.-p		
zövve	birden bire, ansızın	(3-103)
z.		

İKİLEMELER

'ağıya-söze	ağlamaya sızlamaya	(21-222)
a.+üne		
aglaycak-aglaycak	ağladı ağlayacak	(14-124)
a.		
ahı-hala	ah vah!	(22-275)
a.+sını		
akılı-sözi	akıllı uslu	(21-206)
a.		
ala-zenzele	gürültü, velvele	(16-6)
a.		
aşk-taşk	Şaşkınlık	(15-193)
a.		
azda-kende	az çok	(3-104)
a.		
bada-bat	Derhal	(3-100)
b.		
batlı-batlı	şiddetli şiddetli	(19-108)
b.		
bazzık-buzzuk	mırın kırın	(13-89)
b.		
bir-biri	Birbiri	(14-135)
b.+lerini		
birden-birden	birden bire	(18-94)
b.		
birin-birin	birer birer	(7-59)
b.		
cikme-cik	Ayrıntılı	(6-8)
c.		
çar-töverek	dört bir yan	(8-102)
ç.+ine		
çıkıp çıkmañka	çıkır çıkamaz	(17-28)
ç.		

deñ-duşlar	Akranlar	(8-62)
d.+ı		
Enigine-ş Enigine	inceden inceye	(13-77)
e.		
gahar-gazap	Öfke	(11-17)
g.+dan		
gele-gelm Ğne	gelir gelmez	(9-119)
g.		
gice-gündiz	gece gündüz	(18-76)
g.		
gık-vak	Gürültü	(19-131)
g.		
gıyım-gıyım	lime lime	(18-65)
g.		
gümni-sümni	mırın kırın	(14-137)
g.		
hak-hukuk	hak hukuk	(12-68)
h.+ı		
ilde-günde	el alemde	(7-22)
i.		
kir-kimir	kir pis	(7-46)
k.+siz		
maytık-maytık	ağır aksak	(9-135)
m.		
ogrı-cümri	hırsız arsız	(11-24)
o.+leri		
övrän-övrän	tekrar tekrar	(7-68)
ö.		
öz-özi	kendi kendine	(18-94)
ö.		
rehim-şepagat	merhamet	(17-26)
r. + ıŋ		

ses-üyn	ses seda	(7-55)
s.+ini		
sırıp-süpürüp	silip süpürüp	(8-102)
s.ip		
sövda-satık	alış veriş	(9-144)
s.		
tot-tozan	toz duman	(8-1123)
t.+ı		
ulgam-ugam	Silsileler halinde	(8-111)
u.		
üst-baş	üst baş	(2-36)
ü.+ını		
uzlem-saplap	bölük pörçük	(4-125)
ü.		
yal-yagsı	Beceriksiz	(17-37)
y.+ları		
yama-yama	yama yama	(20-162)
y.		
yaram-yalañaç	yarı çıplak	(17-55)
y.		
yırş-yırş	kıs kıs (gülmek)	(7-65)
y.		

SONUÇ

Aman Aşırov, orta öğrenim çağı çocuklarına, iyi bir insan, iyi bir vatandaş olmak için, ahlaklı bir hayat için, sahip olmaları gereken erdemleri sezdirmeye çalışıyor. Bunu yaparken de baskı rejimleri ile yönetilen tüm ülkelerde olduğu gibi eserlerini özgürce ortaya koyamıyor. Bu sebeple de sembolik bir anlatıma baş vuruyor.

a) Metnimizde, Türkiye Türkçesinin sekiz temel ünlü sesi (a,ı,o,u,e,i,ö,ü) aynen bulunur. Fakat Azerbaycan Türkçesinde bulunan è (e ve i arası bir ses olan kapalı e) yoktur. Metnimizde kapalı e'ye karşılık çoğunlukla i kullanılır.

iy- “yemek”, il “el,ülke”, bil-”bilmek”

b) Metnimizin en belirgin fonetik özelliklerinden birisi ikinci hecedeki darünlülerin genişleme eğiliminde olmasıdır:

okat-“okutmak” (46-296); tana-“tanımak” (2-26)

c) Yabancı kaynaklı kelimelerde #f > #p ile karşılanır:

fayda > peyda (19-112)

Ayrıca VfV > VpV ve f# > p# olur.

sıfat > sıpat (19-120) ; harf > harp (53-100)

d) Metnimiz, Eski Türkçenin mirası olan ünlü uzunluğunu korumuştur. Fakat yazı dilinde gösterilmez. Toplam on altı (sekiz kısa, sekiz uzun) ünlü vardır. Uzun / kısa ünlü karşıtlığı anlam belirleyicidir.

daş “dış”, daş “taş” ; ot “ot”, ot “ateş”; bil- “bil- —+”, bil “bel” ...

e) Ötümlü damak patlayıcısı g, ğ olarak sızıcılaşmaz, patlayıcı olarak kalır:

ağlamağa başladı (28-182)

f) Uzun ünlülerin ses değeri ,kısa ünlülere yakındır. Ancak e ünlüsünün uzun şekli,kıساسına göre daha açık ve genellikle e şeklindedir.

g) Metnimizde damak uyumu vardır. Ancak alıntı olan kelimelerden bir kısmı bu kurala uyarken bir kısmı uymamaktadır.

h) Metnimizde, sınırlı örnekte bulunan ve diğer Oğuz Türkçelerinde bulunmayan -lv eki vardır:

biç-üv+li “biçimli” (9-123), geyn-üv+li “şık” (28-197)

ı) Fiil kök veya gövdelerine gelen ve Türkiye Türkçesinde bu görevde kullanılmayan -İşdir eki vardır. Bu çatı eki fiile, o işin sürekli olarak ya da aralıklarla yapıldığı anlamını vermektedir:

silkişdir-“silkelemek” (38-66) ; döküşdir-“dökmek,döküp durmak” (42-99)

i) Metinde şimdiki zaman eki olarak - yAr’ın yanında -yA eki ve ilgi hali eki olan +nİn ‘ın yanında +n şekilleride bulunmaktadır:

göryemiñ “görüyor musun” atan “dedenin”

j) Öğrenilen geçmiş zaman eki - mİş yerine - İp(dİr) ve rivayet şeklinde de -imiş yerine eken kullanılır:

geliptir “gelmiş”, göryer ekenik “görüyormuşuz”

k) Metnimiz, Güney - Doğu grubu Türkçesi olan Özbek Türkçesinden etkilenmiştir:

hoşlaşmakçı bol- “görmek istemek” (4-147)

KAYNAKÇA

- ATALAY, Besim (Çev.); Divânü Lûgat'it -Türk Türk Dil Kurumu Yayınları: 524
Cilt. IV. Dizin ,Ankara -1991
- DEVELİOĞLU, Ferit; Osmanlıca Türkçe Sözlük, Doğu Matbaacılık ve
TicaretLtd.Şkt. Matbaası, Ankara 1970
- ECKMANN, Janos; Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar
Yay. Haz.: Osman Ferit Sertkaya, Türk Dil Kurumu Yayınları No: 635,
Ankara -1996
- ECKMANN, Janos; Çağatayca El Kitabı ,Çeviren : Günay Karaağaç, İstanbul
Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 3412 İstanbul 1988
- ERCİLASUN, Ahmet B.; Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri, Kültür Bakanlığı
Yay., 1996-Ankara
- GABAIN, A. Von; Eski Türkçenin Grameri ,Çeviren: Mehmet Akalın
Türk Dil Kurumu Yayınları:532, Ankara 1988
- GEMALMAZ, Efrasiyap; "Türkmence Metinler", Atatürk Üniversitesi
Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları No:10,Erzurum -1987
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin;Türk Dilinde Edatlar, M.E.B. Yay., İstanbul-1992
- HACİEMİNOĞLU, Necmettin;Türk Dilinde Fiiller,Cönk Yay.,1984
- KARA,Mehmet; Ata Atacanov'un Şiirleri ,Türk Dil Kurumu Yay:671/2, Cilt.II,
Ankara-1997
- KOMİSYON;Türkmence-TürkçeSözlük,Türk Dilleri Araştırma Dizisi: 18
Simurg Kitapçılık veYay. Limt. Şirketi, Ankara 1995
- KOMİSYON; Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Kültür Bakanlığı / 1371,
Kaynak Eserler / 54 ,Ankara-1991
- KORKMAZ, Zeynep; Gramer Terimler Sözlüğü,Türk Dil Kurumu Yayınları: 575,
Ankara 1992
- ÖZTÜRK, Ali; Çağlar İçinde Türk Destanları,Emek Matbaacılık ve İlançılık LTD.ŞTİ.,
Birinci Baskı :1 Mart-1980
- TOGAN, Zeki Velidi; Oğuz Kağan Destanı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1982
- TUNA, Osman Nedim;Türk Dilbilgisi Ders Notları:3, İnönü Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Malatya-1986

Ашыров А.
А98 Шайлы тахя: Хекаялар (Орта ве улы яшлы мекдеп окувчылары үчин.) — А.: Магарыф, 1993.

Бу китаба гиризилен хекаялар өзбашдак дурмуш босагасында дуранлара инетлениләр. Эйсем, хер ким өз юрдунун мынасып гражданы болмак үчин нәме этмели? Дурмушта әсасы зат нәме? Өзүңе хайсы хәснәтлери сайлап алмалы? Ынха, шу меселелери яш гахрыманлар хекаяларда өзлериңе чөз-йәрлер.

АЙНА ГЫЙЧАКЛАРЫ

Мен автобусдан дүшүм-де, өз көчәмизе совулдум. Портфелим халланладып ювашжа йөрәп гелйәрдим. Өз жайымызын деңине етенимде, совук дивара аркасыны берип, хоркулдап отуран бир огланжыга гөзүм дүшди. Ол шейле бир йыгрылып отырды велин, эдил диварың ичине сүмүлөйжек ялыды. Ол хоркулдап отурушына, өзбашына бир заглар самырдаарды. Мен онуң деңине етдим-де сакландым. Она бирселлем сын эдил дурдум. Огланжык янына адам геленини дуйдымы-нәмеми, көшешжек ялы этди. Әмма ол гахарыны саклап билмеди-де, ене сожап башлады.

— Сен бу ерде нәме ншләп отырсың? — дийип, она ослассыз сораг бердим. Огланжык жогап дерегине бурнуны чекди. Мен огланжыгың болшуна чалажа йылгырдым-да:

— Диймек, онда сен улы адамлар билен геллешенок-да? — дийдим-де, өңкүденең бетер онуң үстүне абанып сорадым. Огланжык елленип дуран габакларыны юмруклары билен ов-каладырды-да:

— Нәме мен билгешлейин этдимми? — дийип, өзбашына хүмүрдеди.

Мен бу огланжыгың нәме-де болса бир шовсуз иш әденди-гини аңдым. Соңра онуң рухуны гөтержек болуп:

— Ери болл, сең кич вагтта билгешлейин бир иш этмейә-

ББК 84. Тур7

44803590201 — 86 — 93

© А. Ашыров. Текст, 1993 й.

ISBN 5-675-00812-8

— Билйәннэми дайы? Хеммесем шу шонун кепдерилеринден-дә! Өннин шо кепдерилери ковалап йөркәм, зынан дашым дукандан гелйән гарры мамаң торундакы гатык чүйшесине дегип дөвди...

— Ери онсон, гарры нәме дийди? — дийип, мен билесиге-лижилик билен сорадым. Огланжык йүзүни ашак салып мұз-зерди.

— Нәме дийсин? Кәеди. «Хәй, сениң кепдеринем гурсун, задынам» дийди.

— Дайы, мен билгешлейин эдемок ахыры. Бирден дегәйди.

— Сен гаррыдан өгүнч сорасан болмаям?

— Вах, сорадым-ла. Гатыгнам гетирип бержекдим! Йөне ол яман хәтжет кемпир экен. Гайтам «шу ерлерде гайдып, ол кепдериленнем гөрмәйин, өзүңем» диян болай! Хамана мен кей-пине гелйән ялы — дийип, ол ене бир затлар айтжак ялы, до-дагыны мункүллетди-де хасам мұззерди.

Мен:

— Шовсузлык диййәннәнем шүмы? — дийип, йылгырып со-радым.

— Бу гүнем шейле болды... — дийди-де, огланжык бурнуны чекди.

— Диймек, бу гүнем гарры мамаң кәйинжини нийисин-дә! Огланжык мана мөлериң серетди-де:

— Жук — дийип, келесини ййкады.

— А онда нәме?

Огланжык «ханха серет» диян ялы ышарат этди-де, бизиң яшаян жайымыза гаршы үмләп гойберди. Мен о тарапа гөз айладым. Шол өңки дөрт гат жай дуршуна дурды. Мен онда хич хили үйтгешиклиги гөрмедим: «Белки бада-бат гөрән дөл-дирин» дийип ене-де серетдим. Гөрсем жайын үчүнжи гатын-дакы пенжирелен бириниң айнасы дөүлип хонкарып дурды. Мен зөвве еримден галанымы өзүмем дуймандырын. Ол мениң пенжирәмди! Догрымдан гелсем азда-кәнде гахарымам гел-пәс мән дурмады. Эмма шонда-да сыр билдирмезлиге чалышып йылгыран киши болдум.

— Хич ненең дөл өз-ә! — дийип, пенжиреден гөзүми айыр-ман диллендим.

Огланжык сапагыны билмейән окувчы ялы йыгрылып отур-шына:

— Йне, гөрйәннэми дайы! Меңки угруна дөл-лә! — дийип, гөвнүчөктүңлик билен айтды.

— Эдил билгешлейин эдйән ялы боля-лай! Дайы, мен-ә шу кепдерилерими сатаймасам болжак дөл өйдйән. Хә, дайы?

— Сиз нәме мени танаяңызмы? — дийди. Мен «ёк» дийип жогап бердим.

— Онда нәме бей диян боляңыз? Мең эдйән ишлеримин хеммесем шовсуз! — дийип огланжык, мең пикириме чүрт-ке-сик гаршы чыкды. Мен эдил күштде утулан оюнчы ялы болуп дурдум. Огланжыга инди нәме дийжегимем билекокдым. Хер халда болса мен онуң шовсузлыклары хакда билесим гелйәр-ди. Ахыры мен:

— Бе, о нәхили шовсузлык? — диян болдум.

— Огланжык еринден турды.

— Ай, шовсузлык-да... — дийип, ол үст-башыны какышды-рып дуршуна мана первайсыз жогап берди.

— Хер ницикде болса сен маңа шовсузлыклаң хакында гүррүң берерсин? Белки көмегим дегер!

— Хә болжак-ов! Сиз мана кепдери ковшармысыңыз? — дийип, ол гүлжин арасында менден сорады. Мен огланжыгың бу юмшуну битирип билмежегиме гөзүм егйәрди. Шонуң үчи-нем мен онуң сорагына жогап бермедим-де:

— О нәхили кепдери? — дийдим.

— Вах, барам шолардан-дә! Бов, дайы сиз кепдери идегме-гиң нәхили кындыгыны бери билйәннэми? — дийип, огланжык йүзүме чинерилди.

Догрымы айтсам, чагалыгым обада геченсон, кепдери сак-ламагың нәхили кынчылыгының бардыгыны билекокдым. Он-соңам бизиң чагалыгымыз чагалыкмыды нәме? Гарнымыз ач болансон ойна-да элимиз етмезди!

Мен огланжыгың өнүнде масгара болмажак болуп:

— Кындыр. Кындыр — дийдим.

— Вах, онда-да нәхили кын! — дийип, огланжык юмружа-гыны дүвүп гүрлемәге башлады.

— Ынха, мең дөрт саны кепдерим бар. Гечен базар гүни Сердардан ене иксини сатын алдым! Сердарың кепдерилери түйс беззат кепдерилер экен! Сердар болса сатжак боланда: «Мең кепдерилерим дүнйәде биринжидир. Мен сатжагам дөл велин, йөне сорансон берәйейин» дийип, паңкылан болды. Чылдырун дийсәни! Бай шон кепдерилериниң дүнйәде бирин-жи болайшыны! Билйәннэми дайы, мен инди бәш гүн бәри олары кетеге дашлап әкелмели болян. Ёгсам мен олары говы идедйәнәм-лә! Шонда-да олар Сердарың кетегине гачып гид-йөләр. Беззат кепдерилер герек, хә дайы?

Мен макуллайжы әхәнде:

— Беззат. Беззат — дийдим.

Огланжык юмругыны дүвүп, хыжувлы гүрлейәрди. Биз ики әдим бейле яндакы отургычда барып отурдык. Огланжык

тәзе таншымы гөгерин днен умыт билен көчә серетдим. Эмма ол гөрненоклды. Диче ерде, йылчыр асфальтын үстүнде яшып барян гүнүн шөхлессине ялдырашып айна гыйчаклары чашып /бәятырды...

— Әй, мен-э билмедим, дайы! Мен нәтсемкәм?
— Хмм. Дөвүлен пенжирәң эсен хич зат диймедими?
— Жук, ол өйүнде ёк экен.
— Сен оны ниреден билдин?
— Өзүм бардым — дийди-де, мениң гүррүңдешим ботин-касының бурны билен ер дырмап башлады.
— Дайы, белки сиз ол өйүң эсини танаянсыңыз?
— Мен үзлем-саплап жогап бердим.
— Хә, хава-ла! Ол мениң гоңшым!
Огланжыгың йүзи ягтылды.
— Гөр нәхили хезиллик! — Онуң бирденем бады говшады.
— Дайы, я олам хөтжет адаммы?
— Билмедим вели, хөтжет дәлдир-ле!
— Дайы, айтсаңыз-ла! Ол хачан ишден гелйәр? Мен оңа нәме дийсемкәм?

Мениң тәзе таншым өй эсиниң янына гитмәге хәзирленйән ялы еринден турды.

— Дайы, эгер ол адам хөтжет болмаса, мен онуң айнасыны телерин. Гара чыным телерин!

Мен чилим огландым-да:

— А сен онча пулы нирден алжак? — дийип сорадым.
— Дайы, нәме бир манат етмезми? Хәли әжемден алдым.
Морожны үчин алдым. Дайы, шу етмезмикә?
Огланжык соңкы сөзлерини өрән найынжар айтды. Соңра ол элиниң аясыны ачды-да, маңа манатлыгы гөркезди.
— Билиәнми нәме, хә ёгса-да сең адың ким-ә?

— Батыр.

— Билиәнми нәме, Батыр жан, сен хәзир аркайын өйүңизе гайт. О пенжирәң эси билен болса мен өзүм гүрлешерин. Бол-ямы? — дийдим-де, тәзе таншым билен хошлашмакчы болдум. Эмма Батыр бир хили нәгиле назар билен маңа серетди-де:

— Дайы, өзүм бармасам болмаз-ла! — дийди.

— Ёк, ёк. Сен аркайын гидибер! Мен өзүм гүрлешерин! — дийип, оны көшешдирдим! Батыр бир салым пикир эдип дурды. Эдил шол вагтам гоңшы кварталың одун салынян жайларының депесинде эли чыбыклы кепдери ковалап йөрен гара жүржене огланжык «Эй Батыр, нәме кепдерилеңне серетмән энтәп йөрсүн! Йыгна кепдерилеңни!» дийип часлы гыгырды.

Батыр кепдерилерине гөзи дүшенсоң дуруп билмеди. Биз хошлашдык. Ол ылгап барярка:

— Дайы, атданлыкда болды. Шей дийиң! — дийип гы-гырды.

Мен онуң ызындан эсли вагтлап сынлап дурдум. Батыр-жыгың шовсузлыкларына хайпым гелди. Мен Батыржыгың акыллылыгына хем-де ак йүрекклилигыне хайран галдым.



II

МАХМАЛ ДАШЛЫ КИТАП

... Ол вагтлар мен гаты яшдым. Догрымы айтсам хениз меңбеде-де гатнамоқдым. Йене мен жуда яшам болсам, хезирки сизе гүррүң бержек вакам жикме-жик ядымда.

... 1946-нжы йылың гүйз айларының бир гижесиди...

... Бүтин оба укудады. Дине обаның четинде ерлешйән, песежик жайын пенжиресинден «жының ышыгы» ялы өчүгси ышык дашарык үмзүк атырды. Жайың ичинде болса чыраның алкымына дыкылып бир гаража оглан китап окап ятырды. Онуң ярпы гөвреси ёрганың ичиндеди. Ол элиндеки махмал дашлы китабың сахыпаларыны хер гезек агдаранда, шейле бир эмай билен агдарарды велин, оны эллемөге дөзмөйән ялды. Огланжыгың гапдалында болса ёрганы башына ченли бүренип бир аял ятырды. Ол ятаның аялдыгыны ёргандан ярсы чыкып дуран башбогусындан биләймөсөн аншырмагам кыныды... Ярсына эсги дыкылан дөвүк пенжиреден гүйзүң жана якымсыз ховасы кәте ичерик көвсар уярылды-да чыраны өчүрйәрди. Чыра болса сөнүп билдиги эдил билгешлейин эдйән ялы, богаз гижедижи ысыны ичерик яйрадып гойберйәрди. Чыра хер гезек өченде, башына ченли бүренип ятан аял, гарк урмага башлаарды. Соңам йүзүндө ёрганы зынып гойберйәрди-де, игенчли хүнүрдейәрди:

Огланжык эжесиниң хүнүрдисини гөйә эшитмейән ялды. Ол гараңкының ичинде отлүчөп гөзлөп яссыкларының ашагыны сермейәрди.

— Озалам, ынха гөйәң-ә! Непяг гыталыпдыр. Ханы, түң-нүрмизин ичинде-де гөзәш ялы галыпдыр. Ханы, инди серменме-де ят! Эйәм даң саз берип гелйәр. Эртирем ише гитмелисин!

Ол аял өзбашына хүнүрдеди-де, анырсына өврүлип, ене ёрганы башына чекди. Огланжык болса эдил шол вагт бир ерден отлүчөп тапды-да, чыраны якды. Чыра ене ичерини ягтылтды. Аз салымдан болса: «Мен мундан бетер чыдап билжек дәл» дийән ялы «лып-лып» этди-де сөнди...

Огланжык чыра небит гуйжак болуп, соғрулып ёргандан чыкды. Муны эжеси бада-бат дуйды-да оянды. Онуң кейнегиниң этегинден чекип ашак отуртды.

— Хәй, китабыңам гурсун, задынам! — Ят гөмүлле!

Огланжык эсли салым бөврүни динлөп отурды-да:

— Эже жан окаяын-ла! Ене азажык галды. Йне шужагаз — дийип, ол гараңкың ичинде китабың окалман галан ерини эжесине гөркезди. Эжеси болса китабы онуң элинден кақып алды-да, гараңкы төре зынып гойберди. Хер сахыпасыны агдаранда, кир-кимир ёкушдырмажак болян махмал дашлы китабы гараңкы төре ташлананда огланжык мөңнүрмәге башлады. Ол эмедеклөп төре окдурылды-да, китабыны гөзледди.

Укусының бозланына хемем гижәниң ичинде оглуның болуп йөршүне гахары гелен эне хүнүрдөп башлады:

— Ханы, шол китабыны элинден алып жырым-жырым этмәнкәм гел-де ят!

Огланжык сесини тапба кесди. Ол эжесиниң сонкы сөзлеринден гаты горқды. «Догруданам йыртса, йырттар отурыбир.» Огланжык китабыны голтугына гысды-да, сес-үйини чыкарман ёрганына гирди...

Ол гараңкының ичинде эсли салым гөзүни тегелөп ятды. Хич уклап билмеди. Онуң гөзүниң өнүндө окалан бапларың вакалары бирин-бирин гечип башлады. Ол китабы элине алды-да, ене ойланмага башлады. «Бе, эжем йыртарын» дийип чыны билен айтдымыкан?! Ол шуң ялы говы китабы йыртмага ненен дөзжеккән?!

Огланжык өз айдян сөзлерини ичинден өвран-өвран гайталады.

Соңра ол китабың өзүнде бардыгына монча болуп йырш-йырш этди. Ол ашытдашларының өз адыны «Ата китап» — дийип тутяндыкларыны ятлады. Ол ёлдашларының янсылап шейле дийәндиклерине биржигем кемсинмейәрди. Гайтам

етеннинн ятлады. Ол бирденем бирине гахар әдйән ялы, ашақы додажыгыны дишләп, ювашка пышырады. «Әнем догры айд-яр. Мерет готур догруданам әрбет адам»...

...Огланжыгың Мерет готур дийәнн обаның магазинчиси-ди. Атажык хер гезек шол галың китабы алжак болуп мага-зине баранда, Мерет готур оны алдап бермән гойберәрди. Бир гезегем ол Атажыга гаты азгырылды.

— Китап, китап дийип халыс йүреге дүшдүң-ай, иним! Кәшгә сен бир китап окап билйән болсаң! Хеннз «А» харпын-дан шермендекәң китабы башына ягжакмы?

Атажык шонда додажыгыны мүнкүлдедип тас аглапды. Ол Мерет готура «Сен ялан айдяң! Сең өзүң «а» харпындан шер-менде. Мен хемме харпларам таян. Окабам билйән» — дие-си гелди. Йәне хемме чагаларың ондан горкушы ялы Атажы-гам Мерет готурдан хедер этмән дурмады. Догруданам Мерет готур дийлен адамдан хедер этмезче хем дэлди. Онуң юмрук ялжак йүзүнн ики саны хувүңки ялы гези тутуп дурды. До-даклары болса соң отурдылан ялы салланышып ятырды. Ики дүлүгының хер биринде гуш гузлабермели оюклар барды. Ол урушда шейле бетнышан болупдыр дийип оба адамлары гүр-рүң әдйәрлер.

Мерет готур бу гезек азгырылса азгырылдам велин, Ата-жыгың болуп дуршуна йүреги авады. Ол бетгелшик додакла-рыны ики яна товлалы-да, йырш-йырш әдип:

— Ери боля бейдип мүззерилип дурма! Эгер окап билйәнн чынын болса мен шол китабы саңа берерин. Йәне өнүрти мен юмшумы битирсен!

Атажыгың йүзн ягтылды.

— Нәме юмуш Мерет ага?

— Магазинн чар-төверегини сырып-сүпүрип гүл пүркүлен ялы этсең, шо китабы берейин! — диенде, Мерет готурын аша-кы додагы хасам бетер салланан ялы болуп гөрүнди...

Бай-ба, о дагы юмшумы дийсене! Атажык шу вагт обаң дашына он гезек ылгап чыкмага-да тайынды. Диңе Мерет го-тур шол галың китабы берсе боляр. Атажык магазинн бир бурчунда дуран ичи сүбсели бедрәни алды-да, дашарык энди...

Әсли салымдан соң оны ала тозаның ичинде сайгарыбам боланокды. Ол шейле бир ыхлас билен ишлейәрди велин, сүб-сәни хер гезек ере уранда, күпүрсәп ятан гум улгам-улгам бо-луп асмана гөтерилийәрди. Эмма Атажык бу махал үстүне син-йән тот-тозаны биленокды. Онуң гөзүне китапдан башга хич зат гөрүнмейәрди. Атажыгың ишлейшини магазиннн гапысын-да сыллап дуран Мерет готур:

10

ды. Аз салымдан соң магазиннн төвереге әдил дил билен яла-нан ялы болды. Атажык сүбсәни какышдырды-да, магазине ылгады. Ол геле-гелмәне:

— Мерет ага ине, гөрүң, әдил айдышыңыз ялы әтдим. Ин-ди китабы берейиң-дә? — дийди. Мерет готур йыршарып ма-газына гирди-де:

— Ханы әбер пулуны! — дийди. Атажык түркмен бичүвли балажыгының жүбүсинден энесинн берен шайыларыны Ме-рет готура узатды. Мерет готур шайлыклары пул саян жа-мына ташлады-да, бир юкежык китабы Атажыгың өнүне ок-лады.

* * *

— Вей, вей балам, ким дегди? Ким билен урушдың! — дийип, энеси оны багырына басып келлесинн сыпады. Атажык болса сожап дуршуна бар болан иши үзлем-саллам әдип дү-шүндирди.

— Хах, харам готур дийсәни! Харамзада. Ханы бермән бил-шинденем берме бакалы! Йөр, балам!

Атажык энеси билен магазине бакан ёла дүшди. Гарры пахыр майтык-майтык әдип гумақ ёлда аягыны зордан алып гойярды. Гарры тә магазине ченли Мерет готура кәйинип гитди.

Олар магазине баранларында магазиннн ичинде башга-да, бир-ики саны адам бар экен. Оларам Мерет готурам Атажы-гың энеси билен саламлашдылар. Мерет готур болса ит йыл-гыршыны әдип:

— Хә, энем нәме сөвдажык этмәге гелдин!? Айдып отур! — дийди.

— Мерет менң-ә бир кән сөвда-сатык ишим ёк. Йәне чаганы бейле хорламасаң болмаямы диймәге гелдим.

Мерет готур сесини чыкарман шол ит йылгыршыны әдип дурды.

— Ханы, шуң дийән китабы бармы сенде?!

— Хава, бар энем ынхалык-гә! — дийип, Мерет готур шол галың китабы узатды. Атажык Мерет готурын элинден китабы гарбап алды. Гарры болса гыңажының учларыны сермешди-рип, бир дүвүнден соңкужа пулуны чыкарып Мерет готура узат-ды. Мерет готур болса:

— Энем бужагазың-а етенок. Ене бир шунча герек! — дийди. — Баржа пулума-а шүди велин — дийип гарры бөврүни диңледі. Атажык энесини чекеләп башлады.

— Эне, ал, ал, пул Бөшим касса-да бар ахыры! Шондан алайсана! Атажык чекеләп халыс гойман дурансоң гарры па-хыр ене майтыкклап контора гидип гелди...

11

... Шу затлары оюна гетирип, гезжагазыны тегеләп ятан Атажык китабыны яссыгың ашагына гойды. Соңра әжесине бакан өврүлди-де, ичинден: «Сенем муны йыртжак болян» — дийди. Соң ерганың бир четини башына чекди-де укуда ятан әжесиниң гужагына гысмылжырады...

... Даң атды. Ожакда гойлаң түнче лақырдап башлансоң әжеси Атаны оярды. Атажык әртирлигини әдинен бадына, әдил хакыкы дайханлар ялы кәтменжигини әгнине атды-да, әшежигини мүнүп ише уграды. Ол нан халтасының ичине салып махмал дашлы китабынам алып барярды. Ол янжа иш ерине етенде, Гүн ерден ёкары гөтерилип башлады. Атажык әшегини өркледиде, пеле гирди. Ол нанхалтасындан махмал дашлы китабыны чыкарып, агшам әжеси төре зыңанда сахыпаларынын әпләнен учларыны дүзедишдирди. Ене нанхалтасына салды. Соңам бар гүйжүни әдип кәтмен урмага башлады. Ол бирденем шадьян айдыма келлесини галдырды. Кәтменнин сапына сөөнип диң салды. Ол айдым шейле бир жошгунлы айдялдырды велиң, она диң салмазлык асла мүмкинөм дөдди. Айдым айдялларың ширин оязы Атажыгың рухуны гөтерди. Онун чага калбыны шатлыкдан долдурды.



КИМ ГҮНӘКӘР?

...Эй-хо! «Ятаның үстүнә туран гелмесин» дисенлери! Мен айылганч сесе шо бада өзүмни йитирдим. Алжыраңчылыкта әйнегим бир ере зынылып дүшди. Мен оны гезләп тапачам, әжем югурып отуран хамырыны ташлап дашарык әнди. Эй-ванда кир ювуп отуран аялым дашлап баряң гайменесиниң зыңдан дашарык окдурылды. Онун әллери, йүзи дуршуна сабын көпүржигинден долуды. Онун боюнундан асылгы, йүпә дүзүлен прищепкаларын гөдекси шаңырдысы маңа бирхили гүлкүнч гөрүнди. Йөне бу вагт гүлмәге әлнч дегер ялы дөдди. Айылганч гыкылык бизиң кичижек ховлымызы гөчүрип барярды. Гейә, ховлымызың ичине Мубад шаның! гошуны дөкүлен ялыды. Мен хеммеден соң даш чыктым. Мениң өз гөзлериме ынанасым гелмеди. Барымызың зөхрәмизи яран айылганч гыкылык диңе бир аялың сесиди. Өзем биңшмызың сесиди. Догрымы айтсам, мен онун адыны-да билемокдым. Онун сачлары хүвжерип дурды. Гахар-газапдан яна бүтин гөвреси сандыраарды. Ол бир бөлек токга демири әжемиң гөзүнә со-кайжак болуп, хер сөзүни шейле бир газаплы айдярды велиң, онун агзындан сычраян түйкүлик сычрынтгылары мениң әйнегимниң айналарына атылып дегйәрди.

— Мен сизниң ялжаклары кәң гөрдүм. Хондан бәри болан болярсыңыз, чаганызың болса угуна середеңизок. Хут сизниң ялылар огры-жүмрүлери, бандитлери өсдүрип етишдирйәрлер. Ханы, гайдыбам сизниң чаганыз мениң чагама, онун задына әл

1 «Вис ве Рамин» дессанындан бир гакхыман.

гатыны? Гөрөли бакалы, мен сизин огры оглуңузы милиция языл берерин.

Мен айналары түйкүлүк сычрынтгыларын долан эйне-гимин анырсыдан гөзлери ми гырпылдады дуршума хич заа дүшүнмөйөрдүм. Ол нэхили огры-жүмри? Ол нэхили бандит? Бу сөзлөр бизин үчин дийсең генди. Мен ахыры сакла-нып билмедим.

— Ай, дайза о нэхили огры? Ким бандит? Ханы дүшүнше-лик-ле!

Гоңшы аял меннн үстүмө сүрүнип башланда, онун газабын-дан бошан эжем еңиллик билен дем алды.

— О нэхили мен сеннн дайзаң боляммышым? Тапдын бу ерде дайзаң! Эйнегин писини ашырып төверегинде болян зады гөрөнок. Сеннн оглуң огры, сеннн оглуң бандит! Вах, багтым, шу дагам өзүне эркек дийип йөредир... Ала балагам геен бо-лундыр-а... Гоңшы аял хас ченден ашарды. Онун сөзлери ме-нин дегнама дегип башлады: «Эйсем, ала балак гейилмейен затмыка?» dien пикир меннн келлеме гелди. «Ери меннн ба-лагым она нэме эденмишин?» Бу гаты хетден ашма боляр. Үчүмиз үч ерден она агзымызы өвөлдип дурамыздан соң, гоң-шы аял хасам болмажыны болды.

— Дырнак ялы демире гүйжүңиз етмейен болса-ха айдын! Биз атып берели. Ёгсамам оглуңуз бейди огурлык-жүмрүлик эди, илин чагасыны уруп элинден задыны алып йөрмесин. Ол элиндеки токга демири эдил меннн гөзүмнн өңүндө келе-менледди. Мен шонда онун элиндеки демирнн кичижек оюн-жак машынлыгыны билнп галдым. Мен шо бада бар заа дү-шүндүм. Меннн оглум оюнжак машынлары эхли оюнжаклар-дан говы герйөрдү. Ол дине бир олары ойнанокды-да, олары суратыны чекмеги халаарды. Онун отагынын бир бурчы оюн-жак машынлардан хемише долуп дурды.

Гоңшы аялын гыкылыгына хушүмиз келлэмизден учансоң, онун бир элиннн меннн оглумун гулагындадыгыны хем яны гөрүп галдык. Биз үчүмиз үч ерден оглумуза топулдык.

— Гойбер чаганы! — Мен азмлырак гүрледим. — Чага билен бейле гүрлөшмөге ким сизе хукук берди?

— Чагаң деркарым дэл-ле... Ынха, чаган, башына тэч эт! — Гоңшы аял Батырын гулагындан тутуп дуршума оны ме-нин өңүмө сүдүрлөп гойберди. Мен оглуму гужакладым-да, онун дым-гызыл болан гулакларыны овкалашдырдым. Башы-ны сыпаладым. Гулагы гопара гелен-де болса, Батырын гө-зүнден чыгам чыканокды.

— Хак-хукугы билйөн ышарат болсаң, шейле бормуды эй-сем? Ики саны гаты китапдан башга билйөн задын барыл сен? Ондан-а чагана тербие бер!

— Меннн чагам тербиесиз дэлдир. — Мен чыдап билмедим.

— Гөр-ле булаң бейле ак жүйже болайышларыны! Чага-

жагыны огурламазды. — Гоңшы аял шей диндн-де, арласын да дуран оглуны өңе чекип, онун үст-башыны какышдыран болды. Гоңшы аял инди бирнеме көшөнене мензейөрдү. Инди болан ваканың эңигине-шөнгине етсе болжакды. Мен гоңшы аяла йүзлөндүм.

— Эйсем, меннн оглум сизин оглуңузы хакыкатданам урупмы?

— Ынха сора! — Ол шей дийип, өз оглуны өңе итиберип гойберди. Мен оглума йүзлөндүм.

— Батыр сен шу огланжыгы урдунмы?

Батыр:

— Ёк, — дийип, чүрт-кесик гаршы чыкды. Гоңшы аялын оглы Батыра гөрө токаррагам болса, гүрлейшн дили агзына сыгмаяна мензейөрдү.

— Хава урзды... Машчынымам огурзлады. — Ол бу дөрт сөзи өңден ят тутан ялы сөгинмөн, баззык-буззук этдн-де эже-сине гысмылжырады. Мен онун сөзлериине зордан дүшүндүм.

— Батыр сен нэме үчин онун машыныны огурладың? — дийип, мен өңе оглума йүзлөндүм.

— Мен хич зат огурламок. — Оглум өңе чүрт-кесик жогап берди.

— Огурзладың, огурзладың — дийип, огланжык эжесиннн көйнегинден чекелөп дуршуна Батыра долагыны чөвүрдү. Мен бұларың хайсы бирине ынанжагымы билмедим.

— Мен хич кими урамогам, хич кимин задынам огурламок. Батыр шей дийип, меннн элимден сылды-да, ховлудақы тагта секиннн бир бурчуна барып чоммалды.

— Гөр онун акжа жүйже болайшыны! Гөр, онун оюнунун кэнлигини! Эшитдим, эшитмедим диймэн! Биз сизин аялы эрни сувлылардан дэлдирис. Гайдыбам чаганыз меннн чагама эли-ни батырсын. Мен сизин гөзүңизде от якарын! — Гоңшы аял гелиши ялы улы гох болубам ховлудан чыкып гитди. Эжеси-нин ызына дүшүп барян огланжык болса, сөвөшде енижи бо-ланлыгыны бушлаян ялы элиндеки машынжыгыны ики яна бұлайлап bize гүржөңледди...

Биз олар гиденсоң агыр бир ховпан сыпан ялы үчүмиз үч ерден хашлап улудан дем алдык.

— Бэй-бэ... — дийип, мен эйнегини сүтүрүп дуршума дил-лендим.

— Я гайтармыш ата, өзүң гайтараверн. Елуна бир чөрек — дийип, шу гүне ченли гоңшы аралыкда бейле женжели гөр-медик эжем, башыны яйкады. Дине аялым дымпы дурды. Йөне онун гахарынын геленини велни мен билйөрдүм. Онун бурнунын ужу дым-гызылды. Бу аламат дине онун гахары геленде йүзе чыккарды.

Эжем хамыры ядына дүшүп өө ылгады. Аялым онун

ызы билең кир машынының янына окдурылды. Батырдың болса, тагта секиннің үстүнде тукал халда чоммалып отурушды. Бейле тохы өң гөрмөсөң яңкы вака Батыра дийсең агыр де-генлигини мен билеп дурдум. Ол дийсең лапыкеңди. Гөзүни бир нокада дикип отурушына ол аглайжак-аглайжак болярды. Мен чилдм отландым-да тагта секиннің башга бир бурунда ашак отурдум. Батыра ашаклык билең сын эдип отурушма, бу гүнки вака, онун себептери хакада ойландым. «Батыра огу-лык япып белкөм төхмөт атандырлар? Ол шу гүне ченли огу-лык диең зады билмейерди ахыры!» Урушмак, бирини урмак асла она гелишйөн зат дөл». Мен өз пикириме өзүм гаршы чыктым. «Ким билйөр... чага чагадыр... хер зат болмагы мүм-кин. Белкөм төхмөт дөлдир!» Мен Батыра нэхили сөз гатжа-гымы билмөн отырмак, бирден онун өзи дилленди.

— Кака, сен нөмө үчин маңа ынанаңок? Я улы адамлар хемеше бир-бирлерини алдашып йөрлерми?

Мен оглума нөмө жогап бержегими билмөн алжырадым.

— О нөмө үчин? Мен саңа ынаның — дийип, гүмми-сүмми эттим. — Йөне мен гең гаян. Сен шу вагта ченли хич ким билең урушмандың. Хич кимнің задынам огурамандың. Энтөк бизиң үстүмизе адамгытырып гелмөңди. Сениң бу болушңң барыпаңан беззатлык! — Мен Батыра азгырылдым.

— Гөрйөнми, сен маңа ынанаңок — дийип, Батыр өз дие-нини тутды. Онянча икинжи гатың ачык пенжиресинден хөлки гоншымызың оглуның баззыкламасы эшдидди.

— Батыр чийшк, Батыр чийшк... Мен отуран еримден она гаңрылып серетдим. Ол мениң йүзүмнің хырсылыгыны гөрүп ызына гачжак ялы этди-де, ене пенжиреден келлесини чыка-рып баззыкламага дурды.

— Батыр мени урзанаңок... Машчынымам огурзанаңок. Мен өзүм агладым. Шу машчыны ойнасым гелди. — Ол шей дий-ди-де, элиндөки машынжыгы ене бизе гүжеңдөл, пенжиреден ыза чекилди.

Мен элимдөки чилимими гахар билең ере зындым-да, сич-рал еркөмдөн турдум. Инди маңа бар зат: — оглумуң гүнөсиз-диги, бу гүнки болан тохуң эсасы гүнөкөриниң яңкы шеррай огланжыкдыгы аян болды. Мениң шейле бир гахарым гелди еслиң, яңкы ачык пенжирәни дашлабересим гелди. Йөне хер ничиң-де бейтмөге мен өзүмө ёл берип билжөк дөлдим. Мен нөмө этжегими билмөн хырчымы дилшөдм. Икинжи гатдакы генжирә гахарлы серетдим. Ере тинкесини дикип, дийсең ту-кат отуран оглума гөзүм дүшөңдө болса, она халыс йүрегим-ден небсим агырды. Она бидерек ере азгыраланыма өкүндим. Мен ондан өтүнч сорамакчы болдум. Йөне нэхили сөздөн баш-лажагымы билмөн сөгиндим. Ахыры мен онун билең ярашмагы йүрегиме дүвдүм-де, она тарап йөрөп уградым. Мениң өз яны-наз аякылашып барянымы гөрөн Батыр, ики эли билең йүзүни

тутды-да, мөңүрүп агламага башлады. Мен оглумуң келле-сини дөшүмө гойдум-да, оны көшөшдиржөк болдум. Эмма ол көшөшөр ялы дөлдү. Мен оглумуң нөмө үчин аглаяныны бил-йөрдим. Ол гүнөсизди. Бидерек ере онун гөвнүне дегилипди. Она ёк ерден огурулык япылыпды. Себөсиз гулагы товлянып-ды. Гоншы аял, онун гөзүниң өңүндө энесине, эжесине, кака-сына болгусыз сөзлөр айдып хөңкирипди. Буларуң үстесине-де, какасы она азгырылыпды. Йне, ол шонун үчинем аглай-ды. Себөп ол шиндиз бейле зады гөрмөңди. Мен Батыры кө-шөшдиржөк болуп жан эйдирдим. Эмма ол көшөшөңкөдү. Ол хоркулдап дуршуна, экли беләң көрүңи, хөлки машынжыгы ойналяң чөгөңиң ичинден тапанлыгыны, оны болса гоншы аялың оглуның гөрүп: «Маңа бер, ёгсам эжеме айдарың» ди-йип иззилдөп өйлерине гидишини маңа айдып берди. Бу сөз-лерден соң мен оглумуң дүйбүдөн гүнөсиздигине долы гөз етирдим. Мен этишибилдигимден онун келлесини сыпалап кө-шөшдиржөк болярдым. Онянча дүшүнөксиз хүнүрдөп аялым даш чыкды.

— Артып галмыш. Ери олар инди нирә йитирим болдулар-ка? Бу түнекеде гоян задың гоян еринде дуранаңок. Аю, мең при-шепкаларымы-ха гөрөн дөлсиз-э? Оны нирә йитирим этдиңиз?

Мен аялымның нөмө хүнүрдейёңинне дүшүңип, пришепкаларың дашарда хемишеки асылып гоюляң ерлерине гөз гездирдим. Олар мениң гөзүмө илмеди. Батыр болса, эжесине гөзи дүшөң-ден агысыны тапба кесди-де, эдил бири бөвүрүни гыжыкклаяң ялы гүлмөгө башлады. Батыр гүлйөрдди хем-де эжесине бар-магыны чоммалдырды. Мен Батырың гүлкүсине аңк-танк бо-луп дуршума, пришепкаларың аялымның боюңудан асылгы-лыгына гөзүм дүшди. Мен гүлөсим гелмесе-де йылгыран бо-луп: «Пришепкалар сениң боюңуда!» — дийип, аялымма үм билең дүшүндирдим. Аялым «хий-вий» дийип, эли билең маң-лайына урды-да өө юмлугды. Гүлмөкден яңа гөзлери яшарып гиден Батырың гөзьяшларыны сүпүрүшдирип дуршума, өз бо-юуңдан асылгы зады гөрмөң, бизе хүнүрдөн аялыммы, хич бир эсасыз бизиң үстүмизе хөңкирип гиден гоншымызы гөз өңүне гетирдим. Соңра болса: «Гөр-ле муны! Ёз ногсаныны билме-йөңлөр үчин хемише башга бири гүнөкөр» дийип, мен ойлан-дым.



ХАСАН

...Бу вака ир дөвүрде Эйранда болупдыр. Бу хакда бизе какамның досты, аслы эйранлы Алы ага гүррүң берипди.

* * *

...Гүн өзүңнң йити шөхлелери билен, шөхериң палчыкдан салнан жайларының депелерини гыздырып утравды. Обадан базара гелгән базарчыларың арабаларының сеси, даражык көзүңи ала-зензеле эдип гечип барялдылар. Сатмага алынып барыян сыгырларың, эшеклерің сесп эртириң дуры ховасында, узаклара етйерди. Бир дөвүм чөрек үчин энтешип йөрен хаммаллар, базар гүни бири-биринден көп газанжак болушып, «Гюныңызы сүрүшейин», «Гетирин сыгырыңызы идишейин», «Мен олар ялы көп аламок, екеже гран! берсеңиз боляр» — дийишип, гөзгыны халда, о базарчың яныдан башгасының янына ылгашып йөрдүлөр...

Эйран пулы.

мсинден санланып дуран ир жан ерлешерди. Ховдың ичин-деки баглардан яна гүн шөхлеси ондан зордан гечйерди. Хов-лының ичинде бөгүллер ачылшып, серхош элжи ысларының чар тарапа сачшып отырдылар. Ховының бир бурчунда таг-тадан ясалан секиниң үстүнде, ярым яланач гара жүркенже бир огланжык ятырды. Ол шейге бир сүйжи укуда ятырды. велин, хатда оны оярмага дөзер ялы дөдди...

Бирден ак ганат жайың тутуштыгына айнадан ясалан га-пысы жарка ачылды-да, бир аял чыкты. Ол аялың бири-бири-не битишип дуран гашларыны, байгушункы ялы ичинден ге-чип барян гөзлерини гөренинде, онуң йүзүнде рехим-шелагагың ёкдугыны бада-бат анса болжакды. Ол хожайының аялы Фа-рух ханымды. Ол гапыдан чыкып-чыкманка «Хасан» дийип часлы гыгырды. Бу сесе секиде ятан огланжык зэхресн яры-лан ялы болуп турды-да, пөкгерип дуран гаража гөзлерини овкалашдырып:

— Гүлук ханым! — дийди. Фарух ханым, ики элинп бы-кынына уруп:

— Бела ханым, зэхер ханым. Сен шейтан несли, хачан сен укудан дойжак? Гүн эйем гүнорта болды. Бар ишлери мен өзүм этмели болярын. Вах, мен самсык хелей, мениң өзүм өлдүрмели-ле! Шүлар ялы ял-ягыслара дагам хызматчы ту-тунан-а! — дийип самырдады.

Хасанжык бир затлар дийжек ялы болуп долагыны мүн-күлдетди. Эмма она нобат етирмен Фарух ханым самырдама-сыны довам этди.

— Инди нәмө бейдип сомалып дурсун? Ханы мерезлиңи юут-да, Мүрзе ханлара угра! Бу гүн Абаландан мыхман гел-жек. Шолар үчин күнжи ягы билен кишмиш гетир. Гелеңсо-нам ховлыны сырып сүпүр-де гүл пүркулен ялы эт! Дүшүн-динми гуш келле?

Хасанжык судьяң өнүнде дуран гүнөкөр ялы, мүзери дур-ды. Ол ювашжа пышырдап:

— Дүшүңдүм ханым! — дийди.

Хасан өзүне берилен эртирликден гөвни хош болуп, Фарух ханымның берен риалларының¹ гысымына берк гыды-да, көчө чыкды. Ол дервезениң агзында дурып улы паллады-да герин-ди. Көчөң ховасындан небесвүрлик билен дем алды. Соңра болса, базарчыларың гидип барян даражык көчеси билен, өзө ялак ярым-яланач гара жүркенже огланларын арасына гошул-ды-да, илерлигине бакан йөрөп утравды...

...Хасаның янжа еди яшы долудды. Эмма она бейлеки еде

¹ Эйраның кагыз пулы.

иеси геленюкдә-да, бейлеки чагалар ялы хер сәхер портфели мекдәбе гидеси гелйәрди: Өз дең-душлары билән ойнасы гелйәрди. Эмма нәлетли агыр дурмуш чагалыкдан оң үстүне өз лабырыны атды... Хасанжык хер гүн сәхер мекдәбе барян чагалары гөрәнде, онуң чага йүрежиги гыйм-гыйым боларды. Ол кә ваглар болса: «Вах, иң болманда портфелим бир болсады, онда олар билән гөни мекдәбе барардым-да, окаберердим» диййәрди. Хасанжык пикир эдип, портфелинн нәме үчин әкдугыны билмәйәрди... Йөне велин ол бир зады билйәрди. Ол әзлериинн гарыплыгына, гарыпларың чагаларының мекдәбе этилмәйәнлигине акылы чатярды. Өзлериинн нәме үчин шейле гарып, нәме үчин гарыпларың чагаларының мекдәпден ковуянылыгына болса хер нәче пикирленсе-де, хич акыл етирип билмәйәрди...

... Хасанларың өйи обадады. Хасаның какасы Мәммет-Алы ага, гижә-гүндиз ишлесе-де, бир гиден чүл чаганы эклемәте гурбы чатмансон, чагаларының иң улужасы Хасаны «Өзүне бир дөвүм чөрөк газансын» дийип, шөхере гетирипди. Какасы обадан алып гайтжак боланда, Хасанжык шөхере гайтмажак болуп бай аглапды. Эмма хер ничикде болса какасы оны алып гайтмага разы эдилди.

Хасаның инди шөхере гелип, Фарух ханымлара хызмәткәр дуранына, тегелек ики ай гечипди. Хасанжык шөхер билән басым өвринишди. Ол шөхерде, о көчәден бу көчә канкашп, агыр йүкин ашагында егшеришп йөрән өзи ялы чагалары гөрәнде, диңе шонда өзүниң еке дөлдигини билип галды.

...Адам бойы ёкары галан Гүн асфальт көчәни ыкжам гыздырыпды. Эгинлери көйнексиз хаммалларың, көчәде ики яна селпешип йөрән бетбагт чагаларың шар гара тенини, гүнүң найза ялы, шөхлелери, өңкүденем бетер гаралдырды. Хасанжык болса ыссынам задам билмән, шар гара адамларың ара-сы билән өне гаршы батыргай әдмләп барярды. Онуң ики чектесиндән дер дүзмәлери сырыгярды. Онуң бу гүн бир хили шөхди ачыкды. Кейин көкди. Ол бирден-бирден өз-өзи билән гүрлешип йылгырярды. Онуң садап ялы дишлерине гүнүң шөхлеси дүшүп, шар гара йүзүни ятгытлярды...

Бу гүн обадан Хасаның әжеси гелжекди. Ики ай бәри мәхрибан әжесиниң нурана йүзүни гөрмедик Хасанжык, шу гүн әжесини гөржәкдигине бегенйәрди. Йне шонун үчинем онуң кейпи көкди. Өз янындан ол әжеси билән гүрлешип йылгырярды... Онуң бар пикири, юмшы чалтрак битирип гайдып гелмәкди. Мәхрибан әжесиниң гужагына долмакды. Әжесиниң обадан гетиржек садажа совгагларындан доя гарна дыймакды...

лешдирилип салнан жайларың янында аяк чекди. Ол ерде ятан дашжагазы алды-да, дөрвезәни батлы-батлы какды. Бир хаякдан соң, бириниң «күххү-күххү» эдип үстүрийәни эшидилди. Дөрвезән гапысы жыгылдап ачылды. Гапыда били ики бүкүлен, йүзүне чилим түссесиниң реңки орнап гиден, готур кемпир пейда болды. Кемпир гарк уруп дуршуна:

— Педер нәлет! Күххе-күххе! Хий бейледе бир гапы какалар огушя! Тас гапыны дөвүлдин-ле! Нәме Мүрзе ханларың несли кер ачандыр өйүтдинми? Нәме гөрәк? — дийип хуңур-деди. Бейле бада-баг йүзүниң алнанына Хасанжыгын шейле бир гахары гелди, хагда ол ерде ятан дашы алага-да, кемпирин эдил язсы маңлайына берәймәге-де тайынды. Йөне какасының: «Оглум, өзүнден улыны сылагын» диен сөзлери ядына дүшүп саклаңайды. Соңра ол гүнәкәр сыпатда боюнжыгыны саллап:

— Мөртем бажы гүнәми гечиң! Мен индикиле ювашжа какаарын! — дийип, өзүни Фарух ханымның юмуш билән иберендигини айтды.

Кемпир нуры өчүшән гөзлериини Хасана дикди-де:

— Мүрзе хан хәзир өйде ёк. Базара гитди. Бираз гараш дийип, гапыны жаркылладап ичиндән япды. Хасан «Хейли хуб!» дийип, көчәде ятан уллакан дашың үстүнде чугутдырып отурды...

Хасанжык ере бакып, әжеси билән болжак душумык хакында пикир эдйәрди. Хасанжык бирден хол бейледе гык-вак болушып ойнашып йөрән өзи ялы огланларың сесине келлесини галдырды. Огланжыклар хайсы-да болса бир Хасаның билмәйән оюнуны ойнаярдылар. Олар уллакан пекгүни бир эйләк бир бейләк деййәрдилер...

Батлы депилән пекги бирден гелип Хасана дегди. Хасан пекгүни гарбап алды-да оны гең галыжылык билән сынлады. Себәби бейле пекгүниң Хасаның элине биринжи гезек деңишди ахырын! Бирденем Хасанжыгын йүрегинде пекги ойнамага шейле бир сөйги дөрәди велин ол пекгүни депип огланлар арасына ылгабереси гелди. Йөне шол вагт онуң юмша иберленлиги ядына дүшип, пекгүни хаслап гелйән огланжыга оклады. Огланжык пекгүни голтугына гысып, Хасаның янына гелди.

— Эй, лалажан!² Сен бу ерде нәме ишләп отырсын?!

— Ай отырын-да! — дийип, Хасанжык гөвнүчөгүңлүк билән жогап берди.

¹ Көп ягыш. (Парсча).

² Доғанжан.

Егсам бизи Эмириц командасы угуу берди.
Иип, голтугы пекгули огланжык өзеленди.
— Мен ойнап билемог-а! — дийип, Хасанжык отуршыны үйгетмөн жогап берди.

— Ойнарсын-лай! Кын дөл-ә! Сен дервезечи болай! Дөрвезеден пекги гечиртмесең болар. Йерсене!

Онича-да оюнчыларын бири огланжыгын адыны тутупгыгарды. Огланжык Хасана «Йерсене» дийип, жогаба-да гарашман ылгап гитди.

Хасанжык онун ызындан середип дуршуна, бираажык икиркинленди-де, бир Мүрзе ханларын гапысына, бирем ала-гэх болушып ойнап йерен чагалара гарады. Хасанжыгын өз аштыгаштары билен шейле бир ойнасы гелди. Ол бирденем элиндекки риаллары ама-яма балажыгынын жүбүсине салды-да, «барян» дийип, огланларын анына энди...

Оюн гызышды. Хасан дөрвезечи болды. Ол оюн билен хат-да юмша геленинем унутты. Себәби Хасанжык өмүрүндө екеже гезек шейле аркайын ойнапды ахырын!

Гүн гүнортаданам агыпды. Оюнчылар халыс ядадылар. Олар оюнларыны гутарып өйли-өйлерине дагадылар. Хасанжык белса өзлеринин шу чагаларыныкы ялы шөхерде өйлеринин экдугына тукак болуп, Мүрзе ханларын гапысына гаршы гайтды. Хасанжык шейле бир сүвсады. Ол өз янындан: «Вах, иң болманда шулар бир өзүминки болса болмаймы? Бир бултур совук сува ичердим-дә!» дийип, элини жүбүсине соклды. Эдил шол вагтам ол ичан чакан ялы тистинип гитди. Йүзүнүн рухы өчди. Ол элини жүбүсине икинжи гезек сокуп барлады. Эмма жүбүсүндө риаллар өкды. Хасан олары гачырандырын өйдүп, ойнан ерлерини айланып чыкты. Эмма риаллар тапыл-нын гарашяныгы Хасана беллиди. Ханы мыхманлар үчин ал-йүзг гелди. Ене-де риаллар!... Пуллары тапмаса өзүне нәмә-нан күнжи ягы билең кишмиш? Вах, иң яман ерем шу! Эмма пулларам-а тапыланок. Ниреден тапжак? Киме дадыны айт-жак? Нересе Хасаны галпылды гаплап алды. Ол нөгжегини билмөн эсли салым пикирленип дурды. Онун учганакалап ду-ран оваданжа гөзлеринден яш дүвмежикилери акды-да янагын-дан сырыгып гитди... Бирденем эжес онун адына дүшди. «Эжемде пул бардыр, шондан алып берәйерин» дийди. Ол до-гумланды. Хиң заа пикир бермән, хиң ерде дурман, гагы-га-ты эдимләп хожайынынка уграды.

... Фарух ханым эдил аягы бишен ялы, бир ерде дуруп бил-мән, кә ичери гирип, кә чыкып зовзулдап йерди. Ол етиши-билдигинден Хасана сөкйәрди.

— Вах, сен итин оглы! Геләйсең бор! Мен саңа кими ал-дамалыдыгыны өврөдерин! Сен бир гел бакалы, мен сениң

жарка ачылды. Хасан күрсәп ховла гирди. Ол теле-гелмәнә, өз мәхрибан эжесин гөрерин диен умыт билен ховла бир лай гөз гездирди. Йене ол эжесине дерек, эйванда гөзлери гахар-дан яна окарасындан гачып барян Фарух ханым гәрди. Ха-сань депесинден гайнаг сув гуйлан ялы болды. Эмма шон-да-да Хасан: «Хер ниңикде болса эжем гелендир. Өйдедир. Ханым зат дегип билмез» дийип, пикир эгди. Фарух ханымын болса Хасаны гөренинден ганы депесине урды.

— Сен нирә йитрим болдун итин оглы? Эртирки гидишде шу гелишми? Вах, мени алдапдырлар-ла! Дүшбүже, акылы-сези еринде бир айданыны икиленч гайталатмайар! Ханы акыл, ханы хуш, би итин оглунда?! Сең эжең геләйсе бор, шу өйден гүмүни чекерин!

Бичәре Хасан шондан соң эжесиниң хениз гелмәнли-гини билп галды. Хасан инди хемме заа разыды. Хасанжы-гын гөзлеринин окарасы яшдан долды. Фарух ханым Хасаның болуп дуршуна гыйылмага бейледе дурсун, гайтам ол гөтери-лип башлады.

— Ери нәмә гөзүңи сыкан болян? Нәмә атаң өлдүми? Мен саңа хәзир нәхили агламалыдыгыны говжа өврөдерин! Йиг-ренжи?! — дийип эйвандан дүшди. Хасанжык кемшерип дуран додажыгыны мүнкүлдедип, бир затлар дийжек болды. Онанча-да батлы деген шарык чалажан Хасаны ере язды. Хасанжык инди ер багыртлап мөнүрип аглаярды. Ол агынын арасында «Ханым, гара чыным инники-де бейтмерин. Алладан ант ич-йерин, ханым!» диййәрди. Фарух ханым онун агысына-сөзүне бакман, Хасанжыгы еңйәрди. Ол онун гулагындан тутды-да, ерден галдырды.

— Ханы мениң саргытлам? — дийип, азмлы сорады. Ха-санжык агысыны саклап билмән:

— Ханым, алла сизи өз пенасында сакласын! М-м-мен хиң зат гетирмедим! — дийди.

Фарух ханымның гахардан яңа гызыл өдеги тас агзындан чыкыпды.

— Эй алла! Гетирмедим? Сен онсуз нәхиле доланып гел-диң? Ханы пуллары нәтлин?

Бетбагт Хасан! Ол нәмә дийжегини билмәйәрди. Ол ахы-ры өзүни чала дүрсәп, агы гагышыккы сес билен:

— Ханым, алла сизиң дөвлетинизи артдырсын! — М-мен сизин пулунызы... й-йитирдим! Эжем гелсе берерин! — дийди. «Йитирдим» сөзүни эшидип, Фарух ханымның гонжуна гор гу-юлды. Ол ики будуны шапбатлап, шеррайлык билен хенкирип башлады.

— Эй, алла! Бу итин оглуның диенлерини эшитдинми? Сен нәхили ялан сөзмөгә милт эдип билйән? Сен ол пуллары

Мен кимlere ял берип йөрүн! Гүм бол менің өйүмден! — дийип ол, ховла сөөлги таягы алды-да, Хасаны шейле бир енчди велін нерессежик өзүнден гитди... Хасанжыкдан инди не сес, не-де седа чыкярды. Фарух ханым ягшы кейипден чыкан сон, өйдөки хызматкерлерин бирине оны көчө ташламагы буюрды.

... Бу вагт Гүн өзүннү шөхлелерини йыгнап, агшама орун бержек болярды. Гара гана боялан бичере, Хасан ховлының даш йүзүнде сүйнүп ятырды. Ол бир хаякдан сон чалажа гө-зүни ачды. Ол кир-кимирсиз дуры асманы, чув-ак булутлары, ховада эркана учушып йерен гушлары, биринжи тезек гөрийн ялы сынлады. Сонра еринден туржак болды. Эмма онуң зер-зав бедени днен этмеді. Ол ене гүлчүлөп ере йыкылды-да то-галанып гитди! Эдил шол махал хем онуң ган билен гатан элешан балажыгының бир йыртгындан хэлки риаллар ере гачды...

Вах, бичере Хасан! Эгер оң хазир турмага межалы етседі! Онда ол пулллары ерден гөтерди-де- «Ханым, ынха сизің пул-ларыңыз! Мен олары хич зада совамок: Мениң ичим болса ач» дийип, Фарух ханымның янына барарды! Эмма инди гитди!

... Гүн яшса-да хениз гаранкы дүшмөнді. Даражык көче билен башы гара чадралы аял, гени Фарух ханымлара гаршы гелйәрди. Ол аял дервезе етмән, көчеде гума булашып яган огланы гөрүп, она тарап окдурылды. Бирденем янкы аял, Ха-санжыгы танап, дуран еринде донуп галды. Онуң элиндеки дүвүнчегі ере гачды.

Сонра болса ол дәлирән ялы, әйменч сес билен «балам» дийип, гыгырды-да, Хасанжыгың үстүне өзүни оклады. Ол аял сачыны үтүп аглаярды. Ол Хасаның әжесиді. Эмма Хасан инди не әжәни не-де каканы сайгарярды. Эне Хасаны гужа-гына гысды-да өңкүденем бетер әнремәге башлады... Мәхрибан әжесиниң ахы-наласыны, Фарух ханымның гыкылыгыдыр өй-дүп Хасан бирден чалажа гөзүни ачды-да:

— Х-х-ханым! Алла сизі өз пенасында сакласын! Мен си-зиң пуллларынызы әжем теленсон гайдып берерин! — дийип, пышырдады-да оваданжа гөзлерини юмды. Ол гайдып гөзлери-ни ачмады...

... Өз дурмушлары ялы, гаранкы гижәниң ичинде, даражык көче билен Хасаның әжеси оглуның мейдини гужагына гысып Гүндогара тарап йөрәп барярды. Ол ахы-наланың арасында: «Әй таңрым! Сен ол хайынларын түнегини башына юмур! Эңиз баламың хақы үчүн шейт!» дийип, худая налыш әдйәрди. Онун йүрек паралайжы ахы-наласы бир гарып күмеден чыкан, гайгылы сазың овазы билен гошулышып, әрән узақлара эши-

... Хава, жигим! Ынсан намысының гума гарыян, ынсан мертебесиниң болса, пул билен өлчелйән еринде шейле боляр!..



БАЙРАМ ГҮНИ

Гүлшен хенize ченли байрамчылыга шу гезекки ялы хөвешли гарашманды. Ол хер гүн ирден дивардан асылгы календарың янына барялды-да, онуң бир сахыпажыгыны йыртты Бирынжи Мая ченли галан гүнлери бармакларыны басышдырып санаарды. Ол сонра ювунып шифонериң янына ылгаярды. Ол шифонериң янындан айрылар ерде айрыланокды. Мунуңам себәби барды. Шифонериң ичинде сирениң гүли билен renkлеш, дийсен непислик билен тикилен көйнек асылгы дурды. Бу Гүлшениң көйнегиди. Оны какасы Москвадан гетирилди. Ол шонда: «Гызым, бу көйнегиңи икимиз парада гидемизде геерсин» дийлди. Гүлшени бегендирйән ене бир зат барды. Олам болса, шифонериң бир бурчунда шиндиз багынданам чыкарылмадык тәзеже көвшүди. Тәзеже көвши билен готазлыжа ак жорабың чәги ёкды. «Шейле затлар хич ким-де ёкдур» дийип, ол өз янындан ойланырды. Бирденем, «болмагы-да мүмкин. Москва гидйән еке мең какам дәл ахырын!» дийип, өз-өзүнә гаршы чыкярды. Йәне велин ол, эдил өзүниңки ялы көйнегин, көвшүниң өз ховлуларындакы гызжагазларын хич биринде ёкдугыны ачык билйәрди. Йәне, онсон ол, окува гитмәге хәзирленип, гейимлериңи гейип дурка, шейле ойлара гүмра болуп

шифонериң янында көп эгленйәрди. Оны эгленйән дине бир бу айларам дәдди. Шифонериң янына барып көйнегине гөзи дүшдүги, ол байрам гүнүн хыялына гетирйәрди. ...Ынха ол, өз яшайн дөрт гат жайларының үчинжи гатындан басгачаклар билен ашак дүшүп баряр. Эгинде сирень гүли билен renkлеш тәзеже көйнеги, аягында болса тәзеже жорабы, тәзеже көвшү... Какасы болса өз эндигине гөрә, чилиминиң түссесини буругсадып онуң гапдалындан йөрәп баряр. Гүлшениң бир элинде байдажык, бейлеки элинде болса, ики саны чишириллен шар бар. Гүлшениң шатлыгының чәги ёк. Ёгсам нәмә, хер гүнде байрам болуп дуранок ахырын!

Йәне, оларың аяк сеслериңи эшидиң, гоңшуларам өз жайларындан дашына чыкдылар. Олар Гүлшен дагыны байрам билен гутталадылар, Гүлшениң тәзеже көйнегини тарыпладылар. «Онуң аягындакы көвшүни дийсене гыз», дийәнлерем, «Гүлшениң өзәм говжа гыз» дийәнлерем барды. Гүлшен бу сөзлери эшидиң бегенжинден ики болуп билмейәрди. Гүлшениң гөвнүнә болмаса дине биринжи гатда яшайн Алтын она совук-сала сәретди. Онуң көйнегине гөзи дүшенде болса бир хили ажым-тык йылгырды. «...Бу дүшүкли зат. Алтын гөрип! Ол онуң көйнегине гөрибилмезчилик эдйәр. Себәби шейле көйнек онуң өзүнде ёк. Онсонам она класда «Алтын гөрип» дийип, йәне ере ат лакмадылар ахырын! Ол хақыкатданам гөрип!»

Гүлшен хер гезек өз хыялындакы байрамчылыгының шурине етенде эжесиниң сесине тисгинип гидйәрди. «Нәмә дүм-түнип дурсуң гыз? Мекдеде гижә галарсың. Энтек сен эртирлигем эдимели ахырын!» дийип, Гүлшениң эжеси кухняның ишигинден боюнуңу узады она гыгырйәрди. Гүлшен өз ойлариңдан айңалып кухня ылгаярды. Ол дийсәң еңил гопярды, шадыяңды. Себәби онуң калбында, янкы сүйжи ойлардан галан, сөз билен дүшүндирип болмажак нәхилидир бир ажым-лылык барды...

... Байрамчылыга үч гүн галанда, Гүлшениң какасы ишден өе йүзи салык гелди. Мунуң себәби агшам нахарының башында аян болды. Ол өзүниң гыссагы командировка гидйәнлигиниң өзәм шу гижә отлы билен уграянылыгыны айтды. Гүлшениң какасы газчылык боюнча инженерди. Йәне, онсон ол, газ кәнлериңиң биринде йүзе чыкан алатдан дашары агдай себәб-лы ол ере гыссагы гитмели болянылыгыны дүшүндирди. Бу хабара илки билен Гүлшениң эжеси торсарылжак ялы этди. Гүлшен болса аркайынды. Ол какасының байрамчылыкта өйде болмажакдыгы хакда асла пикирем этмейәрди. Ол, «Какам шу гүн гитсе, эртир я биргүн гайдып гелер» дийип, ойланырды. Байрамчылыга ченли ене үч гүн бар ахырын!

Йәне эжесиниң соңкы гүррүчинден сон онуң йүреги гүрсүлдәп башлады. Гүлшениң эжеси нахардан бошан тарелкалары йыгнашдырып дуршуна:

гини, көшүнү гөрүп, Алтын хөкман өзүнүн бир екнасызны айдар! «Ай, дийсе дийсин-дэ. Чыдаарын... Парада гитмен өйде еке галмак ондан говумын нэме?» Гүлшен көшөшди. Адатдан дашары ягдай кайинмесини гойды. Какасын байрамчылык-да өйде болмажакдыгына гыналып отурмагыны бес этди. Йө-не хер ничик-дэ болса, Гүлшенин калбында, какасынын бай-рама ченли тайдып гелжекдигине болан умыт өк дөлдү...

Гүлшен потолоктан асылгы люстра гөзүнү дикип ятышына, бир хелде бери хер гүн ирден гөз өңүнө гегирен хыялы бай-рамчылыгыны ятлады. Ол ене-де хыялында тэзеже көйнегини, көшүнү геймэге дурды...

Какасы гызы билен хошламмак үчин онун отагынын гапы-сыны ачанда, Гүлшен эйэм сүйжи укуда ятырды.

... Байрам гүни Гүлшен хас-да ир оялды. Парад гечжек көчө Гүлшенлерин өйлеринден дашда дөлдү. Шонуң үчинем Трибунанын деңинде отурдылан репредукторлардан гөңгүнли марш сазы Гүлшенлерин өйүндө эшдилип дурды.

Гүлшен ювунды-да, кухня барып эжесиниң гужагына дол-ды. Оны огшады. Байрам билен гутлады. Олар билеже эртир-лик эдиндилер. Соңра эжеси Гүлшенин сачларыны дарап, она бантик дакып берди. Гитжек боланда болса, «Гызым, көчөде жеменде кэндир. Сересап бол! Азашаймагын. Бири-бириниңиң элиниңден тутуп гезиң!» дийип, гызына саргады.

— Бор, эже, бор! Аркайын болай! — дийип, Гүлшен готаз-лыжа ак жорабыны гейип дурка, эжесине шадыян жогап бер-ди. Энели гыз ене огшашдылар. Соңра Гүлшениң эжеси нота-ларыны алды-да, жайдан чыкып гитди. Гүлшен эжеси гиденден соң сагада серетди. Сагадың диллери докуза йигрими минут бардыгыны гөркөзөйөрдү. Ол ховлукмачлык билен тэзеже кө-вүшини гейди. Айнаның өңүнө барып өзүнө серетди. Тэзеже көйнеги эдил онуң өзүнө бичилип тикилен ялы лайыкды. Ова-данжады. Гүлшен айнаның өңүндө тайлы гезек шадыян пыр-ланды. Онуң йүреги тэзе көйнегине, көвүшүнө буйсанчдан долу-ды. Ол ене-де пырланмакчы болды. Эмма бир зат ядына дү-шен ялы сакта дурды. Бирденкэ какасы Гүлшениң ядына дүш-ди. «Вах, шу вагт какам гөлэймели ахырын!» дийип, Гүлшен айнадакы өз шекили билен гүрлөшөйән ялы сесли айтды. Бир-денем сагада онуң гөзи дүшди. Докуза бөш минут галыпды. Гүлшен шардыр байдажыгыны алып, ховлукмач даш чыкды. Гапыны гулплады. Ачары эңинден асылгы сумкажыгына салды-да, басганчаклар билен ашак дүшмөге башлады.

Ол Алтынларын гапысынадыкы жанын кнопкажыгына бар-магыны басанда, сагат энтек докуз болманды. Жаңжагазын тайлы гезек жыңнырдамасына илки бада ичерден сес берен болмады. Гүлшен кнопкажыгы ене басды. Ичерден «Кимсиң-у» диен сес эшдилди. Бу Алтынның гарры энесиниң сесиди.

Ил ялы байрам гаршылажак гүманын өк. Ибержек болсалар управленнеде сенден башга адам өкмушмы? — дийип, хүнүр-деди.

— Адатдан дашары ягдай... Онсонам гидйән дине мен дәл — дийип, кагыз салфетка билен агзыны сүпүрүп отуран Гүл-шениң какасы, эжесини көшөшдиржек болярды.

Ал сана герек болса! Гүлшениң богазына бир зат тегек болан ялы болды. Ол ювдунды. Гөзлериниң яшыны зордан саклап какасына йүзленди.

— Кака, а мен нэтемели? Сен мени парада эжитжек дийип сөз берипдиң ахырын! Инди мен ким билен гидейин?

Догруданам, Гүлшен бидерек ере ховсала дүшмөйөрдү. Какасы өйде болмаса ол парада гидип билжек дөлдү. Онуң эжеси айдымчыды. Байрам гүни ол байрамчылык концергине гатнашмалыды. Ир сагат докузда эжесиниң релетияция бар-малыдыгыны Гүлшен бирчак билйөрдү. Йне, онсон ол кака-сының жогабына гарашып аглайжак-аглайжак болуп отырды.

— Сөз береним ядымда. — дийип, Гүлшениң какасы чилим отланды.

— Нэгжек, адатдан дашары ягдай... Йөне мен сен хакда эйэм алада этдим гызым — дийип, ол мылайым гүрледү.

— Яны ишден гелйөркөм, Алтынның какасы Эсен дайы би-лен бир машында гелдим. Мен она командировка гидйәнли-гимин айтдым. Эгер байрама ченли гелип билмөсөм, өз чага-лары билен биле сенем парада эжитмеги хайыш этдим. Ол сени хөкман эжитжекдигине сөз берди. Сагат гөни докузда сен ола-ра барарсын. Олар сана гарашар.

Гүлшен какасынын сөзлерини динлөп, гөйө, якымсыз бир зады межбуры иййөне дөңди. Ол тайлы гезек ювдунды. Бир эжесиниң бирем какасының йүзүнө середип, эдил агыр дердин ашагында галан адам ялы улудан дем алды. Аграслык билен еринден туруп, какасы билен хошлашды-да, өз отагына ылгады. Ол геле-гелмэне дивана өзүн гойберди. Янакларындан сырыг-ян гөзяшларына ол үнсөм бермеди. Онсон, ол, хут шу гүн ир-денем шифонериң янында дуруп, арзув эден байрамчылыгыны ятлады. Тэзеже көйнегини, көвүшүн гөз өңүнө гегирди. Гүл-шен үчин инди буларын хичнөм герекемөжек бир зат болуп гөрүндү. Дагы нэме? Он саны Эсен дайы билен парада гидең-де-де, өз какаң билен гиден ялы дәл ахырын! Онуң шатлыгы бир башга! «Адатдан дашары ягдай хөкман байрам гүнүндө болаймалымы?» Гүлшен бирэз көшөшенден соң, адатдан да-шары ягдай дийилйәниң нәмелигине гөз етирмөйөндө болса». Шол ягдай байрамдан соң болан болса хас говы боларды» дийип, өз янындан арзув этди. Гүлшен эсли ичини хүмледип ятансоң, «ери боляр-да» дийип, өз-өзи билен разылашды. Йө-не Алтын билен гитмеллидиги ядына дүшөндө болса, онуң йү-

— Ә, бу сеннің гызым? Саңа нәме гөрек? — дийип, хасасының аграмына зордан гүйжи егіһән Арзы әже, ачык гапыдан боюныны узадып Гүлшене йүзленди.

— Эсен дайы өйде ёкмы? — дийип, энетк хич затдан бихабар Гүлшен, Арзы әжеден сорады. — Ол мени парада әкитмөге какама сөз берипдир. Сагат докуза гелсин дийипдир. Ынха, мен шоң үчин гелдим. Мен Алтын дагы билен парада гитжек.

— Хий-вий, хейлеми? Олара-а бир чак гитдилер гызым! Гүлшениң үстүнден гызгын сув гуйлана дөнди. Бирхили бедени говшады. Ол додажыгыны кемшилдеди агламан зордан сакланды.

— Гитдилер?!
— Хава, бир чак гитдилер. Белки хушларындан чыкандыр-да...

Гарры шей дийди-де гапыны япды. Гүлшен биринжи гадан үчүнжи гата нәхили чалтык билен чыканыны өзи-де дуймады. Ол хасыр-хусыр гапыны ачды-да, өе күрсөп урды. Улы отагдакы диваның үстүне өзүни оклап, бар сеси билен агламага башлады. Ол бу махал хич зат хакында — хатда какасының, әжесинин өйде ёклугы, Эсен дайының оны парада алып гитмән ташлап гиденлиги, тәзеже көшүдир көйнеги хакда алып пикир әтмеди. Онуң дине агласы гелди. Эгер-де гапының нәче вагжагазы жыңырмададык болсады, онда, Гүлшениң нәче вагжаппа аглап ятжагы белли дөнди. Гапының жаны жыңырмадан-да Гүлшениң келлесине гелен дине бир пикир болды. Ол әхли зады унудып гапа ылгады.

— Қакам, какамжан гелендир. Ол гелерин дийипди ахырын! Гүлшен гапыны ачанда, онуң даш йүзүнде какасына дерек, орта яшларындакы рус аялыны гөрүп, лапыкөч болды.

— Мен сизе телеграмма гетирдим! — дийип, рус аялы дилеленди. Бирденем Гүлшениң гызаран гөзлерине гөзи дүшүп, башыны яйкады.

— Гөркән велин, сен аглапсың! Бейле гөйнүвли, оваданжа гызың гөвнүне ким дегдикә, алла-жанларым?! Сен ким билен харчаңлашдың?! — дийип, почталыон аял, она телеграмманы узатды. Гүлшен почталыон аялын сөзлерине бирхили болды. Ол өзүни шадыяңрак тутмага чалышды.

— Мен? Хич ким билен... — дийип, үзлем-саппам жогап берди.

— Диймек онда сең гөвнүңе легипдирлер-дә? Говы дөл... Гүлшен телеграмман говшурланлыгы барадакы кагызжыга фамилиясыны азып почталыон аяла узатды.

— Говы дөл. Кимде-ким байрам гүни бирек-бирегің гөвнүңе дегйән болса, онда олар говы адамлар дөл... Эрбет адамлар! Гөйе, Гүлшени көшешдирмекчи болян ялы почталыон аял,

шей дийди.

Гүлшен почталыон аялың ызындан середип доңуп дурды. Онуң сөзлери Гүлшени эдил жадылан ялды. Гүлшен эсли салымдан соң гапыны япды. Элиндән телеграмма ядына дүшүп, оны усуллык билен ачышдырды. Телеграмма Гүлшениң какасындан гелипди. Онда бары-ёгы саналгыжа сөз барды «Эгленйерин. Байрамыңызы шадыян гечирмегинизи арзув әдйерин!». Гүлшен телеграмманы тайлы гезек огшады-да, әжеси геленде бада-бат гөзи дүшер ялы оны кухнядакы столуң үстүне гойды. Соңра гөйә хич зат болмадык ялы айнаның өңүне гелип өзүне серетди. Йылгырды. Соңра йүзүни сабынлап ювуды-да, тәзеже көвшүни чыкарып кагыз габа салды. Көйнегини шифонерден өнкүси ялы асып гойды. Өйде гөйән халат-жыгыны гейди. Хапа ёгам болса ичерини сүтүрширдиди. Кухня барып эгирлик нахардан бошан тарелкалары ювушдырды. Ичи сувлы китири газ пежиниң үстүне гоюп, онуң ашагына от якды. Соңра ене айнаның өңүне барды-да өз-өзүне середип: Болшум бар бол-а...» Ол бу сөзлери сесли айдып гүлүп гойберди. «Әкитмеселер, әкитмесинлер. Шоң үчин дагам аглап... йүк гөрендирлер-дә...» Гүлшен өз-өзи билен гүрлешмегини довам этди. «... Белкәм, әхли зат Алтын гөрипден етсидир? Ай, ёк. Эсен дайы улы адам болуп гызының диенини эдерми?» Гүлшен соңра эсли салымлап дурды. Ойланды. Эмма өз со-рагларына жогап таппы билмеди. Соңра, бирден бир зат ядына дүшен ялы улы отага ылгады. Эсен дайыдыр Алтын-да шо бада онуң адындан чыкды. Ол отага гирип телевизоры ачды. Санлыжа секундың шадыян адамларың кешплери экраны долдурды. Гүлшенем олара середип шадыян йылгырды. Өз-өзүне: «Шадыян болмалы, шадыян болмалы. Ёгсам әжем гелип мениң тукалтыгымы гөрсө, олам хапа болар» дийди. Парада болса, Алтын дагы билән хут өзүниң гидесн гелмәлигини айтмагы берк йүрегине дүвди. Эгер әжесине хакыкаты айдайса, онда гоңшы аралыкда агзалалык йүзе чыкар дийип, ол ойланды. Соңра какасының «Байрамыңызы шадыян гечирмегинизи арзув әдйерин» диен сөзлерини өвран-өвран гайталады. «Диймек шадыян болмалы». Гүлшен бу сөзлери дашындан айдып, екрандакы шадыян йүзлере серетмегини довам этди. Парада чыкан адамларың арасында улулар-да, кичилер-де барды. Оларың арасында эдил Гүлшениң өзи ялы элериң байдажыкларыңгазларам огланжыкларам барды. Оларың кимси какасының, кимси әжесиниң элдеринден тутуп барырдылар. Гүлшен олара середип отуршына ене-де тукаланды. Ол гөз ачпюмасы салымын ичинде, байрамчылык гүндеринде билгешлейин диен ялы йүзе чыкан адатдан дашары агдайы, әжесиниң концертини, сөз берип сөзүнде тапылмадык Эсен дайыны адына салды. Соңра телевизор биленем хошы болман әйвана

гөүң йүзүне елмешип дурдылар. Гүлшен бахарың ховасындан сам оवादанды. Ал-яшыл гейинен гелин-гызлар, беземен какалар, көчелері долдурып ики яна гечип дурдылар. Олара сын эдип дуран Гүлшен өзүни хернече шадьян тутжак болса-да болмаярды. Ол тутатды. Өзем нәмедир бир затларын оюны эдйәне мензейәрди. Онуң узаклара дикилен гөрелеринде гусса барды. Эйсем, Гүлшен нәмә гамланярка? Ол нәме хақда пикир эдйәркә? Белкәм ол, почталыон аялың басганчаклардан ашак дүшүп барярка айдан сөзлерини ядына саландыр? Белкәм ол, улы адам халына, сөз берип сөзүнде тапылмадык Эсен элинден тутуп дуршуна, батныксыз кикирдейән Алтын гөриби гөз өңүне гетирендир?

Гүлшен гөйә шол батныксыз гүлкүни эшиден ялы башыны йкады. Соңра долажыгыны кемшердип бир затлар пышырдады. Белкәм ол: «Гөр, адамлар нәхили? Динә өзлериниң шат боланларыны билйәрлер» диендир? Гүлшен мегерем шей диен болса герек. Егсам, Эсен дайының Гүлшени парада алып гит-мәндигиниң башга хич хили себәби ёкды...



—

ШАЙЛЫ ТАХЯ

— Томус каникулыны ким нәхили гечирди? — диен совала бирбада жогап бермек, Чепержик үчин, бир тарапдан гаты кынам болса, икинжи бир тарапдан гаты гызыккыды. Себәби Чепер каникул дөврүнде шейле вака болар өйдүп, пикир эт-мег-ә, бейледе дурсун, хатда гөз өңүне хем гетирмәнди. Вака шейле болуңды.

Чепер каникул дөврүнде оба, энелерине мыхманчыдыга гелипди. Ол хенизе ченли обада бодуп гөрмәнден соң, оны хем-ме зат гызыкландыярды. Хатда Чепер энесиниң сыгыр сагышына хем хайран галиярды. Себәби ол хенизе ченли сыгыр сагылышыны гөрмәнди ахырын.

Оба чагаларының гума булашып ойнап йөрмеги Чепержиги хасам бетер хайран этди. «Гума булашмалы дәл. Эл-аягыны элмыдама арассажа сакламалы, ёгсам кеселләрсин!» дийип, ол мугаллымасының айдан сөзлерини ятлап ойландырды. Кәте болса: «Нәме бу чагаларың мугаллымасы ёмукан?!» дийибем пикирленйәрди.

Гүлшен болса гечип дурды. Чепержик хер гүн уллакан тудуң көлегесинде отурып, өз оюнжакларыны ойнаярды. Ол хениз оба чагаларының хич бири биленем достлашманды. Себәби оны хич ким ойнамага-да чагыраноккды. Йәне веллин Чепер оюнжакларыны үйшүрдиги, обады гызжагазлар онуң дашыны алярдылар. Олар Чепериң якынына гелмән, хо-ол аңырракда отурып, онуң оюнжакларыны небесевуулик билен сынлаярдылар. Чепер олары хер — нәче чагырса-да, селеринем чыкарман, шол чуутдырышып отырдылар. Чепер оларга «Гелиң, гелиң, билеже ойналың» дийип, хернәче өзеленсе-де гелмейәрдилер. Хатда Чепер кәте оларга «Ме алың, ойнаң» дийип, оюнжакларынам пайлап чыкарды. Эмма олар ойнаважың эйлесине-бейлесине середишдирип, ене-де өнки еринде гойярдылар.

жагазлар менден горкян болаймасынлар!?» дийип, пикир эд-йәрди.

Чепериң бу гүнем екеже өзүди. Ахыры йүреги гысыл, ол апырда отуран гызжагазлар йүзленди:

— Гызлар, бәррәк гелсеңиз-ле! Горкман, горкман!

Гызжагазлар болса Чепериң сесини эшитмейән ялы шол бир чуғутдырып отурышларыды. Оларың гөзлери Чепериң оюн-жакларындады. Еке өзүниң ойнап отурмагы йүрегине дүшдү-ми, нәмеми Чепер гуржакларыны габына салышдырды. Муны гөрән гызжагазлар горкузулан серчелер ялы, пасырдашып турдулар. Ала-тозан болушып ылгашып гитдилер-де, хо-ол ахырда өз оюнлары билән болдулар. Чепериң болса муна ха-сам гахары гелди. Себәби олар Чепери өз оюнларына чагыр-мадыларам. Эмма Чепериң багына шу ерде дуйдансыз бир ягдай йүзе чыкды дурубәрди. Йне, шол ягдаям Чепериң оба гызжагазлары билән ыснышмагына, достлашмагына себәп болайды.

Чепер еке галанына мүзәрип, оларын ызындан середи-п дурды. Гызжагазлар болса ылгап барышларына гүмак әлүн үстүнде отурдылар-да Чепере өрән ят хем гең оюн ойнамага башладылар. Олар башларындакы тахяларыны гүмдан дол-дуруп, бирн-бирине зынышыбердилер. Чепер гызжагазлаң бу гөдек ойнуна узак середип дурмага чыдам эдип билмеди. Ол әлиндәки гуржагыны бир тарапа ташлады-да, оларың янына энди. Ол геле-гелмәне, овадан шайлар билән безелән тахя гүм гуяп отуран гызжагазың үстүне гыгырды.

— Сен нәме әдйән!? Бейгмек болмаяр ахырын! Сен тахяны хапалама! Келлән кел болар.

Гүне гөзлери гамашан гызжагазлар, Чепериң йүзүне чиң-нерилип серетдилер-де жыкыр-жыкыр гүлүшдилер.

Чепер гызжагазың әлиндән тахяны кақып алды-да, олар а өвүт бәрмәге башлады. Шол бир вагтың өзүнде хем әлиндәки овадан шайлы тахя гөзи гитди. Себәби Чепер хенизе ченли тахя гөйип гөрмәнди. Онсоңам шуңуң ялы шайлы, овадан тах-яны дийсене! Чепер сөзүнем соңлап билмеди. Онуң тахя шей-ле бир гөзи гитди велин хи гойяй! Ол тахяны кақышдырды-да, оны дыкгат, сөйги билән сынлады. Тахя Чепер үчин бахасына етип болмажак гымматлы бир зат болуң гөрүнди. Чепер сын-лап-сынлап тахяны гызжагазың келлесине гөйдирди. Тахя гыз-жагаза шейле бир гелишйәрди хатда Чепер ол гызы әртеки-лердәки ша гызларымыкан өйдүпди.

Чепер гызжагазыны жерредип ол гызың тахясына середи-п дуршуна: «Бу гыз бейле тахяны ниредән алдыкан!? Бейле тахя хич кимде ёкдур» дийип ичини гөплетди.

— Нәме сизң шәхеринизде шейле тахя ёкмы?

— Бизн-ә хеммәжәнде-де бар.

Гызжагазлар жыкыр-жыкыр гүлүшдилер. Чепер болса ола-рың гүлкүсине үнсем бәрмеди. Ол өз янындан кемсинди. Тахя середип дуршуна: «Мениңмә шейле тахям болсады, онда кла-сымыздакы гызларың хеммәсиниң маңа гөзи гитерди! Бу гыз-жагаза гуржагымы бәрсем тахясыны бәрмәзинкән? дийип, ой-ланды. Чепер олар билән хошлашып гайданда-да, ёлбойы пи-кир-күйиң шол тахя болды. «Шол гыз гуржагым билән тахясыны чалшармыкан?!»

Чепериң инди өйлерине гайтмалы вагтам голайлапды. Сан-лыжа гүн галыпды. Чепер хенизем өңкүси ялы түдүн көлеге-синде отурып гуржакларыны ойнарды. Ол ойнаса-да ойнар-ды велин өңки ялы гуржаклар билән угры ёкды. Йне велин ол инди еке дөдди. Шол гүнден бәри обалы гызжагазларам онуң билән өвренишипдилер. Оларам биле ойнардылар. Чепер хасам бетер шол овадан тахяны гызжагаз билән достлашыпды. Ол онун билән ойнанда, бар оюнжакларыны онуң өңүнә дөк-йәрди. Өзи болса онуң тахясыны әлине алып шол сынлап отур-ярды. Кәте болса гөйип гөйрәрди. Ол шо пурсатда өзүни шей-ле бир багтлы сайярды велин хи гойяй! Онуң билән денлешип билжәк ёкды.

Чепер ахыры чыдап билмән тахялы гыза йүрегини дөкди. Ол гайтмазындан бир гүн өн шол гыз билән шейле гүррүң эгди.

— Дурсун, мен әртир өймүзе гайдяң.

— Нәме үчинн?

— Окувымыз башланяр!

— Сен нәме окаян?! Окамазлар! Онда икимиз мыдама би-лжә ойнардың.

— Вий, Дурсуны, окамасан болмаяр ахырын. Какам бил-йәкми нәме диййәр? Окамасан Мерет ага ялы чүйше йыгнаян боларсың диййәр.

— Мен-ә окамок! — дийип Дурсун бир хили гөвнүчөкгүн-лик билән айтды.

— Сен әнтәк кичижәк! Улалаңсон сенем окарсың! Окарсын гөрәк хә?

— Хәк-ә — дийип Дурсунжык башыны яйкады.

— Дурсун, ине шу гуржагмам сана гоюп гитжәк!

— Вий, бу гызы, гөрәк дөд. Әжәң кәййәр.

— Ёк, алай, алай! Кәййәмәз! Мен сана ядыгәрлик гойян ахыры!

— Ядыгәрлик гойсанам кәййәр-дә!

Чепер йылгырды-да:

— Алай, алай, кәййәмәз! — дийди.

— А, мениң сана бәрер ялы хич задымам ёк.

— А-айя. Эжем таханы хич киме бермегин динир — дилди-де, Чеперин берен гуржагыны ызына узатды. Чепер болса алжырамады.

— Бермесен берме, гуржагы алай. Ынха бу айыжыгам сана берен — дийип, ене бир оюнжагы Дурсуна узатды. Бирбада хем гуржагы хем айылы болан Дурсунжыгын бегенчден яна гозлерин учганаклап гитди. Хатда ол Чеперин өз тахасына гуржак гуржунем ятдан чыкарды. Хатда Чеперин өз тахасына гуржак гуржунем ичине галанынам дуймады. Шол вагт энеси Чеперин тугырды. Чепер оюнжагыларын голтугына гысыды-да, ылгал гитди. Чеперин берен оюнжагыларына гумра болан Дурсунжык болса, оң ызындан гарап галды.

Чепер өйлерине геленден соңам тахя огурулап гайданыны хич ким билмеди, ол оны еке өзи өйде гейип гөрйәрди. Айна өңүне барып серейәрди. Вах, Чеперин огурулык эдени асла билинжегем дэлди-ле велин, беланың көрүгү шол доктор дайы болды... Окув башланмагына бирнөчө гүн галанда, эжеси этияч үчин Чеперин доктора барлага экигди. Доктор дайы Чеперин дыкгат билен барлады. Ол илки Чеперден хич зат тапмады. Эмма келесине середенде велин, эйнегини бир гейди бир айырды. Онсоңам «Хммм» дийди-де, жайың ичинде ики бака гезмелеп башлады.

— Ери, гарагол гызжагаз! Келенден гүм совуруп ойнаманда, башга оюн тапмадыңмы? Келен гижейәрми?

Чепер «жук» дийип жогап берди.

— Яны дөрөп башлапдыр. Гижер энтек.

Докторын сөзлерине Чеперин эжеси өр-гөкден гелди.

— Вий, гоаяверин, ёлдаш доктор! Диййөңнүз нәме? Мен гызым гүм гөрмөсө нәгжек?

— Көшешин дайза, көшешин! Сизин гызыңызын гүм гөрөндигини я-да гөрмөңдигини онун келлеси айдып дур ахыры.

Докторын сөзлерине ынанмазлык эден энәнің сеси ики-ленч ховсалады чыкды.

— Ёлдаш доктор, нәме горкулы затмы?!

— Сиз аладаланман! Горкулы хич зат ёк. Гызыңыз аз вагтлык кеселхана ибермели болар. Йөне өнүрти медицинан канунына гөрө, гызжагазың гүм ойнаныны я-да ойнаманыны билмек зерур. — Шейле дийди-де врач Чепере йүзленди.

— Ханы, гызым, сен маңа догужаны айт, келләне гүм селәп ойнадыңмы я ёк? Белки-де башга бири спендир?

«Кеселхана» сөзүни эшидип хәлден бәри горкуп отуран Чепер хасам сандырап башлады. Ол ялан сөзлөжөгинем, догрусуны айтжагынам билмеди. Себәби ялан сөзлөсө «ёк», догрусуны айтса болса, ичине гүм гуюлан хапа таханы гейдим диймелиди. Эгер бей дийсе-де, бар сыр ачылжакды. Огурулык

— Хмм. Онда мен сени хәзириң өзүңдә кеселхана иберерин. Ол ерде сениң сачжагыңны сырып, говжа барларлар. Гүм ойнаныны я-да ойнаманыны айдарлар.

Чепержик эжесине гысмылжырап сожамага башлады.

— Ёк, мен кел дөл. Келләмем гижәнок. Гитжек дөл, гитжәк дөл. — дийип, шерменделик эдип башлады. Врач мысса йылгырды-да, Чеперин пикирини билжек болуп:

— Эгер догужагыңы айтсаң кеселхана ибермерин. Сачынам сырмалар — дийди. Докторын сөзүнә Чеперин йүзи ягытылып гитди. Ол «Айдаһын» диенини хем дуйман галды. Себәби Чепере инди догрусуны айтмакдан башга ёл галманды. Онун үчин огурулык эденини айтмак хөрнөчө кынам болса, нәче вагтлап класдаш жораларындан, сечеленип дуран гаража сачындан айра дүшмек хасам агырды. Чепержик келлөсиден гүм гуюп ойнаманыны, эмма ичине гүм гуюп ойналан таханы огуруланыны хем-дә шоны геенини айтды. Гызынын гуржунине анк-танк болан энә ховсала дүшди:

— Ах, гөр сен нәмелер эдип йөр экениң! Эй, хулай! Хензе ченли бейле гызымың бардыгыны билмәңдирин. Мен сени оба огурулык этмек үчин иберимидим?! Ери, сениң огурулык эдениңиңиңи кақан, мугаллыман, жоралан биләйселер нәме диерлер! Ери, инди мен сен билен нәдип көчө чыкайын?! Адамлар маңа огуру гызы ызына тиркәп йөр диймәзлерми?! Ах, сен сачы кесилең!

Чепержик эжесиниң гужагына хасам гысмылжырады-да агламага башлады. — Догруданам мен инди нәдип көчө чыкайын?! Жораларымам мениң огурулык эденим биләйселер нәме диерлер? Онсоң ким мең билен достлашар?! «Шу пикирлер Чеперин келлөсиде ики бака ат салып башлады. Чепержик бирден «Эже жан» дийип, тугырды-да, хасам бетер сожамага башлады.

— Эже жан, доктор дайы! Мен индикиле хич ялан — сөзлөмөн. Илин задына элимем дегирмен. Илин задыны геймем. Мен Дурсунын тахасыны ызына иберерин! Мени багышлан Эже! — дийди. Энели-гызы дыкгат билен сынлап отуран врач болса, эйнегини гөзүңдән айырды-да:

— Йне, мупын болды, гызым! Мылама догрыны айтмак гөрөк! Йөне кеселхана велин гитмели боларсың.

* * *

... Бирнөчө гүнден сон, ичи тахялы посылка яшиги оба та-рап ёла дүшди. Ол яшигын ичинде Чеперин жорасына язан хатам барды. Чепер хатында, өз гүнәсини геңмегини, индиден бейләк болса шайлы тахасына гүм гуюп ойнамазлыгыны өз жорасындан хайыш эдәрди.



ВЕПАДАРЛЫК

Бохов! Бизниң көчөмизде яшаян чагаларың эйән ишлерини сен хий гой-ай! Олар бир гарагол болуп, кән бир кәйиндири-бем дураноклар, я-да эйән ишлери мылама шовуна дүшүп, алкышам алып йөреноклар. Я болмаса-да, улы адамларын ағына анкаршып, оларын гүррүклерине-де гошулып йөреноклар. Йөне оларын өз араларында эйән ишлерини гөренинде веллин, «Олаң бұ ишлерине, валла, улы адамларынам аклы чатмаз» дийип пикир эдйәрсин!

... Дөвлет хасанаклап баршына бирден ере язылып гитди. Ол элтериниң ағырсына үнсөм бермән, хасыр-хусур еринден турды-да, гапдалына серетди. Дивара япланып дуран Салых, хил бир иш эден ялы ичяктыч кикирдейәрди.

— Нәме гөзүң ёкмы?! — Салых кикирдемесини гоюп, Дөвлет хемле урды. Дөвлет болса сесини чыкарман дурды. Сонра ол бәш-он элимликде ятан дашы гарбап алды-да, жайың үчегине гаршы батлы зынып гойберди. Эдил шол вагтам, гөвнүне дегилен гушжагаз, ганатларыны пасырдадып, өз кетегине бакан учуп гитди. Өз кеплерисине даш зыңыланыны гөрсен Салых, Дөвлети силтерләп гойберди-де, үстүне ыгырды.

«... Ери, йыкан-а йыканы веллин... Инди бейдип гыжалат берип дурмасы нәме дийсеней!» Дөвлет шей дийип, ичини геплетди-де, Салыхын үстүне ыгырып башлады.

— Бай шон артык болайшыны? Ери нәмеси артыкмышын я-да оң дөрт гөзи бармы?

— Артык ери кәндир хан! — дийип, Салых агзына атан чигидини чакды-да, габыклары агзындан пазыладып гсйберди.

— Артык болса, айта! Ханы айта! — дийип, Дөвлет өңкүденем бетер жибринди. Салых болса дивара япланды-да:

— Өймүздән хаты мекдөбе нәме, сен кеплерин гетирдимй?

— дийди. Дөвлет «ха-ха-хайлап» гүлдә-де:

— О нәхили хат? Хачан? Дүйшүндеми? Хай чыпдырун! — дийди.

Олар шейле бир жеделлешмәгә башладылар веллин, эдил гызыл юмруга гирәйжөк ялыдылар. Ахыры Салых Дөвлетин гыжытлы сөзлерине чыдап билмеди. Ол кичижөк мавы гөзлерини она жинкертди-де:

— Эй, жүржен, сен кән дилини сала гойберме! — дийди. Дөвлет онун гахарынын гелйәнини биллип, хасам бетер ичяктыч гүрледі.

— Йәйин янсын! Йәйин янсын! Хер зат дийсенем мең кеплерим говы!

— Кеплерим, кеплерим, илинкә мензеш кеплерин бармы дийсен-е!!!

— Бай, сен-дә бәров! Эдил гөржәгә гөз гөрөк! — дийип, Дөвлет, элинин аясына түйкүрди-де, булашып дуран сачларыны сыпалап гойберди.

— Панкыллабер бакалы!

Салых чыдап билмеди. Ол гысымындакы чигидй ере серпил гойберди-де, Дөвлетин алкымына дыкылып барды.

— Саңа бес әт дийилйәр-ов, жүржен! Ёгсамам хәзир алмытыны аларсын — дийди.

— Болдун мең башыма бир гочы! — дийип, Дөвлет Салыхы итекләп гойберди. Салых ене онун алкымына дыкылып барды. Дөвлет ене-де итжөк болды. Эмма Салых онун бир элини гарбап тутды-да, ганрып башлады. Дөвлет элинин ағырсына чыдап билмеди:

— Эй вәк, элим, гойбер дийил-йә сана! Эй, узын!

Дөвлетин гыкылыгы Салыхын гулагының еле янынданам геченокды. Ол сесини чыкарман онун элини тоалап дурды. Дөвлет ахыры май тапып, бейлеккн эли билен Салыхын дөшүнә патылатды. Эдил шол махалам гапы ачылды. Салыхын әжеси си даш чыкды. Дөвлетин түйс багты гетирди! Салых әжесини гөрән бадына, Дөвлетин элини гойберди-де, өйлерине бака юм-

болса онун ызындан: — Узын ичнн янсын! Мең кепдерим говы! — дийип гыгырды. Эмма Салых онун соңкы сөзлерини эшитмеди. Дөвлет бу вагт нәме этжегини билмән, төверегине гаранжаклап дурды. Ол скамейкада отурды-да нәмедир бир затлар хакда пикир этмәге башлады. Дөвлет, Салыхдан еңленне гаты гахары гелйәрди. Онун Салыхдан ар аласы гелйәрди. Эгер тутлушай-салар-ха Салыхдан еңилжекдигине инди гөзи етди. Дөвлетин хасам бетер гахарыны гетирйән зат, Салыхың өз кепдерисини чакданаша өвмегиди...

Дөвлет бирден бат билен еринден турды. Юмружагыны дүнди-де: «Таптым. Ханы гөрели бакалы, нәдәркән? Кимнң кепдерисиннң говудыгыны энтек сен гөрерсиң!» дийип, Салых-лаң өйлерине тарап ылгап гитди.

Дөвлет жайың үчүнжи гатына чыкды-да, үчеге чыкылян мердиван билен ёкарык дырмашды. Ол түм гаранкы үчеге чык-ды. Пишик басышыны эдип, Салыхың кепдери кетегиннң яны-на барды. Симден ясалан торун ичиндәки акжа кепдери хич зат-дан бихабар болансон, Дөвлети пишикдир өйтдүми нәмеми, ке-тегнң ичинде ики яна урнуп башлады, себәби хич вагт бейле бимахал, Салых онун янына гелмейәрди...

Дөвлет ювашжакдан сыкылык чалды. Соңра болса кетегин сим билен даңылан гапысыны ачды-да, кетегин ичине элинн узатды. Кепдерижик онун элинде дәне бардыр өйдүп, гелип аясына гонды. Эдил шол вагтам Дөвлет авчы гыргы ялы оны шапыладып тутды. Акжа кепдери өзүни тутан элнң өз эсип-ниңки дәлдигини бада-бат дуян болмага чәмели. Ол акжа га натларыны пасырдатды-да, төверегинден көмек ислейән ялы чар тарапа гаранжаклады. Соңра болса өз дилинде чалт-чалт бир затлар дийди. Эмма эдил шол махал Дөвлетнң пенжеси онун келтежигини гысымлады...

Гаранкы үчегнң ичинде эли кепдерилин Дөвлет өз кепдерисиниң кетегини зордан тапды. Ол Салыхың кепдерисини гетирип, өзүнннңкиннң янына гойберди. «Инди гөрерис, кимнң кеп-дериси говука? Инди нәтсемкәм? Эгер шу дуршуна гойсам? Ёк. Ол биләйсе маңа огурлык япар. Мени масгара эдер. Го-вусы танамаз ялы этмели. Хава, шейтмели» дийип Дөвлет ичи-ни геллетди-де, өзүннң угур тапыжылыгына бегенди. Ол үче-гнң адам сыгар ялыжак гапыжыгындан усуллык билен жайың депесине чыкды-да шиферлере дырмашып, жайың түссе чыкян турбасына япышды. Турбаң ичине элинн сокды-да гысымыны гурумдан долдуурды. Ол ене ашак дүшди. Кетегнң янына гелди. Салыхың кепдерисини элине алып, янкы гетирен гурумыны онун ганатларына чалышдырды. Гүндүз ялы акжа кепдери

«Ёк, бу-да болмаяр. Ягыш ягайса, он реңки деррев айрылар, онсоң мен нәдерин? Ёк, болмаяр.» — дийип, ол дилинни гыжап тас кепдерини мынжырадылды. Соңра ол башга угур тапман атламжырады-да: «Болмаяр, болмаяр» дийип, акжа кепдериннң йүпек ялыжак перилерини үтүп башлады.

— Асла инди сеннң кепдериңем болмаз!

Кепдерижик хер пери ёлнанда гыкылыкларды. Ёз дилинде ховсалалы-ховсалалы бир затлар айдып жиберенйәрди. Эмма Дөвлет онун гыкылыгына бакман онун перлерини үтүшдир-йәрди. Хемем: «Ханы гөрели, инди кимнң кепдериси мекдебе хат әкидәркә?» дийип, хүнүрдәйәрди. Эсли салымдан ол акжа кепдерини гызылетене эдип гаранкы чердагын бир бурчуна ташлады...

Бирденем өз эден ишине хайлы гелип сожап бошлады. Ери бичәре гушжагада нәме гүнә бар дийсене! Жанавер кепдери-жик авулы пенжеден сыпанлан соң эжирли пурсаты башдан гечирди. Онун яланаң галан беденжиги зер-завды. Персиң га-натлары ерде шалкылдап ятырды. Бир тарапан болса гүй-зун чигрек ховасы онун яланаң беденжигини үшедйәрди. Ол өзүннң бейле гүнә нәме үчин дүшендигини асла билип билме-йәрди...

Ол бирденем бар гүйжүнн топлап, ганатларыны ерден гө-терди-де инчежик, оваданжа аяклары билен кетегини гөзләп, үчегнң ичинде чар тарапа товсуп башлады. Эмма аяжыклары хем деррев ялады. Инди онун товсумага бүтннлей межалы галмады. Ол ахыры боюнжыгыны сүйндүрди-де, өз кетегине бакан багры билен сүйшүп башлады...

Ол эсине, өзүннң вепалылыгыны гөркезмәге ымтыларды.

Гөр, нәхили ажайып гушжагаз!



ПАРТИЗАНЫҢ ОГЛЫ

Илдерің айтмағына гөрә, хачандыр бир вагт, адамларын нана дерек күнжара нең вагтлары, әжем пахры аманатыны алла табшырыпдыр-да, мени гарры атама галдырып өтөгидип-дир. Мен: махат-махал әжем ядыма дүшүп, гама батаймасам, башга бир гайгы-аладам ёкды. Атам мени заа зар әденекты. Йене биле ойнаян огландарымдан әдим янярды. «Гара, гара, жүржен-жүржен» дийип, мени кемсидйёрдилер. Гарагызжа боламсон, оглантар маңа шейле диййёрдилер.

Догрымы айтсам, сонабака шу сөз мениң хут дегнама дегйёрди. «Беланың көрүгү шу атамдан» дийип, атама игенип башлаярдым. Ол иллерин атасы ялы хич мениң аркамы тутмаярды. Гайтам терсине. Өе агламжырап дагы геләйсем ишмиң гайтдыгыды. Көтек мениң өзүңе дегерди. Себәби онун өзүне хич ким дид етирип билмәйёрди. Ол улы адамды.

— Хайсы-хачана ченли бейдип шумжарып йөржек? Сен инди хақыы жигит ахырын! Эй!... биз сизң яшыңыздакак... үм... ол хер гезек шо бир сөзлерини гайталаярды. Мениң болса муна өнкүденем бетер гахарым гелйёрди. Хас бетерем ол «Биз сизң яшыңыздакак», диен болуп, гөйә диерсиң, бизиң яшымыздака әгни билен даш чекен ялы ичини якярды-ла! Ахыры бир гүн атамның сөзлери хут дегнама дегди.

Мен өз «батырлыгым» үчин говжа еңжилеп өе гелипдим. Быкырма деген юмрукларын ери сызлашып дурды. Мен атама өз арз-халымы айтмага етишмәкәм ол мениң йүзүми алды.

— Ишин урлуп йөрмек, педер нәлет! Жәхеннем бол, гөзүме гөрүнме! Инди шейт-де шумжар-да дур.

Ол үзеңни багыны чигишдирип дуршуна ашаклык билен маңа серетди. Мен жогап-дерегине бурнумы чекдим. Гахарым болса хенизем ятышанокды. «Ыйха ол ене-де шол ичякгыч сөзүни айдар-ов!» дийип, мен ичими геллетдим. Хут шейле-де болды. Ол үзеңнини ганнаның үстүне ташлады-да ене-де хучүрдемәге башлады.

— Сиз гаты мес боляңыз! Биз сизң яшыңыздакак...

— Биз сизң яшыңыздакак... Биз сизң яшыңыздакак... Биз сизң яшыңыздакак сен бейле нәме этдиң?

Мен өмүрүмле биринжи гезек атамның йүзүне дурдум. Онун агзына өйкүндим. Догрымы айтсам, өйкүнсөмем-өйкүндим веллин горкианам дурмадым. Әлиндәки хасасыны айлап гойберейсе нәтижек дийсене? Нирә гачып гутулжак?! Хер зат, атам бейтмеди. Ол хык-чок эдип әшегине мүнди-де, ыкжам жайлаш-янча сесини чыкармады.

— Биз сизң яшыңыздакак... Ол әшегини тикгирледип әдил мениң алкымыма дыкылып гелди-де сөзүни довам этди. — Биз сизң яшыңыздакак, уруш-сөгүше элимиз дегмедиз. Биз асла урушмаздык. Гүн догандан өйден чыкардык-да тә агшама ченли малларымыза от ятырардык. Гөр, биз нәме иш эден экеник. Ханы, орак билен халтаны ал-да еңсәңи эл ялы эт. Атам башга хич зат айтмады-да өз әлуна уграды. Мен онун ызылдан середип дуршума, «Бе, атамның мениң яшымыдака эден ишиниң бары шумькан айт!» дийип ойландым.

Хер иччик-де болса мен атамның айданларына ынанмаярдым. Ол сөзлери мени ота ибержек болуп айдандыр өйдйёрдим.

Мен оракдыр халтамы әгниме атдым-да Эели оя гаршы-ёла дүшдүм. Өзүмем ёлбойы ойланырдым. Мениң яшымыдака атам бейле нәме иш этдикән-ай? Хер нәче ойлансам бу со-рага жогап тапып билмәйёрдим. Ичин быжыкылаярды. Өзи бир догрусыны айдайса болжак ахыры! Мен от йыгып йөршүме атамны хер киме, хер заа деңеп гөрдүм. Хич болмаярды. Бе, онда атам мениң яшымыдака ким болдукан?! Бәй бу адамыны, Ким боланыны айдаймалы веллин. Эгер-егер. Вах, атамның менин яшымыдака ким боланыны билседим. Онда мен гараголла-рын гөзүне гөркесердидим-ле. Атам биз ялыка гөр ким болупдыр дийип өвүнөрдим. Мен халтамы отдан дола-бара этдим-де өе гайтдым. Ёлбойы бизиң яшымыздака атамның ким боланы хак-дакы пикир келлөмден гитмәйёрди. Ахыры мен өз янымдан атам хакда хер хили ровагятлар дүзмәге башладым. Оны дөз билен уршан этдим. Ай, гараз атамны хер зат эдип гөрдүм.

— Мен оты сенің ач сығрың үчін гетиремок. Хэй, сығрың шахына...

Сылап чыдап билмеди. Ол дазанаклап гелди-де менің үс-түме чышмәге башлады.

— Дилини кән сала гойберме! Шуны гөрйөмүн?

Ол маңа юмругыны гөркезди. Мен онуң юмругындан горкамодым. Ол барыбир батлы урманы башаранокды. Мен башга зада гарашардым. Ол маңа шол өңкүже дийән сөзүни ене-де дийәседи! Онда мен онуң теммисини бержек-ле!

Йөне Сылап башга хич зат диймеди-де, сығрының ызындан ылгады.

— Хэй, зүвүк! Сең юмругындан ит горкымы дийсене?

Сылап мени горкандыр өйдүп пикир этмесин дийип, мен онуң ызындан гыгырдым.

Сылап әдминнем говшатман, гилип баршына шол өңкүже сөзлерини айтды-да, маңа ене юмругыны гөркезди.

— Әх-ә, ахыры дийди-ов! Диймән сакланжак шомы дийсене! Ол мени хасап әленок ахыры! Хасап әтмәнем бир гөр бакалы! Мен чаршагы ташладым-да онуң ызындан әңдим. Ызындан етөгеден сен-мен ёк, якасына япышдым.

Мен онуң аягына чилишirme салага-да аглаарып гойбердим. Сылап туржак болуп дыржашарды. Әмма мен оны турузар ялы дәлдим.

— Инди билдинми, менің кимнң оглудыгымы? Муны маңа атам өврөгтн.

Мен өзүми Сылабың өнүнде хондан бәри гөркезжек болуп ялан сөзледим.

— Атам яшка парзан болупдыр. Ол парзан, дүшйәнми пекге!

— Ким болупдыр, ким?! — Сылап ятан еринден гөйә диер-син меннң сөзлериме ынәнмазлык әдйән ялы сораг берди.

— Парзан, кичижик парзан, сен парзанын кимдигини хич вагтам билмерсиң хелбесиз!

Мен онуң якасыны гойбердим-де, еримден турдум. Сылап турды-да үст башыны какышдырды. Ол менің билән яка туту-шаныны-да, сығрыны-да ядындан чыкарып бирденкә маңа ял-бармага башлады.

— Эй, Мухаммет парзан, нәме айдасана!

— Ери боляр-да... ялбарып дурансоң айдатын.

— Жан дост, айдай-да!

— Мен нәхили сен достуң болян? Мен...

— Боля-лай. Айдай-да! Гайдып бейле диймәйин!

— Өвүлйә кессин дий!

— Худайжан кессин диймәйин.

— Огланлара-да дийдирмезмиң?

— Гара чыным, жыңклары чыкмаз.

Биз отурлык. Мен етишибилдигинден ялан сөзлемәге баш-ладым. Сылап болса хил бир зат динлейән ялы, меннң чылдыр-

Әмма буларын хич бири-де гөвнүмдән турмаарды. Меннң чыл-дырмаларымың хижисине-де ол беззатларын ынәнмажагыны мен билйәрдим. Бирденем гүлбе бир зат ядыма дүшди. Хә-ә, дуруң бакалы. Кимнң кимдигини мен сиңнң гөзүңизе гөркезерин! Өтен йыл хайсыдыр бир урушлы кинода гөрән батыр оглан-жыгым гөз өнүме гелди. Меннң атамам хут шонун ялы болан-аларын. Олар нәме сораярлар өйдйөнми? Соранларында нә-ме? Атам барыбир оlara хич зат айтмаз. Мен өзүмнң кимди-гимн оlara говжа танадарын. Егса-да шол огланжыга нәхили ат берйәрдилер-ә? Ах, ичигар. Әлинде наганам барды-ла. Мен халтамы ере ташладым-да үстүнде отурдым. Ойланмага баш-ладым. «Зан.. зан» догруданам «зан». Мен гөйә диерсин йт-гисинн талан адамларын бегениши ялы бегенип, халтамы гу-мы-сумы билән аркама атдым-да өе бакан елк ясадым. Әсли салым ылганымдан соң дурдум-да өз тапан задыма өзүм шүб-хелнип уградым. Эй, паңкелле! Дур энтек, огланжыгын адың дине зан дийип тутмаярдылар ахырын! Зан, догры она кичи-жнгем диййәрдилер. Ядыма дүшйәр. Бир муртлак адам оңа «кичижек батыр зан» дийип, аркасына-да какыпты. Дур... дур... зан дәл-де фа... зан... пар... зан... Ах, ичигар! Булаң хич бирем дәл-де... Мен нәче ойлансамам ол огланжыга нәхили ат берендиктерини хич хақыдама гетирип билмедим-де өе гаршы дөхедәм-дессемлөп уградым. Эй, зан, болды, парзан болды, олар үчин нә пархы бар? Олар барыбир дүшеноклар ахырын. Гой, парзан болсун! Мен мытдылдап гелшиме ахыры шейле негижә гелдим. Парзан! Эй, хелбесизлер! Сиз инди маңа — парзаның оглуна дил етиржегем болуп бир гөрүн! Мен ким, сиз ким!

... Мен өе геленимде гүн яныжа яшылды. Мен гетиренже отумы гоюнларымың өнүне дөкүшдирдим. Соңра ювунаыин дийип күндүк алмага гиденнимем шолды велин, гөрсем, әдил гөзагырысы ялы болуп, бир сыгыр гелипдир-де, гоюнларымы агылнң ичинде терс айландырып дур. Ери, от гетиреними ни-реден гөрдүн дийсене? Мен элимә чаршагы алдым-да янкы сығрын сөбүгине мүндүм.

— Эй, енжилерсиң-ей, дегме мең сыгырма.

Анырдан, эли чыбыклы, хасанаклап гелйән Сылаба гөзүм дүшди. Хә-ә, гел бакалы! Кимнң кимдигини мен сеннң гөзүне гөркезерин! Себәби Сылап меннң биринжи «душманымды». Әхлн гаратолларын ёлбашчысыды. Мен элимдәки чаршагы ере дүртдүм-де ювашжа пышырдадым. «Гел бакалы, хәзир алмы-тыңы аларсын! Меннң кимнң оглудыгымы хәзир говжа дуяр-сың!»

— Нәме гарагың гапыкмы? Урдурмажак болсаң сыгырна эелик эт! — Мен Сылап душумдан гечибермесин дийип, оңа ямашган лак атдым.

маларыма агзыны өведип отырды. Мен шол кинодан ядыма дүшөн затларын барыны оңа айдып бердим.

— Парзаның кимдигини билдин гөрөк? А сен болса... — диди, мен Сылабын йүзүне чинерилдим. Ол гөйө диерсиң, мениң өңүмде гүнәли ялы мүззерип отырды.

— Сең атаң наганы бармы?

Мен:

— Хава, бар. Икиси дагам бар өйдөн... — дийдим.

— Бә...

Сылап гөзүтиджилик билен мениң йүзүме чинерилди-де, еринден турды. Бир заа гахары гелән ялы юмругыны дүвди. «Бе, бу ене уршүбержекмикән» дийип, мен ичми геллетдим.

— Эй, Мухаммет биләнмиң нәме?

— Ек,

— Биз нәме үчин парзан дәл?

Мен эгиниң йыгырдым.

— Эй, Мухаммет, мениңем парзан боласым гелйәр. Хакыкы парзан. Әдил сенң атаң ялы.

— Эй, паңкелле, сендеңем бир парзан болармы? Хемме кишини парзан әтмәйәрләр.

— Йне, гөрөрсин!.. Болянмы я боламок... Хош!

Мен үст-башымы какыштырдым-да, олжасы онан ялы, бетенжиңи ичме сыгырып билән өе ылгадым.

* * *

... Шол гүнден соң нәче вагт гечени такык ядыма дүшөнок бир зат велиң беллиди. Огланларын мана болан гатнашыгы дүйбүнден үйтгеди. Олар мени гөрен ерлеринде, үстүмден гүл-мөг-ә бейледе дурсун, гайтам әдеп билен саламлашардылар. Өзлерини мениң өңүмде бирхили ыгра тутардылар. Оларын мана гөзлериниң гидәнниң билйәрдим. Өз ууртапыжылыгыма монча болан болуп, оларын анында хасам хекгерйәрдим.

Шол гүни дийсен! Бай, сонда мен тас масгара болупдым. Хернә...

Көприниң үстүнде гума булашып ятан огланлар, мениң гел-йәниңи гөрүп, бада-бат ерлеринден турдулар-да, гыгырышмага баштадылар.

— Эй, середиң! Мухаммет гелйәр! Парзаның оглы гелйәр...

— Тарзаның оглы гелйәр.

— Эй, пекге! Тарзан дәл-де парзан!

— Ким боланда маңа нәме-ай...

— Шей дийсене?! Мухаммедниң юмругыны дадасың гелйән болса, ене бир гайтала-да!

Мен оларын анына геленимде, сеслерини тапба кесдилер-де, мениң йүзүме чүйкершип башладылар.

— Нәме жинкеришипиз?! Адам гөрмедизмиңи?! — дийип, мен хайбат атдым.

Парзаның оглы өзүне белли. Оларын хич биринден сес чы-канокды.

— Эй, Мухаммет Сылабын айданлары догрумы?! Атаң дог-руданам немеслер билен уршупмы? — Ярпы гөвресиңи сува сокуп чин аркан ятан Мырат мана йүзленди.

— Хава, уршупдыр. Оны маңа атамың ези гүррүн берди.

— Бә... Онда нәме сең атаң пагоны өк?

Ери инди муңа нәме жогап бержек?! Бир зад-а тапмалы бор. Егса-да шожагаз огланң пагоны бар-дов! Мен еңсәми гашадым. Ахыры.

— О нәме үчин өкмушын? Бар. Мен оны бир гүн дакынды-мам. Атам «дакыныбер» дийди. Йене мен хакыкы парзан бол-мамсон дакынмадым-да.

— Бәй, шу гезек-ә жыпытдың-ов!

Мырат шейле дийди-де кикирдемәгә башлады.

— Нәме кикирдән болян?! Хәзир кимниң жыпыдяныны гөзүне гөркөзерин!

Мен она юмругымы гөркөздим.

— Гөр-ле, бужагазы. Парзаның оглуна-да ынанмазлык әден боляр-а. Сен ким дийсене.

— Кичижик парзанда-да бир пагон болармы?

Мырат ене кикирдемәгә башлады. Догрымы айтсам, гаты гахарым гелди, Бөврүне хуүүләгеден икيني истемез ялам әде-йин дийдим. Арман, йене Солтук ага болайды. Егсам-а.

— Эй, бидөвлетлер! Женелниң нәме? Бейдип отурянча-ныз-а ябызлары сува якышын!

Мырат экизленди.

— Эй, Мухаммет-дир-дән-ай, Парзан дийди тарпан дийди, йене жыпдырып отыр.

— Ене нәме хокга чыкардыңыз? Парзаныңыз нәме? — Мы-рат Солтук ага дүшүндирмәгә башлады. Әсли салымдан соң Солтук ага агзындакы насыны сувун йүзүне малчы-лдадып гой-берди-де еңсесини гашамага дурды.

— Бәй-бә... Әлхепус, бу затлары ниреден тослап тапдыңыз?! Огланлар Солтук агаңың болуп отуршына гүлүшдилер. Ме-нин болса гүлки ядыма дүшөнокды. Бирден бейле зат өк ди-йәйсе, мен нәдерин? Масгара боларын-ов! Зыяны өк. Бир чы-калга тапылар-да.

— Алла жанларым, бизм-ә урушда болуп гөрүпдик велиң, парзан дийлән заа душмандык.

Мырат эдил Солтук агаңың алкымында сохжарып отуршы-на, она жаныгып дүшүндирйәрди.

— Солтук ага, ай, ол... кичижик огланжык-да. Парзан, өзем наганлы улы адамлара көмек берйәр. Ол яңкы немислер биле-нем урушар.

— Хә-хә-ә. Болды-болды.

Солтук ага лох-лох эдип гүлди-де, сакталыны сыпаламага



ГЫЗЫЛ ИЙЛДЫЗ

Ол мана какамдан мирас галан еке-тэк ядыгерлик. Оны мен йерите гутужыкда саклаарын. Ол гутужыгың ичинде ондан башга-да бир хатжагазам бар. Узак юртдан согат билен иберилген хаты мен гайталап-гайалап окаярын. Узак юртакы достарым маңа язан хатында мэхрибан какамның мазарының дегре-дашына гүл экендиклерини язырлар. Ол гүллере ваггылы-ваггында төзегчилик эйдэндиклерини хем айдярлар. Мен өз достларыма гуванарын. Гөр, какамның нэче перзенди бар!

Мен достларымың хатыны ене-де элиме алып окамага башлаан. Ол хаты окадыгымча, мениң өнүмде мэхрибан какамның нурана кешби өр боюна гаяр. Какам билен гечирен сүйжи йылларым-рөвшен чагалыгым, хол, эльбетмез алысдан мана эл булап дуран ялы болуп гөрүнйөр.

...Өнөм бир отуз-кырк өйли кичижек обамыз шол йыл хасам бошап галды. Эркек адамлары хер гүн днен ялы фургона мүндуруп нирөдир бир ерик алып гидйөрдилер. Оларын нирө экидизйөнини биз билмейөрдик. Йөне оларын нирө-де болса, онлы ере экидилмейөндиклерини анярдык. Себөби аяллар, ян-елдашлары фургона мүнди ги сес эдип аглашып башлаярдылар. Гаррылар болса олара гөвүнлик берйөрдилер.

Ахыры бир гүн шол фургон бизиң гапымызда-да сакланды. Оны хеммеден өң өжөм гөрдү. Ол яка йыгып агламага башлады. Соңам өзүнн какамның гужагына оклады-да бар сеси билен «гойбермен, гойбермен» дийип, гыгырды. Мен анк-танк болдум. Соңра болса өжөмнің агысына чыдап билмән агламага башладым. Какам өжөм икмизги гужагына гысды. Ол өжөми көшөшдиржек болуп:

— Ханы, Алтынжемал, бес этсене! Ханы келлени галдыри! Төверегине бир гөз айла! Гидйөн еке мен дөл ахыры! — дийди.

отурды.

— Хэй, сиз бар бол-а! Оң ялжак огланлара парзан дөл-де, партизан диердилер. Хава, мен оң ялжак огланлара кән душуп-дым. Эл, валла, батыржа огланжыкларды. Ери онсоң, сең атан Мәмметли ага-да партизан болупмы? Яьк валла. Шу Мәмметли агамы?! Солтук ага хезил эдип гүлйөрдү хем-де гайта-гайта мең йүзүме серейөрдү.

— Яьк валла. «Дүнелер дүйшдүр кейтиге» дийлени чын-ов. Бе билемзагам-ай.

Солтук ага өзбашына ене бир затлары самырдады-да ябыларыны алып атхана тарап кейтиклөп уграды.

«Бе, масгара болдум-ов!» дийип, мен ойланярдым. Огланлар инди маңа ынанмазлар өйдүп горкярдым.

— Хэй, сениң парзан болайшың! Атасының ким боланы-нам биленөк велин, бу гайда хондан бөриси болан боляр-а.

— Эй, тултук, кән мыдырдан болма! Парзан болмаса партизан экен-дө. Тапавуды нөмө? Мең атам партизан болупмы, болупдыр.

Биз соңам кән жеделешдик. Мырат хер нэче жедирдесе-де, ахыры мен гелими гөгөртдим.

Шондан ики йыл дагы гечипди. Мен эйөм икинжи-үчүнжи класа гатнаярдым. Огланларын арасында абрарым болса өңкүлгине галыпды. Мениң ялан сөзлерим оларын анында берк орнашан болмага чөмели. Йөне бир гезек атам мениң ялан гөплерим үчин говжа сувума дөдү.

— Бор-болгусыз затлары самахыллап йөрмөзлөр! Айып бор! ...Мен бир гүн мекдеппен гайдып геленимде, гапымызда үйшүп дуран адамлары гөрдүм.

— Чаганы о ере элтип болмаз — дийип, бири дилленди.

— Атасыдыр, хошлашсын.

Мен бу ерде нэхили ваканың боланына инди дүшүндим. «Ата, Атажан!» дийип өө окдурылдым. Атам кровадың үстүнде эдил ука гиден ялы сүйнүп ятырды. Мен онуң йүзүне йүзүми берип уулилим билен мөннүрмөге башладым.

...Атам өлмезиниң өң яны, дерден яңа саралып гиден гап-жыгы маңа говшүрмакларыны хайыш эдипдир. Онуң ичинде эплөм-эплөм болуп гиден үч бөлек кагыз бар экен. Мен кагызларын эпинини язышдырдым-да, онуң йүзүндөки хатлары окамачы болдум. Эмма окап билмедим. Хат бүтүнлөй башга элип-бийде языланды.

...Атамдан айра дүшөлим бөри кән йыл гөчди. Гүнлерин биринде шол элипбө дүшйөн бирине шол хатлары окатдым. Болян затлары дийсене! Мен-э огланларын анында гомпаржак болуп бидерек ялан сөзлөп йөрүдирин. Атам урушда хакыкат-данам партизан болан экен. Ол командованиениң көп табшырыкларыны ерине етирипдир. Бу барада шол хатларда язылан экен. Мен атамның «Биз сизиң яшыныздакак» днен сөзлерине инди дүшүнүп галдым.

мениң сырылгы келтме дамып башлады. Отуран аялдарам мұны гөрүп хала болдулар. Соңра олар эжеме «Алла бардыр Алтынжемал, бейдип отурма!» дийип гөвүнлик берип дагадылар.

Аяллар гиденсон мен ене-де эжемиң йүрегине дүшүп башлады. Ахыры эжем мана барыны дүшүндирди. Какамың нирэ гидендигин, нэме үчин гидендигини айдып берди.

— Какам гидели бэрн эп-эсли вагт гечипди. Эйәм орак дөври гелди. Мен хер гүн туран батыма улы ёла чыгардым-да, «Кака, сен хачан гелжек? Ким бизиң орагымызы оруп берер? Кака...» дийип сесленердим. Соңра болса өе ылгаардым-да эжемиң чекеләп башлаардым.

— Эже, айтсана какам хачан гелер?

Эжем болса какамдан гелен хатлары гөркезил, «Ынха тиз баржак» дийипдир — дийип мени көшештирйәрди.

Гүнлер бири-бириниң ызына селлешип гечип барялды. Мен хер гүн какама гарашардым. Эмма какам гелмейәрди. Обада болса орак башланыпды. Бугдайымызы эжемиң өзи орярды Менем көмеклешйәрдим. Көте болса Халлы ага дөвүк дөвүш-йәрдим. Гөвнүме болмаса инди өнкүлөр ялы дөлдди. Бир хили йүрегим дүшүшпди. Какамы кен ятлап, эжеме-де азар берип дурамокды. Какамдан болса көте хат гелйәрди. Ол хатында: «Ынха уруш гутарар. Мен деррев янынча гайдып барарын» дийип аязарды. Ол уруш дийилйән нөгехан болса гутар ерде гутармады. Мен эйәм инкинжи класа гатнап башладым. Мекдеп биңиң өйүмизден гаты даш дөлдди.

Бир гүн мектебе баряркам ёлда болан вака хич вагт менин ядымдан чыкмаз! Мениң йигрими-отуз эдим өнүмден барян огланлар «Солдат, солдат гелйәр. Какам гелйәр!» дийип, бирден гыгырып башладылар. Мен гөзъетим аралыкдан гелйән эгерч гөрен бадыма «Кака» дийип, она гаршы ылгап башладым. Мен утандым. Утанжымдан нөгъегими билмән ызыма өврүгдм. Бир серетсем эсгере бакан бүтин оба сүйшүп гелйәрди.

Ол эсгер Сапарын какасы Аманна ага болуп чыкды. Ол бир аягындан атыр яраланып ир гойберилен экени. Аманна агадан соңам обамызың адамларындан бирлән-икилән гайдып геленлерн болды. Эмма оларам Аманна ага ялы майыпды. Йөне мен какам велнн гелмейәрди. Мен гаты кемсинйәрдим. Себәби какасы гелен огланлар бир гүн какасының йылдызыны, бир гүн погоныны дакынан болярдылар. Гүжеңлейәрдилер Гөркезмедиксирән болярдылар. Көте мениң кемсинмекден яна агым тутарды. Эмма мен агламоқдым. Себәби инди мен эжемиң айдышы ялы улы адамдым. Какамың гелжекдигине болса берк ынаардым. Шонда ол гарагол огланлар билен хөкман хаклашжакдыгымы билийрдм.

Бир гүн мен өйде китапларыма гүйменип отырдым. Бирден

4*

51

Эмма эжем көшешип биленоклы. Мен какамың бойнундан гужакладым-да:

— Кака, сен нирэ гитжек? — дийип сорадым. Какам өзүниң мәхнәт эл-тери билен келтмеи сыпалады-да:

— Бир аз вагтлык оглум! Бир-ики гүнлүк шөхере ише гид-йөн! — дийди.

— Онда нэме үчин эжем аглаяр?

Какам жогап бермеди. Ол улудан демини алды-да дымды. Гөвнүме болмаса олам биңиң билен ынха-ынха аглабержек ялады. Эмма эдил шол вагт фургончының сеси эшдидди. Какам тайяр эдилеп гоюлан затларыны алышдырып, биңи гужагына гысды-да чыкып гитди.

Какамы алып гиден фургончы эртир ирден гайдып гелди. Мен онуң янына ылгадым.

— Халлы ага, ханы какам?! Ол гелмедими?

Халлы ага ябылары айрышдырып дуршуна, келлесинем галдырман жогап берди.

— Гелер, оглум! Гелер! Эншалла бахым гелер! Оларын эн-тәк ишлери кен! Түкетдиклери... Ханы, бар ябылары сува якып гел!

Мен ябылары сува әкигдм. Эмма ёл бойы пикирим какам болды. Онуң нәхили ише гиденни билесим гелйәрди. Ол мундан өнлерең шөхере «ишим бар» дийип гидйәрди ахырын! Йөне эжем агланокды-ла! Ябылары сува якып гайдышынымам бар күйүм шол болды. Йөне мен мұны кимден сорап билесем-көм? Эжеменми я-да Халлы агадан? Хер ниңик-де болса мен Халлы агадан сорамагы йүрегиме дүвдүм. Ябылары фургонны тигирлерине данышдырдым. Йыгылып гоюлан ёрунжалдан фургонү ичине бир гужак дөкдүм-де Халлы аганың янына бардым. Хабарымы айтдым. Халлы ага болса:

— Сең ялжак огланың иш-пише-билен хилесн болмаз! Ою-нучызы ойнабирлер! — дийип, гөдек жогап берди. Гени өймүзе гайтдым. Жайымызың гапысына етенимде, бир топар аялың ала-гох эдип отураныны эшитдим. Мен даш ишике сакландым. Олар хайсы-да болса, бир ерде болан уруш хакда гүррүң-әдйәрдилер. Олар оны нәлетлейәрдилер. Диллеринден Худайы-да дүшүренеокдылар. Мен өе гирдим. Аяллар мени гөрен батларына сесслерини тапба кесдилер. Мен эжемиң гужагына долдум-да:

— Эже, о нәхили уруш? Ким уршүлдүр? — дийип сорадым. Эжем жогап бермеди.

— Эже, айдайсана! Ким уршүлдүр? — дийип мен оны челедим. Эжем мана жогап бержек ялы эгди-де, геллөп билмеди. Онсоңам ол мени эдил бири элинден алып гидәйжек ялы эдил, шейле бир гужаклады велнн, тас гапыргаларым овранылды. Соңра мениң йүз-гөзүмден тайлы гезек огшашдырды-да сессиз агламага башлады. Онуң гөзүнден акян яш дүвмелери

50

гапмызда дуран почтальона гөзүм дүшди. Ол «Оглум, какадан хат бар» дийип, хаты мана узатды-да, чыкып гитди. Мен хаты алып эжемиң янына эндим.

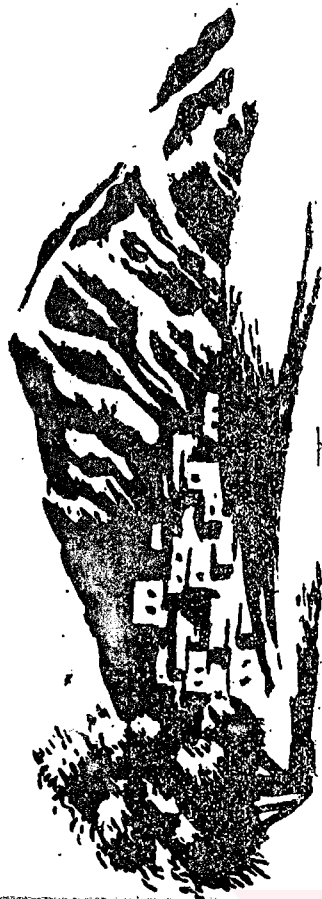
«Ак алтынлы» пелиң ичинден аяк яланач ылгап баршыма мен «Эже, какамдан хат гелди» дийип зовладардым. Мениң сесими эшиден бадына пелиң анры башында ишлөп йөрен эжем маңа гаршы окдурылды. Ол мениң яныма гелди-де элимден хаты гарбап алды. Хасыр-хусур ачышдырды. Окамага башлады. Бирденем... Бирденем эжемиң йүзи боз-яз болды. Рухы өчди. Гөзлери гаранкыраян ялы болуп гөрүнди. Хат болса элинден гачды. Мен хаты бада-бат ерден гөтердим-де оны ока-жак болдум. Ол хат рус дилинде экени.

... Уруш гутарды. Обамыздан гиденлерің кимси гайдып гелди кимси болса гелмеди. Мең болсам эйәм бөшинжэ гатнап йөрдүм. Эй ишлериниңем барыны мен эдйөрдим. Эжемиң болса шол гүнден соң бирхили яравлыгының угры ёкды. Ол шонда-да колхоз ишине гатнап болярды.

Соңкы сапакда бизиң барымызы бир класа йыгнадылар. Йыгнак башланды. Йлки билен директорымыз гүрлөп башлады. Соңра ол район харбы комиссариатдан гелен векиле сөз берди. Векил гүрлөп боландан соң болса узак юртдан маңа иберилен күти букжаны хем-де гутужыгы говшурды.

Йыгнак гутарды. Биз улы вагыр болуп ёла чыкдык. Огланлар мениң дашымы алды. Мен гутужыгы ачдым. Онун ичинден реңки гөзүни гамашдырып дуран Гызыл Йылдыз чыкды. Бу какамың урушда гөркезен эдерменлигине берилең сылагы. Мен йылдызы дөшүме дақдым. Огланлар йылдызыма буйсанч билең середишип башладылар. Йылдызым болса шейле бир ялкым саларды велин, хатда бүтин обамызы шонун ялкымы шөхлетендирип дуран ялы болуп гөрүңйөрдү.

... Чагалык йылларым бир махал геченем болса, какамдан еке-тэк мирас галан Гызыл Йылдызы мен гөзүмиң гөрежи ялы саклаярын. Мен оны элиме алып, гүнде бир гезек сынлаярын. Ол хенизем эдил өңкүси ялы ялкым атыр.



X

ГЕДЕМ ГЫЗЖАГАЗ

Гүлжан инди бир хепле бөри дашарык ойнамага гиденокды. Ол өйде китапларына, гуржакларына гүйменип отырды. Эжесинин:

— Гызым, сен нәме дашарык ойнамага гиденок? — диең совалына-да:

— Ойнасым геленок — дийип, совук-сала жогап берйөрдү.

— Эй ишлериңи бирейм язып гутардың! Бар бирселлем ойна. Дашарың ховасының онатлыгына бир серет! — дийип, эжеси бу гүнем гызына ятлатды. Гүлжаның бир хепде өңем, гаранкы дүшйәнчә өө йыгнанмаяны ядына дүшенде болса:

— Гызым, сен ярав дөл болайма? — дийип, онун янына гелди-де, маңлайыны эллөп гөрдү.

— Ёк, мен саг, эже — дийип, Гүлжан первайсыз айтды.

— Онда нәме үчин дашарык чыкасың геленок?

— Ёке өзүм!

— О нәме үчин еке өзүн? Ханы жораларың? Нергиз, Лена?

— Олар мең билең ойнаноклар — дийип, Гүлжан дийсең лапыкеч айтды. Эжеси гызының жогабына хас-да гең галды.

— Нәме үчин ойнаноклар? Нәме сен оларың гөвнүне дегдинми?

— Ёк — дийип, Гүлжан чүрт-кесик гаршы чыкды. — Олар мениң гөвнүме дегдилер.

— Олар нәдип сең гөвнүне дегдилер? Нәме дийдилер?

— Гедем, кепилмиш дийдилер.

— Белки, сениң өзүң өңүрти бир зат диенсин?

— Мен олар хич задам диенок! — дийип, Гүлжан менсүредди. Эжеси гызының сөзлериңе ынанмазлык эдип:

— Диймек, олар-а эрбет, а сен говы. Шейлем! — дийди.

— Билемок! — дийип, Гүлжан ювашжа пышырдады. —

— Бар зада Лена гүнөкәр. Егсам Нергиз мениң билең ойнажак-дам-ла... «Оң билең ойнамаң» дийип, бар гызылары мениң гар-

шыма гоянам шол! Оңуң Нергиз билен еке өзи ойнасы гелйер. Мени йүк гөрийерлер — дийип, Гүлжан ене өңки сөзлеринин үстүне гошды.

— Шу вагта ченли йүк болман, бу гүнки гүн сен олара йүк болайдынмы? Ек, гызым, сениң муындап бахана болмаз Ханы гөниңден гел! Гүнэ сениң өзүңдөдир.

Гүлжан хич зат диймән башыны айкады.

— Бейле болса, мен ынха, Нергиз биленем, Лена биленем гүрлешер гөрээрин. Гүнәкэрин кимдигинем билерин.

— Эже, гитме! Герек болса мең өзүм ярашарын. — Гүлжан эжесине гысмылжырады. Соңра болса:

— Мең ярашасым геленек. Олар эрбет — дийип нэзиргеди.

Гүлжан сөзлери эжесине жораларының үстүне ибермежек болуп айдялды. Эжесі оларың үстүне гидейсе, көп задың үс-түнің ачылмагы мүмкинди. Хакыкатда болса, Гүлжаның жоралары, онда-да Нергиз билен ярашасы гелйерди. Өйде еке отурмак халыс оңуң йүрегине дүшүлди. Йене Нергизин янына оңуң өзи өңүрти барасы геленокды. Оны үстүне гетиржек бол-ярды. Гүлжаны гедемлик дуйгусы хорлаярды. Өзүнің шадыан-лыгына, садалығына гарамаздан, Нергизем оңуң янына гелее-нокды. Онсоңам... Гүлжан эжесинин йүзүне көп манылы се-ретди. Ол эжесине бир затлар айтмакчы болды. Йене айдып билмеді-де, эйвана ылгады...

— Эйваның пенжирелери ачыккы. Дашарының ховасы дийсен мылайымды. Гаранкы гаттылыпды. Көчөдөки чыралардан дүш-йөн йүпек шөхле бүтин кварталы агтылдып дур. Оюн мейдан-часына дөкүлен чөгөнің үстүнде, хинчилдиклерин янында ча-галар улы гоҳ болшуп йөрдүлөр. Улы гоҳуң ичинден Гүлжан өз жорасының сесини ачык эшидйерди. Оңуң шадыан сесини эшитдигиче, йүрегинин гүрсүлдиси артарды...

Дашарда чагаларың гоҳы ятышансоң, көп салым гечмөнкө, гапыдакы жанжагазың сеси, гуржақларына гүйменип отуран Гүлжаны тисгиндирди. Гүлжаның эжеси кухиядан чыккы-да, гапыны ачды. Гапының агзында дуран гызжагаз билен салам-лашды-да, Гүлжаның эжесине бир хатжагазы говшуруп:

— Гүлжана берин! — дийди-де, басганчақлар билен ашак ылгады. Гүлжаның эжеси гапыны япды-да, отага гирди. Ол хаты гызына говшуруп дуршуна:

— Бу нәме «гара нышанмы»? — дийип гүлүмсиреди.

Гүлжан хаты ачышдырып отурышына, гөйө хич затдан ха-барсыз ялы мөңсүреди.

— Билеок!

Гүлжан бу хата гарашярды. Ол оны ярашыга чагырыш ха-

¹ Ийлис языжысы Л. Стивенсонның «Хазыналар адасындакы» деңиз га-рактыларының ультиматумы гөз өңүнде тутулар.

— тыдыр өйдйерди. Эмма Гүлжаның гарашаны чыкмады. Бу хат бар затда Гүлжаны айыплайрды. Хаты окап, Гүлжаның йүзү-нің үйтгөлигини гөрен эжеси, оңуң габадында, диваның үс-түңде отурды-да гызына сораг берди.

— Ол хаты ким азыпдыр? Онда нәме азылыпдыр?

— Гүлжан хаты өңкүси ялы эплешдирди.

— Хич зат... — дийип, гүмми-сүмми этди. Йүзи болса боз-аязды. Эжеси ене сорады.

— Ким азыпдыр? — диййөн.

— Нергиз... — дийип, Гүлжан бир хили ховсала дүшди.

— Ханы ока! — дийип, эжеси талап этди. Гүлжан хаты ока-мажак болуп шунча жан этсе-де болмады. Эжеси оны гүнүне гоймады. Гүлжан хетжиккөл, хаты окап башлады. Хатда ине, шейле сөзлер барды. «Гүлжан! Сен мени бидерек ере масга-ралап, класымыздакы оқланлара ве гызлара хат язмагыңы бес эт! Эгер бес этмесең, онда мен гайдып сениң йүзүни гөрмерин. Гедемлигини гой! Көпбилмишпиреме!» Гүлжан хатың шу ерине етенде сәгинди.

— Ызыны ока! — дийип, эжеси дөзүмли айдансоң, ол кын-лык билен хатың ызыны окамагыны довам этди.

«Эгер сен шу болшундан эл чекмесең, сениң ялан-яшрык тослап тапан затларың бүтин класымызың өңүнде айдярын. Сени паш элерин! Энтек көне жораң, Нергиз».

Гүлжаның эжеси хатың мазмунуны динлөп, сычрап еринден турды. Ол хаты гызының элинден гарбап алды-да, ондакы та-гашкысыз харплар билен азылан сетир-лери бир демде окап чыккы.

Гүлжан эжесиниң гахарының геленини дуйды. «Йинди оны саклап болмаса герек» дийип ойланды.

Гүлжаның пикир эдиши ялы, эжеси дашкы гапа йөнелди. Онянча-да гапының жаңы-жыңнырдады. Гүлжаның какасы иш-ден гелди. Ол отагдакыларың йүзүне серетди.

— Сизе нәме болды?

— Нәме боланыны гызындан сора! — дийип, Гүлжаның эже-си гахарлы айтды.

— Диймек, онда дивардакы язгыны сиз эййәм окапсыңыз-да?

— Ниреде ол язгы? — дийип, Гүлжаның эжеси дашарык ылгады. Ол жайың үчүнжи гаты билен икинжи гатының ара-сындакы инсәже коридорда, диварың йүзүне улы харплар би-лен азылан хатлары гөрүп сәгинди. Диварың йүзүндөки язгы-ның хем мазмуну Гүлжана гетирилен хатың мазмуну билен мөңсөдін.

Сәхел салымың ичинде инсәже коридорда бир топар адам йыгнанды. Нергиз, оңуң эжеси, гарры энеси Ленаның эжесине бир затлары дүшүндиржек болуп азара галярдылар. Булары бу ере йыгнан Гүлжаның эжесинди.

— Бу Ленаның ишидир. Мен дивара хич зат язамок! — ди-

бир гүлч онун эркинден үстүн чыккы. Ол дуран еринден бут-
наман, Нергизе гарашды.

— Салам! — дийип, Нергиз өз янына геленсон, Гүлжан оңа
йүзленди.

— Салам! — дийип, Нергиз өңки шадыянылыгы билен жогап
берди. Олар гапдалашып мекдебе уградылар. Елда барырка-
лар Гүлжан портфелиндеки алмаларың бирини Нергизе узатды.

ийип, Нергиз дивардакы язгының өз иши дэлигини дүшүндир-
йерди. Гүлжан эжеси дашарык гидели бэри, ачык дуран гапы-
дан бу ваканы сынлап дурды. Бир салымдан эжеси оны ашак
чагырды.

— Ханы сен класда нэхили хат язаныңы айт! — дийип, Гүл-
жаның эжеси оңа бармагыны чоммалтды.

— Мен хич зат язамок.

— Гүлжан, бойнуңа алайсан-а гыз! Яздың-а... — дийип,
өрүлги сачының ужуны бир эли билен ойнап дуран, долмушжа
Нергиз Гүлжаның йүзүнө чинерилди.

Нергиз ойнаклап дуран гөзлерини Гүлжандан айырмаң, гы-
сымыңы ачды. Онун аясында эплем-эплем болан бир кагыз-
жык дурды. Ол чалтык билен кагызың эпнилерини азышдыр-
ды-да, окап башлады: «4-нжи «Б»-ли ослан-гызларың хемме-
синс! Билип гоюң! Нергиз самсык гыз. Ол өй ишлеринем, клас
ишлеринем хемише менден гөчүрйөр. Себэби ол паңкелле өзөм
мениң мекдебе гетирйөн шоколадларымдан, алмаларымдан
дойяңча сымышлап иййөр. Өз гетирен задындан болса дадыра-
ногам. Ол эрбет адам. Эго-ист!»

— Инди ядыңа дүшдүми? Өкде боланыңда-да... — Нергиз
сөзлемини айдып гутарман, бирхили өйкели халда йүзүни ашак
салды.

— Буларың тапан задыны дийсене! Хут шейтаның өзөм та-
пып билмез — дийип, Нергизийң энеси якасына түйкүрмөгө баш-
лады.

— Сен нэме үчин бейде хат яздың? Гөр, мунуң темержигинин
ёкардагыны...

— Болсаң болупсын-да отличник!

— Пөхей-де вели, пелөкетлер! Нэме өзүңиз чага болуп гөр-
мединизми? Хорламаң чаганы. Гойберийң олары. Өзлери оңшар-
лар.

Үчүнжи гатың коридоржыгындан эшдилен бу сес Артём
дайының сесиди. Ол чилим чекип дуршуна, ашакдакыларын
жеделини динлөп дуран болса нөтжек!

— Вах, Артём дайы! Булар чагамы берин? Булар түйс шей-
тана сапак берен ахыры.

— Хава, чага — дийип, Артём дайы батлы гүрледди. Онда-
да гаты говы чага. Йене... Буларың бир кеми бар. Олам бол-
са... булар бизден бираз акыллырак... Артём дайы лох-лох эдип
гүлди.

Гүлжан ирден мекдебе гитмекчи болуп, гапының агзына
барды-да, гөйө бир зат ядындан чыкан ялы сэгинди. Ол кухня
гайдып гелди-де, столуң үстүндөки вазадан ики саны гызыл
алманы алып, портфелине салды. Соңра даш чыкып, Нергиз-
лерийң подъяздине сер салды. Ол Нергизийң гапыдан чыкып гел-
йенини гөрүп, ондан йүзүни совмакчы болды. Эмма нэхилдир

ÖZGEÇMİŞ

Ömer SOLAK, 1973 yılında Aksaray'da doğdu.

İlköğrenimini 1979 yılında, liseyi 1992 yılında Aksaray'da bitirdi. Yine, 1992'de Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yüksek öğrenime başladı ve fakülteyi 1996 yılında bitirdi. Aynı yıl Bolu'nun Düzce ilçesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak göreve başladı. 1997 yılında aynı okulda stajyerliğini tamamladı. 1997-1998 birinci yarıyılı sonunda Adapazarı Ticaret Meslek Lisesi'ne Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak tayin edildi.

Halen burada görevine devam etmektedir.

